12
22-A
20
Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 A
20 11
30 fgr.
Digitized by Google

14 - 4 - a - 99

Google

Digitized by Google

J. LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI SEX.

Qui ad Principatum maximè ſpectant,

Additæ NOTÆ auctiores, tum &
DE UNA RELIGIONE liber.

Omnia poſtremò Auctor recenſuit.

VESALIÆ CLIVORUM
Ex Officinâ
ANDREÆ ab HOOGENHUYSEN.
CIƆ IƆCLXXI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

LECTOR.

Minuta quædam hic ſervavimus, in Punctis, Intervallis, Notulis, Verborum diſcriminibus, quæ Lipſius ſervanda monuit.

Hic liber est Conventus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Orate pro [illegible]

Digitized by Google

IMPERATOR,

REGES,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PRINCIPES,

AMplum & illuſtre veſtrum munus eſt, quod ſuſtinetis. Quid majus inter homines, quam unum præeſſe pluribus, leges & juſſa ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Divinitas quædam videtur hæc dignitas: & eſt profecto, ſi ſalutariter atque ex uſu publico adminiſtretur. Sed hoc quam arduum ſit, cum ratio nos docet, tum exempla. Illam ſi inſpicimus, quantæ molis ab uno capite tot capita

coërceri, & univerſam illam multitudinem, inquietam, diſcordem, turbidam, leniter redigi ſub commune quoddam Obedientiæ jugum? Si hæc; quam pauci ab omni ævo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum majus quidem eſt quam imperiti ſuſpicentur, curſum rectum in undoſo illo mari tenere, & in ſumma Fortuna non abripi licentiæ ventis. Quam multis virtutibus opus eſt, quibus velut anchoris hæc navis firmetur? quam varia Prudentia, quo velut clavo gubernetur? Ut veriſſime dixerim, difficile eſſe *h*omini in hominem imperium: nec unius mente umquam dirigendum. Ideo merito laudandi Sapientes, qui-

Digitized by Google

quibus olim & nunc hæc cura, ut ſalutarium monitorum face prælucerent imperanti. Qua enim in re melius mereantur de genere humano? In moribus aut ſcientiis aliquid præcepiſſe, laudem & uſum habet: & non magis in regno & adminiſtratione civili? cum illic unum aliquem civem meliorem doctioremve facias; hic, in uno omnes. Nam ita profecto eſt: arcta quadam cathena devincti ſumus, qui imperamur, cum imperante, & ut in corpore mens ſana aut inſana eſſe non poteſt, niſi ut pariter vigeant aut langueant ejus functiones: non item in hac ſocietate, *Princeps*. Ad virtutem ille præit? ſequimur, ad vitia? inclinamus. Bene

beateque agit? floremus, improſpere? labimur aut ruimus cum illo. Atque ut à ſole in ſubjecto hoc orbe lux aut tenebræ: ſic à Principe apud ſubditos prava pleraque aut recta. Cæſar ille non animoſe magis quam vere dixit:

Lucan. V.

..Procerum motus hæc cuncta ſequuntur:
Humanum paucis vivit genus.

Ergo eximia hæc ratio de Republica bene merendi, de Principe bene mereri: id eſt, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, veſter finis. Præeſtis hominibus, ſed hominum cauſſa: nec domini modo & arbitri rerum, ſed tutores & adminiſtri eſtis. Mali improbique illi, qui in imperio

rio non niſi imperium cogi-
tant, ſuperbi, deſides, & qui ſe
non civibus datos arbitrantur,
ſed ſibi cives. Nam ſicut ſidera
illa ſplendorem habent, ſed ut
uſibus mortalium deſerviant:
ſic vos dignitatem, ſed cum
munere officioque devinctam.
Collata eſt in ſinum veſtrum à
Deo hominibuſque Reſpublica; ſed nempe in ſinum, & ut
foveatur. O vere juſtum & le-
gitimum illum Principem, qui
in ſummo faſtigio, non ma-
gnus magis quam bonus audi-
re deſiderat: & duas res di-
verſiſſimas, Potentiam ac
Modeſtiam, miſcet! Quem
prodeuntem, certatim velut
beneficum & ſalutare quod-
dam numen aſpiciunt; inter
amorem timoremque medii:

& alternis judiciis ambigentes, Dominum ſalutent an Patrem. Hæc illa ſunt, Principes, præclara, tuta: ad quæ veteres & ego vos vocamus, audite, nec ideo conſilia noſtra aſpernemini, quia eſtis ſupra juſſa. Nam ut illud in Principatu beatiſſimum eſt, non cogi: ita miſerrimum, non ſuaderi. Sunt apud vos fateor, qui conſilii ſui copiam aſſiduè faciant: ſed utinam conſilii fidi ſemper & recti! Alphonſus olim, eximius ille regum, inrerrogatus. Qui eſſent optimi conſiliarii? Mortui, reſpondit, libros ſcilicet & hæc talia monimenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram meramque propinant veritatem. Ea

ut

ut ſenſibus veſtris inſideat; & quæ optima ſunt aut per me cognoſcatis; aut mecum recognoſcatis; te qui Æterna Veritas es, ex imis ſenſibus precor. Valete

IMPERATOR,

REGES,

PRINCIPES,

& ſalubriter diu regnate.

Sapient. c. VI. Si delectamini ſedibus & ſceptris ô reges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

Sen. epi. XXXVII. Si vis tibi omnia ſubjicere, te ſubjice Rationi. Multos reges ſi ratio te rexerit, ab illa diſces, quid & quemadmodum aggredi debeas.

Plutarch. Caton. Major. Τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀρετῆς, οὐ κτᾶται τελειοτέραν:

Virtute Politica præſtantiorem nullam homo aſſequitur.

DE CONSILIO

ET FORMA

NOSTRI OPERIS.

QUiſquis es Lector, paullum in veſtibulo hoc ſiſte. Non diu te morabor, nec ambitioſe quiddam muneri meo pompam: ſaltem Conſilium inſtituti operis noſce, & ejus Formam. Quod nunc tibi damus, POLITICA *eſſe vides, in quibus hoc nobis conſilium ut quemadmodum in Conſtantia cives formavimus ad patiendum & parendum ita hîc eos, qui imperant, ad regendum. Quod feciſſe ante me alios nihil abnuo: & eximie feciſſe, in primis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Ariſtoteles: ſed hic magis,*

Finis hujus ſcripti.

Priſci quoq; in hac materie.

Quo minor eſt, quiſquis maximus eſt hominum.

Sed hi tamen de Repub. univerſa & communiter ſcripſerunt: ego velut partem aliquam magni hujus agri colendam mihi ſumpſi, PRINCIPATUM. *Quod ipſum etſi inter veteres ſuaviſſimus ſcriptorum Xenophon fecit: tamen parum profe-*

Sed nō tam preſſe.

cto,

Google

ſto, ſi verum amas, diſtincte aut plene, & addo, quod in priſcis aut barbaris illis ritibus, haud uſquequaque convenienter ad hoc ævum.

Nec tam nobis apte.

Nam qui nuper aut heri id tentarunt, non me tenent aut terrent. in quos, ſi vere loquendum eſt, Cleobuli illud vetus conveniat: Ἀμουσία τὸ πλέον μέρος, λόγων τε πλῆθος: Inſcitia in pleriſq; ,& ſermonum multitudo. *Niſi quid unius tamen Machiavelli ingenium non contemno, acre, ſubtile, igneum: & qui utinam Principem ſuum recta duxiſſet ad templum illud Virtutis & Honoris! ſed nimis ſæpe deflexit, & dum commodi illas ſemitas intente ſequitur, aberravit à regia hac via.*

Novitii pleriq; futiles.

Laërt, in Cleob.

Machiavellus argutus

Sed ſæpe pravus.

Cum venia igitur nos quoque hæc ſcribimus: præſertim alio quodam & novo plane modo. Nam inopinatum quoddam ſtili genus inſtituimus: in quo vere poſſim dicere, omnia noſtra eſſe, & nihil. Cum enim inventio tota & ordo à nobis ſint, verba tamen & ſententias varie conquiſivimus à ſcriptoribus priſcis, iique maxime ab Hiſtoricis: hoc eſt, ut ego cenſeo, à fonte ipſo Prudentiæ Civilis. Nec huc ambitio nos aut novitatis ventus impulit (ingenue id teſtor:) ſed unus fructus. Quid utilius

Forma nova noſtri operis.

Concinnata ab aliis; Maxime ab Hiſtoricis.

tilius potui, quam tot ſententias in unum conducere: pulchras, acres, & ita me ſalus amet, ad ſalutem natas generis humani? Nam quod ego eadem dicerem: ecquando mihi eadem vis aut fides? Ut in uno aliquo telo aut gladio multum intereſt, à qua manu veniat: ſic in ſententia, ut penetret, valde facit robuſta alicuius & receptæ auctoritatis pondus. Atqui ea veteribus adeſt. Nec vero nudas aut ſparſas ſententias dedimus; ne diffluerint, & eſſet, quod dicitur, Arena ſine calce: ſed eas aut inter ſe haud indecenter vinximus, aut interdum velut cæmento quodam commiſimus noſtrorum verborum. Ad ſummam, ut Phrygiones è varii coloris filo unum aliquod aulæum formant: ſic nos è mille aliquot particulis uniforme hoc & cohærens corpus. Quod ipſum figuris etiam & vario ſermonis ductu ornare auſus ſum: ut non colorem ſolum haberet, ſed quaſi ſpiritum & vitam. Hoc totum quam arduum, in ardua iſta materie, mihi fuerit, fruſtra dixerim apud non expertum. Siquis volet, per tentamentum & jocum pauca aliquot Capita concinnet in populi aut Optimatium ſtatu: nam eos non libavi. ἰδὲ Ῥόδος, ἰδὸ πήδημα;

Uſum hoc habet.

Et fidē.

Sueton. Calig.

Centonem quemdam fecimus.

Figuras verborum ſententiarumq; miſcuimus.

Scripti hujus moles & moleſtia.

πήδημα: Ecce Rhodus, ecce ſaltus. *Atque eo major mihi moleſtia, quod per hæc aliena veſtigia ſic iverim, tamquam in liberrimo ingenii curſu. Definivi, diviſi, excepi: & nihil omiſi quod faceret ad formam faciemque perfectæ artis. Rationes imo dictorum etiam addidi: non ignarus, pleroſque hominum, ut Catonem illum, affici, qui jam tum puer ita præceptori ſuo credebat, ut tamen identidem poſceret & cauſam.*

Politica nos in artē redegimus.

Atque hæc omnia, pro rerum quidem magnitudine, breviter præſtiti. Nec enim ad diſputationes aut amœnitates me effudi; ſed preſſis habenis currum hunc, ut ſic dicam, continui intra orbitas Uſus & Actionis. Ea mihi in oculis ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abii, contentus Communia quædam præcepta dediſſe, & velut decreta. *Nam* legem brevem eſſe oportet, *ait Romanus noſter Sapiens,* quæ jubeat, non diſputet. *atque hoc ſervavi. Quid autem opus aliter? Ut is qui iaculari alium docet, ſatis habet manum oculoſq; ejus dirigere ad certos quoſdam ſcopos: ille deinde arte, ea utitur in quocumque loco aut intervallo: ſic animus, qui ſemel principia iſta firmiter hauſerit,*

Brevitati ſtuduimus.

Et uſui, non pompæ.

Communia noſtra dogmata.

Senec. in epiſt. xcv,

Trahenda ad res ſingulas.

rit, facile ad alia transferet, nec monitorem in ſingulis requiret. Semen quamvis exiguum in bono ſolo ſparſum facile comprehendit & ſe explicat: breve item monitum in bona mente. Hæc forma noſtri operis: quæ ut aſpectu ſtatim placeat, haud voveo: magis, ut inſpecta. Πλάτων τὰ πολλὰ ὧν τινες συγγράφουσι, τοῖς Ἀδονικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἳ τὴν ἀρχὴν ἰσθήμερον ἔχοντες. ῥαδίως μαραίνονται: Plato pleraque ſcriptorum cum Adonis hortis comparabat, qui ſubito & die uno nati, celerrime pereunt: *ſpero haud id eveniet huic noſtro, quod laborioſe ſatum; vires magis tempore capiet, &, poëta verbis.*

Apud Stobæū in Ethic. Ecl.

Quæ citò placēt, nō diu placēt.

Ne mihi hoc eſto.

Horat. I Car.

Creſcet oculto, velut arbor, ævo.

Sed jam addo

MONITA *quædam* *ſive* CAUTIONES.

NAm futurum ut in varia judicia ſive voces hic labor noſter incurrat, valde temporum & morum ignarus

Curioſi hodie in alienis ſcriptis, aut carptores. rus ſim niſi ſciam. Omnes hodie in Politica iſta re aliquid ſapiunt aut vident : atque etiam ii,qui nihil vident. Occurrendum igitur breviter his talibus eſt ,; ſiquid quærent aut carpent : & tu ſimul, Lector, inſtruendus, ut magis ex tuo meoque uſu me legas. *Obcuritas mihi objicitur.* Ac primum, niſi fallor, Calumniæ telum erit in Obſcuritatem hujus ſcripti. Tenebroſum eſt,inquient, nec omnia in eo liquent. Credo,ſed quæ mea hîc culpa ? ſcriptorum illa eſt,à quibus hauſi : quorum, neſcio quomodo, ut quiſque prudentiſſimus, ita aſtrictiſſimus eſt & pauci ſermonis. Ego quid facerem ? ponere illa talia, lex mei operis juſſit; mutare aut addere,religio non permiſit. *Quæ faciunt ei pellendæ.* Tamen huic rei ſubſidia hæc cape.

Repetitio. I. Ut ſæpius legas. Nam quod gladiatoribus imperari ſolet,utiliter ego hîc tibi,*Repete.*

Diſcretio. II. Ut diſcrimina verborum, quæ mea, quæ aliena ſint,(nam litterarum figura diſparavimus) ſerio obſerves. Ad fidem cujusque Sententiæ hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

III Ut

Digitized by Google

III. Ut diſtinctiones multo *Diſtinctio.* magis, id eſt, in fine cujuſque clauſulæ cola poſita, ſemicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, ſententia tibi tota terminanda eſt ſcilicet, aut ſuſtentanda: videbiſque univerſam orationem per membra ſua & periodos curioſe à nobis ſic diſcretam. Nec enim finis ſemper ſententiæ in fine clauſulæ: ſed pendet ea ſæpe ac hæret.

IV. Ut Notulas ubique adeas, *Notulæ.* quæ ad oram. Quas necti inter ſe reperies; &, magno tuo commodo, ſemper in iis Breviculum materiæ totius, imo & aſtringi ſæpe ab iis aliquid aut explicari. Quæſo, obſerva, atque etiam hoc, ut Capitum ſummas præfixas non neglegas, eidem huic fini.

V. Denique, ut nequid in legendo *Moleſta benignitas.* aſperum te præbeas aut moroſum, Hoc aut illud non capis? ne damna aut abjice, ſed quod olim Socrates, cum obſcurum Heracleti librum legiſſet, tu dicito: Ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα· οἶμαι ϗ, ἃ μὴ συνῆκα. *Quæ intellexi, proba ſunt; credo, & quæ non intellexi.* Laert, in Socrate.

B Calum-

Fides noſtra ſugilatur.

Calumnia altera futura videtur, aut potius jam fuit, in meam Fidem Non recte, inquiunt, nec ex ſcriptorum mente quædam citas. Quam riſi, cum hoc audivi! Nam revera culpant inſciti homines, quod elegantior aliquis mihi det in laudem. Quî aliter potui, aud debui, in hoc ſcripto? Nonne enim Centonem quemdam concinno (tale omnino noſtrum opus) in quo liberi ſemper & laudati à ſententia iſti flexus? Conſulant poëtas, qui olim & nunc ſic luſerunt. Id unum modo ſpectandum eſt, nequid in ſententiam improbam aut falſam flectatur, quod neque iſti dicunt, nec vere umquam in me dicetur. Etſi profecto levicula hæc tota calumnia, imo vana.

Sed ab ignaris huius ſcriptionis Centonum mos & ius.

Nam nos amœnitatis iſto genere, in re ſcilicet ſeria, nimis quam raro uſi ſumus: &, de induſtria, locum ei non dedimus, niſi forte in connexionibus, aut ad utilem aliquam ſententiam explendam.

Nos vix uſurpamus.

Nam tunc, cum nihil ab aliis directe ſic dictum præ manu: quidni leviter aliquid nec indecore torquerem? Licuit ſemper in hoc genere,

Et quatenus.

nere,

nere , & licebit. Nam illud omnino non excuſo, quod Auctorum verba non rigide ſemper. & ut ab iis poſita , repono : ſed in Caſu aut Tempore , pro orationis meæ conformatione, pauxillum inflecto. Conſtare aliter non potuit hic textus.

At tertia Calumnia in ipſam Rem erit . idque varie , cum hoc illi , hoc alteri diſplicebit : quoniám Solonis veriſſimo verbo. *In re carpimur.*

ἔργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν
ἁδεῖν χαλεπόν.

Omnibus, in magnis , difficile eſt placeas.

Apud Plutarch. in Solone.

Huic adhuc incertæ quid opponam ? preces. Tria hæc rogo. quicumque me leget. *Noſtra hic rogatio.*

I. Ut nemo temere me arbitretur aut iudicet , niſi ſermonis Latii bene peritus. Nam qui leviter tantum , (jam ante denuncio) potiſſimam non capiet ſcripti hujus partem. *Ne linguæ ignari iudicent*

II Ut nemo , niſi qui rerum etiam peritus. Non tu a iquis è plebe : non tu etiam liberalior mea juventus. Nã etſi capere hæc poteſtis, non poteſtis judicare. *Ne rerum civil[ium] ignari:*

Ne quiſquam properè. III. Ut etiam qui utriuſque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lente. Hoc aut illud offendit ſuſtine paulliſper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diverte, *Notas adeunto.* Nam eas duplici hoc fine ad finem adjeci: ut & ambigua quædam definirem, & obſcuriora illuſtrarem. *Cómode ipſi interpretantor.* Quod ſi ne ibi quidem tibi ſatisfacitur; tamen in ludo pilæ, alterius eſt commodè mittere, alterius etiam, ſiquid erratum eſt, quam belliſſime excipere & arte corrigere: ſic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.

Suſpicionibus premimur. Jam quarta & ultima Calumnia, non in Rem dirigitur, ſed in Opinionem: imo & eſt ab Opinione, cum homines ſcilicet male acuti & callidi, ſenſiſſe aut ſcripſiſſe me volent, quæ per ſomnium non ſenſi, non ſcripſi. *Malum id hujus ſæculi.* Periculoſum, ita me deus amet, genus: ſed nimis per hæc diſſidia civilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad unum hoc ævum: & quæ nos communiter diximus, ſic volunt accipi quaſi in Titium aut Sejum dicta. Imo vates etiam agunt, non lectores:

nec

nec ſumunt à nobis ſenſum, ſed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex ſua mente. O anguens, ô viperæ! Fugio vos, fugio: & tamen vix effugio, nam quid hîc remedii? niſi forte à votis: quæ ab imo pectore concipio. Abite à me Ophiogenes, abite Pſylli, nati venena tantum exſugere librorum. Vos contra adeſte mites & candidi, qui parati non impellere lapſantem, ſed benigna potius aliqua interpretatione levare. Nam ego me labi & errare, non poſſe ſolum fateor, ſed debere. Nonne homo ſum? nonne æger ſum? ut nihil mirum, ſi in tam diutino iſto languore (per eum hæc ſcripſimus) memoria etiam & judicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, ſpero, ad veniam, imò & ad gratiam, quoniam

Nos deteſtamur.

Juvari volumus.

Et debemus in hoc morbo.

Seneca Troad

Ut eſſe Phœbi dulcius lumen ſolet
Jam jam cadentis:

ſic noſtra debent abeuntium ſcripta.

Digitized by Google

ORDO ET INDEX LIBRORUM, SINGILLATIM ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS

DICENDA *propoñit. Duces duos ſive directores dat ad Vitam civilem, Virtutem cum Prudentia. Vtriuſque naturam, & quæ adnexa, explicat: & univerſa operi ſubſternit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.*

I. SCOPUS & materies mei ſcripti. Vita civilis definita. Virtus communiter laudata. II. Pietas Virtutis prima pars, definita, & diviſa in Senſum ac Cultum. Hic de Senſu dictum. III. De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Plura ad Religionem monita IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo ſit? quam vim habeat, & quem uſum? V. Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura. VI. Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem?

Brevia

Brevia & univerſalia ad hanc præcepta. VII. Ad Prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita Partes ejus. & utilitas. IIX. Quid gignat Prudentiam? Uſum eſſe, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata; ſed raritas & difficultas item oſtenſa. IX. Memoriæ rerum, ſive hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrina quæ utrique rectori utilis quis legitimus uſus ejus, finis, modus.

DISTINCTE *ad rem venit Imperia partitur. Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & ſeorſim præcipuas ponit Seriem Capitum hanc habet.*

I. DE Imperio univerſe dictum, ejus neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus. II. Diviſio Imperii. Principatus, prima & optima ejus pars id variis argumentis oſtenſum. III. Principatus definitio, per partes declaratio, & primum, utrius ſexus ille ſit? IV. Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem, & de utraque aliquid diſſeritum. V. Initia Principatuum plerumq; laudabillia: ſed id non ſatis Perſeverandum eſſe. VI. Quis finis.

ORDO ET INDEX
LIBRORUM,
SINGILLATIM
ET
CAPITUM.

LIBER PRIMUS

DICENDA *proponit. Duces duos ſive directores dat ad Vitam civilem, Virtutem cum Prudentia. Vtriuſque naturam, & quæ adnexa, explicat: & univerſa operi ſubſternit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.*

I. SCOPUS & materies mei ſcripti. Vita civilis definita. Virtus communiter laudata. II. Pietas Virtutis prima pars, definita, & diviſa in Senſum ac Cultum. Hic de Senſu dictum. III. De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Plura ad Religionem monita IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo ſit? quam vim habeat, & quem uſum? V. Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura. VI. Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem?

Brevia

Brevia & univerſalia ad hanc præcepta. VII. Ad Prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita Partes ejus. & utilitas. IIX. Quid gignat Prudentiam? Uſum eſſe; & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſa. IX. Memoriæ rerum, ſive hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrina quæ utrique rectori utilis quis legitimus uſus ejus, finis, modus.

DISTINCTE *ad rem venit Imperia partitur. Principatum præfert, & definit. Virtutes ei attribuit, & ſeorſim præcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet.*

I. DE Imperio univerſe dictum, ejus neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus. II. Diviſio Imperii. Principatus, prima & optima ejus pars id variis argumentis oſtenſum. III. Principatus definitio, per partes declaratio, & primum, utrius ſexus ille ſit? IV. Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem, & de utraque aliquid diſſertum. V. Initia Principatuum plerumq; laudabilia: ſed id non ſatis Perſeverandum eſſe. VI. Quis finis.

quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda privata. VII. De via recta quam Princeps ingrediatur: & primum de virtute, oſtenſum hanc ei ſua cauſſa neceſſariam. IIX. Subditorum etiam cauſſa Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam, ſine qua probus aut diuturnus nullus cætus. IX. Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo, cujus incredibilis vis in utramvis partem. X. Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum, & primum Juſtitia, quam ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe. XI. Juſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe, æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum, remoto etiam litium ſtudio. XII. Clementia definita. Principi commendata, quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit. XIII. Clementia uberius commendata, ſed cum temperie. Abire eam à juſtitia leviter, nec tamen ſolvere vim Imperii, ſed vincire lento nodo. XIV. De fide adjunctum quæ juſtitiæ origo aut ſuboles. Ea cōmendata, ut columen humani generis. Glorioſam hanc Principi eſſe, utilem. Spreti ab Etruria doctores novi. XV. De Modeſtia præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi, & in Senſu & in Actione. XVI. Ex occaſione de Majeſtate adnexa lacinia quid ea, & quatenus paranda? XVII. Minores aliquot

vir-

virtutes poſitæ, quæ Principem deceant: ſed ſparſum, & breviter.

LIBER TERTIUS.

DE *Prudentia diſtincte agit. Alienam primo Principi commendat: Conſiliarios & adminiſtros ſerio format. Seriem Capitum hanc habet*

I. PRUDENTIAM Principi pernecesſariam, ſine ea vim & opes inutilia, miſcenda eſſe. ſed primam illam in gubernatione præpollere. II. Sed duplicem Prudentiam eſſe: A ſe, & ab aliis, illam optari, hanc contingere. Rarum, imo ἀδύνατον eſſe, ut Princeps á ſe uno ſatis ſapiat. III. Itaque adjutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices eſſe, Conſiliarios & Miniſtros. Qui & quam utiles illi? IV. Definiti diſtinctius Conſiliarii, & prima eorum munera explicata, Probitas & Peritia rerum, denique oſtenſi illi, indice fama, V. Explicatum tertium munus, ut ſalubriter conſulant, id incluſum quinque monitorum quaſi lineis. VI. Quæ vitanda Conſiliariis: & primum quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor notata. VII. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi. IIX. Ipſe Princeps qui ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata

gmata huic rei. IX. Spernenda occulta Conſilia, & ab aulæ ſervis. X. Dictum de Adminiſtris & nota triplex,ad quam legi eos oporteat. XI. Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem potentiam eſſe in Aula.

LIBER QUARTUS.

PRUDENTIAM *Propriam ingerit, dividit: & de duplici Togata differit, quæ circa res Divinas verſatur, & quæ circa Humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno ſunt nova, nec adhuc uſitata methodo proponit. Seriem Capitum hanc habet.*

I. PROPRIAm Prudentiam, id eſt eam quam ineſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Late fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam. Itaque aliquid de ea, non plene, à nobis præcipi. II. Diviſa prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rurſus, in Humanam & Divinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe Unam religionem retinendam ei, & defendendam. III. De una religione amplius quæſitum. Nunquamne diſſidium ferri poſſit? ſaltem in tempus. idque quadamtenus videri. IV An puniendi ſinguli,& quieti? itemque an extrahendi &. per-

perquirendi? Neutrum(ſi intente quidem fiat.) ex uſu videri. Doctore magis his opus, quam tortore. v. Tranſitum ad Prudentiam in Humanis. Huic duo Fontes recluſi, Ingenium Populi & Regni De priore dictum : & per indicem expoſita Natura vulgi vi. Fons alter recluſus. Ingenium regum & regni. Duo hic conſiderata, quæ, Communiter-conveniunt, & quæ Diſtincte. vii. Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita, & primum univerſe poſita, quæ firment Regnum aut violent, mox diſtincte de Vi dictum. Opus Regi Cuſtodes, Milites. Arces, aut potius Colonias. viii. De virtute duplici, ſervatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata, & oſtenſa triplex ad eam via. ix. Auctoritas commendata valde. Tria oſtenſa, quæ ad eam ducunt. in quibus quia imPerii præcipua vis eſt, accurate & enucleate de his diſſertum, x. Ad ea tranſitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio Utraque quomodo cavenda, aut Punienda, oſtenſum. x. De Vitio duplici, everſore regnorum. Primum de Odio: cujus peſtis ſubjecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imo & imago eorum, qualis eſt in Supliciis, Tributis Cenſura. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum. xii. Definitus

&

Digitized by Google

& vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt; à rege, ſi ſapiet, fugienda. XIII. Quæſitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id eſt, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere. XIV. Quomodo, & quatenus fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum, & diſtincte aliæ in Regnum receptæ, aliæ excluſæ.

LIBER QVINTVS.

DE *Militari Prudentia agit. Eam in Bello duplici elucere oſtendit: & primum ac potiſſimum, in Externo, Quæ Militum, quæ Ducum munia; quæ Conſilia in bello uſui ſint, docet. Seriem Capitum hanc habet.*

I. TRANSITIO ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quod de ea diſſeram non miles. II, Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ neceſſaria ad tutelam ſalutemque regni. III. Materies & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Injuſtitia. IV. Ordine & partite poſita, quæ adIuſtum bellũ requiruntur: & maxime, quibus id cauſis capiendum. V. Temeritas remota à bellorum initiis: & ſummatim, quæ in ſuſceptione omni cogitanda ſint. VI. Ad

Seneca Troad.

Digitized by Google

Ad gerendum bellum tria requiſita. Primo Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum vII. Milites terreſtri quidem Bello neceſſarii, duplices: Equites, peditesq; quæſitum breviter, utrorum major uſus. IIX. Vtroſque bonos eſſe debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela IX. De Dilectu cœptum dici, ſed primo quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi?nos iſtos cenſemus,cum cauſſus.x Objecta & recta ea, quæ contraDomeſticùm militē dicuntur. Hunc Regum eſſe, illum Tyrannorum. XI. Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subſidiarios, atque utrique ſeorſim deſcripti XII. Vere cum Dilectu utrique capiendi: & notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis. XIII. De Diſciplina vera & ſevera dictum. Ea laudata, partes ejus (idque docendi cauſſa) quattuor factæ. Singulæ explicatæ. XIV. Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolum utiles Duplices eſſe. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem ſpectari, & unum in uno bello eſſe debere. XV. Boni Ducis τεκμήρια ſive Notæ, quinque eas videri: quas ordine explicamus. XVI. Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſive guſtus; itemque monita, quæ

quæ uſui Ante Pugnam,& In pugna. XVII. De callidis Conſiliis ſive Stratagematis: An uti iis jus & fas: Noſtra ſententia, non utilia ea ſolum, ſed glorioſa. XVIII. Quid poſt pugnam faciendum videatur: & in Victoria, ſive Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decore ſe gerat. XIX. Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & Bonam. XX. Victores ad pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Utile, tutum, atque adeo ad pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. pro ea auctor ipſe Pacis invocatus.

LIBER SEXTUS.

CIVILE bellum tangit & deteſtatur, cauſſas ejus, & in eas remedia, ſatis diffuſe explicat. Finiri id ſuadet & vovet. Seriem Capitum hanc habet.

I. AD Civile bellum ventum, & ejus miſeriæ breviter oculis ſubjectæ II. De cauſſis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Prius de Prioribus dictum. III. De Cauſſis Propinquis belli Civilis Eæ tres. Factio prima eſt: ejus pernicies in omni ſtatu & ſintne diſſidia unquam uſui? IV. Cauſſa altera è Propinquis, Seditio, ejus origo, Progreſſus,

greſſus, Remedia, diſtincte explicata. v. De Tyrannide, quid ea ſit, & ejus ingenium? mala ſubjecta oculis: quæſitumque, tollenda ea an toleranda: vi. Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Civilibus vir bonus? utrimque ea agitata: & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita. vii. De Finiendo civili bello, & operis mei finis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AUCTO-

AUCTORUM SYLLABUS.

Auctores uno aſpectu, ſi lubet, vide, è quorum ſcriptis hoc opus. Inter eos eminet CORN. TACITUS *extra ordinem dicendus: quia plus unus ille nobis contulit, quam ceteri omnes. Cauſſa in Prudentia viri eſt, & quia creberrimus ſententiis: atque etiam, quia familiaris nobis. & offerebat ſe non vocatus. Ceteri in claſſe duplici. Quorumdam verbis frequentius & libentius utimur: uti ſunt iſti*

E LATINIS:

C Salluſtius
T. Livius
Annæus Seneca
M. Cicero
Q Curtius
C. Plinius Iunior
Fl. Vegetius, *ſed in materie militari.*

E GRÆCIS:

Ariſtoteles
Thucydides
Plato
Xenophon.

Aliorum rarius: uti ſunt iſti

E LATINIS.

Acta Apoſtolorum
Adagia
Æmylius Probus
Afranius
Agellius
Ambroſius
Ammianus Marcellinus

Apul.

Apulejus
Attius
Auguſtinus
Auſonius
Bernardus
Boetius
Cæcilius
Cælius ad Ciceronem
Cæſar
Capitolinus.
Caſſidorus
Cato Cenſorius
Claudianus
Columella
Corn. Nepos
Cyprianus
Eccleſiaſticus
Eccleſiaſtica Hiſtoria
Egeſippus
Feſtus Pompejus
Florus
Frontinus
D. Gregorius
Guil. Neubrigenſis
Horatius
Ieremias
Iſidorus
Iuſtinus
Juvenalis
Lactantius
Lampridius
Lucanus
Lucretius
Manilius
Marcialis
Origines
Ovidius
Pacuvius
D. Paulus
Perſius
Petronius
Plautus
Plinius ſenior
Porcius Latro
Propertius
Proverbia Salomonis
Publius Mimus
Quinctilianus
Seneca Tragicus
Silius Italicus
Statius
Suetonius
Terentius
Tibullus
Titinnius
Valerius Flaccus
Valerius Maximus
Varro
Vellejus
Virgilius
Ulpianus
Vopiſcus
Vulcarius.

E GRÆCIS

Adagia Græcorum	*Heſiodus*
Æſchylus	*Homerus*
Appianus	*Jamblichus*
Archilochus	*Iſocrates*
Ariſtophanes	*Lucianus*
Baſilius	*Menander*
Callimachus	*Mercurius Triſmegiſtus*
Democritus	*Philo Judæus*
Demoſthenes	*Pindarus*
Dio Caſſius	*Plutarchus*
Diogenes Laertius	*Polybius*
Diodorus Siculus	*Serenus*
Diphilus	*Sophocles*
Epicharmus	*Stobæus*
Euripides	*Syneſius*
Euſthatius	*Theocritus*
Greg. Nazianzenus	*Theognis*
Herodotus	

J. LIPSI

Digitized by Google

J. LIPSI POLITICORUM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI PRIMI

CAPUT I.

Scopus & materies mei ſcripti. Vita Civilis definita. Virtus communiter laudata.

VITÆ Civilis iter qui recte ineas, recte peragas, præcipere mihi eſt animus, nec id meis, ſed veterum monitis, imo & verbis. Tu mihi dux magne Deus: & manum hanc mentemq; dirige, ut ſalutaria videam, dijudicem, promam. Vitam Civilem definio, QUAM IN HOMINUM SOCIETATE MIXTI DEGIMUS, AD MUTUA COMMODA SIVE USUM. Huic duos Rectores tribuo, Prudentiam & Virtutem, illam ex plurium mente: ſed & hanc

Quid Vita Civilis. Duo ei neceſſaria Prudentia & Virtus.

hanc ex mea, quia civem verè bonum nullum arbitror, niſi & virum. Sine Virtute, Calliditas ea ſit & malitia, & quidlibet potius quam Prudentia, cujus clavus etſi proprie Vitam Civilem dirigit, non tamen ſine uſu & auxilio illius magnetis. Igitur de Virtute jure præmittam, quæ

Tacitus IV. Hiſt. *Proprium hominis bonum.* *Virtus ſolius hominis.*

Salluſtius Catil. Cetera humana pereunt, & *divitiarum & formæ gloria fluxa atque fragilis eſt: Virtus clara æternaque habetur.* *Ea non interit.*

Seneca epiſt. XCIX. *Hoc unum contingit immortale mortali.*

Salluſt. Catil. Itaque jure, *quæ homines arant, navigant, ædificant. Virtuti omnia parent.* *Ceteris omnibus præminet:*

Plaut. Amph. Nam ea *omnia in ſe habet, omnia aſſunt bona, quem penes eſt Virtus.* *Bona omnia, continet.*

Seneca lib. IV. de Benef. Nec aliena à nobis, ultro ſe ingerit, & *in omnium animos lumen ſuum immittit, etiam qui non ſequuntur eam, vident.* *Familiaris natura.*

Idem. Conſ. ad Poly. Obviam eadem & facilis, *in medio poſita neminem dedignatur, qui modo ſe dignum illa judicaverit.* *Expoſita.*

Con-

Confugiamus igitur ad hanc, ut in aſylum, quia ſola ea quieta, tuta, & *in ſua poteſtate eſt, omnia, præter eam, ſubjecta fortunæ dominanti.*

Aſylū in turbis

Cornific. ad Heren.

Adverſus virtutem autem *hoc poſſunt calamitates, & damna, & injuria, quod adverſus ſolem nebula poteſt.*

Seneca Epiſt. CXIII.

CAPUT II.

Pietas Virtutis prima pars, definita ea, & diviſa in Senſum ac Cultum. Hic de Senſu dictum.

HAnc in duos velut ramos divido, Pietatem & Probitatem. Illa eſt, RECTUS de DEO SENSUS, RECTUS IN DEUM CULTUS. Duobus enim his Pietas conſtat; ſine altero, mutila aut manca. Noſſe ante omnia ſummum illud numen (quatenus homini datum) oportet: cognitum, pie pureque venerari. Utrique rei vera lux à ſacris litteris: ſed & in profanis ſparſas quaſdam ſcintillas video: quas colligam. De Senſu, iſtas.

Virtutis diviſio. Quid Pietas. Ejus duo membra. Senſus & Cultus.

Senſus, totius pietatis initium.

Illum neceſſarium: quia *de Deo optime exiſtimare, pietatis eſt exordium.* Auguſtin. l.1. De lib. arb.

Deus unus.

Conſtat igitur tibi, *Unum eſſe regnatorem omnium deum.* Tacitus v. Hiſt.

Æternus.

Ita appello *Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Ibid.

Deſcriptio ejus.

Quem in parte deſcripſerim (infinitum enim illud quis definiet?) MENTEM *ſolutam quandam, & liberam, ſegregatam ab omni concretione mortali, omnia ſentientem & moventem: ipſamque præditam motu ſempiterno.* Cicer. 1. Tuſcul.

Periculoſum rimari.

Nec plura addam: quia *de deo etiam vera dicere periculoſum eſt:* Cypr. in Symb.

Qui *melius ſcitur, neſciendo.* Aug.

Potentia divina,

Effectus tamen ejus& affectus (ſi ita appellare fas) licet ingeram, amori tuo & admirationi. Ille maximus eſt: l.11. de Ord.

> ... *immenſa eſt, finemque potentia cæli*
> *Non habet, & quidquid ſuperi voluêre peractum eſt.* Ovid. VIII. Metã.

Iuſtitia.

Ille juſtiſſimus, & Θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε Plato Theæteto.

οἷόν τε δικαιότατος : *Deus nuſquam & nunquam injurius, ſed quantum poteſt juſtiſſimus.*

Ovid. XIII. Metã.

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia juſtis.

Seneca Epiſt. LXXXIV.

Ille arbiter & inſpector operum, conſiliorum, mentium. *Nihil deo clauſum eſt: intereſt animis noſtris & cogitationibus mediis intervenit.*

Arbitrium & ubique præſentia.

Plaut. Capt.

Eſt profecto deus, qui quæ nos gerimus auditque & videt.

Boët. de Cõſol.

Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

Salustius ad Cæſ.

Nec inſpector ſolum, ſed judex idem & vindex. *Namque mihi pro vero conſtat, omnium mortalium vitam divino numine inviſi; neque bonum neque malum facinus cujuſquam pro nihilo haberi, ſed ex natura diverſa præmia bonos maloſque ſequi.*

Curatio, & præmii aut pœnæ diſtributio.

Hic qui gubernat omnia:

Gubernatio.

Horat. III. Odar.

Qui terram inertem, qui mare temperat Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia.

Ovid. I. de Arte.

Nec enim *ſecura quies illum, ſimiliſque ſopori,*
Detinet!

Cicero in Somnio.

Sed ille eſt, *qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui regit & moderatur.*

Ignorãtia bonorum, cauſſa ſcelerũ. Hæc talia non fas ſolum, ſed neceſſe tibi ſcire: quia revera

...prima ſcelerum cauſſa mortalibus agris
Naturam neſcire deûm. Silius IV.

Credenda tamen plura, quam ſcelerũ. Sed ſcire temperanter, quoniam & hoc verum, *Sanctius ac reverentius eſſe, de actis deorum credere quam ſcire.* Tacitus in Germ.

CAPUT III.

De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Plura ad Regionem monita.

Quid Cultus. DE Cultu inſequor, qui non aliud, quam COGNITI NUMINIS VENERATIO, CERTIS LEGIBUS CERIMONIISQUE DEVINCTA. Coli enim poſtulat, & huic fini homo natus: idque cultu duplici, *Interno, Externo.* *Ille* eſt, qui *in animo & ex animo, Deo vero preces concipit, laudes, grates.* *Iſte,* qui *hæc eadem, per ritus & geſtus, exprimit.* Totum iſtud, nec male, Religionem vulgo appellamus: de qua ſana quædam á non ſanis hæc habe. *Is duplex. Internus. Externus.*

Ma-

Plinius l.xiv. Nat. Hiſt.

Imperioſa religio.

Magnum ejus in animos imperium. *Religione enim vita conſtat.*

Cicero v. in Vett.

Omnibus cara.

Omnes religione moventur, & deos patrios quos à majoribus acceperunt, colendos ſibi diligenter & retinendos arbitrantur.

Philo Jud ad Caium.

Pervicaciter inſidet.

Optima ea habenda omnib.

Itaque qualiſcumque ea hauſta, ægre educitur, quoniam *ſua cuique optima videtur, ut quæ non ratione, ſed affectu dijudicetur à ſingulis*

Livius lib. v.

Hæc publice & privatim habenda. *Omnia enim proſpera eveniunt colentibus deos adverſa ſpernentibus.*

Et in omni fortune.

Tacitus XI. Ann.

Idque in utraq; fortuna, & videndum, *ne ritus ſacrorum inter adverſa cultu, per proſpera obliterentur.*

Sed citra ſuperſtitionem.

Idē v. Hiſt.

Sed habenda cum modo: ne fiat illud, *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa.*

Livius lib. IV.

Ad quã inclinamus, aut trahimur.

In quam natura vitio nos proni: & trahunt etiã ii, *quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi.*

Curtius lib. IV.

Telum hoc ad regendum,

Nec impediunt potentes, quoniã, ut judicant, *nulla res multitudinem efficacius reget, quã ſuperſtitio*

Cicero I. de Finib.

Sed tormentũ

At tu fuge, nã *ſuperſtitione qui eſt imbutus, quietus eſſe numquã poteſt.*

 Diſcri-

...tis qui habent. Timor. ejus nota.

Diſcrimen hoc habe: *Deos à religioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri.*

Varr. apud Aug. Civit. lib. VI.

Spernenda nobis.

Placeat ille verſus, ſed ſaniter intellectus:

Religentem oportet eſſe, religioſum nefas.

Apud Agel. lib. IV. c. IX.

Intro revocanda religio.

In Cultu ipſo, ad interna ſemper prævertere; & cenſe, *Cultum deorum eſſe optimum, eundemque caſtiſſimum atque ſanctiſſimum, ut eos ſemper pura, integra, incorrupta & mente & voce veneremur.*

Cicero de Nat. deo. II

Et animus excolendus.

Aureum tibi dictum imprimo: *Optimus animus, pulcherrimus dei cultus eſt.*

Seneca

Sine Ritualium tamen abjectu.

Nec ſic, ut externa tamen ſperneres, niſi ſi impia. Nam & in his, *religioni parendum eſt, nec patrius mos contumaciter repudiandus.*

Cicer. de Div. l. II.

Non in ſubtilitate religio.

In verbis etiam aut quæſtiunculis ne nimium mihi pruri, ad facta abi: quia *Chriſtianorum omnis religio, ſine ſcelere & ſine macula vivere.*

Lactãt. l. V. c. IX.

Sed in factis.

Moyſen illum Ægyptium audi: qui *de fide cujuſque magis oculis quam auribus credit.*

Apud Ruffin. Eccel. Hiſt. lib. II c. VI.

Capitalis hic ſermo.

Sed abſtineo, & Platonem in ſuſurrantē audio: ȣ̓ τοι γὸ οἱ λέγει- χαλι

Libro de Republi. in hac ipſa re.

χαλεπαὶ: *difficiles, & cum diſcrimine hi ſermones.* Quod oraculum, in hoc quidem ævo.

CAPUT. IV.

*Fatum * appendix Pietatis. Quid illud, & a quo ſit? quam vim habeat, & quem uſum?*

* *Fati vocem hîc & alibi veterũ more pono, ſed non mente, Nihil niſi providentiã divinã, idque pio & Chriſtiano ſenſu intelligere me, ſimul teſtor.*

PIetatem ſevi, pango nunc duos ſurculos, qui ſub arbore hac, imo ex ea nati: Fatum, & Conſcientiam. Quorum illud, ex Senſu; hæc, ex Cultu, originem clare ducunt. Si enim gubernat & dirigit deus; providet etiam & decernit, idque æternus ipſe, ab æterno in æternum. Hoc autem eſt Fatum:

Fati origo ex Senſu.

Cujus lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur.

Quid ſit.

Nec id aliud (ut non nemo etiam è priſcis ſenſit) quam SANCTIO ET * VELUT VOX DIVINÆ MENTIS.

* Aug. vide l.v de Civit. c IX.

---grave & immutabile ſanctis
Pondus adeſt verbis, & vocem fata ſequuntur.

Livius l.xxv. Stat. I. Theb.

Nam quod alii *Fatum quidem congruere rebus putant, ſed è vagis ſtellis, alii apud principia & nexus naturalium cauſſarum*

Quis auctor ejus?

Tacit. IV. Ann.

Deli-

Nempe ipſe Deus. Delirant, nos à cauſſa principe id petimus: id eſt, deo *ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, à quo ſunt omnes cauſſæ cauſſarum.* Sene. II. Quæſt. Nat.

--- Condita pergunt
Ordine cuncta ſuo, rerumque à principe curſu
Fixa manent. Val, Flac. I. Argon.

Vis ejus in humana. Mihi quidem ſedet (pio illo ſenſu) *ab omni æternitate fataliter omnia deſtinata.* Cice. II Divin.

Et *ludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſſarum latentium & multo ante deſtinatarum ſuum quaque ordinem immutabili lege percurrere.* Curtius lib. V.

Cui conſtitutioni humana omnia ſubjecta.

Fata regunt orbem: certa ſtant omnia lege. Manil. IV.

ETiam actiones, & quæ circa eas: tempora dico, & modos.

--- manet hæc ab origine mundi
Fixa dies bello, populique in prælia nati. Stat. III. Theb.

Quin

* Mercur. Triſm. c. XII. Pœmand.

Quin ipſi homines, tamen in * parte. Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἱμαρμένῃ ὑπόκεινται, καὶ γενέσει, καὶ μεταβολῇ: *Omnes mortales fato ſubjiciuntur, & initio, & mutatione.*

* Voluntas enim eximia

Apul. Metā. IX.

Adeo ut nullis conſiliis vel auxiliis id vitemus, aut mutemus. *Nec conſilio prudenti, nec remedio ſagaci, divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio ſubverti vel reformari poteſt.*

Cui Prudentia omnis impar.

Ovid. IX. Metā.

---Tantumne aliquis ſibi poſſe videtur

Fata quoque ut ſuperet?

Tacitus I. Hiſtor.

Nec ſi prædicitur quidem. Nam *quæ fato manent, quamvis ſignificata non vitantur*

Nec vitatur ullis monitis.

Herodot. IX.

Græcus ille recte: Ξεῖνε, ὅ, τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ. οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέγουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς: *O hoſpes, quod divinitus contingere debet, homo à ſe nulla arte diſpellet, ac ne veriſimilia quidem dicentibus fidem habebit.*

Non ſi monſtra eum moneant aut prodigia;

Aut prodigiis.

Hen

Heu vani monitus, fruſtraque morantia Parcas
Prodigia! heu fatis ſuperi certaſſe minores!

Silius lib. v.

Invictæ enim *leges neceſſitatis, pectus etiam ab amentiâ remotum, prodigia juſta æſtimatione perpendere non patientur*

Valer. Max. lib. I. cap. VI.

Ideo, quia mentem deus adimit, aut obnubilat.

Mentem ſcilicet tunc hominibus adimit ſupera illa Mens: quæ *cujuſcunque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.*

Velle-jus lib. II.

Videmus ipſi cottidie, *manum injicientibus fatis, hebetari ſenſus hominum & obtundi.*

Ammi-an. Marcel l. XIV.

Adeo, ut cauſſa ejus à nobis videatur.

Ita *eſſi itur, quod eſt miſerrimum, ut quod accidit, etiam merito acci-diſſe videatur; & * caſus in culpam tranſeat.*

Vell. II.

* Vulgi judicio.

Adnecto amplius. *Fugiendo in media ſæpe fata ruitur.*

Liv. IIX.

--- Multi ad fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Sen. Tra. Oedip.

--Multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali.

Lucan. VII.

Invenit & invenitur, qui fugit.

Quid ergo? inquies, nihil agam, & permittam omnia fatis? Stulte. imo viam inibis quæ ad fata ducit: & hoc quoque ex Fato. Felicia illa vis? allabora. *Non*

Remi tamen movendi ſp

nobis

Digitized by Google

Salluſt. Catil. *enim *votis neque ſupliciis muliebribus auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, proſpere omnia cedunt.* *hac cymba, deo ad clavũ ſedente.*

Liv. VII. Nec exſpecta, *nihil agenti in ſinum de cœlo devolaturam Victor. am* aut Fortunam eſſe ** Solis quidẽ.*

Græc. Adag. Θεοὶ τὰγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦσι: *dii bona laboribus vendunt.* *Ignavos ille ſpernit. Fortes iuvat.*

Tacitus IV. *Hiſt.* Et hac mente verum, *Deos fortioribus adeſſe.*

Liv. VI Simile in triſtibus. *Dii prohibebunt hæc, inquies. ſed nunquam propter te de cœlo deſcendent: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.*

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum ſemper homini, numquam explorandum. Tibi quis hic fructus? iſte, ut vere pius ſis, & fata ſequare; id eſt deum. *Quid* enim *eſt viri boni; præbere ſe fato.* *Quis à Fati notitia fructus.*

Senec. de provid. *Præcipuus patientia.*

Thucyd. lib. II. in orat. Peri. Φέρειν τε χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: *Ferre quæ divinitus immittuntur, neceſſario oportet: quæ ab hoſtibus, viriliter.*

Seneca epiſt. CVIII. *Optimum eſt pati quod emendare non poſſis: & deum, quo auctore cuncta eveniunt, ſine murmure comi-*

comitari. Malus miles eſt, qui Imperatorem ſuum gemens ſequitur.

CAPUT V.

Etiam Conſcientia, Pietas lacinia; Definio eam, divido, tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura.

IAm & Conſcientia, ut dixi, Pietatis ſoboles eſt: & origo ei palam à radice Cultus. Ubi enim ille floret & viget: hæc pariter, ubi areſcit & languet: etiam iſta. Quin ubi nulla religio aut divinus metus; exiguum in animo hujus germen, & à mala terra velut oppreſſum. Eſt autem Conſcientia, RELIQUA IN HOMINE RECTÆ RATIONIS SCINTILLA, BONORUM MALORVMQUE FACINORVM JUDEX ET INDEX. Igitur & bipartita ea, Approbatio ſcilicet, & Opprobratio: illa in bene, hęc in ſecus factis. Sed iſtius vis (ut vita & vitia ſunt) creberrima; ideoque fere obtinuit, ut hæc pars veniat in generis ſui nomen. Nam Conſcientiam

Conſcientia à Religione oritur.

Et vix eſt, ubi non illa.

Definitio ejus.

Diviſio.

Altera

tiam vulgo appellamus, VIOLATI NUMINIS AUT PERPERAM CULTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSUM. Qui ſenſus infixus homini; & vivit quamdiu ille, non vi extinguendus, non fraude. *definitio arctior.*

Cice. pro Cluent Orige. *Conſcientiam à diis immortalibus accepimus, quæ divelli à nobis non poteſt.* *Alte hac infixa.*

Utiliter autem ea data, ut *corrector adfectuum & animæ pædagogus.* *Vtilis homini in peccata.*

Tacitus. XIV An. Flagrum poſt peccatum: quia *perfecto demum ſcelere, magnitudo ejus intelligitur:*

Seneca Epiſt. XCVIII Frænum ante peccatum: *quia infixa nobis eius rei averſatio eſt, quam natura damnavit.*

Cicer pro Milone Et *magna* ſane *vis eius eſt in utramque partem; ut neque timeant ii qui nihil admiſerunt, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent qui peccaverunt.* *Acris & violenta.*

Bias apud Stob. Itaque *bona* illa, *ſemper metu vacua eſt;* *Bona quidem in ſolitim*

D Imo

Iſidor. Soliloq lib. II.

Imo in gaudio; *& vis nunquam triſtis eſſe? bene vive.*

Seneca Epiſt. XIV.

Mala autem *etiam in ſolitudine anxia & ſolicita eſt.*

Mala in tormen. ũ.

Epicur. apud Senec. Epiſt. XCIIX.

Poteſt enim *nocenti contingere ut lateat; latendi fides non poteſt.*

Et qui celes?

Juvenal.

Nocte dieque tuum geſtas in pectore teſtem.

Qui non fallit, non fallitur, & ex oraculo hoc eſt: *Suus cuique animus ex conſcientia ſpem prabet.*

Salluſt. ad Cæ.

Teſtis ea non fallax:

Sen. Epiſt. XLIII.

O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtem!

Imo & Tortorem, Urit enim, cædit, lancinat: eo gravius, quia ſine morte. Græcorum Adagium verum: ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει *conſcientia animum verberat.*

Carnifex aſſiduus.

Salluſt. Cati.

Et quidem aſſiduo illo & ſurdo verbere. *Namque animus impurus, diis hominibuſque infeſtus, neque vigiliis neque quietibus ſedari poteſt. Ita conſcientia mentem excitam vaſtat.*

Indefeſſus

Sic

Plinius l.III. Epiſt. — Sic tamen hodie vivitur, ut *multi famam, conſcientiam pauci vereantur.* — *Quem temnūt tamen quidam.*

Cicero ad Attic. l.XIII. — Aliter vir bonus, cui fixum *in omni vita tranſverſum unguem à recta conſcientia non diſcedere.* — *Numquam vir bonus.*

Auguſt. xx. de Civit. — Etiam tibi: qui hoc imbibe. *Tranquillitate conſcientiæ nihil excogitari beatius poſſe.*

CAPUT VI

Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem? Brevia & univerſalia ad eam præcepta.

RAmus Virtutis mihi alter ſupereſt, Probitas: quem tamen levi dolabra expolio, quia in hoc civili ædificio proprie non ei locus. Ad morale pertinet, nec Probitatem aliud hic intellego, quam RECTAM IN MORIBUS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, ut neceſſitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, *Quid. Probitas.* *Pietatis ea comes.*

Si modo vera ſit

aut verius innexa. Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana eſt, imo nulla. Ut poma, in Judæa, non poma naſcuntur, quæ contacta in fumū abeunt & vaporem: talis verboſa illa Pietas, ſine vitali hoc operum ſucco. Jure ergo mores ama, quiſquis amas illam: & factis magis, quam ſpecie; ſerio, nec ad pompam.

Interna probitas, ſola proba.

Eſſe quam videri, probus malis. Et cum laudato illo Catone, *numquam recte feceris, ut feciſſe videaris.* — Salluſt. in Catil — Vell. l. II.

Et ſpernendi fuci.

Conſcientia virtuti ſatis amplum theatrum eſt. — Cicero

Non tu mihi *inter claros magis, quam inter bonos.* — Tacitus IV. Hiſt.

Non inter eos, quos *ambitio falſos fieri ſubegit, magiſque vultum quam ingenium bonum habere.* — Salluſtius Catil.

Opes non nimis amandæ Non corpus.

Opes quid curas? *Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba: quam longam.* — Apul. in Apolo. I.

Quid cultum aut corpus? *Honeſtum & vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.* — Seneca Epiſt.

Tu

Tacitus Ann. xv:

Tu à te laudem tibi ſume; interna veraque virtute, *non ſpecie inanium validus.*

In Agric,

Eſto mihi *cultu modicus, ſermone facilis.*

Salluſt. Frag.

Ore probo, animo verecundo. *Pudor inducendus.*

Tacitus IV. Hiſt.

Opum contemptor, recti pervicax, conſtans adverſum metus. *Cum Conſtantia.*

Salluſt. Iugurt.

Unius animi cultor: qui *dux atque imperator vitæ mortalium.* *Animus ſolus colendus; Qui magnus.*

Indi.

Rector humani generis, agit atque habet cuncta neque ipſe habetur.

Indid.

Præclara enim *facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur;*

Indid.

At ingenii præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt. *Qui æternus,*

CAPUT VII.

Ad prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes ejus & utilitas.

VIæ tuæ Decem unum habes, Virtutem: adjungo nunc alterum *Prudentia virtutem*

Nempe ipſe Deus.

Deliŗant, nos à cauſſa principe id petimus: id eſt, deo *ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, à quo ſunt omnes cauſſæ cauſſarum.* Sene. II Quæſt. Nat.

--- Condita pergunt
Ordine cuncta ſuo, rerumque à principe curſu
Fixa manent. Val. Flac. I. Argon.

Vis ejus in humana.

Mihi quidem ſedet (pio illo ſenſu) *ab omni æternitate fataliter omnia deſtinata.* Cice. II Divin.

Et *ludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſſarum latentium & multo ante deſtinatarum ſuum quaque ordinem immutabili lege percurrere.* Curtius lib. V.

Cui conſtitutioni humana omnia ſubjecta.

Fata regunt orbem: certa ſtant omnia lege. Manil. IV.

ETiam actiones, & quæ circa eas: tempora dicô, & modos.

--- manet hæc ab origine mundi
Fixa dies bello, populique in prælia natis. Stat. III. Theb.

Quin

* Mercur. Triſm. c, XII. *Pœmand.*

Quin ipſi homines, tamen in * parte. Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἱμαρμένῃ ὑπόκεινται, καὶ γενέσει, καὶ μεταβολῇ: *Omnes mortales fato ſubjiciuntur, & initio, & mutatione.*

* Voluntas enim eximia

Apul. Metã. IX.

Adeo ut nullis conſiliis vel auxiliis id vitemus, aut mutemus. *Nec conſilio prudenti, nec remedio ſagaci, divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio ſubverti vel reformari poteſt.*

Cui Prudentia omnis impar.

Ovid. IX. Metã.

---Tantumne aliquis ſibi poſſe videtur
Fata quoque ut ſuperet?

Nec ſi prædicitur quidem. Nam

Tacitus I. Hiſtor.

quæ fato manent, quamvi ſignificata non vitantur

Nec vitatur ullis monitis.

Herodot, IX.

Græcus ille rectè: Ξεῖνε, ὅ,τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ. οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέγουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς: *O hoſpes, quod divinitus contingere debet, homo à ſe nulla arte diſpellet, ac ne veriſimilia quidem dicentibus fidem habebit.*

Non ſi monſtra eum moneant aut prodigia;

Aut prodigiis.

Hen

Heu vani monitus, fruſtraque moranna Pareas
Prodigia! heu fatis ſuperi certaſſe minores!

Silius lib. v.

Invictæ enim *leges neceſſitatis, pectus etiam ab amentiâ remotum, prodigia iuſta æſtimatione perpendere non patiuntur*

Valer. Max. lib. I. cap. VI.

Mentem ſcilicet tunc hominibus adimit ſupera illa Mens: quæ *cujuſcunque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.*

Velleius lib. II.

. Videmus ipſi cottidie, *manum injicientibus fatis, hebetari ſenſus hominum & obtundi.*

Ammian. Marcel l. XIV.

Ita *eſſe itur, quod eſt miſerrimum, ut quod accidit, etiam merito acciſſè videatur; & * caſus in culpam tranſeat.*

Vell. II.

Adnecto amplius. *Fugiendo in media ſæpe fata ruitur.*

Liv. IIX.

--- Multi ad fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Sen. Tra. Oedip.

--Multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali.

Lucan. VII.

Quid ergo? inquies, nihil agam, & permittam omnia fatis? Stulte. imo viam inibis quæ ad fata ducit: & hoc quoque ex Fato. Felicia illa vis? allabora. *Non*

Ideo, quia mentem deus adimit, aut obnubilat.
Adeo, ut cauſſa ejus à nobis videatur.
* Vulgi judicio.
Invenit & invenitur, qui fugit.
Remi tamen movendi ip

enim

Salluſt. Catil. *enim *votis neque ſupliciis muliebribus auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, proſpere omnia cedunt.* *hac cymba, deo ad clavũ ſedente.*

Liv. VII. Nec exſpecta, *nihil agenti in ſinum de cœlo devolaturam Victoriam* aut Fortunam eſſe. * Solis quidẽ. *Ignavos ille ſpernit. Fortes iuvat.*

Græc. Adag. Θεοὶ τἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦσιν: *dii bona laboribus vendunt.*

Tacitus IV. Hiſt. Et hac mente verum, *Deos fortioribus adeſſe.*

Liv. VI Simile in triſtibus. *Dii prohibebunt hæc, inquies. ſed nunquam propter te de cœlo deſcendent: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.*

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum ſemper homini, numquam explorandum. Tibi quis hic fructus? iſte, ut vere pius ſis, & fata ſequare; *Quis à Fati notitia fructus.*

Senec. de provid. id eſt deum. *Quid* enim *eſt viri boni; præbere ſe fato.* *Præcipuus patientia.*

Thucyd. lib. II. in orat. Peri. Φέρειν τε χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: *Ferre quæ divinitus immittuntur, neceſſario oportet: quæ ab hoſtibus, viriliter.*

Seneca epiſt. CVIII. *Optimum eſt pati quod emendare non poſſis: & deum, quo auctore cuncta eveniunt, ſine murmure comi-*

comitari. Malus miles eſt,qui Imperatorem ſuum gemens ſequitur.

CAPUT V.

Etiam Conſcientia, Pietas lacinia: Definio eam, divido: tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura.

IAm & Conſcientia, ut dixi, Pietatis ſoboles eſt: & origo ei palam à radice Cultus. Ubi enim ille floret & viget: hæc pariter, ubi areſcit & languet: etiam iſta. Quin ubi nulla religio aut divinus metus; exiguum in animo hujus germen, & à mala terra velut oppreſſum. Eſt autem Conſcientia, RELIQUA IN HOMINE RECTÆ RATIONIS SCINTILLA, BONORUM MALORVMQUE FACINORVM JUDEX ET INDEX. Igitur & bipartita ea, Approbatio ſcilicet, & Opprobratio: illa in bene, hęc in ſecus factis. Sed iſtius vis (ut vita & vitia ſunt) creberrima; ideoque fere obtinuit, ut hæc pars veniat in generis ſui nomen. Nam Conſcientiam

Conſcientia à Religione oritur.

Et vix eſt, ubi non illa

Definitio ejus.

Diviſio.

Altera

tiam vulgo appellamus, VIOLATI NUMINIS AUT PERPERAM CULTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSUM. Qui ſenſus infixus homini; & vivit quamdiu ille, non vi extinguendus, non fraude. *definitio arctior.*

Cice. pro Cluent Orige. *Conſcientiam à diis immortalibus accepimus, quæ divelli à nobis non poteſt.* *Alte hac infixa.*

Utiliter autem ea data, ut *corrector adfectuum & animæ pædagogus.* *Vtilis homini in peccata.*

Tacitus. XIV An. Flagrum poſt peccatum: quia *perfecto demum ſcelere, magnitudo ejus intelligitur*:

Seneca Epiſt. XCVIII Frænum ante peccatum: *quia infixa nobis ejus rei averſatio eſt, quam natura damnavit.*

Cicer pro Milone 'Et *magna ſane vis ejus eſt in utramque partem; ut neque timeant ii qui nihil admiſerunt, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent qui peccaverunt.* *Acris & violenta.*

Bias apud Stob. Itaque *bona illa, ſemper metu vacua eſt*: *Bona quidem in ſo- ... m*

D Imo

Iſidor. Soliloq lib. II.

Imo in gaudio, *& vis nunquam triſtis eſſe? bene vive.*

Seneca Epiſt. XIV.

Mala autem *etiam in ſolitudine anxia & ſolicita eſt.*

Mala in tormen, ū.

Epicur. apud Senec, Epiſt. XCIIX.

Poteſt enim *nocenti contingere ut lateat; latendi fides non poteſt.*

Et qui celes?

Javenal.

Nocte dieque ſuum geſtas in pectore teſtem.

Qui non fallit, non fallitur, & ex oraculo hoc eſt: *Suus cuique animus ex conſcientia ſpem prabet.*

Salluſt, ad Cæ.

Teſtis ea non fallax.

Sen. Epiſt. XLIII.

O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtem!

Imo & Tortorem, Urit enim, cædit, lancinat: eo gravius, quia ſine morte. Græcorum Adagium verum: ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει *conſcientia animum verberat.*

Carnifex aſſiduus.

Salluſt. Cati.

Et quidem aſſiduo illo & ſurdo verbere. *Namque animus impurus, dis hominibuſque infeſtus, neque vigiliis neque quietibus ſedari poteſt. Ita conſcientia mentem excitam vaſtat.*

Indefeſſus

Sic

Plinius l.III. Epiſt.

Sic tamen hodie vivitur, ut *multi famam, conſcientiam pauci vereantur.*

Quem temnūt tamen quidam. Numquam vir bonus.

Cicero ad Attic. l.XIII. Auguſt. xx.de Civit.

Aliter vir bonus, cui fixum *in omni vita tranſverſum unguem à recta conſcientia non diſcedere.*

Etiam tibi; qui hoc imbibe. *Tranquillitate conſcientiæ nihil excogitari beatius poſſe.*

CAPUT VI

Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem? Brevia & univerſalia ad eam præcepta.

RAmus Virtutis mihi alter ſupereſt, Probitas: quem tamen levi dolabra expolio, quia in hoc civili ædificio proprie non ei locus. Ad morale pertinet, nec Probitatem aliud hic intellego, quam RECTAM IN MORIBUS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, ut neceſſitatem videas; & quia Pietati adnexa ea,

Quid. Probitas.

Pietatis ea comes.

 aut

Si modo vera ſit

aut verius innexa. Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana eſt, imo nulla. Ut poma, in Judæa, non poma naſcuntur, quæ contacta in fumū abeunt & vaporem: talis verboſa illa Pietas, ſine vitali hoc operum ſucco. Jure ergo mores ama, quiſquis amas illam: & factis magis, quam ſpecie; ſerio, nec ad pompam.

Interna probitas, ſola proba.

Eſſe quam videri, probus malis. Salluſt. in Catil

Et cum laudato illo Catone, *numquam recte feceris, ut fecisse videaris.* Vell. l. II.

Et ſpernendi fuci.

Conſcientia virtuti ſatis amplum theatrum eſt. Cicero

Non tu mihi *inter claros magis, quam inter bonos.* Tacitus IV. Hiſt.

Non inter eos, quos *ambitio falſos fieri ſubegit, magiſque vultum quam ingenium bonum habere.* Salluſtius Catil.

Opes non nimis amandæ Non corpus.

Opes quid curas? *Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba: quam longam.* Apul. in Apolo. I.

Quid cultum aut corpus? *Honeſtum & vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.* Seneca Epiſt.

Tu

[Tacitus Ann. XV.] Tua te laudem tibi ſume; interna veraque virtute, *non ſpecie inanium validus.*

[In Agric.] Eſto mihi *cultu modicus, ſermone facilis.*

[Salluſt. Frag.] *Ore probo, animo verecundo.* *[Pudor. induendus.]*

[Tacitus IV. Hiſt.] *Opum contemptor, recti pervicax, conſtans adverſum metus.* *[Cum Conſtantia.]*

[Salluſt. Iugurt.] Unius animi cultor: qui *dux atque imperator vitæ mortalium.* *[Animus ſolus colendus:]*

[Indid.] *Rector humani generis, agit atque habet cuncta neque ipſe habetur.*

[Indid.] *Præclara* enim *facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur:* *[Qui magnus.]*

[Indid.] *At ingenii præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt.* *[Qui æternus,]*

CAPUT VII.

Ad prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes ejus & utilitas.

VIæ tuæ Decem unum habes, Virtutem: adjungo nunc alterum *[Prudentia virtutem]*

Digitized by Google

ipſam ducit.

terum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus ſolum ſed ſi inſpicis, Virtutis ipſius rector, certe director. Sine prudentia enim quæ poteſt eſſe virtus?

Quæ ſine ea haud recta.

In Menone.

Plato vere ait, Ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν: *Prudentia ſola præit & ducit ad recte faciendum.*

Ari. VI. Ethi. cap. V.

Et Sophus alter: οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως: *fieri non poteſt ut quiſquam vere probus ſine Prudentia audiat.*

Cauſa hæc, quod Virtus omnis in Electione & Modo eſt: non hæc ſine Prudentia: ergo nec Virtus. Atque ut Architectis opus nullum recte proceſſerit, ſine libella & linea: non item nobis, ſine norma hac directrice. Quam

Quid Prudentia.

definio, INTELLECTUM ET DILECTUM RERUM, QUÆ PUBLICÆ PRIVATIMQUE FUGIENDÆ AUT APPETENDÆ.

Sagacitas ejus.

Ariſt. & Jamblich.

Intellectum dixi, quia hæc eſt quæ videt omnia: ideoque ὄμμα τῆς ψυχῆς, oculus animæ, jure dicta.

Dilectum addidi. quia eadem, quæ

Tacit. IV. — *Diſcretio.*

quæ ſeligit; & recto judicio, *honeſta ab deterioribus, utilia ab nexiis diſcernit.*

Ariſt. IV. Ethi. cap. V. — *Duplex ea, Privata, & quæ foras ſpectat.*

Privatim etiam & Publice inſerui, quoniam ſpecies ejus velut duplex, Domeſtica & Civilis: quarum illa ſibi, hæc aliis prodeſt. Φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἳ τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Prudentes cenſemus, qui ea, quæ ſibi, quæque hominibus conducunt, poſſunt diſpicere.*

Plato Alcib. II.

Φρόνιμόν γε φήσομεν, ἀποχρῶντα ξύμβουλον καὶ αὐτὸν αὑτῷ καὶ τῇ πόλει: *Prudentem dicemus, ſibi & reipublicæ conſulere potentem ac validum.*

Cicero V. de Finib. — *Ars & norma totius vitæ.*

Itaque uſus ejus multiplex, & recte ille, qui dixit *Artem vivendi eſſe Prudentiam, ut medicinam valetudinis.*

Auctor libro de IV. Virt. — *Munia eius.*

Hæc enim eſt, quæ *præſentia ordinat futura providet, præterita recordatur.*

Idem. — *Vis ejus.*

Hæc quæ *fallere non vult, & falli non poteſt.*

Cui omnia ſubjecta:

Ἅπαντα δοῦλα τῷ φρονεῖν καθίσταται: Menāder.

Famulatur omne, quidquid eſt, Prudentiæ;

Etiam ipſa fortuna, nec vane dictum,

Sapiens pol ipſe fingit fortunam ſibi. Plant. Trin.

Igitur jure Tragicus,
Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
Πρῶτον ὑπάρχει. Soph. Antig.
Longe prudentia felicitatis
Primas tenet.

At contra, *Imprudentia* infelix. quæ *pleraque, & ſe, præcipitat.* Salluſt. ad Cæſ.

CAPUT VIII.

Quid gignat Prudentiam? Uſum eſſe, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas; item oſtenſa

Duo Prudentiam

PRudentiæ autem parentes duo, Uſus & memoria rerum.

Nam

Nam quod poëta vetus in Sapientiam ſcripſit, *faciunt. Uſus &*

Afranius.

Uſus me genuit, mater peperit memoria: abuuo: & verius eſt in iſtam. Uſum intellego, NOTITIAM HUMANARUM RERUM EX VISU VEL TRACTATU. Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AUDITU VEL LECTU. *Memoria.* Uſus haud paullo firmior: & ideo jure pater. Per ſua enim, non per aliena pericula diſcit: per propinqua exempla, non remota, quin pleriſque eventibus ipſe adeſt, intereſt, præeſt. Itaque vere ſcriptum, *Uſus certiſſimus doctor.*

Plinius l. XXVI.

Uſus efficaciſsimus rerum omniũ magiſter. *Longe ſupra alios magiſtros.*

Idem l. XVII.

Et exprimentis optime creditur.

Cicer. de Orat. I.

Imo amplius: *Uſus omnium magiſtrorum præcepta ſuperat.*

Quem qui multum habet glorietur jure.

Homer Odyſ. Σ

.. νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα.
Ἐσθλά τε καὶ χέρηα,
--novi & ſcio ſingillatim
Quæ bona, quæ mala ſunt

Is bona malaq; novit.

Artes omnes genuit.

Hic ad omnem artem utilis ſive neceſſarius:

Per varios uſus artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam. Manil. I.

Civilem perficit.

Sed ad hanc civilem imprimis, καὶ τοῖς ἐφιεμένοις περὶ πολιτικῆς εἰδέναι, προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας: *&* *quiſquis in re Civili intelligens haberi volet, opus est experientia.* Ariſt. Ethic. x, c. ult.

Incommodus tamen, quia ſerus, Et extima ætatis proprius

In quo tamen hoc mali, quod præceptis non traditur: ſed *ætas eum denique affert.* Cicero II. de Orat.

Nam ut poeta ait,

---teris venit uſus ab annis. Ovid. VI. Metamor.

Hinc *Prudentia ſenum* in vulgi verbo:

Hinc illud ſapientis,

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Solon

Aſſidue addiſcens, ad ſenium propero.

CAPUT IX.

Memoriæ rerum, ſive Hiſtoriæ, fructus Facilem hanc ad Prudentiam viam: etiam ad probitatem.

AT

Memoriæ dotes

AT Memoria, parens altera eſt, quam Uſui non appono ſolum, ſed in parte præpono. Magis enim obvia hæc & facilis: diffuſa latius, & quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In quoſvis enim ea, & quovis tempore, cadit: cumque iter illud per propria pericula, longum, nec ſine periculis ſit: hæc via tutior, ideoque tritior; & haud paullo

Facilitas.

Crebritas.

Tacit. IV. Annal. — *Plures aliorum eventus docentur.*

Ea vivit in libris hiſtoricis

Cicero II. de Orat. — Id eſt, Hiſtoria, quæ non aliud, quam anima *& vita Memoriæ.*

Idem pro Archia. — *Exempla* enim *omnia jacerent in tenebris, niſi litterarum lumen accederet.*

Diod. Sicul. I Biblioth. — Hæc eſt illa φυλακὴ τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυρ τῆς τῶν φαύλων κακίας, εὐεργέτις τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους: *cuſtos illuſtrium virorum virtutis, teſtis malorum ſceleris, benefica in omne humanum genus.*

Per eam, virtutibus & vitiis ſuus honos.

Cic. II de Orat. — Hæc *lux veritatis, magiſtra vitæ.*

Vitam inſtruit privatam.

Vere magiſtra. In hac enim tibi fas, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν

καὶ

καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον: *tanquam in ſpeculo ornare, & componere vitam tuã ad alienas virtutes.* Plut. in Timoleonte.

In quâ *hoc præcipue ſalubre ac frugiferum omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri: ut inde tibi tuæque reip. quod imitere, capias; inde fœdum incœptu fœdum exitu, quod vites.* Livius I.

Publicam dirigit.

Eadem ad Civilem hanc partem utiliſſima: nec temere Polybius, ἀληθινωτάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν dixit: *veriſſimam diſciplinam exercitationemque ad res Civiles Hiſtoriam eſſe.* Lib. I.

Ad conſilia præit.

Et ad conſilia: χρήσιμοι πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβουλὰς, αἱ τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφόντων ἱστορίαι: *utiles ad publicas deliberationes, rerum geſtarum hiſtoriæ.* Ariſt. I. Rhet cap V.

Quo aſpectu Imperator Alexander, conſiliis togæ & militiæ *litteratos adhibebat, & maxime eos qui hiſtoriam norant.* Lamprid in Alex.

Conſiliarii mortui, boni, liberi, ſine fuco.

Et rex alius, *optimos conſiliarios Mortuos* ajebat, intelligens hos ipſos Hiſtoriæ libros. Alphõ. Siciliæ.

CA-

CAPUT X.

Appendix de Doctrina, quæ utrique Rectori utilis. Quis legitimus uſus ejus, finis, modus

Utrum que Rectorem dedi, & abeo ab his præloquiis: niſi quod de Doctrina etiam breviter attexo, id eſt, ipſis adjutoribus tuis do adjutorem. Nam hęc eſt, quæ non ad Prudentiam ſolum facit valide (clarum id quidem) ſed & Virtutem.

Doctrina Prudentiã promovet. Virtutẽ ornat, aut perficit:

Quinct. l. III. cap. I. — Quæ *etſi quoſdam impetus à natura ſumit, tamen perficienda doctrina eſt.*

Seneca Epiſt. XCI. — *Non* enim plene ſatis *contingit ea, niſi animo inſtituto & edocto.*

Et proprie animos ei purgat ac præparat.

Idem Epiſt. LXXXIX. — Eo tamen ſenſu; *non quia Virtutem dare poſſit; ſed quia animum ad accipiendam illam præparat.*

Cicero I. de Finib. — Avide igitur hæc haurienda, ſed ad uſum. *Non* enim *parandà nobis ſolum, ſed fruenda Sapientia eſt.* Ego cum Poëta

Uſus eius vere uſus. Nec enim in verbis nudis. ſed bonis factis.

Pacuvius. — *Odi homines ignava opera, Philoſopha ſententia.*

Et

Et cum Salluſtiano Mario, *parum mihi placeant eæ literæ, quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt,* — In Iugur.

Imo nocuerunt, quia multi vitia ſua tegunt & inumbrant hoc velo, *animo perfidioſi & ſubdoli, avaritiam ac libidinem occultantes.* — Tacit. XV. Ann.

Abutuntur, qui non tales.

Specie bonarum artium falſi, & amicitiæ fallaces. — Indidẽ.

Sed ii fere ex eo genere, *qui doctrina ore tenus exerciti, animum bonis artibus non induerunt.* — Indid.

Quod genus ſeſe tincti ea non imbuti.

Tu contra, habeto eam non ad pompam aut ſpeciem, *nec ut nomine magnifico ſegne otium veles, ſed quo firmior adverſum fortuita rempublicam capeſſas.* — IV. Hiſt.

Finis eius verus: &

Et habeto etiam cum modo, quia *plus ſcire velle quam ſatis ſit, intemperantiæ genus eſt.* — Seneca Epiſt. LXXXIX.

In ea modus

Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός: — Æſchyl

Qui fructuoſa non qui multa ſcit, ſapit.

Nec enim ſapit, qui nimis ſapit.

Atque adeo veriſſime dictum *Plus ſapit interdum vulgus, quia tantum quantum opus eſt ſapit.* — Lact. lib. II. Inſtit.

Imi-

Imitare igitur Agricolam: qui *ſtudio ſcientiæ flagrantem animum coercuit, retinuitque quod eſt difficillimum, ex Sapientia modum.*

Tacit. in Agric.

Quin frænanda immodica diſcendi cupiditas.

Nam nos plerique hodie, *ut omnium rerum, ſic litterarum intemperantia quoque laboramus: nec vitæ ſed ſcholæ diſcimus.* Quo veriloquio claudo & conſigno hunc librum.

Seneca Epiſt. CVII.

Vitium hodie & in ſenibus crebrum.

J. LIPSI

POLITICORUM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SECUNDI

CAPUT I.

De imperio univerſe dictum, ejus neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus.

VIæ hujus Rectores oſtendi tibi: ſed communiter, & oſtendi tantum; iſtam mihi, ſodes, ingredere: ego qui ſequare atque

atque adſequare eos, dicam: nec id per ſtadia ſolum ſingula, ſed pæne paſſus. Vita Civis in Societate eſt: Societas in duabus rebus. Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti eſt, hoc mei, quod definio, CERTUM ORDINEM IN JUBENDO ET PARENDO. Cujus tanta vis ſive neceſſitas potius, ut hoc unum fulcrum ſit rerum humanarum.

* Nempe Moralis aut Oeconomici.

Definitio imperii.

Sine imperio enim *nec domus ulla, nec civitas, nec gens nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt.*

Vis ejus

Cicero III. de Legibus

Et quod ſequitur magna ejus utilitas Τὸ γδ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων: *Regere enim & regi; non ſolum inter ea quæ neceſſaria, ſed & utilia.*

Utilitas,

Ariſt. I. Polit. c. III.

Iſtud ſane *eſt vinculum, per quod reſpublica cohæret: ille ſpiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt: nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperii ſubtrahatur.*

Vinculum rerum,

Seneca I. de Clem.

Deni-

Denique hæc Circæa illa virga, qua tactæ feræ hominesque miteſcunt. Quæ *è ferocibus univerſis, ſingulos, ſuo quemque metu, obedientes facit.* — Livius lib. VI. — *Regimen hominũ.*

At contra, ruunt omnia, ubi non hoc firmamentum: diffluunt, ubi non hoc coagulum, & nimis pro vate, ille vates: — *Contra, Inobedientia Confuſionum parens.*

Sophocles.

Αναρχίας γὰρ μεῖζον ἴστι κακόν.
Αυτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
Οἴκους τίθησιν, ἥδε σὺν μάχῃ δορὸς
Τροπὰς καταῤῥήγνυσι, τῶν δ' ὀρθουμένων
Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.

Confuſione tetrius nullum eſt malum.
Hæc perdit urbes, iſta perdit & domos
Vaſtaſque reddit; Martis in certamine
Hæc terga vertit, rite ſed parentium
Res ſervat atque vitam Obedientiæ.

CAPUT II.

Diviſio Imperii Principatus, prima & optima eius pars, id variis argumentis oſtenſum.

Tres Imperii formæ.

IMperium hoc autem triplex: Principatus, Optimatum, & Populi ſtatus.

Nam cunctas nationes & urbes (ait meus ſcriptor) *Populus, aut Primores aut Singuli regunt.* Tacit. l. IIII.

Et quidquid ſcrutêre: nec cœtum aliquem ſocialem ſine ulla harum formarum reperies, nec in eo aliam præter iſtas. Miſcentur inter ſe, fateor, & remittuntur aut intenduntur: ſed ſic, ut propendeat & præponderet ſemper aliqua pars, à qua jure ei nomen.

Difficile nec certum de iis iudiciũ.

Optimus tamen Principatus videtur. Qui vetuſtiſſimus.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite, quam ſolvit & non ſolvit idem ille noſter. *Dilecta,* inquit, *ex his & conſtituta reipublicę forma facilius laudari quam evenire: aut ſi evenit, haut diuturna eſſe poteſt.* Ego ſi non verius, clarius rem aperio, & præfero palam Principatum. Movent me iſta: Ibid.

Quod

Ariſt. in Polit.

Quod ille vetuſtiſſimus: *πρώτη καὶ θειοτάτη ἡ βασιλεία: primus & diviniſſimus Principatus.*

Qui vetuſtiſſimus

Cicero III, de Legibus.

Et certum eſt *omnes antiquas gẽtes regibus primum paruiſſe.*

Salluſt. in Catil.

Idque *in terris nomen imperii primum fuit.*

Ut veriſſime præfatus ſit ille, *Principio rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat.*

Juſtin. lib. I.

Addo, quod ad naturam aptiſſimum. Docent animantes ceteræ, in quibus imago hæc imperii: docent plerique hominum, & orbem peragra; *pauci libertatem, pars magna juſtos dominos volunt,* ſed & habent.

Idem ex natura maxime

Salluſt, Epiſt. Mithridatis.

Idem ſecundũ rationem maxime. *Unum* enim *imperii corpus, unius animo regendum videtur: ſicu*ti ab uno gubernatore una navis.

Ex ratione, & uſu.

Tacit. I Ann.

Plures, quid mihi adfers? turbas. non aliter, quam *εἰ θέλοιεν δύο ἥλιοι γενέσθαι, κίνδυνος, πάντα διαφθαρῆναι: ſi duo Soles velint eſſe, periculum, ne incendio omnia perdantur.*

Serin.

Nam plurium imperiũ ad plures trudit.

Diſcordiam gignit. Contra, pacem Principatus. Pro quo & veterũ auctoritas.

Arduum enim *ſemper eodem loci potentiam & concordiam eſſe.* Tacit. IV. Ann.

Itaque *pacis intereſt, omnem poteſtatem ad unum conferri.* I. Hiſt.

Legimus, imo ipſi vidimus, *diſcordantis* ſæpe *patriæ non aliud remedium fuiſſe, quam ſi ab uno regeretur.* I. Annal.

Nec diſſentiunt à me prudentes. Ille clamat: Ὦ βασιλεῦς, ὡς θεὸς ἐξ ἀνθρώπων: *Rex, deus quiſpiam humanus eſt.* Plato Politic

Alius, Ἐξ ἢ Διός βασιλῆες: *Ex Jove ſunt reges.* Callimachus

Et tertius inculcat ---διοτρεφέας βασιλῆας: *a Jove educatos reges.* Homer

Quinetiam nonnemo: *Regnum res inter deos homineſque pulcherrima.* Livius l. XXVI.

Ut jure concludam & optem cum Homero:

---εἷς κοίρανος ἔστω,
---Εἷς βασιλεύς.
--- *herus unicus eſto,*
Unicus & Princeps. Iliad, 6.

Nam

Nam plures rationes ſcio; nec affero, in hoc anguſto circo alienorum verborum, cui me incluſi.

CAPUT III.

Principatus definitio, Per partes declaratio, & primum, utrius ſexus ille ſit?

NEc tamen Principatum omnem confuſe extollo; ſed verum & legitimum, quem definio, UNIUS IMPERIUM, MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM, SUSCEPTUM GESTUMQUE PARENTIUM BONO; in qua formula, niſi fallor, non vim ſolum omnem boni Principatus incluſi; ſed & ad illum viam. Diducam & explicabo. Poſui primo, UNIUS IMPERIUM, virine, an fœminæ? Utriuſque, ſed illius maxime: quia jubet ſic natura.

Quid Principatus.

Virorū id munus.

Τό τε γὰρ ἄῤῥεν, φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον: *Nam quidquid maſculum, natura magis factum ad imperandum, fœmineo.*

Ariſt. I. Polit. c. VIII.

Vir feminarū.

Etiam ratio. Nam palam eſt

Quæ imbecilla. quod ille conditor noſtri deus, fœminis quidem

> *...pectus inſtruxit dolis,*
> *Sed vim negavit.* Seneca Octa.

Quæ inconſtantes. Nec conſtantiam dedit:

> *...nulla diu fœmina pondus habet* Propert. lib II. Eleg.

Quæ non adſipientes. Ne prudentiam quidem plene, *& plerumque muliebre conſilium deterius.* Tacit. XV. Annal.

Sæpe vitioſa. Atqui hæc imperii vera inſtrumenta. Sed adde & vitia, quia *non imbecillis tantum & impar laboribus hic ſexus, ſed ſi licentia adſit, ſævus, ambitioſus.* III. An.

Et lubrica. Quid etiam ſi ſæpe lubricus? quam in lubrico tunc reſpublica. *Nec enim fœmina, amiſſa pudicitia, alia abnuerit.* IV. An.

Nec honeſtum viris id jugum. Denique indecorum, & ſervum nimis hoc ſervitium. Doctor meus de barbara quapiam gente. *Fœmina dominatur, in tantum non modo à libertate, ſed à ſervitute degenerant.* De moribus German.

Atque his cauſſis videatur fœminis *ſuſpicere obſequii gloria.* Plinius Paneg.

Ecce

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli ſexu. Pro iis hæc ratio, quod *Nulli præcluſa eſt virtus, omnes admittit.* — Seneca Epiſt. — *In alteram tamen partem ratio.*

Nec ſenſum, nec ſexum eligit. — Idem.

Et revera, nonne eximiæ aliquot reginarum lectæ nobis, auditæ, viſæ? quæ fortes, cautæ, caſtæ, *virilibus curis, fœminarum vitia exuerant.* — Tacit. Annal. — *A communione virtutis.*

Pro iiſdem, conſenſu aliquot gentes. Britanni illi veteres non regno ſolum præfecere, ſed bello. *Solitum* quippe *Britannis, fœminarum ductu bellare.* — In Agric. — *Ab exemplis.* — *A ritu gentiũ.*

Germani viris ipſis antetulerunt: & *ineſſe iis ſanctum aliquid ac providum putarunt.* — De moribus Ger.

Itaque *nec conſilia earum aſpernabantur, nec reſponſa negligebant.* — Ibid.

Imo *pleraſque earum* (rides an ringeris) *fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione, arbitrabantur deas.* — IV. Hiſt.

Capaces igitur ſceptri: ut hi quidem cenſent, atque etiam ego, niſi lex aut mos patrius aliter jubent.

CAPUT IV.

Quomodo capiendus Principatus; duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionẽ, & de utraque aliquid diſſertum.

NAm hæc ante omnia ſervo, ideo addo MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM: non temere initium & velut caput regiæ hujus vitæ muniens, quia multi calcare eam volunt pede non recto.

Locum Principum plures adfectant.

Natura mortalium avida imperii eſt, ait ille: Salluſt. Jugurt.

Et alter: *Vetus ac pridem inſita mortalibus potentiæ cupido:* Tacit. II. Hiſt.

Et id naturæ vitio.

Eaque *cunctis affectibus flagrantior.* XV. An.

Itaque Principatum multi appetunt, nec boni ipſi, nec bono fine, quos repreſſit tamen mos ſive lex gentium repagulo duplici, Electionis & Succeſſionis. Hanc appello, CUM GENTILIS IS HONOS EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE NASCITUR, illã, CUM

Franum eis duplex. Suceſſio.

CUM SPRETO NATALIUM IURE, SUFFRAGIIS DESIGNATUR, Electio antiquior, tamen Succeſſio receptior, & aſpectu aliquo melior: quia verũ eſt. *Et Electio. Illa, ut videtur, melior.*

Tacit. II An. *Minore diſcrimine ſumi Principem, quam quæri.*

Turbis etiam hoc obſtaculum; I. Hiſt. cum alioqui *magnis aut novis conatibus opportuni ſint tranſitus rerum.* *Pacatior.*

III. Ann. Nam clarum eſt, *pravas aliorũ ſpes cohiberi, ſi ſucceſſor non in incerto.* *Securior.*

I. Ann. Princeps ipſe per hanc viam ſecurior, & *pluribus* velut *munimentis inſiſtit.* *Ex Principum ipſorum uſu.*

IV. Hiſt. Oraculum eſt, *Non claſſes, non legiones, perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum.* *Pro Electione & ſua ratio.*

Plinius Paneg. Tamen aliis ratio magis placet alia, & aiunt, *Imperaturum omnibus, eligi debere ex omnibus.* *Quia digniores reperit.*

Tacit. I. Hiſt. Vel ideo, quod plerumque *Optimum quemque Electio invenit.*

Nam

Nam naſci & generari à principibus, fortuitum, nec ultra æſtimamatur: cooptandi judicium integrũ, & ſi eligere velis, conſenſu monſtratur. Ibid.

Quia & pſa dignior

Minus etiam ſervilis hæc ſpecies, & *loco libertatis erit, ſi eligi incipimus,* Ibid.

Ceterũ extra ... obliqua via, nec fauſta.

Sed utra harum rectior, non rectæ viæ aliæ: nec *quiſquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit.* Eodem libro. quiſquã

Imo nec diu exercuit, quia nulla quæſita ſcelere potentia diuturna eſt. Curt. l. IV.

CAPUT V.

Initia Principatuum plerumque laudabilia: ſed id non ſatis, perſeverandum eſſe.

SEd addidi etiam, SUSCEPTUM GESTVMQVE, nec geminavi temere; quia ſunt qui ſuſcipiant recte, non gerant & finiant, ego autem palmam hanc in meta, non in carceribus figo. Fit mali vitio, an fato humani generis, ut

Tacit. XV. An. *Initia magiſtratuum* aut Principum *fere meliora ſint, ſed finis inclinet.* — *Principia Principum fere bona at nō finis.*

Lucan. l VIII. Poëta non neſcivit :

-- *mi iſſima ſors eſt*
Regnorum ſub rege novo.

Tacit. I. An. Imo nec ipſum vulgus qui *accipiunt regem lætantes, ut ferme ad nova imperia.* — *Ideo grati novi reges.*

Spei ſuæ quam ſæpe falſi! Nam pleriique regnantium, *ſuone an ſervi ui ingenio, dum adipiſcuntur dominationes, multa caritate ſunt; & maiore odio, poſtquā adepti.* — XII. Ann. — *Sed non in longum.*

Fit ideo, quia plurimum ſimulatæ ex virtutes : cum ſciant omnes, *Novum imperium inchoantibus, utilem eſſe Clementiæ famam.* — IV. Hiſt — *Cauſa, quia fucus decidit.*

Aut certe non alte inſitæ, ideoque peccare paullatim *indulgentia fortunæ, & pravis magiſtris, diſcunt audentque.* — II. Hiſt — *Aut certe mutantur in regno.*

Sive etiam Regni ipſius natura hoc fert, ut *diuturnitate in ſuperbiam mutent.* — XII! Ann.

At male. *Imperium* enim *iis artibus facillime detinetur, quibus initio partum eſt.* — Salluſt. in Catil. — *Suo ſæpe malo. qui.*

Quod

Et fortuna cum iis mutatur.

Quod ſi ſe mutant: videant, ne *fortuna* quoque *cum moribus immutetur*. Ibid.

CAPUT VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda privata.

DEnique in extremo poſuit PARENTIVM BONO: in iis verbis Finem ipſum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat Regius hic athleta, quæ non aliud, quam ſubditorum commodum, ſecuritas, ſalus.

Beatitas civium, Principi propoſita.

Nam *moderatori reipub. beata civium vita propoſita eſt.* Cic. v. de Rep.

Vt ea *opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.* Ibid.

Et ideo eligitur:

Te ſpectas? erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ πράττωσι: *Nam rex eligitur, non ut ſeſe molliter curet, ſed ut per ipſum, ii qui elegerunt, bene beateque agant.* Xenop. in Memorab. Socrat. l. II:

Hac

Ariſt. VIII. Poli. cap. X.

Hac una in re maxime abit ille à Tyranno, quod ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς, τὸ τῶν ἀρχομένων: *Tyrannus ſuum ipſius commodum ſpectat & quærit, at rex ſubditorum,*

Tyranni autē ſua.

Qui, vere eſt Homericus ille ποιμὴν λαῶν: *paſtor populorum.*

Ut paſtori curæ grex eſt.

Seneca de Clem.

Scias igitur quiſquis hoc nomine, *civium non ſervitutem tibi traditam ſed tutelam.*

Indidem.

Nec rempublicam tuam eſſe, ſed te reipublicæ.

Non igitur dominiũ ſinit.

Vatem audi:

Claud. ad Honor.

Tu civem Patremque geras: tu conſule cunctis.
Non tibi: Nec tua te moveant, ſed publica damna,

Ideo curet, foveat. Non negligat, ut fluxi illi, & ſoluti.

Malus ille, qui ex *magna Fortuna licentiam tantum uſurpat:*

Tacit. IV. Hiſt.

Qui *non ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis Principem agit.*

Ibid.

At verus, bonuſque noſter intendit, vigilat: & ſcit, *Maximo imperio maximam curam eſſe.*

Salluſt.

Seneca Conſ. ad Polyb.

Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.

Onus enim hoc ſolum munus eſt.

Ideo

Ideo *remiſſam aliquando animum habebit, nunquam ſolutum.* Ibid.

Hoc ſubditorum bono fiet, hoc ejus, quia *illius* demum *Principis magnitudo ſtabilis fundataque eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe quam pro ſe ſciunt.* Ibid.

Vigilans autem Princeps. firmus.

CAPUT. VII.

De via recta quam Princeps ingrediatur: & primum de Virtute, oſtenſum hanc et ſua cauſſa, neceſſariam.

VErum ecce Principem definivi: formabo tibi nunc eumdem, & qui perveniat ad ſalutarem illam metam velut manuducam. Incluſa ſane hæc via in ipſo boni publici fine, fateor: (nemo enim ſic geret, qui non ipſe bonus: nec id ſolum, ſed & prudens) verum incluſa occulte, ego educam, aperiam, & totum hoc impetrādi iter tenuiore quodam, ut ſic dicam, ſabulo ſternam ſalubrium præceptorum. Duo ſunt quæ legitimum & numeris ſuis abſolutum Principem faciunt: Prudentia & Virtus. Illa

Ad Finem Boni publici duo

ut

ut in Actionibus ejus eluceat, hæc in Vitâ. De virtute præmittam: quæ prorſus & Regi aſſumenda, & per eum his qui regnantur. Regi: quia ita decorum eſt, ut probitate emineat, qui dignitate. Cyrum lubens audio: qui

[margin: conducunt: Virtus & Prudentia. Illa Principi convenit, ex decore.]

[margin: Xenophon Pæd. IIX.] Οὐκ ᾤετο προσήκειν μηδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελτίων τῶν ἀρχομένων; *non cenſebat conveni cuiquam imperium, qui non melior eſſet iis quibus imperaret.*

Vulgo ita judicamus: & ubi ſuffragiorum res, plerumque ὁ

[margin: Ariſt. V. Polit. cap. X.] βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς: *rex conſtituitur ex idoneis apiſque ob eminentiam virtutis, aut actionum quæ à virtute.*

Meo ſane & poëtæ puncto,

[margin: Anſon. in Monoſ.] *Qui recte faciet, non qui dominatur, erit rex.*

Sed & fama ejus hoc poſtulat: quæ parum pura, ſi non vita. *Omnia* enim *facta dictaque Principis rumor excipit:*

[margin: Senec. 1. de Clem.] *[margin: Ex fama]*

[margin: Indidē.] *Nec magis ei quam Soli, latere contingit.*

Vt

Vt jure *cavere debeat qualem famam habeat: qui qualemcunque meruerit, magnam habiturus eſt.* Indid.

Eo magis, quod *inviſum ſemel Principem ſeu bene ſeu male facta premunt.* Tacit. 1. Hiſt.

Ex utili Etiam regni firmitas ſic poſcit, quia

---ubi non eſt pudor Seneca
Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides, Thyeſt.
Inſtabile regnum eſt.

Sit ante oculos Nero, & qui alii tyrannorum: *quos ſua immanitas, ſua luxuria, cervicibus publicis depulere.* Tacit. 1. Hiſt.

Ad exitium natæ voces.

---ſanctitas, pietas, fides, Seneca
Privata bona ſunt, qua juvant, reges eant. Thyeſt.

Et uſu diſces.

CA-

CAPUT VIII.

Subditorum etiam cauſſa Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam, ſine qua probus aut diuturnus nullus catus.

IAm & principi cura altera, ut cum ipſe bonus, ſubditi etiam tales. Ubi virtus abeſt, quæ ſocietas non dicam laudabilis, ſed firma? Quod de opido poëta, de ſtatu omni dixeris: *Infirmus reip. ſtatus ſine virtute:*

Plautus Perſa, *Si incolæ bene morati ſunt, pulchre monitum arbitror.*

Sin aliter: profecto

Ibid. *---centuplex murus rebus ſervandis parum eſt.*

Audi Prudentiæ alumnum: *Ille reipub. ſtatus optabilis & firmus eſt, in quo & privatim ſancte innoxieque vivitur, & publice Juſtitia ac Clementia vigent.* *Cum ea firmus & felix.*

Polyb. lib. VI.

Audi & ſapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ τῆς πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μεταδοτέον τοῖς πολίταις: *Si rempublicam recte tuada.*

Plato Alcib.

F

laudabiliterque inſtitutis gerere, virtus tibi cum civibus communicanda eſt.

Hos, inquam, potius, quam illos male callidos, qui *eo munitiores reges cenſent; quo illi quibus imperat aut nequiores fuere.* Salluſt. ad Cæſ.

Prava quorumdam opinio Ejuſque ratio.

Quod patientiores ſervitutis arbitrantur, quod non deceat niſi eſſe ſervos. Plinius Paneg.

Sed hæc ſubverſa.

Sed profecto hac ipſa in re errant. Nam *peſſimus quiſque aſperrime rectorem patitur.* Salluſt. ad Cæſ.

Quo quis melior, hoc jugi patientior.

Contra boni, mites & obnoxii, *metuentes magis, quam metuendi.* Idem. in Ju-

Et ab ore veritatis illud eſt,

--Facile imperium in bonos. Plaut. Milit.

Jure igitur dabis operam, *cum ipſe bonus atque ſtrenuus ſis, uti quam optimis imperites.* Salluſt. ad Cæſ.

CAPUT IX.

Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo; cujus incredibilis vis in utramvis partem.

HOc duplici via aſſequêre, Legum & Exempli. De illa. mox

mox tangam: de hac nunc habe.

Cicero i. Epiſt. *Quales in republ. principes ſunt, tales reliquos ſolere eſſe cives.*

Subditi ad Principem ſe formant.

Claud. v. Conſ. Honor. *... componitur orbis Regis ad exemplum.*

Nec cauſſâ occulta, quoniam ad alta illa verſæ plerumque mentes & oculi: *nec tam imperio nobis opus, quam exemplo.* Plinius Paneg.

Eius cauſſa.

Quod urget efficacius, quam ipſæ leges. *Obſequium* enim *in Principem & æmulandi amor validiora quam pœna ex legibus.* Tacit. III. Ann.

Duci natura mavult, quam cogi.

Quamquam illudipſum tacita quædam lex eſt, quoniam *hac conditio principum, ut quidquid faciant præcipere videantur.* Quinct. Decl. IV.

Facta Principum, juſſa.

Vis tuos bonos? ipſe eſto. *Recte facere Princeps cives ſuos, faciendo docet.* Vell. lib. II.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet. Seneca Thyeſt.

Et eo bono, plerique boni.

Solutos & malos? reſolve. Nam *Vitia non ſolum ipſi Principes concipiunt, ſed etiam in civitatem infundunt: pluſque exemplo, quam peccato nocent.* Cicero III. de Legibus

malo, mali.

Et bene noſter: *Unius invidia* (addo ego, *& culpa*) *ab omnibus peccatur.* Tacit. Ann. III

CAPUT X.

Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum, & primum de Juſtitia, quam ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe,

ERgo Virtus Principi decora & utilis, omniſne? ita cenſeo, ſic tamen ut ſpecies ejus quaſdam magis neceſſarias fatear, quæ eminent & proprie regnum ſibi poſtulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & ſunt quædam ut minuta ſidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Juſtitiam & Clementiam, è quibus illam veluti Solem facio: qui niſi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempeſtas, nimbi.

Duplices virtutes Principis Majores. Minores.

Tanta enim hujus vis eſt, ut nec ij quidem qui ſcelere ac maleficio paſcuntur, poſſint ſine ulla particula vivere. Cicero II. Offic,

Juſtitia, inter majores.

Quam in hac mea re definio: VIRTUTEM JUS ET ÆQUUM IN SE INQUE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In ſe,

Ejus deſcriptio.

ſe dixi : quia Principem ipſum huic alligo : quem legibus placet ſucjicere ſi (quorumdam ſenſu)

Princeps in ſe exercenda.

Plinius Paneg.

Principi eas nemo ſcripſit.

Plato in Polític.

Nam ἄνομος, ſane μοναρχία, χαλεπὴ καὶ βαρυτάτη ξυνοικῆσαι : *ut lex Principatus moleſtus, & cui haud facile ſubſis.*

Iſque legibus illegandus;

Spart in Ant. Carac.

Turpe illud, *Licet, ſi libet.*

Hoc pulchrius :

Seneca Troad.

Minimum decet libêre, cui nimium licet.

Ne quid vis ei liceat.

Cicero Orat. pro Rabir

Et meminerit Princeps, *non ſolum quantum ſibi commiſſum, ſed etiam quatenus permiſſum ſit.*

Poëtæ illud falſum & improbum :

Luca. l. VIII.

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta

Incipit.

Quæ obſtrictio imperii non minuit.

Cicero Parad.

Oratoris hoc verius : *Jus & æquitas, vincula civitatum.*

Imo firmat.

Auguſt. IV. de Civit.

Item illud divini viri : *Remota Juſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?*

Et facit vere Regnum.

F 3 A bar-

Tacit. XV. An.

A barbaro iſtud barbarum: *In ſumma fortuna id æquius, quod validius.*

Voci contraria & improba.

Theodahad. apud Caſſiod Varr. lib. X.

Contra à Rege illud regium: *Cum omnia poſſimus ſola credimus licere nobis laudanda.*

Oppoſita meliores:

Eurip.

Poëta etiam ſapienter;

Οὐ τοὺς κρατοῦντας χρὴ κρατεῖν
ἃ μὴ χρεών:

Non fas potentes poſſe, fieri quod nefas.

In Thucydid. lib. VI.

Denique nec Euphemi illius ſermo εὔφημος. Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, οὐδὲν ἄλογον ὅ,τι ξυμφέρον: *Viro aut urbi principi nihil injuſtum quod fructuoſum.*

Malitioſo iſtē dogmati.

Xenop. de Cyri Exped. l. VII.

Apage, ab ore aureo aurum illud purius: Ἐγὼ δὲ οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρί, ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι, κάλλιον εἶναι κτῆμα οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. *Ego vero nullas opes viro, ac præſertim Principi pulchriores honeſtioreſque cenſeo, quam Virtutem & Juſtitiam.*

Dogma ſimplicius ac verius

Cicerò III. de Offic.

Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potius. *Fundamentum* autem *perpetuæ commendationis & famæ Juſtitia eſt: ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile.*

Gloria Juſtitiæ adſecla.

Pix-

Auguſt. apud Senec. in Ludo. Præclate Principum princeps: *Pietate & Juſtitia, Principes dii fiunt.* *Et pene divinitas.*

CAPUT. XI.

Juſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe, æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum, remoto etiam litium ſtudio.

EAm igitur in ſe Princeps ſervet: nec id ſolum, ſed,ut addidi,IN ALIIS,quia Divam hanc aſſerere, una cum regni munere ei munus. Originem ſceptri ſi repetis. *Jus reddere, primum Principis munus*

Cicero II. de Offic. *Fruendæ juſtitiæ cauſſa reperies olim bene moratos reges conſtitutos.* *Hac cauſſa creatus maxime*

Quid enim aliud quam contra vim & manuariam illam legem inventi & invecti iſti? ut Ibid. eſſent, qui *ſummos cum infimis pari jure retinerent.*

Ariſt. v. Polit. cap. v. Bene ſapientiæ filius: Βούλεται ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν: ὁ δὲ δῆμος, μὴ ὑβρίζηται μηθὲν: *Rex debet & vult eſſe cuſtos, ut nec opulẽti injuſtũ aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.* *Vt ſuum cuique detur. ſervetur*

Bene & Muſarum filius:

Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς Hesiod. Theog.
Βλαπτομένοις ἀγόρηφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι:

Hac una, reges olim, ſunt ſine, creati:
Dicere jus populis, injuſtaque tollere facta.

Jus ergo noſter dicat, reddat: & id habeat *ſupra omnem injuriam poſitum.* Senec. de Clem. I.

Jus ſit aquũ:

Nihil in penatibus eius venale ſit, aut ambitioni pervium. Tacit. XIII. Annal.

Sine pretii aut gratia aſpectu:

Cauſſas reoſque audiat, quia *inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes pereunt.* I. Hiſt.

Ex legum preſcripto.

Leges ne violet, ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: *nam in legibus ſalus civitatis ſita;* Ariſt Rhet. I. c, III.

Interdum tamen temperet, quia haud fruſtra, *Summum jus antiqui ſummam putarunt crucem.* Colũ. lib. I.

Nova aut multa leges fugiẽda:

Novas parce ferat, nam & illud verum, *Corruptiſſima republica, plurima leges.* Tacit. IV. Annal.

Hoc

Ibid. Hoc ævum ſi vides; fateare, *ut antea flagitiis, ſic nunc legibus laborari.*

Ann. XI. Inde litigandi ars & ſtudium: *ut quemadmodum vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam advocatis ferat.* *Et fori hæc litigia.*

Ibid. Inde *publicæ mercis nihil tam venale, quam advocatorum perfidia.*

Colum lib. I. Et cur diſſimulem? peſtis Europæ *caninum* hoc *ſtudium*, quod haud temere quiſpiam *conceſſum latrocinium* dixit. *Quod inter cauſſas (mihi quidem) corrupti hujus avi. Ideo novo & diverſo Juſtiniano opus.*

Plutar. Catonis priſci voto meum adſonet, *Forum muricibus ſterni.*

Plinius Paneg. Et medeatur noſter Princeps: videatque *ne legibus fundata civitas, legibus evertatur.*

Colum lib. I. *Sine cauſidicis ſatis felices olim fuere, futuræque ſunt urbes.*

CAPUT. XII.

Clementia definita. Principi commendata, quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit.

Clementiæ munera. PRæfero nunc Principi lumen alterum, Clementiam: id eſt, ut ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea Diva: quæ lenit, quæ temperat; noxios eripit, lapſos erigit; & ſervatum it eoſipſos qui ſe perdunt. *Ejus deſcriptio.* Nec deſcripſerim eam aliter, quam VIRTVTEM ANIMI A POENA AVT VINDICTA AD LENITATEM CVM IVDICIO INCLINANTIS. *Convenientiſſima Principi:* Hæc homini omnium virtutum convenientiſſima, quia humaniſſima ſed

Nullum tamen ex omnibus magis, quam Regem aut Principem decet; Senec. 1. de Clem.

Qui largiter exercere poteſt: Quia *plus habet apud illos quod ſervet, ac majore in materia apparet.* Ibid.

Et debet, quia gratiam ei parat Quia etiam omnia conciliat, quæ ſceptro digna. Amorem in primis:

Qui vult amari, languida regnet manu. Seneca Tragic.

Secu-

Securitatem, quæ ex amore.

Claud. ad Honor. *Non enim ſic excubiæ, nec circumſtantia tela,* *Tutelã*:
Quam tutatur amor.

Et cetera vi aut fraude perrumpas: *hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum eſt, munimento non egere,* — Plinius Paneg.

In regno firmitatem.

Etiam firmitatem. Nam *firmiſſimum id imperium, quo obedientes gaudent.* — Liv. l. VIII.

Contra autem.

Seneca *Invſa nemo imperia retinuit diu.*

Nec crudi aut immites unquam diuturni

Eventibus omnis ævi crede, *qui benignitate ac clementia imperium tẽperavêre, his candida & læta omnia fuiſſe: etiam hoſtes æquiores quam alius cives.* — Salluſt. ad Cæſ.

Sed & gloriam parat:

Adde, quod æterna gloria ab hac via: *nec ulla re propius homines ad deum accedant, quam ſalute hominibus danda.* — Cicero pro Ligar. *Imo velut divinitatem.*

Poëta verſibus aureis: *Audiat recondat, Princeps.*

Seneca Octav. *Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros:*
Conſulere patriæ, parcere afflictis, fera

Cade

Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo.
Hæc ſumma virtus, petitur hac cælum via:

Vſurpet igitur meus Princeps: & *amorem apud populares, metum apud hoſtes quærat.* Tacit. II. Ann.

Rex eſto, non Dominus.

Nec dominationem, & ſervos; ſed rectorem, & cives cogitet: Clementiamque & juſtitiam capeſſat. XII. Ann.

Ita Homeri illud conveniet:

Item pater.

--Πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν Odyſſ. ζ. & alibi.
--*mitis erat patris inſtar.*

Vt illi timeāt, non illum.

Ita Biantis illud eveniet: τοὺς ὑπηκόους φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ: *timere ſubditos non illum, ſed pro illo.*

CAPUT. XIII.

Clementia uberius commendata, ſed cum temperie. Abire eam à Juſtitia leniter, nec tamen ſolvere eam vim imperii ſed vincire lento nodo.

SEd uſurpet (non temere à me poſitum) CVM JVDICIO. quia

quia abſque illo, mollities hæc & lentitudo ſit, & flagitium, adeo non virtus. Secedit paullum, fateor, ab acri illo Juſtitiæ Sole hæc Luna: ſed ſecedit, non diſcedit, diverſa potius quam adverſa. Juſtitia ipſa nihil indignetur, haud uſquequaque adhærere ſibi Principem noſtrum pede preſſo: quoniam ſine peſte & pernicie id non poteſt generis humani.

Flectit a juſto clementia.

Sed bono noſtro.

Tacit. III. Ann.

Flagitia enim & facinora ſine modo ſunt:

Idque ob aſſiduas & innumeras culpas.

Thuc. l. III

Πεφύκασί τε ἅπαντες, ait ille, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστιν νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου: *nati omnes peccare & labi ſunt, qua privatim, qua publice, neque lex eſt quæ ſatis valide vetet aut capiat modum.*

Tacit. in Agric.

Ita neceſſarium eſt, ſæpe diſſimulet, & *malit videri inveniſſe bonos quam feciſſe.*

Quæ diſſimulandæ: aut omnes, & omnia, perdenda. Crebra pu-

Sen. I de Clem.

An rigide ſemper puniat? non ex publico id uſu, quia *ſeveritas amittit aſſiduitate auctoritatem:*

Et neſcio quo obtinendi vitio, *vide-*

CAPUT X.

Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum, & primum de Juſtitia, quam ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe,

ERgo Virtus Principi decora & utilis, omniſne? ita cenſeo, ſic tamen ut ſpecies ejus quaſdam magis neceſſarias fatear, quæ eminent & proprie regnum ſibi poſtulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & ſunt quædam ut minuta ſidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Juſtitiam & Clementiam, è quibus illam veluti Solem facio: qui niſi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempeſtas, nimbi.

Duplices virtutes Principis Majores.

Minores.

Tanta enim hujus vis eſt, ut nec iî quidem qui ſcelere ac maleficio paſcuntur, poſſint ſine ulla particula vivere. Cicero II. Offic.

Juſtitia, inter majores.

Quam in hac mea re definio: VIRTUTEM JUS ET ÆQUUM IN SE INQUE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In

Ejus deſcriptio.

ſe,

ſe,dixi : quia Principem ipſum huic alligo : quem legibus placet ſucjicietſi (quorumdam ſenſu)

Princeps in ſe exercenda.

Plinius Peneg.

Principi eas nemo ſcripſit.

Plato in Politic.

Nam ἄνομος, ſane μοναρχία, χαλεπὴ καὶ βαρυτάτη ξυνοικῆσαι : *ulex Principatus moleſtus , & cui haud facile ſubſis.*

Iſque legibus illegandus ;

Spart in Ant. Carac. Seneca Troad.

Turpe illud, *Licet, ſi libet.*
Hoc pulchrius :
Minimum decet libère , cui nimium licet.

Ne quid vis ei liceat.

Cicero Orat. pro Rabir

Et meminerit Princeps, *non ſolum quantum ſibi commiſſum , ſed etiam quatenus permiſſum ſit.*

Luca. l. VIII.

Poëtæ illud falſum & improbum :

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit.

Quæ obſtrictio imperii non minuit.

Cicero Parad.

Oratoris hoc verius : *Jus & æquitas, vincula civitatum.*

Imo firmat.

Auguſt. IV. de Civit.

Item illud divini viri : *Remota Juſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia ?*

Et facit vere Regnum.

 A bar-

Tacit. xv. An.

A barbaro iſtud barbarum: *In ſumma fortuna id æquius, quod validius.*

Voci contraria & improba,

Theodahad. apud Caſſiod Varr. lib. x.

Contra à Rege illud regium: *Cum omnia poſſimus, ſola credimus licere nobis laudanda.*

Oppoſita meliores:

Eurip.

Poëta etiam ſapienter:

Οὐ τοὺς κρατοῦντας χρὴ, κρατεῖν.
ἃ μὴ χρεών:

Non fas potentes poſſe, fieri quod nefas.

InThucydid. lib. VI.

Denique nec Euphemi illius ſermo εὔφημος. Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, οὐδὲν ἄλογον ὅ,τι ξυμφέρον: *Viro aut urbi principi nihil injuſtum quod fructuoſum.*

Malitioſo itē dogmati.

Xenop. deCyri Exped. l. VII.

Apage ab ore aureo aurum illud purius: Ἐγὼ δὲ οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρὶ, ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι, καλλιον εἶναι κτῆμα οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. *Ego vero nullas opes viro, ac præſertim Principi pulchriores honeſtioreſque cenſeo, quam Virtutem & Juſtitiam.*

Dogma ſimplicius ac verius

Cicerò III. de Offic.

Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potius. *Fundamentum* autem *perpetuæ commendationis & famæ Juſtitia eſt: ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile.*

Gloria Juſtitiæ adſecla.

Præ-

Auguſt. apud Senec. in Ludo.

Præclare Principum princeps: *Pietate & Juſtitia, Principes dii fiunt.*

Et pane divinitas.

CAPUT. XI.

Juſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe, æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum, remoto etiam litium ſtudio.

EAm igitur in ſe Princeps ſervet: nec id ſolum, ſed, ut addidi, IN ALIIS, quia Divam hanc aſſerere, una cum regni munere ei munus. Originem ſceptri ſi repetis.

Jus reddere, primum Principis munus

Cicero II. de Offic.

Fruendæ juſtitiæ cauſſa reperies *olim bene moratos reges conſtitutos.*

Hac cauſſa creatus maxime

Quid enim aliud quam contra vim & manuariam illam legem inventi & invecti iſti? ut eſſent, qui *ſummos cum infimis pari jure retinerent.*

Ibid.

Ariſt. v. Polit. cap. v.

Bene ſapientiæ filius: Βούλεται ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν· ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηθέν: *Rex debet & vult eſſe cuſtos, ut nec opulẽti injuſtũ aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.*

Vt ſuum cuique detur, ſervetur

Bene & Muſarum filius:

Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς — Heſiod. Theog.
Βλαπτομένοις ἀγόρηφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι:

Hac una, reges olim, ſunt fine, creati:
Dicere jus populis, injuſtaque tollere facta.

Jus ſit aquũ: Jus ergo noſter dicat, reddat: & id habeat *ſupra omnem injuriam poſitum.* — Senec. de Clem. I.

Sine pretii aut gratiæ aſpectu: *Nihil in penatibus eius venale ſit, aut ambitioni pervium.* — Tacit. XIII. Annal.

Cauſſas reoſque audiat, quia *inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes pereunt.* — I. Hiſt.

Ex legum præſcripto. Leges ne violet ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: *nam in legibus ſalus civitatis ſita:* — Ariſt Rhet. I. c. III.

Interdum tamen temperet, quia haud fruſtra, *Summum jus antiqui ſummam putarunt crucem.* — Colũ. lib. I.

Nova aut multa leges fugiẽda: Novas parce ferat, nam & illud verum, *Corruptiſſima republica, plurima leges.* — Tacit. IV. Annal.

Hoc

Hoc ævum ſi vides; fateare, *ut antea flagitiis, ſic nunc legibus laborari.* Ibid.

Inde litigandi ars & ſtudium: *ut quemadmodum vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam advocatis ferat.* Ann. XI. *Et fori hæc litigia.*

Inde *publicæ mercis nihil tam venale, quam advocatorum perfidia.* Ibid.

Et cur diſſimulem? peſtis Europæ *caninum* hoc *ſtudium*, quod haud temere quiſpiam *conceſſum latrocinium* dixit. Colum lib. I. *Quod inter cauſſas (mihi quidem) corrupti hujus ævi. Ideo novo & diverſo Juſtiniano opus.*

Catonis priſci voto meum adſonet, *Forum muricibus ſterni.* Plutar.

Et me leatur noſter Princeps: videatque *ne legibus fundata civitas, legibus evertatur.* Plinius Paneg.

Sine cauſidicis ſatis felices olim fuere, futuræque ſunt urbes. Colum lib. I.

CAPUT. XII.

Clementia definita. Principi commendata, quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit.

Clementiæ munera.

PRæfero nunc Principi lumen alterum, Clementiam: id eſt, ut ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea Diva: quæ lenit, quæ temperat; noxios eripit, lapſos erigit; & ſervatum it eoſipſos qui ſe perdunt.

Ejus deſcriptio.

Nec deſcripſerim eam aliter, quam VIRTVTEM ANIMI A POENA AVT VINDICTA AD LENITATEM CVM IVDICIO INCLINANTIS. Hæc homini omnium virtutum convenientiſſimà, quia humaniſſima ſed

Convenientiſſima Principi:

Nullum tamen ex omnibus magis, quam Regem aut Principem decet; Senec. 1. de Clem.

Qui larguer exercere poteſt:

Quia *plus habet apud illos quod ſervet, ac majore in materia apparet.* Ibid.

Et debet, quia gratiam ei parat

Quia etiam omnia conciliat, quæ ſceptro digna. Amorem in primis:

Qui vult amari, languida regnet manu. Seneca Tragic.

Secu-

Securitatem, quæ ex amore.

Claud. ad Honor. *Non enim ſic excubiæ, nec circumſtantia tela,*
Quam tutatur amor. — *Tutelã:*

Et cetera vi aut fraude perrumpas: *hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum eſt, munimento non egere,* — Plinius Paneg.

In regno firmitatem. Etiam firmitatem. Nam *firmiſſimum id imperium, quo obedientes gaudent.* — Liv. l. VIII.

Contra autem. — Seneca
Invifa nemo imperia retinuit diu.

Nec crudi aut immites unquam diuturni Eventibus omnis ævi crede, *qui benignitate ac clementia imperium tẽperavère, his candida & læta omnia fuiſſe: etiam hoſtes æquiores quam alii cives.* — Salluſt. ad Cæſ.

Sed & gloriam parat: Imo velut divinitatem. Adde, quod æterna gloria ab hac via: *nec ulla re propius homines ad deum accedunt, quam ſalute hominibus danda,* — Cicero pro Ligar.

Audiat recondat, Princeps. Poëta verſibus aureis: — Seneca Octav.
Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros:
Conſulere patriæ, parcere afflictis, fera

Cade

Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo.
Hæc ſumma virtus, petitur hac cælum via:

Vſurpet igitur meus Princeps: & *amorem apud populares, metum apud hoſtes quærat.* Tacit. 11. Ann.

Rex eſto, non Dominus.

Nec dominationem, & ſervos; ſed rectorem, & cives cogitet: Clementiamque & juſtitiam capeſſat. XII. Ann.

Ita Homeri illud conveniet:

Item pater.

---Πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν
--.mitis erat patris inſtar. Odyſſ. C. & alibi.

Vt illi timeant, non illum.

Ita Biantis illud eveniet: τοὺς ὑπηκόους φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ: *timere ſubditos non illum, ſed pro illo.*

CAPUT. XIII.

Clementia uberius commendata, ſed cum temperie, Abire eam à Juſtitia leniter, nec tamen ſolvere eam vim imperii ſed vincire lento nodo.

SEd uſurpet (non temere à me poſitum) CVM JVDICIO. quia

Digitized by Google

quia abſque illo, mollities; hæc & lentitudo ſit, & flagitium, adeo non virtus. Secedit paullum, fateor, ab acri illo Juſtitiæ Sole hæc Luna: ſed ſecedit, non diſcedit, diverſa potius quam adverſa. Juſtitia ipſa nihil indignetur, haud uſquequaque adhærere ſibi Principem noſtrum pede preſſo: quoniam ſine peſte & pernicie id non poteſt generis humani.

Flectit a juſto clementia

Sed bono noſtro.

Tacit. III. Ann. *Flagitia enim & facinora ſine modo ſunt:*

Idque ob aſſiduas & innumeras culpas.

Thuc. l. III Πεφύκασί τε ἅπαντες, ait ille, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἐστὶ νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου: *nati omnes peccare & labi ſunt, qua privatim qua publice, neque lex eſt qua ſatis valide vetet aut capiat modum.*

Tacit. in Agric. Ita neceſſarium eſt, ſæpe diſſimulet, & *malit videri inveniſſe bonos quam feciſſe.*

Quæ diſſimulanda: aut omnes, & omnia, perdenda. Crebra pu-

Sen. I de Clem. An rigide ſemper puniat? non ex publico id uſu, quia *ſeveritas amittit aſſiduitate auctoritatem:*

Et neſcio quo obtinendi vitio, vide-

nitio vileſcit, Imo irritat peccata, *videbis ea ſæpe committi, quæ ſæpe vindicantur.* Ibid.

Sed nec ex ipſius privato, quoniam *ut arbores quædam recisæ pullulant: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.* Ibid.

Rebelliones excitat, *Temperatus enim timor eſt, qui cohibet: aſſiduus & acer in vindictam excitat,* Ibid.

Nec timor coercet. Veriſſime dixerim: Sævitia *plus timoris quam potentiæ ad. it.* Salluſt. Iugurt.

Metus autem & terror infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipiens: Tacit. Agric.

Et *repertis auctoribus, tollent animos.* VI. An.

Infame hic etiã Principi. Et tamen fac proficere, quæ hic gloria? *Principi non minus turpia multa ſupplicia, quam medico funera.* Sen. I. de Clem.

Melior ergo via altera, & veri *Et Iuſtitia omnino empereanda.* *benignique Principis eſt, ad Clementiæ commodum, tranſire interdum terminos Æquitatis quando ſola eſt Miſericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recuſant.* Caſſido: XI Var.

Clementis Juſtitiæ exemplũ, ſive præceptum hoc habeat. *Omnia ſcire, non omnia reſequi:*

parcis

Tacit. Agric. *parvis peccatis veniã, magnis ſeveritatem cõmodare; nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe.*

— *In leviter erranti, aut ſerio pœnitente.*

Claud.
---ignoſcere pulchrum
Iam miſero, pœnæque genus, vidiſſe precantem.

Cleon quid mihi obgannit? Thuc. l. III. Tria eſſe ἀξυμφορώτατα τῇ ἀρχῇ, οἶκτον, & ἡδονὴν λόγων, καὶ ἐπιείκειαν, *nocentiſſima Imperio, Miſerationem, Blandiloquentiam, & Lenitatem.*

— *Non reſolvit imperium benignitas.*

Mentitur, nam & Clementiæ ſui nervi, &

Claud. Paneg. Malli.
---peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit: mandataque fortius urget
Imperioſa quies.

— *Imo efficacius jubet quadam & patrat.*

Male ſane *terrore veneratio acquiritur, longeque valentior amor ad obtinendũ quod velis, quam timor.* Plin. l. VIII.

Criſpi gemma hæc conſigno.
Salluſt. ad Cæſ. *Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quam diuturna arbitror; neque quemquam à multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis formido recidat. Eam vitam, bellum æternum & anceps gerere, quoniam neque adverſus, neque ab tergo aut lateribus tutus ſis, ſemper in metu aut periculo agites.*

— *O non niſi è cælo verba!*

— *Hauri, Princeps, hauri.*

CA-

CAPUT XIV.

De Fide adjunctum, quæ Juſtitiæ origo aut ſuboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Gloriosam hanc Principi eſſe, utilem. Spreti ab Etruria doctores novi.

HAbes duo lumina, de quorum fulgore & quaſi repercuſſu, ecce tibi duo altera accenſa, Fidem & modeſtiam. E quibus illa Juſtitiæ ita vicina eſt, ut alteram ab altera oriri vere dixeris, nec refert utram. Nam hæc:

Fides Juſtitiæ fundamentum eſt. Cice 1 Offic.

Et hæc in animo non ſubſidet, niſi in quo illius honos & amor. Eam deſcribere breviter poſſum. EFFECTVM, QVOD IN NOBIS SIT, DICTI AVT PROMISSI, Virtus, quæ jure omnino cara ſit Principi, cui ſua aut publica res cara. Nam hæc

Fidei deſcriptio.

Sanctiſſimum humani pectoris bonum eſt, Seneca

Ante

Epiſt. lib. xxxix. Silius ad Fidem.

Ante Iovem generata, decus divumque hominumque. — *Comendatio.*
Qua ſine non tellus pacem, non æquora norunt:
Iuſtitiæ conſors, tacitumque in pectore numen.

Cato Cenſorius.

Quam nec immerito *Capitolio vicinam Iovis optimi maximi* Romani *eſſe voluerunt.* — *Honos ei Romæ.*

Cicero III. Offic.

Ut enim ille tutor humani generis, ſic iſta: *nec ulla res vehementius remp. continet, quam Fides.*

Auctor ad Heren. lib. III.

Iraque eam *magnopere cenſemus conſervandum:* — *Servanda firmiter in repub.*

Fama ſuadet: quoniam

Euri[illegible].

...Καλὸν τὲ γλῶσσ᾽, ὅτῳ πίστις παρῇ: — *Honeſtas exigit:*

...res pulchra, lingua cui ſiet Fides.

Arist. Rhetor. ad Theod. I. c. xv.

Fructus ſuadet. Καὶ ἀκυρουμένων τῶν συνθηκῶν, ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων: *& infirmatis violatiſque pactis tollitur inter homines commerciorum uſus.* — *Et utilitas.*

Plane igitur *perfidioſum & ne-*

 farium

Nec audiendi vulpiones qui ſuffodiunt.

ſarium eſt. fidem frangere, quæ continet vitam. — Cicero pro Q. Roſcio Com.

Et ubi iſti doctores novi?

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὐδ' ὅρκος μένει: — Ariſt. Achar.

Queis nec ara, nec fides, nec ulla firma pactio eſt.

Qui aures Principum venenant; & ſuadent, *Ut omnia recta & honeſta negligant, dummodo potentiam conſequantur.* — Cicero III. de Offic.

Qui intermortuum illud recoquunt,

--- jus regnandi gratia
Violandum eſt, aliis rebus pietatem colas. — Ex Euripid.

Frangenda ea nulla vi.

Heu vani, falſi! Nam *Fides nulla neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio.* — Seneca Epiſt. lxxxii

---- Fulgentibus oſtro
Hæc potior regnis. — Silius l. xiii.

Nulla fraude.

Fraudes & captiunculas miſcent? Icio, & *perfidos numquam cauſa deficiet, cur pacto non ſtent:* — Livius, l. i.

Semperque aliquam fraudi ſpeciem juris imponent. — Ibid.

Sed

Sed audiant generoſum Braſi-
Thucydid. l. IV. dam. Ἀπάτῃ εὐπρεπεῖ αἴσχιον τοῖς τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆσαι, ἢ βίᾳ ἐμφανεῖ: *Iis qui in dignitate ſunt, turpius, fraude honeſta circumvenire aut lædere, quam vi aperta.*

Cicero III. Offic. Nam quod nonnulli ſibi *ſumunt nullam eſſe fidem quæ infideli data ſit:* *Etiam infido ſervanda:*

Ibid. Errant, & *quærunt latebram perjurio.*

Ambr. II. de Offic. Nam *Fides etiam perfidis præſtanda eſt:*

Etiam inter arma, &

---- *optimus ille*

Silius l. XIV. *Militiæ, cui poſtremum eſt primumque tueri* *Etiam hoſti.*

Inter bella fidem.

Apagite igitur iſtos, ô mei reges:

Idem l. II. ---- *neu rumpite fœdera pacis,*
Nec regnis poſtferte fidem.

Ariſt. Hæc cogitate, οὐκ ἐπιορκεῖν, φοβουμένους τήν τε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώ- *Perjuris*

deus homineſque infeſti.

ἀνθρώποις αἰσχύνην: non pejerare, timentes & divinam ultionem, & humanam infamiam. Rhet. ad Alexan cap. XVIII.

Nam profecto

--etſi quis primo perjuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Tibul.

CAPUT XV.

De Modeſtia præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi, & in Senſu & in Actione.

ET Fides quidem Juſtitiæ, ut ſic dicam, *πυρήλιος* eſt: de Clementiæ autem lumine, Modeſtiæ lumen refulget, quæ concolor illi valde, & lenis mirifque animi aſſidua comes. Definio, RATIONE TEMPERATUM, NEC ACTIONE EXULTANTEM, DE SE SUISQUE SENSUM. Quæ virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines ſumus?) tum Principi maxime: quem

Quid Modeſtia?

Rara ea in aulis, & apud magnos.

In alto poſitum non alta ſapere, difficile eſt. Bern. in Epiſt.

Quid.

Sene. II. de Ira. *Quidquid enim leve & inan in animo eſt, ſecunda ſe aura ſuſtollit.*

Salluſt. Iugurt. Hinc plerumque in magnis ille *contemptor animus, & ſuperbia, communeque nobilitatis malum.*

Sed noſter temperet, ſciatque Tacit. XV. An. *Modeſtia famam neque ſummis mortalium aſpernandam, & à diis aſtimari.*

Eſſe tamen debet.

Plinius Paneg. Cur autem inſoleſcat? *Non minus hominem ſe, quam hominibus praeſſe cogitet.*

Nam ſupra, non extra homines Princeps.

Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miſer & vane. Tacit. I. Ann. *Cuncta mortalium incerta: quantoque plus adeptus ſis, tanto te magis in lubrico cenſeas.*

Et regnum, & omnia regni vana: Incerta. Ruina præcipitii obnoxia.

Valer. lib VI. c. ult. *Caduca hæc & fragilia, puerilibuſque conſentanea crepundiis, quæ vires atque opes humanæ vocantur.*

Curt. l. VII. *An ignoras magnas arbores diu creſcere, una hora exſtirpari?*

Seneca Herc. Fur.
Vidi cruentos carcere includi duces
Et impotentis terga plebeja manu
Scindi Tyranni.

Scilicet *nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido.* — Curt. l. VII.

Leo ipſe aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo conſumit. — Ibid.

Senſum ergo modificetur & temperet: imo & ACTIONEM. *Perſona etiam Principis non ſolum animis, ſed etiam oculis ſervire debet civium.* — Cicero Phil. VIII.

Etiam in externis Modeſtia amplectenda. In ſermone

Sermo ei gravis. *Nam quemadmodum ſapienti viro inceſſus modeſtus convenit: ita oratio preſſa, non audax.* — Sen. Epiſt. VIII.

Etiam paucus. Apage linguaces iſtos: quibus (plerumque ita evenit) *loquentia multum, ſapientia parum.* — Salluſt. Catil.

Nam futiles, inutiles

Quorum omnis vis virtuſque in lingua ſita eſt. — Idē ad Cæſ.

Sane vetus illud nondum me fefellit: *Canem timidum latrare vehementius, quam mordere; altiſſima quæque flumina minimo ſono labi.* — Curt. l. VII.

At in cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat

Ariſt. Præfat. ad Alexand. audiat: πολὺ κάλλιον καὶ βασιλικώτερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν εὐγναμενοῦσαν, ἢ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος ὁρᾶν ἐνειματοῦσαν: *multo pulchrius magiſque regium animum præferre cultum & compoſitum, quam corporis veſtem.* *In veſte*

Marius apud Salluſtium. Bene Romanus Imperator: *Munditias mulieribus, viris laborem convenire.*

Xenop in Hier. Et cultu quid opus? Ἐμοίγε δοκεῖ καὶ ἐκ θεῶν τιμή τις καὶ χάρις συμπαρέπεσθαι ἀνδρὶ ἄρχοντι: *Mihi a deo & a cœlo videtur Venus quæpiam & Gratia comitari ac ſubſequi virum principem.*

Nec aliter de externa omni ſpecie cenſeo, & hoc de Modeſtia, ab Scythia præcepto non Scythico cõcludo. *Fortunam tuam, ô Princeps, preſſis manibus tene, lubrica eſt, nec invita teneri poteſt. Impone felicitati tuæ frænos, facilius illam reges.* *Et alia circumfuſa ſpecie.* Curt. l. v. vii.

CAPUT XVI.

Ex occaſione de Majeſtate adnexa lacinia, quid ea, & qui, & quatenus paranda:

Deſcriptio Majeſtatis

SEd Modeſtiam tamen ita commendo Principi, ut non ſpernam ab eo Majeſtatem Hæc eſt REVERENDA QUÆDAM AMPLITUDO, OB MERITUM VIRTUTIS, AUT RERUM AFFINIUM. Græcis ea Σεμνότης dicta: nobis, in privato Auctoritas, in Principe Majeſtas. Acre ea telum ad imperium: quoniam & in pace

Quæ utilis regnanti.

Ad fidem faciendam Auctoritas quæritur. Cicero Topic.

Et *multum in bellis quoque adminiſtrandis, atque imperio militari valet.* Idem pro leg Man.

Proprie a Virtute orta: ſed & ab

Nec magis eam à Principe removeo, quam Virtutem ipſam: quæ plerumque illam gignit. Quanquam & *concurſio rerum externarum affert Auctoritatem.* Idem Topic.

Ut morum in primis gravitas

Tacit. Agric. tas, ſi tamen ita temperes, ut *triſtitiam & arrogantiam exuas*: *A Gravitate.*

Ibid. *Nec tibi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuat.*

II. An. Qualis laudatus ille Germanicus: qui *viſu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.*

XV. An. Faciunt & quædam à natura, ut ſiquis *corpore ingens, verbis magnificus.* *A corpore, aut verbis.*

Aut ab arte ut receſſus & ſejunctio: quia viles plerumque, qui nimium civiles. Et effatum Livianum verum eſt: *Continuus aſpectus minus verendos magnos homines ipſa ſatietate facit.* Liv. l. XXXV. *A temperato receſſu.*

Tacit. I. Ann. Et *majeſtati major ex longinquo reverentia.*

In Agric. Hominibuſque *omne ignotum ſemper pro magnifico eſt* Sed modus in his talibus eſto: qui ſal & anima virtutum.

CAPUT. VII.

Minores aliquot virtutes poſitæ, quæ Principem deceant: ſed ſparſim, & breviter.

VEnio nunc ad minora, quæ dixi, lumina: id eſt, Virtutes haud æque illuſtres aut neceſſarias regibus, tamen utiles, quas velut ſtellas, ſpargam & defigam (fas ita loqui) in ſupremi Capitis hujus cælo. Audi Princeps.

Liberalitas decora Principi. BENEFICUS eſto. *Liberalitate* enim *nihil eſt naturæ hominis accommodatius* Cicero 1 Offic.

Et Regum in primis, quos *armis, quam munificentia vinci, minus flagitioſum eſt.* Salluſt. Iugurt.

Cum dilectu tamen, & modo. Sed cum judicio eſto, *Sublata* enim *largitionis comes, pœnitentia.* Plinius l. VII. Epiſt.

Etiam cum modo, ne ſi *ærarium ambitione exhauſeris, per ſcelera ſupplendum ſit.* Tacit. II: An.

Nimis hauriendo Fontem ipſum exhauris. nec male vir ſanctus: *liberalitate liberalitas perit.* Hieron

Fal-

Falluntur autem *quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit, perdere multiſciunt, donare neſciunt.* — Tacit. I. Hiſt.

CASTUS eſto, *Animo enim per libidinem corrupto, nihil honeſtum ineſt.* — II. An. — *In conjugem amor.*

Conjugi deditus: nec tamen cum Claudiano illo ſtipite, *conjugum imperiis obnoxius.* — XII. Ann. — *At non obſequiū*

Turpe Viro, imo ipſi imperio. Καίτοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; *Quid vero intereſt utrum fæminæ gubernent, an qui gubernant, gubernentur à fæminis?* — Ariſt. IV. Politic. c. VII.

IRAM fuge, eàque aut nulla tibi, aut aperta eſto. Principi viro *honeſtius puta offendere, quam odiſſe.* — Tacit. Agric. — *Iram vitet, aut aperiat.*

Mali illi *obſcuri, eoque irrevocabiles.* — Ibid.

Qui reponunt odia, *quodque ſævæ cogitationis indicium eſt, ſecreto ſuo ſatiantur.* — Ibid.

CONVICIA ſperne, *Magnam fortunam magnus animus decet, & talium contemptor.* — Senec. I. de Clem. — *In convicia ne inquirat.*

Cujus

Cujus eſt *proprium, placidum eſſe tranquillumque, & injurias atque offenſiones ſuperne deſpicere:* Ibid.

Univerſe autem verum eſt: *Convicia, ſi iraſcare, agnita videntur: ſpreta exoleſcunt.* Tacit. IV. An.

Famam curet,

FAMAM tamen ne contemne: & cogita *Ceteris mortaliũ in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere arbitrentur: Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Ibid.

Laus tibi & poſteritas in oculis: cenſeaſque *cetera Principibus ſtatim adeſſe: unum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. Nam contemptu famæ, contemni virtutes.* Ibid.

Doctrinam amet.

DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem promove: quæ languet quoniam *ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia pereunt* II. An.

Ea *ſpiritum & ſanguinem ſub te recipiant* Plinius Paneg.

Ita *temporibus tuis dicendis, non deerunt decora ingenia.* I. Ann.

I. LIP-

Digitized by Google

J. LIPSI POLITICORUM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI TERTII.

CAPUT I.

Prudentiam Principi per-neceſſariam ſine ea vim & opes inutilia, miſcenda eſſe ſed primam illam in gubernatione præpollere.

PErtexui regiam hanc Virtutum veſtem: Prudentiæ telam ordior, quam ut felici pectine percurram & percutiam, te vera Minerva noſtra invoco, ô æterni patris æterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas uſus: ſed ad imperium maxime, quod ſine ea non ſolum infirmum ſit, ſed auſim dicere nullum. Quis navim mihi dirigat, ſine ferro quod affricuit Siderites? ſic nemo rempub. ſine men-

Prudentia in gubernando uſus.

mente quam afflavit illa Diva. Vim ſolam cogites? fruſtra. Qualis poëtarum ille Cyclops, amiſſo oculo: talis Princeps, cui abeſt lumen hoc frontis.

Potentia ſine ea, cæca, præceps.

Vis conſili expers mole ruit ſua. — Horat. III: Od

Nec eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. — Curt. l. VIII.

At contra.

Vim temperatam di quoque provehunt
In majus: — Horat. III. Od.

Temperatam dico, prudentiæ hac mixtura. Ῥώμη γὰρ μετὰ φρονήσεως, ait melius Orator, ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε: *Nam vis prudentia adjuncta, uſui eſt: ſine ea abit magis in noxam.* — Iſocrat. ad Demonic.

Mixta utraque efficaciſſima.

Nec male poëta:

---non ſolis viribus æquum
Credere ſæpe acri potior prudentia dextra. — Val. Flac. IV. Argon.

Et certe in gubernatione palam potior, quia ſola bene illud frenum eſt quo voluntates redi- guntur in obedientiæ gyrum. Ecce,

cerne animalia quidem cetera domueris ſine tractatione quadam & arte: tu ſperes hominem? quo *nullum animal moroſius eſt, nullum majore arte tractandum.*

Senec. I. De Clem.

Imperiū alioqui hominibus durum:

Natura nos feroces indomiti, æqui impatientes, nedum ſervitutis, *καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ τούτους, οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας: & homines in nullos magis inſurgunt, quam in eos quos imperium ſibi affectare ſenſerint.*

Xenop. I. Pæd.

Qui natura refractarii.

Errorem vidit, qui ſcripſit: *πάντων τῶν ἄλλων ζώων ῥᾷον εἶναι ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν: omnibus animalibus facilius, quam hominibus imperitare.*

Ibid.

Illam igitur adhibe. & hoc adhibe: Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη: *Prudentia, imperantis propria & unica virtus.*

Ariſt. III. Polit.

Ideo prudentia opus:

Sane omnium temporū eventus docebit, & docuit, *plura in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis, quam telis & manibus geri.*

Tacit. Annal. XIII.

Cujus vis ſupra vim

Oraculum non inſolens effatus eſt ille vates:

Σοφὸν

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολ-
λὰς χέρας
Νικᾷ, — Euripid

Mens una ſapiens, plurium vincit manus.

Quî addo: *Multa, quæ natura impedita ſunt, conſilio expediri* — Liv. XI

CAPUT II.

Sed duplicem prudentiam eſſe: A ſe, & ab aliis, illam optari, hanc contingere. Rarum, imo ἀδύνατον *eſſe, ut Princeps à ſe uno ſatis ſapiat.*

Duplex ſapientia. — IUre hanc ergo Principi noſtro ineſſe volo, & multo magis adeſſe. Nam ſapientum duplex genus poëta vetus appoſite facit.

Propria: — Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει·
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. — Heſiod. Oper. I

Mutuatitia. — *Laudatiſſimus eſt, ipſus qui cuncta videbit:*
Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.

Et

Et noſtra Suada: *Sapientiſſimum eſſe dicunt eum, cui quod opus ſit,ipſi veniat in mentem, proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet.* Cicero pro Cluent

Cumque iis, vel ab iis potius hiſtoricorum ubertimus: *Sæpe audivi eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quod in rem ſit: ſecundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſcit,eum extremi eſſe ingenii.* Liv. XXXII.

Et quamquam inter primos Principem eſſe voveam: tamen ad ſecundos magis admoveam. Primum, quia neſcio quomodo (vere hoc,ſed verecunde dicam) ſive ætate,ſive inſtitutione, ſive natura etiam, his ab aula *prima illa animi ingeniique negata ſors eſt.* Indid. *Prior, nimis rara, in purpura*

Deinde ut eam habeant, tamen cum *omnis ratio & inſtitutio vitæ, adjamenta hominum deſideret:* Cic. I, Offic. *Altera igitur aſſumenda.*

Tum hæc Gubernatoria maxime,in qua certum eſt, *Principem ſua ſcientia non poſſe cuncta complecti.* Tacit. III,An *Magna enim moles imperii.*

Nec unius mentem eſſe tantæ molis capacem. 1.Ann.

Itaque eſto mihi

Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν συνουσίᾳ: Eurip. opinor.
Princeps ſapiens, ſapientium commercio,

Nec Atlas ſine Hercule ſuſtinet

Et *adſumat in partem curarum* alios. Tacit. 1.Ann.

Certus *magna negotia magnis adiutoribus egere*: Velleius l.II.

Graviſſimoſque Principis labores, quis orbem terræ capeſſit, egere adminiculis. Tacit. XII. Ann.

Exẽpla docent.

Ævum omne videat, *raro eminentes viros non magnis adiutoribus ad gubernandam ſortunam ſuam uſos* reperiet. Vell. II.

Ὀλίγα γὰρ εἷς ἂν ἴδοι, καὶ εἷς ἀκούσειε: *Pauca enim aliqua unus videat, unus audiat.* Xenop VIII. Pæd.

At eſſe debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοί, καὶ πολλὰ ὦτα: *multi Regis oculi, & multæ aures,* Ibid.

Thales mihi, ſi volet, rex eſto.

tamen

Liv. XIV. tamen ſi de ſua unius ſententia omnia gereret, ſuperbum hunc judicabo magis quam ſapientem.

CAPUT. III.

Itaque adjutores ei capiendum: idque judicio. Eos duplices eſſe, Conſiliarios & Miniſtros. Qui, & quam utiles illi?

ADjutoribus enim certe opus: & hoc regiæ prudentiæ caput cenſeam, adſumere prudentes: Vere Atticus orator monuit. *Principi amicis opus.*

Plinius Paneg. *Præcipuum Principis opus eſſe amicos parare.*

Nullum enim *majus boni imperii* Ibid. *inſtrumentum, quam boni amici.* *Qui vero eorum theſaurus.*

Regibus ex hoc crede. Illi A- Micipſ. apud Salluſt. Iugurt. fricano: *Non exercitus neque theſauri, præſidia regni ſunt, verum amici.*

Huic Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν Cic., apud Xe σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον *Et ſceptri fulcrum.*

ρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατόν καὶ ἀσφαλέστατον: *Non aureum iſtud ſceptrum eſt quod regnum cuſtodit, ſed copia amicorum ea regibus ſceptrum veriſſimum tutiſſimumque.* noph. l.VIII.

Judicio eligendi. Sed qui parabis? Judicii hic res eſt, quod ſi Principi noſtro rectum à natura vel ab uſu, ó ſalutarem illum & bono publico natum! Tamen ego dirigam, & adminiculabor in parte.

Bipartiti. Adjutores mihi duorum generum, Conſiliarii & adminiſtri. Illi, qui lingua & mente in primis juvant: Hi, qui manu & factis. Digniſſimi illi, & à magno Philoſophio ſcriptum?

Conſiliarij eminent. Τὸ βουλεύεσθαι, τῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, θειότατόν ἐστι: *Conſiliari, earum quæ inter homines, diviniſſimum eſt.* Ariſt. Rhet. ad Alex.

Veteri verbo uſurpatum?
Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν ἡ συμβουλία: Apud
Quiddam ſacrum profectò conſultatio eſt. Plat.

Iidem maxime neceſſarii Nonne conſilio ſtant regna, urbes, domus? *Ego ita comperi, omnia regna,*

Salluſt. ad Cæſ. *gna, civitates, nationes, uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt, ubicumque gratia timor, voluptas, ea corrupêre, poſt paullo imminuta opes, deinde ademptum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt.* *Phabi dictio.*

Itaque de his jure primo dicam.

CAPUT IV.

Definiti diſtinctius Cōſiliarii, & prima eorum munera explicata, Probitas, & Peritia rerum, denique oſtenſi illi, indice fama.

APpello Conſiliarios, QUI FIDI, RERUM HOMINUMQUE PERITI, SALUTARIA SUGGERUNT, PACE SIVE BELLO. *Conſiliarii*

Dixi FIDOS, id eſt probos. *Optimum* enim *quemque fideliſſimum puto.* *Fidi, ſive vita probi.*

Plinius Paneg. Addidi RERUM HOMINUMQUE PERITOS, id eſt prudentes. τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα

Iidem prudentes univerſe.

τοῦτ' ἔργον εἶναι φαμὲν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι: *prudentis enim hoc proprium maxime munus arbitramur, recte conſulere.* Ariſt. VI. Ethic. Nicom c.VII.

Et diſtincte, rerum patriæ.

Tales cenſeo, morum *animorumque provinciæ gnaros.* Tacit. Agric.

Non enim exteros temere non advenas, qui veriloquium hoc imbibi: *Ad conſilium de rep. dandum, caput eſſe, noſſe rempublicam.* Cic. II. de Orat

Ætate grandes

Item Senes, *quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum ſit.* Salluſt. Catil.

Adoleſcentum quidem animi plerumque parum providi: iique, *molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.* Ibid.

Nec errat verbum vetus: *Conſilia ſenum, haſtas juvenum eſſe.* Plutar.

Sortis utriuſque gnari,

Tertio, fortuna varia exercitos. Revera enim nocumenta, documenta: & appoſite de ſe Mithridates. *Mihi fortuna, multis rebus ereptis, uſum dedit bene ſuadendi.* Salluſt. in Fragm.

Quarto, quod ſatis ſit, acutos. Nam qui nimis, fugio: & arcanum illud dogma ingero: Οἱ φαυ-

φαυλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ξυνετωτέρους. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄμεινοι οἰκοῦσι τὰς πόλεις: *Hebetiores, quam acutiores, ut plurimum, melius remp. adminiſtrant.*

Thucy di.l.III

Cum modo acuti.

Cauſſa, quia ſubtilia illa, & ignea ingenia in aſſiduo motu, *novandis quam gerendis rebus aptiora.*

Curt. IV.

Teſtimonio plurium.

At hos tales Princeps qui reperiet? *Non ſtudiis privatis, nec ex commendatione aut precibus* paucorum:

Tacit. Agric.

Sed aut ipſe noſcet, ſi poteſt: aut tanget ad lapidem illum Lydium communis Famæ. *Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Plinius Paneg.

Legendi ſine ambitu.

Nec male ille olim ad Principem: *Tales nos crede, qualis fama cujuſque eſt.*

Idem ibidem

CAPUT. V.

Explicatum tertium munus.ut ſalubriter conſulant,id incluſumque quinque monitorum quaſi lineis.

FEci etiam SALUTARIA SUGGERENTES, merito. Nonne hic finis & velut portus quo velificentur conſultores? veri & probi quidem. Pervenient autem,ſi per lineas has dirigant, quas ſignabo. Pietatem primum iis ingero,& ut,

Dij juncti. *Conſiliorum gubernaculum, Lex divina ſit.* Cypr. in Epiſt

Univerſe enim verum eſt, *Nihil rite nihilque providenter homines, ſine deorum immortalium ope,conſilio,honore auſpicari.* Plinius Paneg.

Liberi ſunto. Libertatem ſecundo, ut fortiter,non obnoxie, ſententias dicant: neve *cum fortuna potius Principis loquantur, quam cum ipſo.* Tacit. I.Hiſt.

Nam Libertas ſicut & *Fides, in præſentia quibus reſiſtit, offendit; dein-* Plinius l.III. Epiſt. IX.

Digitized by Google

deinde illi ſi ipſis ſuſpicitur laudaturque,

Tacit. xi An. Improbi illi, qui *veri copiam non faciunt ſed ſuſpenſa, & quo ducantur inclinatura, reſpondent.*

III Hiſtor. Qui ambigui & *ita compoſiti, ut ex eventu rerum adverſa abnuant, vel proſpera agnoſcant.*

Saluſt. ad Cæſ. Tertio, Conſtantiam. Nam illaudati, qui *ex aliena libidine huc illuc fluctantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt, uti eorum qui dominatur ſimultas atque arrogantia fert, ita bonum malumve publicum exiſtimant.* *Conſtãtes & firmi ſunt.*

Cicero Balbo. At non Rigorem etiam; *nec inconſtantis puto ſententiam, tamquam aliquod navigium, è reip. tempeſtate moderari.* *Sed cũ ſpecie.*

Senec. Nam vere prudens & *ſapiens, non ſemper it uno gradu, ſed una via;*

Idem. *Nec ſe in aliquibus mutat, ſed potius aptat:* & ut verbo dicam, non curſum eumdem tenet, ſed portum.

Quarto, Modeſtiam. & placent

Modeſti & placide ſunto.

illi, qui *ſpecie obſequii regunt; ad omnia que quæ agenda ſunt, quieta cum induſtria adſunt.* Tacit. III. Hiſt.

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe: & obliqua via eundum, quo non licet recta. Talis Cornelianus Piſo; *nullius ſervilis ſententiæ ſponte auctor, & quoties neceſſitas ingrueret, prudenter moderans.* VI. An.

Talis Lepidus: qui *pleraque ab ſævis adulationibus aliorum in melius deflexit, nec tamen temperamenti egebat, cum æquabili auctoritate & gratia apud Principem viguerit.* IV. An.

Denique ore preſſo.

Quinto, Silentium, quia *Taciturnitas optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum.* Vale. II. c. II

Nec res magnæ ſuſtineri poſſunt ab eo, cui tacere grave eſt. Curt. IV.

Arcani ergo ipſi nec tamen arcanaorum (ſalubriter moneo) ſcrutatores, quia *abditos Principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo aſſequare.* Tacit. VI. An.

CA-

CAPUT VI.

Quæ vitanda Conſiliariis: & primum quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor notata.

HÆc loca illa plana, per quæ tuto expliceantur conſiliorum vela. Sed vada etiam ſunt & ſcopuli: quos notabo, quia ludibrium profecto ventis debet, quiſquis non cavet. Inter vada mihi Contumacia eſt: ad quam non ſemel obhæſit ſuaſoria iſta ratis. Nam quidam natura ita pugnaces, ut *Contumacia, conſilii remora.*

Tacit. I. Hiſt. *Tantum ſententiis aliorum contradicant*

Inuid. Qui, *conſilii quamvis egregii, quod non ipſi afferunt inimici:*

Indid. *Et adverſus peritos pervicaces.*

Lucret. Bis ſtulti, ſive quod omnes *ſapere* volunt *ex ſuo ore:* *Ne privatum quid. in multis,*

Tacit. XIV. Ann. Sive quod, *ſi quid auctoritatis in ipſis eſt, crebris contradictionibus deſtruunt.*

Diſcor-

Sicut & diſſidium,

Diſcordia item inter conſuaſores. *Stimulat* enim non raro *privati odii pertinacia in publicum exitium.* I. Hiſt.

Item in hanc illam e partem affectio.

Tertio, Affectus, à quibus ſane, *omnes qui de rebus dubiis conſultant, vacuos eſſe decet.* Salluſt. Catil.

Nam *haud facile animus verum pervidet, ubi illi officiunt.* Ibid.

In primis ubi Ira, *cum qua nihil recte, nihil conſiderate fieri poteſt.* Cicero I. Offic

... male cuncta miniſtrat Impetus. Stat.

Denique lucri ſtudium.

Quarto, Avaritia, ſive rei ſuæ ſtudium. Ex adyto Patavino hæc ſors data: *Privata res ſemper offecère, officientque publicis conſiliis.* Liv. l. XXII.

Quod corrumpit omnia.

Quid mirum? *Peſſimum veri affectus* & judicii *venenum, ſua cuique utilitas.* Tacit. I. Hiſt.

Et perrumpit.

Avaritia eſt, quæ *omnia venalia habere edocet:* Salluſt. Catil.

Quæ *Fidem & Probitatem evertit:* duo boni conſilii inſtrumenta. Ibid.

Cui-

Cui plerique hominum obnoxii: ſed Mercurii proles maxime, nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὴν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέ-
Ariſtot. χειν ἀρχῆς: *cum qui decem ipſos* *Inſitum*
III. *annos a commercus non abſtinuiſſet,* *maxime*
Polit. *non admoveri ad gubernationem.* *merca-*
c.III. *toribus.*

CAPUT VII.

Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi.

AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc navis ſolet, prima mihi Fiducia occurrit: *Confidentia noxia.*

Cicero pro Leg. Man. *Quæ* profecto *cum ſapientia non commiſcetur.*

Phœbæa vox eſt: *Conſilia calida & audacia, prima ſpecie læta ſunt; tractatu dura, eventu triſtia.* (Liv. l. XXXV.) *Cui pectus eſt,*

Nec te fallet. Nam plerumque *in pectus*
Thucy. feroculi iſti, μετ' ἀσφαλείας μὲν *hoc de-*
did. l. I. δοξάζουσι, κατὰ δέος δ' ἐν τῷ ἔργῳ *mitte.*
ἐλλείπουσι: *cum ſupina fiducia ſententiam dicunt, in reipſa trepidantes deficiunt.*

At

Cauti in consiliis, in facto audaces

At ego cautum Mimum audio: *Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto aggredi* Publ.

Et mihi cum Græco ſcriptore, ἀνὴρ οὕτως ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη: *Vir ea ratione fieri optimus ſi in deliberando quidem cunctetur & pertimeat quidquid poteſt contingere: in agendo autem confidat.* Herod. l. VII.

Cupiditas refrænanda.

Scopulus alter, Cupiditas: Ἐπιθυμίᾳ μὲν γὰρ ἐλάχιστα κατορθοῦνται, προνοίᾳ δὲ πλεῖστα: *Nam cupiditate pauca recte confiunt, circumſpectione plurima.* Thucy. VI.

Cui adjuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari. Nam qui cupit, feſtinat: qui feſtinat, evertit. *Omnia non properanti clara certaque ſunt; feſtinatio improvida eſt & cæca.* Liv. l. XXII.

Celeritas repudianda,

Itaque vere dictum: *Nihil magni diſcriminis conſiliis tam inimicum quam Celeritas:* Idem. l. XXXI

Prudentia vera peſtis.

Itemque Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ εὐβουλίᾳ τάχος τε καὶ ὀργή: *Duo adverſiſſima rectæ Menti, Celeritas & ira.* Thuc. l. III.

Len-

Lentos ego amo, lentos: & qui cum noſtro Comico *Cur tarditas amica.*

Plaut. Milit. *Quidquid eſt incoctum, non expromunt, bene coctum dant.*

Velle- jus l. II Nam quod nonnulli *in conſultando temerarii, in exſequendo viri ſunt*: *Et raro celeres felices.*

Tacit. IV Hiſt *Subitis conſiliis, ſed eventus felices:*

Cur movear? ſcio à caſu eſſe, cui non fido; magis rationi, & huic dicto: Celeres iſtos *celerem*
Liv. l. XXXI. *pœnitentiam ſed eamdem ſeram atque inutilem ſequi.*

Vidimus, videmus, videbimus,
Tacit. I. Hiſt. ſemperque verum, *Scelera impetu, bona conſilia mora valeſcere.* *Niſi in ſcelere.*

De- moſth. Exod. XXII. Quæ iis propria, ſicut Celeritas Actioni. Nam δεῖ μὲν βουλεύεσθαι ἐφ᾽ ἡσυχίᾳ, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς. *Conſulere quidem oportet lente, conſulta exſequi feſtinanter.* *Actionibus tamen ea grata.*

Ariſt. VI. Ethic. c. IX. Addo à graviſſimo viro pondus: Πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. *Celeriter deliberata peragenda ſunt, deliberandum autem tarde.*

CA-

CAPUT VIII.

Ipſe Princeps qui ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata huic rei

COnſiliarios formavi: res monet,ut etiam ipſum conſulentem. Fruſtra enim illi idonei, ſi non iſte: & perierit omnis ſalubrium conſiliorum liquor, niſi aptum velut vas ſit in quod inſtillet. Princeps igitur,in capiendis conſiliis,hæc ſervet.

Princeps aptet ſe ad conſilia.

Tempeſtive conſulat

Mature deliberet. *Timet, atque cum deficere omnia videntur, qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Cæſ. l.v. Comm

Gladiatorum hoc eſt non Principum, *in arena conſilium.* Seneca Epiſt.

Magna in rep. momenta ſunt temporum: & multum intereſt, idem illud utrum ante an poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Cicero Philip.

Quod rarum in Polyarchia.

Peccatur hic in Plurium ſtatu, ubi *illud ex libertate vitium, quod non ſimul, nec juſſi conveniunt.* Tacit. in Germ.

Sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur. Ibid.

Cave-

Caveat Princeps, etiam illud :
III. Hiſt. *ne inutili cunctatione, agendi tempora deliberando conſumat.* *Ne lente nimis conſulat*

Illic. Neve *dies rerum, verbis terat.*

Audiat cum judicio. Turpis
XII. Ann. Claudianus ille frutex, *cui non amor, non odium, niſi indita & juſſa.* *Eligat & judicet.*

Qui à ſuis

Horat. *Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.*

Tamen ſine Pertinacia, quia illud Marci Principis divinum :
Capit. in M Anton. Philoſ. *Æquius eſt, ut ego tot taliumque amicorum conſilium ſequar, quam tot taleſque amici meam unius voluntatem.* *Non pertendat.*

Sententiam ſuam celet: ex *Non aperiat.*
Veget. l. III. hoc præcepto. *Fieri quid debeat, cum multis tracta: quid facturus ſis, cum pauciſſimis, vel potius ipſe tecum.*

Ibid. Sane anima conſilii ſecretum: & *nulla ſunt meliora conſilia, quam quæ ignoraverit adverſarius antequam fierent.*

Plutar. Apop. Libertatem admittat, nec amet Aulæ *verba illa byſſina.* *Liberos amet,*

Adulantes. oderit.

Regum opes ſæpius aſſentatio, quam hoſtis evertit. Curt. l. VIII.

Qui noxii.

At mihi ſalus illius deſperata eſt, *cujus aures ita formatæ ſunt ut aſpera quæ utilia, & nihil niſi jucundum & læſurum accipiant.* Tacit. III. Hiſt.

Miſer eſt Imperator, apud quem vera reticentur. Capit. in Gord. jun.

Non præmia conſiliis:

Sine diſcrimine audiat, & nec bona quidem conſilia præmiis afficiat (arcanum dogma ſuggero:) ne quis ſpe adipiſcendi à vero deflectat, & παρὰ γνώμην τι καὶ πρὸς χάριν λέγοι *præter animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.* Thuc. l. III.

Non pœnas ſtatuat.

Sed nec mala ſuppliciis. *Deſtituti* enim *ſunt qui ſuadeant, ſi male ſuaſiſſe periculum ſit.* Curt. lib. III

Et ſane *non melioris fidei habendi qui prudentius ſuaſerint.* Ibid.

Succeſſus enim a fortuna ſive deo.

Id eſt, Felicius. Nam profecto *ſæpe prava magis quam bona conſilia proſpere eveniunt, quia pleraſque res Fortuna ex libidine ſua agitat.* Saluſt. ad Cæſ.

Imo

Centum doctum hominum conſilia
ſola hæc devincit dea. Plaut. Pſeud.

Cum

Cum qua (extremum id moneo) ne pugnet, & ardua illa atque implexa *Conſilia*, *quibus impar eſt, fato permittat.*

[Tacit. 11. An.]

[*Et quidam ſupra nos.*]

CAPUT IX.

Spernenda occulta Conſilia, & ab Aula ſervis.

ADdo brevem; ſed magnæ rei notam, uti ſpernat genus illud Domeſtici conſilii, quod per pravam prudentiam nonnemo ſibi ſumit. Id fere conſtat ex Aulæ quibuſdam mancipiis:

[*Aulici conſiliarii improbi.*]

Quibus *omnia Principum, honeſta atque inhoneſta, laudare mos eſt*

[Tacit. III. Ann.] [*Qui placita loquuntur.*]

Qui in aures eorum ficte & ſimulate, quæſtus ſui cauſſa inſuſurrant.

[Cicero ad Q. Frat. Ep. ſt 1. lib. 1.] [*Rem ſuam quærunt*]

Ah cave, cave, & quiſquis privatim tibi ſervus, *is de iis rebus quæ ad officium imperii tui atque ad aliquam partem reip. pertinent, nequid attingat.*

[Ibid.]

Quantumvis ille idoneus, tamen *ſpecies ipſa gratioſi liberti aut ſervi, dignitatem habere nullam poteſt.*

[Ibid.] [*Principem dehoneſtant.*]

Minus, fructum, & clamat tibi ipſa Veritas: Hi ſunt cubiculares illi conſiliarii, à quibus *bonus, cautus, optimus venditur Imperator.* Vopiſc. in Aureliano

Imo & vendũt.

CAPUT X.

Dictum de Adminiſtris, & nota triplex; ad quam legi eos oporteat.

IAmque plene abſolvi de Conſiliariis: tranſeo ad genus alterum Adjutorum, Adminiſtros. Eos dico. QUI PUBLICE AUT PRIVATIM PRINCIPI EXHIBENT IN FUNCTIONE ALIQUA SUI USUM. Publice; ut ſunt *Præfecti, Præſides,* Quæſtores, Judices, & uno verbo ii omnes qui tangunt imperii aut reip partem. Privatim: ut ſunt ii fere, qui ad Aulæ ſaltem uſum aut ſplendorem adhibentur; quos ſuo proprioque verbo dicimus, *Palatinos.* De his minus eſt, illos qui in publico verſantur, eligi ſuadeam cum cura: & in primis à triplici hac nota. Ut

Adminiſtri Principis.

In publico:

In Aula

Ut genus in iis honeſtum. Bene enim Philoſophorum columen - Εἰκὸς βελτίους, εἶναι τοὺς ἐκ βελτιόνων: *Par eſt meliores eſſe, eos qui ex melioribus.*

Ariſto, v. Polit

Eligendi a Genere.

Et ſane vilis ille, qui viles tantum ſibi admovet: *præcipuumque indicium non magni Principis, magni liberti,*

Plinius Paneg.

Viles ſpernendi.

Excipio, ſi eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim libens fatear. *Optimum quemque, eſſe nobiliſſimum.*

Vellejus l. II

Et *in cujuſcumque animo virtus inſit, ei plurimum eſſe tribuendum.*

Ibid.

Niſi inſigni aliqua virtute.

Nam nota mihi altera; Vita eſt: quam ſuper omnia ſpecto. Legi enim: *Meliorem eſſe remp. & prope tutiorem, in qua Princeps malus ſit, ea, in qua mali Principis miniſtri.*

Apud Lamp. in Alex

Probi eligendi.

Moribus ergo probi ſint: valeatque illud,

---emitur ſola virtute poteſtas:

Claud.

Malis famoſiſque *nihil crediderit, nullam exiſtimationis ſuæ partem commiſerit.*

Cicero ad Q. Frat. Epiſt. I.

Non infames

I 3 Imo

Non ancipites.

Imo nec ambiguis. Nonne melius *officiis & adminiſtrationibus non peccaturos præficere, quam damnare cum peccarint?*

Tacit. in Agric.

Princeps peccat, quid? quid illi

Fgo cenſeo, nam in Principem

culpa cunctorum redit.

Qui non vetat peccare cum poſſit jubet

Seneca Med.

Illi incumbit *in hac cuſtodia imperii ut non ſe unum modo, ſed omnes miniſtros civibus & reip. præſtet.*

Cic. ad Q. Frat.

Apti ab ingenio, eligendi.

At nora tertia, Ingenium eſt, quod quia varium in nobis, καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δ' πρὸς πόλεμον εὐφυέστερος: *ille ad civilia, hic ad bellica, natura aptior;*

Plutar. Politic Præc.

Quiſque pro inclinatione.

Primum illud eſt, ut poſſit ἕκαστον ἑκάστῃ χρείᾳ, κατὰ τὸ οἰκεῖον, προσαρμόττειν: *quemque, cuique functioni, pro indole ſua, admovere.*

Ibid.

Mæcenas enim apte quædam obiverit, quæ non Agrippa, & recte poëta:

Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta.

Propert. l. III.

Alterum, ut ingenia inſpiciat,
Tacit. id eſt, recta eligat, nec tamen e- *Non nimis alii.*
VI. recta Scilicet *ut pares negotiis, ne-*
Annal. *que ſupra ſint.*

Tiberiana cautio non de nihilo, qui *nec eminentes virtutes ſe-*
I. Ann. *ctabatur; & rurſum vitia oderat. Ab optimis, periculum ſibi; a peſſimis, dedecus publicum metuebat.*

Medii ergo optimi, quibus o-
III. lim & nunc tutiſſimo *ſecreta* *Medii congrui.*
Annal *Principum innixa.*

Eodem lib. Quo mihi *Labeo* aliquis *incorrupta libertate?*

Eodem *Capitonis obſequium dominantibus magis probatur.*

Iſta ſuadeo: an perſuadeo? ægre. Neſcio quomodo Aulica hæc comitia affectus dirigit: & *fato quodam ac ſorte naſcendi, ut* *Tamen*
cetera, ita Principum inclinatio hos, *raro re-*
offenſio in illos eſt. *cta hic electio.*

CAPUT XI

Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem potentiam eſſe in Aula.

NEc de Adminiſtris, plura diſſero: quædam, ad ipſos. O boni, lubrica veſtra vita & via eſt, qui in Aula verſamini: in qua, ut vere vir ſanctus dixit.

Periculi plena Aula. *Per pericula, pervenitur ad grandius periculum.* Auguſt. VIII. Conf. cap VI.

Itaque, acri circumſpectione & cuſtodia vobis opus contra lapſum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio.

Obſequiū Adminiſtros decet, Sui Uſus Obſequioſi eſte. Nam *quanto quis apud Principem obſequio promptior, honoribus & opibus extollitur.* Tacit. I, Ann.

Utibiles, ne ſitis dicto veteri: *Tinea & ſorices Palatii.* Conſt. Imp. dictum

Audacia. Audaculi. Nam profecto *Malus eſt miniſter regii imperii pudor.* Seneca Trag.

At

Hippol Plinius Paneg. At vos qui Majores cavete ne vobis tales, & *veſtra vos, non Principis fortuna metiamini.* *Modeſtia.*

Velle-jus l. II. Quod agitis, ſine jactantia agite, placent illi, qui *actu otioſis ſimillimi;* *Quieta actio.*

Eod. l. Qualis ille Piſo: *quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius ſuffecit negotio: magiſque quæ agenda ſunt egit, ſine ulla oſtentatione agendi.*

Tacit. XVI. Ann. Invidia ſic vitabitur, cui amoliendæ, nonnemo delapſus eſt ad *vitiorum etiam imitamenta.* *Virtutũ diſſimulatio.*

Mæcenates illi hoc ſpectarunt

Claud de Probini & Ol. conſul. *--- quis mens circumflua luxu*

Noverat intactum vitio ſervare vigorem.

Tacit. III. Ann. Et callidus Criſpi nepos, *qui diverſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias luxu propior, ſuberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior, quo ſomnum & inertiam magis oſtentabat.* *O virum vere ad Aulã!*

Qui, ſapis, capis, etiam iſtud: ut nihil tibi adſcribas, nec *ad fa-*

mam

mam tuam geſtis exules, ſed ad auctorem & ducem, ut miniſter, fortunam referas.

Accepto omnia Principi referant

Tacit: in Agric.

Luna inquam eſto, & gloriæ tuæ omne lumen refunde illi Soli. *Hæc eſt conditio regum, ut caſus tantum adverſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ.*

Æmilius Prob in Datame.

Bene Agrippa. Δυοῖν παρήνει τὸν ἄνδρα τὸν συνεσόμενον, τῆς μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν: *Duorum admonebat virum in Aula ſalvum futurum: Unius, ut difficultatem rerum ipſe amoliretur: alterius, ut gloriam impoſitæ ſummæ manus illis relinqueret.*

Sibi labores capiant, gloriam illi.

Dio l. XLIX.

In univerſum autem in Aula perennare vultis? duo hæc adſumite. Patientiam: veterani illius exemplo, qui interrogatus, *Quomodo rariſſimam rem in aula conſecutus eſſet, Senectutem? Injurias* inquit *ferendo, & gratias agendo.*

Patientes ſunto.

Sene. II. de Ira.

In Cautelam, quia multi vobis laquei, &

Fraus ſublimi regnat in aula.

Illic ad *reprehendenda aliena dicta*

Extreme cauti.

Seneca Hippol

Salluſt. ad Cæſ. *dicta & facta; a det omnibus animus, vix ſatis apertum os, aut lingua prompta videtur.* *Fraudium enim ſedes, aula.*

Tacit. I. Hiſt. Illic inſidiatores & hoſtes: qui *ſecretis criminationibus infament ignarum, & quo incautior decipiare, palam laudatum.*

Seneca Præf. l. IV. Quæſt. Nat. Cur te fallam? *cum omnia caveris, per ornamenta ferieris.*

Tacit. XIII Annal. Imo ut nemo te evertat, cades ſponte, quia *Nihil rerum mortalium tam inſtabile & fluxum eſt, quam potentia non ſua vi nixa.* *Potentia ea lubrica.*

III. Annal Vide mihi illos Emeritos: *ſpeciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent.*

Salluſt. Iugurt. Sive id vitio *regum* fiat, quorum *voluntates ut vehementes, ſic mobiles ſæpe ſibi ipſæ adverſæ.* *Reges mutabiles.*

Tacit. III. Ann. Sive *fato potentiæ raro ſempiternæ, & ſatias capit aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum jam nihil reliquum eſt quod cupiant* *Fatum interiū.*

Et ô bene ſi non Aratæa aliqua vox erumpat. Ταῦτ' ἐστιν, ὦ Κεφάλων

Inopinatum,

φίλων, ἐπίχειρα τῆς τυραννικῆς φιλίας : Hæc ſunt, ô Cephalo præmia regiæ amicitiæ. Plutar. in Arat.

Iſta eveniunt : numquam mihi, &

Nos procul à Iove & fulmine.

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco
Leni perfruar otio.

Seneca Thyeſt.

J. LIP-

Digitized by Google

J. LIPSI POLITICORUM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QUARTI

CAPUT I.

Propriam Prudentiam, id eſt, eam quam meſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Late fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam. Itaque aliquid de ea, non plene à nobis præcipi.

ALienæ Prudentiæ ſemitam decurri: petitur mihi campus propriæ, ſed vere campus, in quo certam Viam aut limitem quis comprehendet? Diffuſa nimis res eſt, Confuſa, Obſcura. Diffuſa primum, quid enim latius ſe, quam res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia eſt, imo & ſingularum. Philoſophum audi: *Prudentiæ materies res humanæ.*

Tῶν

Eaque ſingulariter intellecta.

Τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γνώριμα γίνεται δι' ἐμπειρίας: *Rerum ſingularum Prudentia eſt, quæ nota homini per Vſum fiunt.* Ariſt. VI. Ethic. c. VIII.

Atqui res ſingulæ, infinitæ ſunt: quas adeo non ſcientia, ut nec numero complectare.

Præcepta enim *finita eſſe debent, & certa:* Seneca Epiſt. XCV.

Siqua finiri non poſſunt, extra Sapientiam ſunt. Ibid.

Circa res incertas verſatur.

Jam Confuſa eadem, quia revera inſtabile totum & fluctuans eſt, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quam electio rerum quæ aliter atque aliter ſeſe habent? Quod ſi illæ incertæ etiam ipſa eo magis, quod non rebus ſolum devincta, ſed iis quæ rebus adſtant. Tempora, loca, homines adſpicit, & pro minima eorum mutatione ipſa ſe mutat, adeoque non ubique una, ut nec in una re una. Scientiæ autem alia natura eſt. &

Ipſa quoque mobilis.

Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: *Omnes cenſemus, quod ſcimus, natum non eſſe Variare.* Ariſt. VI. Ethic. c. III.

Sanu

Sane incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & ſtricta præceptorum vincla. Deniqne Obſcura eadem, quia res eventuſque omnes humani in alta nocte,

Tenebroſa eſt ob cauſſas ignotas.

Plinius. Paneg. Nam *occultat eorum ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſſæ ſub diverſa ſpecie latent,*

Quis in rebus etiam obviis non ſuſpicatur potius de cauſſis, quam cognoſcit? Sine cauſſis autem Scientia non eſt, nec traditio ulla firma. Addo, quod in publica & Civili hac gubernatione, etſi in terrenis rebus, pleræque tamen cauſſæ ab alto ſunt, nec reperiendæ in hac terra,

Aut homini nec noſcendas.

Lucret. lib. v. *Uſque adeo* (ut ille exclamat) *res humanas vis abdita quædam:*

Obterit, & pulchros faſces ſævaſque ſecures
Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur,

Itaque (verum fateamur) ego & alii hic caligamus: nec eſt quiſquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, ſed tentarit. Quid ergo? quieſco, & ſileo? res & ordo vetant

tant: & faciam potius quod in Syrtium aliquo æquore depreheníus,& quoniam clauſum directumque iter tenere non poſſum, confuſe viam aliquam ſignabo,velut aſtris. O tu me adjuva,qui ſuper aſtra.

CAPUT II.

Diviſa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem, Illa rurſus, in Humanam & Divinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe. Unam Religionem retinendam ei & defendendam.

Togata Prudentia.

PRudentia omnis, quam in Principe quæro, duplex eſt: Togata & Militaris Illam intelligo, QUÆ IN COTTIDIANA HAC GUBERNATIONE, TRANQUILLISQUE REBUS, INTERVENIT. Iſtam, QUÆ IN BELLO, REBUSQUE TURBATIS. Illius materies iterum duplex: Res Divinæ, Res Humanæ. In rebus Divinis verſari eam dico, QUÆ SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT QUATENUS TAMEN PRINCIPIS

Militaris.

In Divinis Prudentia.

EA

EA CURA. Juſte & convenienter ſic limito, quia non Principi liberum in ſacra jus, abſit, ſed inſpectio quædam, idque tuendi magis quam cognoſcendi cauſſa.

Ariſtot. Sane in omni republica Πρῶ-
VII. τον, ἡ περὶ θείων ἐπιμέλεια: *Pri-* *Religio,*
Politic. *mum eſt, curatio rerum divinarum.* *caput in*
c. VIII. *repub.*

Ad quem autem ea potius, quam ad Principem pertinet?
Diog. Δεῖ γὰρ τὸ ἀριστεῦον ὑπὸ τῶ ἀρίστω *Curan-*
Stoicus τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἀγεμονοῦν ὑπὸ τῶ *da Prin-*
apud ἀγεμονεῦντος: *Decet enim quod* *cipi:*
Stob. *optimum eſt, ab optimo coli; &* *Decori*
quod imperat, ab imperante. *cauſſa.*

Nec decet ſolum, ſed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia veriſ-
Xenop. ſime Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάν-
Pæd. τες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον *Tutelæ*
l. VIII. ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλή- *cauſſa.*
λους ἀνόσιόν τι ποιεῖν, καὶ περὶ ἑαυ-
τόν: *ratiocinabatur, ſi omnes Famiſ-
liares* (imo & ſubditi) *dei metuentes eſſent, minus eos aut inter ſe
aliquid illicitum patraturos, aut in
ipſum.*

Ariſt.
Rhet. Ad augmentum etiam Impe- *Augmē-*
ad Alex. rii. Scito enim τοὺς θεοὺς εὐσεβέ- *ti cauſſa*

ρυς εἶναι τοῖς μᾶλλον αὐτοὺς τιμῶσι: deos proniores eſſe in eos, qui maxime illos colunt.

Auſus gloriari Tullius: Romanos, non *calliditate aut robore, ſed pietate ac religione omnes gentes nationeſque ſuperaviſſe.* Orat. de Aruſp reſponſ.

Jam vero publice, quâ ſalviſſimus niſi illa ſalva? *Religio, & timor dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem,* Lactan. de Ira c. XII.

Status publici caussa.

Tolle hoc vinculum: *vita hominum ſtultitia, ſcelere, immanitate complebitur.* Eod. l. c. VIII.

Idemque, ſi confundis, Nec enim audiendi Ægyptii illi reges, qui *variam & miſcellam religionem induxerunt, ſtabiliendo,* ut putarunt, *ſceptro*: Καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμονοῆσαι δύνωνται οἱ κατ' Αἴγυπτον: *& ne umquam conſpirare inter ſe Ægyptii omnes poſſent.* Diod. Sicul. lib. II.

Non ea miſcenda.

O fatui! Unionis auctor illa una: & [redacted] confuſa ea, ſemper turbæ. Muſarum ille pater quanto melius! cujus hoc ad Auguſtum monitum exſtat. Τὸ μὲν θεῖον πάντη πάντως αὐτός τε σέ- Mæcen apud

βα

Dion. Caſſiū, lib. 11, βου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾶν ἀνάγκαζε: *Divinum illud numen, omnimodo, omni tempore, ipſe cole juxta leges patrias: & alii ut colant, effice.* *Vna optima.*

Ibid, Addit: Τοὺς δὲ ξενίζοντάς τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν ἕνεκα, ὧ καταφρονήσας οὐδ' ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ' ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτριονομεῖν· κἀκ τούτου καὶ συνωμοσίαι καὶ συστάσεις, ἑταιρεῖαί τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει: *Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coërce, non deorum ſolum cauſſa (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſane quidquam magni fecerit) ſed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Vnde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profectò minime conducibiles Principatui.* *Punien-di qui variant.*

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia: & Principi qui ſapit, *religio & veneratio nulla alia, niſi unius Dei tenenda eſt.*

Lactan. 1. Inſt. c. xx.

Mos probus & vetus ſervandus.

Et tenenda ex ritu veteri. *Majorum inſtituta tueri, ſacris cærimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.*

Cic II de Div.

Καὶ τὰ πάτρια ἔθη παρὰ πᾶσι παραβαίνειν, ἄδικόν ἐστι: *& patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium neſarium habetur.*

Ariſt. Rhet. ad Alex

Vindicandus:

Puni igitur, ſiquis turbat. *Jure ille à diis proximus habetur, per quem deorum majeſtas vindicatur.*

Inſt. l VIII.

Omni vi defendendus

Serio, ſerio, hoc imbibe: *Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi.*

Lact. l v. Inſtitur. cap. xx.

CAPUT III.

De una religione amplius quæſitum. Nunquamne diſſidium ferri poſſit? ſaltem in tempus, idque quadamtenus videri.

ERgo firmiter hæc noſtra ſententia eſt, Unam religionem in uno regno ſervari. Quæri tamen duo poſſunt: Semperne puniendi qui diſſentiunt, & An omnes? Qua de re ut diſſeram, non

non Curioſitas me impellit, ſed publica utilitas, & præſens hic Europæ ſtatus, quem nego me ſine lacrimis intueri. O melior mundi pars, quas diſſidiorum faces religio tibi accendit! Colliduntur inter ſe Chriſtianæ reipub. capita, & milleni aliquot homines perierunt ac pereunt per ſpeciem pietatis. Quis hic ſilebit? non ego: & quamvis cum Platone ſciam εὐδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλούς: *calumniis hæc obnoxia in vulgus:*

Calamitas Europæ à diſſidio Religionum.

Calumniantur, ſi quis mederi vult.

In Euthyphr.

Nec quidquam tam probe aut provide hic dici, *quod non vellicare malignitas poſſit.*

Seneca Epiſt.

Tamen ſubibo hoc diſcrimen & pro virili aquam infundam in Sacrum hunc ignem. Hoc excuſatius, quod conſilia, non decreta adfero; nec aſſero aliquid, ſed pono. Tu qui legis, ſcito à pia puraque mente hæc eſſe: & ſi ipſa aliter, ſubjici à me iis quorum proprie cognitio hæc & cenſura.

At nos conabimur.

Obnoxii tamen Prudentiorum judiciis.

Ut rem intellegas, duo genera eorum facio qui in Religione peccant; qui Publice, & qui Priva-

Peccantes in religionem duplices:

Privatim. Publice peccare dico. QUI ET IPSI MALE DE DEO RECEPTISQVE SACRIS SENTIUNT, ET ALIOS AD SENTIENDUM PER TURBAS IMPELLUNT. Privatim, QVI PARITER MALE SENTIVNT SED SIBI. De primis primo quæritur, an talibus eſſe debeat impune? nego. *Puniantur à te, ne tu pro illis puniaris.*

Turbones.

Et Errones.

Turbones ſemper puniendi.

Cypr. de util. Pœnitentiæ.

Maxime ſi turbant, *Melius enim eſt, ut pereat unus, quam ut pereat unitas.*

Auguſt.

Violatarum religionum aliubi atque aliubi diverſa pœna eſt, ſed ubique aliqua.

Senec. de Ben. III. c. VI.

Clementiæ non hic locus. *Ure, ſeca, ut membrorum potius aliquid, quam totum corpus intereat*

Cicer. Philip. IIX.

Nam *quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.*

L. IIII. Cod. Juſtin. de Hæret.

Atque hoc firmum certumque eſto, quamdiu turbatores coërceri poſſunt ſine majore turba. Quod autem ſi aliter? & quid, ea tempora ſint, ut *ſubita*

Unica exceptione, niſi metus à turbis.

coër-

Tacit. III. Annal. *coërcitio plus damni in rempublic. ferat?*

Nam ea interveniunt : vel nostrum hoc vide, quo fatalis iſta eſt ingeniorum ſcabies, ut *omnes diſputare malint, quam vivere.*

Ævi noſtri infelix curioſitas.

Sen. Ep.

Aculeones ubique & Curiones, qui περιεργάζον) ζητοῦντες τά τε ὑπὸ γῆν ϗ τὰ ἐπουράνια: *ſatagunt inquirentes, & quæ ſubter terram ſunt, & quæ ſuper cælum.*

Plato in Apol.

Horum quanta multitudo? *Ut rei agi poſſint, acie vincendi ſunt.*

Tacit. III An.

Hic igitur juſte ambigo, An non fas tempora pauliſper Principi inſpicere, *quibus parere omnes Politici præcipiunt,*

Tolerandi interdum ut melius tollas.

Cic ad Att XII epiſt. I.

Et an non *potius ſit omittere adulta & prævalida vitia, quam illud aſſequi ut palam fiat quibus flagitiis impares ſimus.*

Tacit. An. III

Omittere dico in tempus. *Nam in morbis quoque nihil eſt magis periculoſum, quam immatura medicina.*

Calidi nocent.

Senec. Conſ. ad Hel.

Eaque ſingulariter in ſecta.

Τῶν καθ' ἕκαστα ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γνώριμα γίνεται δι' ἐμπειρίας: *Rerum ſingularum Prudentia eſt, quæ nota hominibus per Uſum fiunt.*

Ariſt. VI. Ethic. C. VIII

Atqui res ſingulæ, infinitæ ſunt: quas adeo non ſcientia, ut nec numero complectare.

Præcepta enim *finita eſſe debent, & certa*:

Seneca Epiſt. XCV.

Si qua finiri non poſſunt, extra Sapientiam ſunt.

Ibid.

Circa res incertas verſatur.

Jam Confuſa eadem, quia revera inſtabile totum & fluctuans eſt quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quam electio rerum quæ aliter atque aliter ſeſe habent? Quod ſi illæ incertæ etiam ipſa eo magis, quod non rebus ſolum devincta, ſed iis quæ rebus adſtant. Tempora, loca, homines adſpicit. & pro minima eorum mutatione ipſa ſe mutat, adeoque non ubique una, ut nec in una re una. Scientiæ autem alia natura eſt. &

Ipſa quoque nobilis.

Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: *Omnes cenſemus, quod ſcimus, natum non eſſe Variare.*

Ariſt. VI. Ethic. C. III.

Sanu

Sane incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & ſtricta præceptorum vincla. Denique Obſcura eadem, quia res eventuſque omnes humani in alta nocte, *Tenebroſa eſt ob cauſſas ignotas.*

Plinius Paneg. *Nam occultat eorum ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſſa ſub diverſa ſpecie latent,*

Quis in rebus etiam obviis non ſuſpicatur potius de cauſſis, quam cognoſcit? Sine cauſſis autem Scientia non eſt, nec traditio ulla firma. Addo, quod in publica & Civili hac gubernatione, etſi in terrenis rebus, pleræque tamen cauſſæ ab alio ſunt, nec reperiendæ in hac terra, *Aut homini nec noſcendas.*

Lucret. lib. v. *Uſque adeo* (ut ille exclamat) *res humanas vis abdita quædam:*

Obterit, & pulchros faſces ſævaſque ſecures
Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur.

Itaque (verum fateamur) ego & alii hic caligamus: nec eſt quiſquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, ſed tentarit. Quid ergo? quieſco, & ſileo? res & ordo vetant

tant: & faciam potius quod in Syrtium aliquo æquore deprehenſus, & quoniam clauſum directumque iter tenere non poſſum, confuſe viam aliquam ſignabo, velut aſtris. O tu me adjuva, qui ſuper aſtra.

CAPUT II.

Diviſa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem, Illa rurſus, in Humanam & Divinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe. Unam Religionem retinendam ei & defendendam.

PRudentia omnis, quam in Principe quæro, duplex eſt: Togata & Militaris Illam intel- *Togata Prudentia.* lego, QUÆ IN COTTIDIANA HAC GUBERNATIONE, TRANQUILLISQUE REBUS, INTERVENIT. Iſtam, *Militaris.* QUÆ IN BELLO, REBUSQUE TURBATIS. Illius materies iterum duplex: Res Divinæ, Res Humanæ. In rebus Divinis verſari eam dico, QUÆ *In Divinis Prudentia.* SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT QUATENUS TAMEN PRINCIPIS

EA

EA CURA. Juſte & convenienter ſic limito, quia non Principi liberum in ſacra jus, abſit, ſed inſpectio quædam, idque tuendi magis quam cognoſcendi cauſſa.

Ariſtot. VII. Politic. c. VIII.

Sane in omni republica Πρῶτον, ἡ περὶ θεῖον ἐπιμέλεια: *Primum eſt, curatio rerum divinarum.*

Religio, caput in repub.

Ad quem autem ea potius, quam ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ κρεῖστον ὑπὸ τῶ ἀρίστω τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἀγεμονεῦον ὑπὸ τῶ ἀγεμονεῦντος: *Decet enim quod optimum eſt, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.*

Diog. Stoicus apud Stob.

Curanda Principi: Decori cauſſa.

Nec decet ſolum, ſed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia veriſſime Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινωνοῦντες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν, καὶ περὶ ἑαυτόν: *rationabatur, ſi omnes Familiares* (imo & ſubditi) *dei metuentes eſſent, minus eos aut inter ſe aliquid illicitum patraturos, aut in ipſum.*

Xenop. Pæd. l. VIII.

Tutela cauſſa.

Ariſt. Rhet. ad Ale.

Ad augmentum etiam Imperii. Sciro enim τὸς θεὸς εὐνυστέ-

Augmenti cauſſa

K ρυς

ρους εἶναι τοῖς μᾶλλον αὐτοὺς τιμῶσι: deos promtores eſſe in eos, qui maxime illos colunt.

Auſus gloriari Tullius: Romanos, non *calliditate aut robore, ſed pietate ac religione omnes gentes nationeſque ſuperaviſſe.* Orat. de Aruſp. reſponſ.

Status publici cauſſa.

Jam vero publice, quâ ſalviſſimus niſi illa ſalva? *Religio, & timor dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.* Lactan. de Ira c. XII.

Tolle hoc vinculum: *vita hominum ſtultitia, ſcelere, immanitate complebitur.* Eod. l. c. VIII.

Idemque, ſi confundis. Nec enim audiendi Ægyptii illi reges, qui *variam & miſcellam religionem induxerunt, ſtabiliendo,* ut putarunt, *ſceptro*: Καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμονοῆσαι δύνωνται οἱ κατ' Αἴγυπτον: *& ne unquam conſpirare inter ſe Ægyptii omnes poſſent.* Diod. Sicul. lib. II.

Non ea miſcenda.

O fatui? Unionis auctor illa una: & confuſa ea, ſemper turbæ. Muſarum ille pater quanto melius! cujus hoc ad Auguſtum monitum exſtat. Τὸ μὲν θεῖον πάντη πάντως αὐτός τε σέ- Mæcen apud

βης

Dion. Caſſiū, lib. 11, βου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾶν ἀνάγκαζε: *Divinum illud numen, omnimodo, omni tempore, ipſe cole iuxta leges patrias: & alii ut colant, effice.* *Vna optima.*

Ibid. Addit: Τοὺς δὲ ξενίζοντάς τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας οὐδ᾽ ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ᾽ ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεσφέροντες πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτριονομεῖν: κἀκ τούτου, καὶ συνωμοσίαι καὶ συστάσεις, ἑταιρεῖαί τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει: *Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coerce, non deorum ſolum cauſſa (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſane quidquam magni fecerit) ſed quia nova quadam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profecto minime conducibiles Principatui.* *Puniendi qui variant.*

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia: & Principi qui ſapit, *religio & veneratio nulla alia, niſi unius Dei tenenda eſt.*

Lactan. I. Inſt. c. xx.

Mos pro bus & vetus ſervandus.

Et tenenda ex ritu veteri. *Majorum inſtituta tueri, ſacris cærimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.* Cic II de Div.

Καὶ τὰ πάτρια ἔθη παρὰ πᾶσι παραβαίνειν, ἄδικον ἐστι: *& patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium nefarium habetur.* Ariſt. Rhet. ad Alex

Vindicandus.

Puni igitur, ſiquis turbat. *Jure ille à diis proximus habetur, per quem deorum majeſtas vindicatur.* Inſt. l VIII.

Omni vi defendendus

Serio, ſerio, hoc imbibe: *Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi.* Lact. l v. Inſtitut. cap. XX.

CAPUT III.

De una religione amplius quæſitum. Nunquamne diſſidium ferri poſſit? ſaltem in tempus, idque quadamtenus videri.

ERgo firmiter hæc noſtra ſententia eſt, Unam religionem in uno regno ſervari. Quæri tamen duo poſſunt: Semperne puniendi qui diſſentiunt, & An omnes? Qua de re ut diſſeram, non

non Curioſitas me impellit, ſed publica utilitas, & præſens hic Europæ ſtatus, quem nego me ſine lacrimis intueri. O melior mundi pars, quas diſſidiorum faces religio tibi accendit! Colliduntur inter ſe Chriſtianæ reipub. capita, & milleni aliquot homines perierunt ac pereunt per ſpeciem pietatis. Quis hic ſilebit? non ego & quamvis cum Platone ſciam εὐδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλούς: *calumniis hæc obnoxia in vulgus*:

Calamitas Europæ à diſſidio Religionum.

Calumniantur, ſi quis mederi vult.

In Euthyphr.

Nec quidquam tam probe aut provide hic dici, *quod non vellicare malignitas poſſit*.

Seneca Epiſt.

Tamen ſubibo hoc diſcrimen & pro virili aquam infundam in Sacrum hunc ignem. Hoc excuſatius, quod conſilia, non decreta adfero; nec aſſero aliquid, ſed pono. Tu qui legis, ſcito à pia puraque mente hæc eſſe: & ſi ipſa aliter, ſubjici à me iis quorum proprie cognitio hæc & cenſura.

At nos conabimur.

Obnoxii tamen Prudentiorum judiciis.

Ut rem intellegas, duo genera eorum facio qui in Religione peccant; qui Publice, & qui Priva-

Peccantes in religionem duplices:

Privatim. Publice peccare dico. QUI ET IPSI MALE DE DEO RECEPTISQVE SACRIS SENTIUNT, ET ALIOS AD SENTIENDUM PER TURBAS IMPELLUNT. Privatim, QVI PARITER MALE SENTIVNT SED SIBI. De primis primo quæritur, an talibus eſſe debeat impune? nego. *Puniantur à te, ne tu pro illis puniaris.*

Turbones. Et Errones. Turbones ſemper puniendi.

Cypr. de util. Pœnitentiæ.

Maxime ſi turbant, *Melius enim eſt, ut pereat unus, quam ut pereat unitas.* August.

Violatarum religionum aliubi atque alibi diverſa pœna eſt, ſed ubique aliqua. Senec. de Ben. III. c. VI.

Clementiæ non hic locus. *Ure, ſeca, ut membrorum potius aliquid, quam totum corpus intereat* Cicer. Philip. IIX.

Nam *quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.* L. IIII. Cod. Juſtin. de Hæret.

Unica exceptione, niſi metus a turbis.

Atque hoc firmum certumque eſto, quamdiu turbatores coërceri poſſunt ſine majore turba. Quod autem ſi aliter? & quid, ea tempora ſint, ut *ſubita*

ever-

Digitized by Google

Tacit. III. Annal. *coërcitio plus damni in rempublic. ferat?*

Nam ea interveniunt: vel noſtrum hoc vide, quo fatalis iſta eſt ingeniorum ſcabies, ut *omnes diſputare malint, quam vivere.* — Sen. Ep.

Ævi noſtri infelix curioſitas.

Aculeones ubique & Curiones, qui περιεργάζονται ζητοῦντες τά τε ὑπὸ γῆν καὶ τὰ ἐπουράνια: *ſatagunt inquirentes, & quæ ſubter terram ſunt, & quæ ſuper cælum.* — Plato in Apol.

Horum quanta multitudo? *Ut rei agi poſſint, acie vincendi ſunt.* — Tacit. III An.

Hic igitur juſte ambigo, An non fas tempora paulifper Principi inſpicere. *quibus parere omnes Politici præcipiunt,* — Cic ad Att XII epiſt. I.

Tolerandi interdum ut melius tollas.

Et an non *potius ſit omittere adulta & prævalida vitia, quam illud aſſequi ut palam fiat quibus flagitiis impares ſimus.* — Tacit. An. III

Omittere dico in tempus. *Nam in morbis quoque nihil eſt magis periculoſum, quam immatura medicina.* — Senec. Conſ. ad Hel.

Calidi nocent.

Et ſcio *medicos, plus interdum quiete, quam movendo atque agendo, proficere.* Livius XXII.

Tempus multa ſanat. Sane *iſtos ab atra bile, Dies plerumque ſanat & Quies.* Ex medicorũ ſcito.

Arma, arma clamant alii. Sed nonne re vidimus, *arma animis irritari.* Plinius Paneg.

Natura contumax eſt humanus animus, & in contrarium atque arduum nitens. Sen. I. de Clem.

Et diæta melior chirurgia. Tu iterum iterumque vide, an non connivere interdum melius, quam *intempeſtivis remediis delicta accendere.* Tac. XII. Annal.

CAPUT IV.

An puniendi ſinguli, & quieti? Itemque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (ſi ſententia quidem fiat) ex uſu videri. Doctore primum his opus, non tortore.

Errores ſimplices SEcunda Quæſtio eſt, de his qui in Religione peccant privatim

Digitized by Google

ſtim. Ecce labes errorum in mea mente; ſed neminem maculo: quieſco domi, & ſileo. Hicne talis etiam puniendus? De quietis temporibus non diſputo: de turbidis, ambigo, & interdum illa valeant. *non ſtatim puniendi.*

Tacere liceat, nulla libertas minor

Seneca Oedip. *A rege petitur.*

Curt. VII. Nemo rex *perinde animis imperare poteſt, ac linguis.*

Auguſt. in Ioan *Mentium rex, Deus eſt.*

Curt. VIII. † Sane nimio aut intempeſtivo terrore quid efficitur? ut *vultu, qui maxime ſervit, aſſentiantur.* *Hac via vix emendes.*

Lact. c. XIV. Corde minime. *Quis enim imponat mihi neceſſitatem vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi?*

Ex Themiſti dicto apud Socrat. Eccleſ. Hiſt. III. Fictiones ea res inducit, & fortaſſe *Purpuræ tuæ cultores aliquot efficies, non Dei.* *Simulatores efficit.*

Vide ne, in ſtatu ſimili, tutior via altera docendi ac ducendi. *Fides ſuadenda eſt, non imperanda,* *Docendi potius.*

Ingenia noſtra, ut nobiles & generoſi equi, melius facili freno reguntur. c. XXI. Bernar. in Can. Sen. I.

Et errantem per agros ignorantia viæ, melius eſt ad rectum iter admovere, quàm expellere. de Clē. Idem i de Ira.

Ita profecto eſt. Tolluntur hæc talia quæ ſenſibus inſident, *docendo magis quam jubendo, monendo quam minando.* Auguſt Epiſtol. lxv.

In fidibus ſiquid diſcrepat, non abrumpis ſtatim, ſed paulatim reducis ad concentum; in Fide cur non idem fit? & *peccata ſic compeſcis, ut ſint quos peccaſſe pœniteat?* Idē ad Afric. Procos

Pœnitentes bis boni. Atque hi tales ſæpe meliores. *Multo firmior eſt Fides quam reponit pœnitentia.* Lact. in hac tali re, l. v. c. XIII.

Etſi Pœna etiam ſæpe repoſuit, & *lentis tepidiſque animis quod cohortatio quieta non ſuaſit, minax ſubitò terror extorſit.* Proſp. II. De Vocat. Gent. c. XXVIII

Sed quid tempora, quid etiam Pietas poſcat, Princeps vide-to: idque de piorum ſententia, Tu ô benigne & miſerator Deus (nam voto & ſuſpirio locum hunc

In Act. Apoſt. cap. IV. hunc claudo) diviſa hæc junge; & effice, ut *multitudinis credentium ſit cor unum, & anima una.*

CAPUT. V.

Tranſitum ad Prudentiam in Humanis, huic duo fontes recluſi. Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem expoſita Natura vulgi.

PRudentia in Humanis rebus me vocat: de qua liberius jam & libentius dicam. Hanc intellego, PERITIAM IN EXTERNIS TRANQUILLE ET FIRMITER GUBERNANDI. Duos illi fontes tribuo, Naturam populi & Naturam regni. Sane cum omnia diſpexeris, nihil reperies perite ad gubernandum olim aut nunc monitum, cui non hinc ſcaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam: & tum denique rivulos aliquot ex iis deducam utilium monitorum. Quiſquis callidus peritusque regendi eſſe vis. *Duplex caput Prudentiæ gubernatoriæ.*

N*oſcenda tibi natura vulgi eſt, & quibus modis temperanter habeatur* *Prius, Natura* Vulgi, *populi.*

Tacit. III An.

Qui triplex noſcendus. Vulgi, meo judicio, triplicis, Tui, Finitimi, Univerſi. Tui, quid enim magis neceſſarium quam ut eum noris cui præes?

Tuus. *Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos.* Martia[l]

Finitimi, jure: quia res tibi ſæpe cum eo & fœdera. Variant autem ingenia, & *ſunt tam civitatum quam ſingulorum hominum: gentesque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem promores aliæ ſunt.* *Vicinus.* Liv. XIV.

Univerſi etiam, quoniam motus quidam affectuſque ſunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos niſi noſti, qui ad eos componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξειν τὸν μὴ ἀρχθέντα. *Non eſt ut recte imperes, cui non imperatum.* *Omnis.* Ariſt. III. Politic.

Sive, ut vertit noſter Sophus: *Nemo bene imperat, qui niſi ante paruerit imperio.* Sene. II. de Ira.

Recte, non quia omnes reges voluerint eſſe è ſubditis: (minime, multi in purpura nati, & à ſucceſſione fere regna) ſed hoc indi-

indicantes, ingenia & inclinationes ſubditorum imperanti noſcenda, ſic tamquam ipſe inter eos. Audi ſenem illum Principem: *Utiliſſimus idem ac breviſſimus rerum bonarum malarumque delectus, cogitare quid ſub alio Principe aut nolueris aut volueris.*

Galbã apud Tacit. 1. Hiſt.

A noti. i à affectuum, rectum imperium.

Audi regium ſuaſorem: Ἂν ὅσα ἂν ἕτερόν τινα ἄρξαντά σου ποιεῖν ἐθελήσῃς, ταῦτα αὐτὸς αὐτεπάγγελτος πράσσῃς, οὔτε τι ἁμαρτήσῃ, καὶ πάντα κατορθώσεις, κἀκ τούτου καὶ ἥδιστα καὶ ἀκινδυνότατα βιώσῃ: *Si omnia, quæ alium quemvis in te imperantem facere velles, ea ipſe tuâ ſponte feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia rite diriges, & vitam ex eo jucundiſſimam ſimul & tutiſſimam vives.*

Mæcen apud Dionẽ l. 111,

Tu igitur hæc diſce, unde? à Percunctatione, ab Uſu, à Libris, à Me etiam nonnihil, qui præcipuos popularium Affectuum depingam hîc tibi ut in tabella. Vulgus omne,

Unde ij noſcendi?

INSTABILE. *Vulgo nihil incertius.*

Cicero pro Muræn.

Brevis eorum index.

In

Pronum in affectus. *In multitudine eſt varietas, & crebra tamquam tempeſtatum, ſic ſententiarum commutatio.* Id. pro Domo.

AFFECTUS ponit, aut ſumit. *Vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quã immodicum ſævitia fuerat.* Tacit. 1. Hiſt.

Ne quidquam facilius, quam in quemlibet affectum mutare populũ. Quinct. 11. Declam.

Sine iudicio. JUDICII EXPERS. *Phœbi non judicium, non veritas.* Tac. I. Hiſtor.

Non dilectu aut ſapientia ducitur ad judicandum, ſed impetu & quadam etiam temeritate. Cic. pro Planc.

Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia. Ibid.

Ex opinione multa, ex veritate pauca judicat. Id. pro Roſcio.

Vulgus vacuum curis, & ſine falſi verique diſcrimine ſolitas adulationes edoctum. Tac. II. Hiſtor.

Adhæret turba. Ad PLURES inclinat. *Multitudo vulgi, more magis quam judicio, poſt alius alium quaſi prudentiorem ſequuntur.* Salluſt. ad Cæſ.

Peco-

Senec. de vita beat. *Pecorum ritu, antecedentium gregem.*

Tac. II. Hiſt. NATURA INVIDUM. *Ægro oculis alienam felicitatem intuetur.* *Invidet.*

Liv. lib. XLII. *Pravo ſtudio, quo etiam in certaminibus ludicris utitur, deteriori atque infirmiori favet.*

Tac. II Hiſtor. SUSPICAX, *Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones.* *Suſpicatur.*

I Ann. *Mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere,*

I: Hiſt. CREDULUM. *Facilis civitas ad credenda accipiendaque omnia nova.* *Omnia credit.*

Ibid. *Præſertim cum triſtia ſunt.*

III. An. *Quo quomodo audita pro compertis habent.*

Eodem lib. RES AUGET. *Cuncta, ut mos famæ, in majus credita.* *A ſe auget.*

Lucã I *—— Sic quiſque pavendo*
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum,
Quæ finxere timent.

Silius IV. *—— traduntque metus, nec poſcitur auctor.*

Ad-

Adſtruit auditis, docilis per mania rerum Ibid.

Paſcere rumorem vulgi pavor.

Vagus primum & incertus rumor, mox, ut in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam & vidiſſe adfirmant: credula fama inter gaudentes & incurioſos. Tacit. I. Hiſt.

Vetita loquitur COMPRIMI NESCIT. *Prohibiti per civitatem ſermones, eoque plures; ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant.* III. Hiſtor.

Vagis per urbem militibus, qui ſermones populi coercerent, id præcipuum alimentum famæ erat. II Hiſt.

Publica expectatio magni ſecreti impatiens: & malè coërcitam famam ſupprimentes augeant, I. Hiſt.

Tendet in turbas. TURBIDUM. *Vulgus cujuſque motus novi cupidum.* Eod. l.

Ingenio mobili, ſeditioſum atque diſcordioſum, cupidum novarum rerum, quieti & otio adverſum. Salluſt. Iugurt.

Præſertim SI DUX SIT. *Ut mare,*

Cicero pro Cluent. *mare, quod ſua natura tranquillum eſt, ventorum vi agitatur: ſic populus ſua ſponte placatus, hominum ſeditioſorum vocibus, ut violentiſſimis tempeſtatibus, attollitur.* *Utique ſi quis concitat.*

Tacit. IV. Hiſt. Nam *vulgus ſine rectore, præceps, pavidus, ſecors.*

I. An. Vereque dictum, *Nihil auſuram plebem principibus amotis.*

FAVET FERVIDIS, & plebe judice, τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα, καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετόν, ἐπὶ πᾶν ἀργόν, τὸ δ' ἐμπλήκτως ὀξὺ ἀνδρὸς μοίρᾳ προσετέθη. *quidquam modeſtum, ignaviæ ſpeciem habet: quod circumſpectum & providum, ſegnitiæ, quidquid autem abruptum & præceps, id vero forte & virile cenſetur.* — Thucydid. l. III. *Calidos amat.*

Liv. VII. Ideo *vincit in ea plerumque pars majoris animi quam conſilij.*

Tacit. IV. Hiſt. Et grati *ſtolidi, ac vecordi facundia.*

I. Hiſt. NEGLEGIT REM PUBLICAM. *Magnitudine nimia, communium curarum expers populus.* *Reipublicæ negligens:*

Ibid. *Privata cuique ſtimulatio, & vile decus publicum.* *Suæ diligens.*

Intenta mala, quaſi fulmen, optant dumtaxat ſe quiſque ne attingant. Salluſt. Orat. Philip.

Forte verbis. VERBIS FEROX. *Procacia plebis ingenia.* Tac. II Hiſt.

Nec ultra. Sed *nihil ultra verba auſurum.* III. Hiſtor.

Impigræ linguæ, ignavi animi. Salluſt. Orat.

Semper immodicum. METU AVT SPE NIMIUM. *Hæc eſt natura multitudinis, aut ſervit humiliter, aut ſuperbè dominatur. Libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modicè, nec habere ſciunt.* Marcii. Livius XXIII.

Nihil in vulgo modicum, terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. Tacit. I. Ann.

Vulgus *audacia turbidum, niſi vim metuat.* VI. An.

Plura ſunt, quæ tu à te addes.

CAPUT VI.

Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. Duo hic conſiderata, quæ communiter conveniunt, & quæ Diſtinctè.

Alterū caput. EGo ad Naturam regni propero: è qua pauca hæc tibi delibo.

libo. Communiter eam noſce, & Diſtincte. In communi notitia hæc ſunt. [*Prudentia, Natura regni.*]

Regnum omne fluctuans & INSTABILE. *Arduum* enim *& ſubjectum Fortunæ cuncta regendi onus.* [Tacit. I. Ann.] [*Id inſtabile.*]

Ut alta ventos ſemper excipiunt juga.
Imperia ſic excelſa Fortunæ objacent. [Seneca Oedip.]

Nihil manſum eſt Fortunæ, adverſus Imperia idem habet juris, quod adverſus imperantes. [Seneca Epiſtol. XCII.] [*Subito ſæpe dejectum:*]

Itaque ſæpe occultis cauſſis labitur, & *quæ, domeſticis ſteterant bellis, quæ externis regna, nullo impellente ruunt.* [Ibid.]

Et totum fere labitur, cum cœpit. Vere ille ſcripſit, *Regum maieſtatem difficilius a ſummo faſtigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.* [Liv. lib XXXVII] [*Et totũ, cum aliqua pars*]

Non enim ullis gradibus, quibus ad ſumma perventum eſt, retro itur, ſeſe inter fortunam maximam & ultimam nihil intereſt. [Sen. de Benef. VI. cap. XXXIII.] [*In ſummo aut in imo eſt.*]

Imperium cupientibus (aut haben-

Intenta mala, quaſi fulmen, optant dumtaxat ſe quiſque ne attingant. Salluſt. Orat. Philip.

Forte verbis. VERBIS FEROX. *Procacia plebis ingenia.* Tac. II Hiſt.

Nec ultra. Sed *nihil ultra verba auſurum.* III. Hiſtor.

Impigra lingua, ignavi animi. Salluſt. Orat. Marcii.

Semper immoditum. METU AUT SPE NIMIUM. *Hæc eſt natura multitudinis, aut ſervit humiliter, aut ſuperbè dominatur. Libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modicè, nec habere ſciunt.* Livius XXIII.

Nihil in vulgo modicum, terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. Tacit. I. Ann.

Vulgus *audacia turbidum, niſi vim metuat.* VI. An.

Plura ſunt, quæ tu à te addes.

CAPUT VI.

Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. Duo hic conſiderata, quæ communiter conveniunt, & quæ Diſtincte.

Alterũ caput. EGo ad Naturam regni propero: è qua pauca hæc tibi delibo.

libo. Communiter eam noſce, & Diſtincte. In communi notitia hæc ſunt. *Prudentia, Natura regni.*

Regnum omne fluctuans & INSTABILE. *Arduum* enim *& ſubjectum Fortunæ cuncta regendi onus.* *Id inſtabile.*

Tacit. I. Ann.

Ut alta ventos ſemper excipiunt
juga,
Imperia ſic excelſa Fortunæ objacent.

Seneca Oedip.

Nihil inanſum eſt Fortunæ, adverſus Imperia idem habet juris, quod adverſus imperantes. *Subito ſæpe dejectum:*

Seneca Epiſtol. XCII.

Itaque ſæpe occultis cauſſis labitur, & *quæ, domeſticis ſteterant bellis, quæ externis regna, nullo impellente ruunt.*

Ibid.

Et totum fere labitur, cum cœpit. Vere ille ſcripſit, *Regum majeſtatem difficilius à ſummo faſtigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.* *Et totũ, cum aliqua pars*

Liv. lib. XXXVII

Non enim his gradibus, quibus ad ſumma perventum eſt, retro itur, ſæpe inter fortunam maximam & ultimam nihil intereſt. *In ſummo aut in imo eſt.*

Sen. de Benef. VI. cap. XXXIII.

Imperium cupientibus (aut haben-

bentibus) nihil medium inter praecipitia aut ſumma. Tacit. 11. Hiſt

Odioſũ plerumque. Nec Fortunæ ſolum objectum, etiam ODIIS.

Simul iſta mundi conditor poſuit Deus, Seneca Theb.
Odium atque Regnum.

Idq; ob regum mores. Cauſſa ſæpe in Impotentia regum. Nam

Qui licentioſi. *Id eſſe regni maximum pignus putant,* Idem Agamemn.
Si quidquid aliis non licet, ſolis licet.
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt. Idem Hippol

Pertinaces & ſuperbi. Et in pervicaci eorum Superbia.

---durus & veri inſolens Ibid.

Ad recta flecti regius non vult tumor.
Flecti non minus exiſtimant turpe, quam vinci. Senec. de Benef. VI. c. XXX.

Etiam quia nos parere difficiles Sed cauſſa etiam altera in Natura noſtra, quia *nemo alteri imperium volens concedit, & quamvis bonus atque clemens ſit qui plus poteſt,* Salluſt. ad Cæſ.

poteſt, tamen quia malo eſſe licet, formidatur.

Ideoque regnum obnoxium INSIDIIS. *Inſidiis exponitur.*

Attius. *Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni.*

Salluſt. Iugurt. Nec immerito reges ſemper in TIMORE. *Ingenia regum prona ad formidinem.* *Ideo meticuloſi reges.*

Sæpe nimis: &

Seneca Oedip. *...dubia pro certis ſolent Timere reges.*

Taci. IV. An. Idem ÆMULI, & *ſuapte natura potentiæ anxij.* *Suſpicaces & æmuli.*

Seneca Agam. *Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt.*

Tacit. II. An. Adeo, ut *diſpliceant regnantibus* etiam *civilia filiorum ingenia.* *In ipſos filios.*

I. Hiſt. Et *ſuſpectus ſemper inviſuſque dominantibus, quiſquis proximus deſtinatur.*

Hæc taliaque Communiter ſcies, jam illud Diſtincte, Quantum tuum regnum ſit, & quale. *Regni vires noſcēda.*

Potentia, inquam, tua, ſerio tibi noſcenda eſt.

Metiri ſua regna decet, viresque fateri. Lucan. VIII.

Multi dum ſe tam magnos, quam audiunt credunt, attraxere ſupervacua & in diſcrimen rerum omnium perventura bella. Sen. de Benef. VI. cap. XXX.

Et ejus conſtitutio ſive forma. Etiam regni Qualitas, cujuſmodi illud ſit, Vetus, Novum; Hereditate, an Suffragio traditum & tradendum; Legibus, an Vi quæſitum, & quidquid tale. Pro his enim varie attemperandum ſceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperii illæ habenæ.

CAPUT VII.

Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita, & primum univerſe poſita, quæ firment regnum aut violent: mox diſtincte de Vi dictum. Opus regi Cuſtodes, Milites, Arces aut potius Colonias.

BEne habet, duplicem Arcton meam ſignavi, ad quam fle-

flectendi mihi identidem oculi: nunc audacter vela do, & undoſum mare ingredior Præceptorum. Et hoc ordine diſponam, ut quæ juvant firmantque regnum, præmittam: ſubjungam, quæ lædunt & perdunt. Duo igitur ſunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiunt, VIS & VIRTUS: duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS & VITIUM. Singula hæc ut meus captus eſt, ſubtiliter videamus & partite. Vim in juvante parte primũ pono. & intelligo PRÆSIDIUM QUOD PRINCEPS UTILITER ADHIBET AD SERVANDUM AUT REGNUM. Id fere duplex. Milites & Munimenta. Milites iterum duplices, Cuſtodes & Ordinarii. CUSTODES, regis ipſius tutela propria: qui ſcilicet

Duo firmando Regno.

Duo evertendo

Vis definita.

Diviſa.

Cuſtodes regis.

Seneca 1. de Clem. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniant, latera objecti circumfuſique defendant, incurrentibus periculis ſe opponant.*

Tacit. 1. Ann. *Miles in forum, miles in curiam comitabatur*, ſcribit de ſuo Principe Tacitus.

Nam probus vetuſque ille mos : & quamquam in nullo metu, decore tamen eos Princeps, &. *vel ornamenti cauſſa habeat.* (Senec. I. de Clem.)

(*Ordinarii & perpetui milites.*) Sed eſſe & ORDINARIOS milites volo : manum ſcilicet aliquam grandiorem (pro viribus & modo regni) ad ſubita caſuum aut bellorum, & qui *ſi auxilium res poſcat, haud procul accieantur* (Tacit. IV. An.)

Nam ſcimus, *voluntarium ſæpe militem deeſſe, ac ſi ſuppeditet, non eadem virtute ac modeſtia agere : quia plerumque inopes ac vagi* (ut hodie quidem mos eſt) *ſponte militiam ſumunt.* (Ibid.)

Grande momentum in hoc præcepto : & C. Cæſar ſolitus dicere Δύο τέ εἶναι τὰ τὰς δυναστείας παρασκευάζοντα καὶ φυλάσσοντα καὶ ἐπαύξοντα στρατιώτας καὶ χρήματα : *Duo eſſe, quæ Principatus comparent, ſervent, augeant, Milites & Pecuniam.* (Dio l. XLII.)

Atque alius ab eadem mente (etſi paullo improbius) ad ſuos liberos : Ὁμονοεῖτε, τοὺς στρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖτε : *Inter* (Sever. Imp. a-)

vos

pud Dionē in vitá ejus. *vos conſentite, milites ditate, reliquos omnes ſpernite.*

At munimenta poſſis uſurpare duplicia, Arces aut Colonias. Illas vulgus & hodiernus mos tibi ingerit: ego iſtas, & mos vetus. Sane ARCES non tam firmæ compedes, quam cenſentur: ad exiguum motum validæ: fragiles (ipſi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hoſtem, haud valde eas ſpernam: in mediterreis & contra cives, valde. Populo alicui diffidis? premere eum vis? COLONIAS tibi ſuggero, vere *ſedes ſervitutis.* *Arces quatenus Viles.*

Tacit. in Agr. *Prælatæ his Coloniæ:*

Hoc ſolidum, hoc firmum munimentum eſt: in quo non locus ſolum talis, ſed homines ipſi ſunt. Coloniæ enim fere conſtant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conſpiratio:) nec uſurpandæ temere niſi in externos. Nam *non aſſueta frænis ſervitutis tumidæ gentium inflataque cervices, facile alias ab impoſito jugo reſiliunt.* *Sed ſaltem in exteros.*

Flor. IV c. ult.

Sive etiam in feroces & recens ſubjectos. Quidquid enim dicunt, *quos viceris cave amicos tibi eſſe credas.* *Aut recens domitos.*

Curt. VII.

CAPUT VIII.

De Virtute duplici, ſervatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata, & oſtenſa triplex ad eam via.

VIs ergo opportune etiam ab optimo Principe adhibenda, ex ſcito veteri:

Quædam vi tractanda, quo ceteris quies ſit: Tacit. 1. Ann.

Sed magis Virtus, in qua mihi quidem præcipuum Principatus robur eſt & pondus. Eam, paullo aliter quam vulgus, hic appello LAUDABILEM UTILEMQUE IMPERIO AFFECTUM DE REGE, VEL IN REGEM. Studioſe ſic diſcrimino. Nam cum duplex ejuſmodi Virtus ſit, Benivolentia & Auctoritas: naſci quidem utraque à rege & per regem debet, ſed ſedem tamen ſuam & domicilium in animis Populi habet, atque illa, in regem Affectus eſt; hæc opinio de rege. Ex definitionibus facile rem mentemque meam capies. Nam

Quid hæc virtus.

BE-

BENIVOLENTIA, quam hic quæro & ſuadeo, eſt SUBDITORUM IN REGEM EJUSQUE STATUM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR. *Benivolentia definita.*

Quæ nimis utilis, imo neceſſaria, ad res gerendas. Plato vere dixit: Διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ πράττειν ἐστί: *Ab eo quod placeas hominibus, actionum efficacia eſt.* *Utilitas ejus.*

Epiſtol. IV ad Dion.

Para igitur: idque via triplici, Lenitatis, Benificentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Te ipſo primum, verbis factiſque benignus, *comitate & alloquiis officia provocans.* *Quomodo paranda?* *Lenitate in te, & circa te;*

Tacit. V. Hiſt.

Quid ni *ita cum civibus tuis, quaſi parens cum liberis, vivas?*

Plinius Paneg.

Cum illa tamen exceptione, ut *incorrupto ducis honore.*

Tacit. V. Hiſt.

Temperie opus eſt: *nec aut reverentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.*

Plinius Paneg.

Raræ hoc ſed magnæ laudis, cum *virtutes ſpecie diſpares prudentiâ junguntur.*

Cicer. Orat. ad Brutum

Sed

Lenitate in omni imperio.

Sed promes etiam in Imperio: ut tranquillum id ac lene ſit, *nec alia ejus facies, quam ſerenι cœli ac nitentis.* Senec. 1. de Ira

Hoc ex ingenio hominum eſt: qui *nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem*: Tacit. 1. Hiſt.

Domitι ut pareant, non ut ſerviant. Idem Agric.

Hinc Quies:

Hoc ex uſu ipſius imperii: quia revera *remiſſius imperanti melius paretur.* Senec. 1. de Clem.

Hinc Fides.

Sed & fidelius paretur. *Nullus terror*, ait Livius, *cum omnia bello arderent fide ſocios demovit: videlicet quia juſto moderatoque regebantur imperio.* Libro XXII.

Hinc Stabilitas.

Cæſaris effatum eſt: Ἡ ἐξουσία μετριάσασα πάντα τὰ κληθέντα τηρεῖ. *Potentia mediocriter exercita, omnia quæſita conſervat.* Apud Dionē l. XLIII.

Contra, Ὁ ἀνάνδρως ἐς πάντα ἀπλῶς τῇ δυνάμει καταχρώμενος, οὔτε εὔνοιαν ἀληθῆ οὔτ' ἀσφάλειαν ἀκριβῆ εὑρίσκει: *Qui imprudenter & paſſim in omnibus potentia abutitur, is neque veram benivo-* Ibid.

nivolentiam neque firmam ſecuritatem invenit.

Cicero II. de Finib.

Jam & BENEFICENTIAM adjunges. Nam *liberalitate qui utuntur, Benivolentiam ſibi conciliant; & quod aptiſſimum eſt ad quiete vivendum* (ſive & *regendum,*) *caritatem.*

Beneſicentia item paratur

Senec. de Brev. vitæ.

Vis ſcire quanta ejus vis? *Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quam armis.*

Quæ ſemper uſui;

Idem de Benef.

Sane vulgo, ex veteri verbo, *Omnium dulciſſimum eſt, accipere.*

Tacit. I. Ann

Donabis igitur, vel Auguſti exemplo: qui *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.*

Ibid.

Idque effuſius in novo imperio. Sic enim tibi firmabis, & *novis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quam vetera & periculoſa malent.*

Maxime in novo ſtatu.

Sene. IV. de Benef. c. XXXVII.

Sed cum judicio: nec Placeant mihi illi *Reges*, qui *multa opertis oculis donant.*

Quibus tamen conferas, vide;

Tu largiere *bellorum ſociis, periculorum conſortibus:*

Plinius Paneg. Ibid.

Sive etiam *de te bene ac fortiter, ſed in toga, meritis;*

Aut

Aut iis denique qui mereri poſſunt, *illis ſcilicet præmia, his exempla.* Ibid.

Et quantum, vide: Sed cum Modo etiam. Nam *ſimplicitas ac liberalitas, niſi modus adſit, in exitium vertuntur,* Tac. III Hiſt.

Aliquid tua & te perdis. Si omnibus, ſi paſſim, quis finis? *Singuli numquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet.* II. An.

Itaque *alienis bonis manus afferre cogeris:* Cic II. de Offic

Quod exitiabile, *nec* umquam *tanta ſtudia aſſequeris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.* Ibid.

Cave igitur, atque adeo *nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat,* Plinius Paneg.

Denique indulgentia paratur. Tertio INDULGENTIAM ſuaſi: hac mente, ut quatenus ſine corruptela morum poteſt, populum Laxe habeas & Jucunde. Laxe, ut in Victu: ne *plebes acri annona fatigetur.* Tacit. IV. Ann.

In viliore Annona. Nam *vulgo una ex republica annonæ cura,* IV H[ist.]

.... duas tantum res anxius optat.
Panem & Circenſes. Juv[en.] Sat.

Omnes

Unde nata?

Cic. II. de Offi. — *Omnes autem* [illegible] *nant; conjuncte autem* [illegible] *rum copia sit* [illegible]

Jucunde etiam [illegible] & ejuſmodi recept[illegible] bus. Nam [illegible]

Sen. Ep. CXVI. — *mne* [illegible]

Quibus rebus paranda?

Tac. IV. Annal. — Idemque [illegible] *ſi* [illegible]

Ibid. — Itaque [illegible] *ruiſſe* [illegible]

Tutela ea regnorum.

Uſus enim [illegible] cum [illegible]

Idē in Agric. — que [illegible] *voluptates* [illegible] *eſſe.*

Ibid. — Idque [illegible] *tas* [illegible] eſt, [illegible] rebel- [illegible]

Tacit. I. Hiſt. — Veriſſim[illegible] [illegible] de & *Romanis* [illegible] duce. *quam* [illegible]

Hanc creat Severa gubernatio.

Pylades apud Dion. lib. LIV. — Nec [illegible] qua tria incre[illegible] ut Se- cauſ[illegible] ſtricta. [illegible] perpes [illegible] Con- [illegible] tem- [illegible]

Acute. Nam profecto *virtus ac ferocia ſubditorum, ingrata imperantibus.*

Tamen laſcivia & luxus vitanda. Sed modum tene: & vide ut hæc *lætitia potius, quam laſcivia dentur.* Annal. XVI.

Facile enim iſta irrumpet, *nec pudicitia aut modeſtia, nec quidquam probi moris ni.ra reſervabitur.* Ibid.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim ſalvi, amiſſis moribus?

CAPUT IX

Auctoritas commendata valde. Tria oſtenſa, quæ ad eum ducunt, in quibus quia Imperii præcipua vis eſt, accurate & enucleate de his diſſertum.

AUctoritas inter Juvantes virtus altera eſt, quam * ſupra quoque libavi: ſed hoc tantum, nunc uberius, & pleno magis ore dicenda eſt. Definio iterum: Auctoritas eſt IMPRESSA SUBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE REGE EJUSQUE STATU. Cōſtat ex Ad-

*Lib. II. c. XVI.

Quid Auctoritas.

Admiratione & Metu, cujus utriuſque temperies ſive mixtio facit hanc virtutem. Quam parari apud quaſdam nationes pronius ajo: *Unde nata?*

Curt. III. *Eſt enim ingenita quibuſdam gentibus erga reges ſuos veneratio.* *Quibus rebus paranda?*

Apud alias ægrius: ſed tamen apud omnes triplici hoc, quem dicam, modo ſive via. Forma imperii, Potentia imperii, Moribus imperantis. Per ſingula te ducam, & figam in iis pede non diſtincte ſolum, ſed lente & impreſſe quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum ſcio, & *Tutela ea regnorum.*

Idem LVIII. *Maieſtatem imperii, ſalutis eſſe tutelam.*

Hæc illa velut edita arx eſt, quâ Princeps ſe vindicat à rebellione & contemptu. Scande & occupa deo auſpice, me duce. Prima viarum eſt

FORMA IMPERII, in qua tria ad Auctoritatem requiro: ut Severa ſit, ut Conſtans, ut Adſtricta. SEVERA primum, quia perpes illa & aſſidua Lenitas Con- *Hanc creat Severa gubernatio.*

temptum inducit, id eſt, Principatus ipſam peſtem. In hac colluvie morum & hominum *habendus metus, aut faciendus eſt.* Salluſt. Orat. Lepid.

Quæ ex uſu Principis, Et ſubditorum.

Amplius, quia inducit *maximam illecebram peccandi impunitatis ſpem.* Cic. pro Mil.

Quis eum metuat, *apud quem conditum, imo conſtrictum ferrum eſt?* Sen. 1. de Clem.

Qui per ſegnitiem potius quã clementiam, *patiatur hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis?* Cic. 1. in Catil.

Nam vulgus metu coercendũ.

Ne feceris, & noſce vulgus. Οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν, ἀλλὰ φόβῳ, οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἰσχρόν, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non enim ita natum eſt, ut Pudori obſequatur ſed ut Metui: nec ut abſtineat à pravis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia & pœnam.* Ariſt. 1. Ethic. cap. ult.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Severitas vincit inanem ſpeciem Clementiæ.* Cic. ad Brut. epiſt. 11.

Cotys rex Thracum, increpanti ſeveritatem ejus & ajenti, Μανία τοῦτ' ἐστι, καὶ οὐ βασιλεία: belle reſpondit, Ἀλλ' ἡ ἐμὴ μανία Stob. de Regno.

ς

τοὺς ἀρχομένους σώφρονας ποιεῖ: Furor hic eſt, non Regnum. At meus hic Furor ſubditos ſanos reddit.

Cic II. de Offi. Ita, ita. *Adhibenda eſt reipubl. cauſſa Severitas, ſine qua adminiſtrari civitas nulla poteſt.*

Var. in Frag. *Scimus digitum præcidi oportere, ſi ob eam rem gangræna non ſit ad brachium ventura.* — *Et noxia reciden da.*

Senec. I. de Clem. Tamen tempeſtive, & cum intermiſſione. Nam *civitatis mores magis corrigit parcitas animadverſionum.* — *Sed per intervalla.*

Cic. pro Cluent. Illud laudabile, quoties potes, efficere *ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat.*

Id III. in Verr. *Et unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere.*

Quod ſi crebra tamen nimis aut pervicacia vitia, tum ſane illud valeat. — *Niſi mala herba nimium ſuccreverit.*

Publius *Crudelem medicum intemperans æger facit.*

Tacit. III An. *Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, niſi per dura &*

Falce tunc recidendá eſt. *aſpera coërceas. Corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remedijs reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit* Tacit. III. Ann.

Conſtantia Auctoritati facit: Obſervatioque legum & morum. Secundo, CONSTANTEM volui Imperii Formam: quod interpretor, uno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi vere cenſentem: Τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύωσι: *Eos hominum tutiſſime agere, qui præſentibus moribus legibuſque, etiamſi deteriores ſint, minimum variantes, rempub. adminiſtrant.* Apud Thuc. lib. VI.

Ipſum Auguſtum: qui ſic olim ad Senatum: Τοὺς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλητε, τὰ γὰρ ἐν ταυτῷ μένοντα κἂν χείρω ᾖ, συμφορώτερα τῶν ἀεὶ καινοτομουμένων, κἂν βελτίω εἶναι, δοκῇ ἐστιν: *Poſitas ſemel leges conſtanter ſervate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu, eademque manent, etſi deteriora ſint, tamen utiliora ſunt reip. his quæ per innovationem vel meliora inducuntur.* Apud Dionē LIII.

Et inopinati dogmatis cauſſa duplex. Quod nec leges ipſæ vim

&

Seneca Epiſt. & vitam ſatis habeant, vertendæ ſtatim aut evertendæ. *Non enim convaleſcit planta, quæ ſæpius transfertur.* *Contemnuntur leges, latæ, relatæ.*

Et quod Princeps vileſcit, qui ſic vacillat: fœdaque inconſtantia, *quæ juſſerat, vetat; quæ vetuerat, jubet.* Tac. III. Hiſt. *Et una earum lator.*

Sperne ergo circa te novatores: qui *ut aliquid ſui videantur afferre, etiam recta commutant.* Quinct. l. III. Initit. *Acticuli in rep mali.*

Et ſcito, *ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum: & quæ convertuntur, in deterius mutari.* Tacit. XV. An. *Veteres, & vetera, optimi.*

Ideo in *minimis quoque rebus, omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda.* Valer. Max. l. II.

Sed numquam, inquies, mutem? numquam: niſi aut ſumma Utilitas expreſſerit, aut ſumma Neceſſitas. Nam, fateor, *nocet interdum priſcus rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus.* Tacit. I. Hiſt. *Interdũ tamen innovandũ.*

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut *quam minimo ſonitu orbis ille in rep. convertatur.* Cicero ad Att. lib. II. epiſt. IX *Sed non violente*

Lenitate in omni imperio. Sed promes etiam in Imperio: ut tranquillum id ac lene ſit, *nec alia ejus facies, quam ſereni cæli ac nitentis.* Senec. 1. de Ira

Hoc ex ingenio hominum eſt: *qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem:* Tacit. 1. Hiſt.

Domiti ut pareant, non ut ſerviant. Idem Agric.

Hinc Quies: Hoc ex uſu ipſius imperii: quia revera *remiſſius imperanti melius paretur.* Senec. 1. de Clem.

Hinc Fides. Sed & fidelius paretur. *Nullus terror,* ait Livius, *cum omnia bello arderent fide ſocios demovit: videlicet quia juſto moderatoque regebantur imperio.* Libro xxII.

Hinc Stabilitas. Cæſaris effatum eſt: Ἡ ἐξουσία μετριάζουσα πάντα τὰ κληθέντα τηρεῖ: *Potentia mediocriter exercita, omnia quaſita conſervat.* Apud Dionē l.xliii

Contra, Ὁ ἀνάνδρως ἐς πάντα ἁπλῶς τῇ δυνάμει καταχρώμενος, οὔτε εὔνοιαν ἀληθῆ οὔτ' ἀσφάλειαν ἀκριβῆ εὑρίσκει: *Qui imprudenter & paſſim in omnibus potentia abutitur, is neque veram benive-* Ibid.

nivolentiam neque firmam ſecuritatem invenit.

Cicero II. de Finib.

Beneficentia item paratur

Jam & BENEFICENTIAM adjunges. Nam *liberalitate qui utuntur, Benivolentiam ſibi conciliant: & quod aptiſſimum eſt ad quiete vivendum* (ſive & *regendum,*) *caritatem.*

Senec. de Brev. vitæ.

Quæ ſemper uſui;

Vis ſcire quanta ejus vis? *Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quam armis.*

Idem de Benef.

Sane vulgo, ex veteri verbo, *Omnium dulciſſimum eſt, accipere.*

Tacit. I. Ann

Donabis igitur, vel Auguſti exemplo: qui *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.*

Ibid.

Maxime in novo ſtatu.

Idque effuſius in novo imperio. Sic enim tibi firmabis, & *novis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quam vetera & periculoſa malent.*

Sene. IV. de Benef. c. XXXVII.

Quibus tamen conferas, vide;

Sed cum judicio: nec Placeant mihi illi *Reges*, qui *multa opertis oculis donant.*

Tu largiere *bellorum ſociis, periculorum conſortibus:*

Plinius Paneg. Ibid.

Sive etiam *de te bene ac fortiter, ſed in toga, meritis:*

Aut

Aut iis denique qui mereri poſſunt, *illis ſcilicet præmia, his exempla.* Ibid.

Et quantum, vide: Sed cum Modo etiam. Nam *ſimplicitas ac liberalitas, niſi modus adſit, in exitium vertuntur,* Tac. III Hiſt.

Aliquin tua & te perdis. Si omnibus, ſi paſſim, quis finis? *Singuli numquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet.* II. An.

Itaque *alienis bonis manus afferre cogeris:* Cic II. de Offic

Quod exitiabile, *nec* umquam *tanta ſtudia aſſequeris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.* Ibid.

Cave igitur, atque adeo *nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat,* Plinius Paneg.

Denique indulgentia paratur. Tertio INDULGENTIAM ſuaſi: hac mente, ut quatenus ſine corruptela morum poteſt, populum Laxe habeas & Jucunde. Laxe, ut in Victu: ne *plebes acri annona fatigetur.* Tacit. IV. Ann.

In vilitate Annona. Nam *vulgo una ex republica annonæ cura,* IV. Hiſt.

---- duas tantum res anxius optat.
Panem & Circenſes. Juven. Sat. 10.

Omnes

Cic. II. de Offi.

Omnes autem *qui remp. gubernant, conſulere debent, ut earum rerum copia ſit, quæ ſunt neceſſaria.*

Sen. Ep. cxvi.

In ludicris.

Jucunde etiam: puta in ludis & ejuſmodi receptis voluptatibus. Nam vulgo, ſicut *pueris omne ludicrum in pretio eſt.*

Tac. IV. Annal.

Idemque *cupiens voluptatem, & ſi trahat eo Princeps, lætum.*

Ibid.

Quæ ſerium etiam uſum præbent.

Itaque vides, *nec majores abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis.*

Idē in Agric.

Uſus enim aliquis in iſta re: cum ita ferociores populi, eoque *bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcunt.*

Ibid.

Frangũt & molliunt.

Idque *apud Imperitos Humanitas vocatur, cum pars ſervitutis ſit.*

Tacit. I. Hiſt.

Veriſſimum eſt, *Voluptatibus Romanos plus adverſus ſubjectos, quam armis valuiſſe.*

Pylades apud Dion. lib. LIV.

A generoſis curis avocant.

Nec id neſcivit ille hiſtrio, qui increpanti Auguſto quod ejus cauſſa in plebe eſſent tumultus: Συμφέρει σοι, Καῖσαρ inquit, περὶ ἡμᾶς τὸν δῆμον ἀποδιατρίβεσθαι: *Expedit tibi, ô Cæſar populum circa nos detineri.* Acu-

Acute. Nam profecto *virtus ac ferocia ſubditorum, ingrata imperantibus.*

Tamen laſcivia & luxus vitanda. Sed modum tene: & vide ut hæc *lætitia potius, quam laſcivia dentur.* Annal. XVI.

Facile enim iſta irrumpet, *nec pudicitia aut modeſtia, nec quidquam probi moris uſquam reſervabitur.* Ibid.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim ſalvi, amiſſis moribus?

CAPUT IX

Auctoritas commendata valde. Tria oſtenſa, quæ ad eum ducunt, in quibus quia Imperii præcipua vis eſt, accurate & enucleate de his diſſertum.

AUctoritas inter Juvantes virtus altera eſt, quam * ſupra quoque libavi: ſed hoc tantum, nunc uberius, & pleno magis ore dicenda eſt. Definio iterum: Auctoritas eſt IMPRESSA SUBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE REGE EJUSQUE STATU. Cōſtat ex Ad-

*Lib. II. c. XVI.

Quid Auctoritas.

Admiratione & Metu, cujus utriuſque temperies ſive mixtio facit hanc virtutem. Quam parari apud quaſdam nationes proni-us ajo: *Unde nata?*

Curt. III. *Eſt* enim *ingenita quibuſdam gentibus erga reges ſuos veneratio.* *Quibus rebus paranda?*

Apud alias ægrius: ſed tamen apud omnes triplici hoc, quem dicam, modo ſive via. Forma imperii, Potentia imperii, Moribus imperantis. Per ſingula te ducam, & figam in iis pede non diſtincte ſolum, ſed lente & impreſſe quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum ſcio, & *Tutela ea regnorum.*

Idem LVIII. *Maieſtatem imperii, ſalutis eſſe tutelam.*

Hæc illa velut edita arx eſt, quâ Princeps ſe vindicat à rebellione & contemptu. Scande & occupa deo auſpice, me duce. Prima viarum eſt

FORMA IMPERII, in qua tria ad Auctoritatem requiro: ut Severa ſit, ut Conſtans, ut Adſtricta. SEVERA primum, quia perpes illa & aſſidua Lenitas Con- *Hanc creat Severa gubernatio.*

 tem-

temptum inducit, id eſt, Principatus ipſam peſtem. In hac colluvie morum & hominum *habendus metus, aut faciendus eſt.* Salluſt. Orat. Lepid.

Quæ ex uſu Principis,

Et ſubditorum.

Amplius, quia inducit *maximam illecebram peccandi impunitatis ſpem.* Cic. pro Mil.

Quis eum metuat, *apud quem conditum, imo conſtrictum ferrum eſt?* Sen. 1. de Clem

Qui per ſegnitiem potius quã clementiam, *patiatur hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis?* Cic. 1. in Catil.

Nam vulgus metu coercendũ.

Ne feceris, & noſce vulgus. Οὐ γδ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν, ἀλλὰ φόβῳ, οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἴσχρον, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non enim ita natum eſt, ut Pudori obſequatur ſed ut Metui: nec ut abſtineat à pravis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia & pœnam.* Ariſt. x. Ethic. cap. ult.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Severitas vincit inanem ſpeciem Clementiæ.* Cic. ad Brut. epiſt. 11.

Cotyx rex Thracum, increpanti ſeveritatem ejus & ajenti, Μανία τοῦτ' ἐστι, ϗ οὐ βασιλεία: bene reſpondit, Ἀλλ' ἡ ἐμὴ μανία Stob. de Regno.

's

τοὺς ἀρχομένους σώφρονας ποιεῖ: Furor hic eſt, non Regnum. At meus hic Furor ſubditos ſanos reddit.

Cic II. de Offi. — Ita, ita. *Adhibenda eſt reipubl. cauſſa Severitas, ſine qua adminiſtrari civitas nulla poteſt.*

Var. in Frag. — *Scimus digitum præcidi oportere, ſi ob eam rem gangræna non ſit ad brachium ventura.* — *Et noxia recidenda.*

Senec. I. de Clem. — Tamen tempeſtive, & cum intermiſſione. Nam *civitatis mores magis corrigit parcitas animadverſionum.* — *Sed per intervalla.*

Cic. pro Cluent. — Illud laudabile, quoties potes, efficere *ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat.*

Id III. in Verr. — *Et unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere.*

Quod ſi crebra tamen nimis aut pervicacia vitia, tum ſane illud valeat. — *Niſi mala herba nimium ſuccreverit.*

Publius — *Crudelem medicum intemperans æger facit.*

Tacit. III An. — *Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, niſi per dura & aſpe-*

Falce tunc recidenda eſt.

aſpera coerceas. Corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remedijs reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit. Tacit. III. Ann.

Conſtantia Auctoritati facit: Obſervatioque legum & morum.

Secundo, CONSTANTEM volui Imperii Formam: quod interpretor, uno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi vere cenſentem: Τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύουσι: *Eos hominum tutiſſime agere, qui præſentibus moribus legibuſque, etiamſi deteriores ſint, minimum variantes, rempub. adminiſtrant.* Apud Thuc. lib. VI.

Ipſum Auguſtum: qui ſic olim ad Senatum: Τοὺς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλητε, τὰ γὰρ ἐν ταὐτῷ μένοντα κἂν χείρω ᾖ, συμφορώτερα τῶν ἀεὶ καινοτομουμένων, κἂν βελτίω εἶναι δοκῇ, ἐστίν: *Poſitas ſemel leges conſtanter ſervate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu, eademque manent, etſi deteriora ſint, tamen utiliora ſunt reip. his quæ per innovationem vel meliora inducuntur.* Apud Dionẽ LIII.

Et inopinati dogmatis cauſſa duplex. Quod nec leges ipſæ vim

&

Seneca Epiſt. & vitam ſatis habeant, vertendæ ſtatim aut evertendæ. *Non enim convaleſcit planta, quæ ſæpius transfertur.* *Contemnuntur leges, lata, relata.*

Et quod Princeps vileſcit, qui ſic vacillat: fœdaque inconſtantia, *quæ juſſerat, vetat; quæ vetuerat, jubet.* Tac. III. Hiſt. *Et una earum lator.*

Sperne ergo circa te novatores: qui *ut aliquid ſui videantur afferre, etiam recta commutant.* Quinct. l. III. Initit. *Aericuli in rep mali.*

Et ſcito, *ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum: & quæ convertuntur, in deterius mutari.* Tacit. XV. An. *Veteres, & vetera, optimi.*

Ideo in *minimis quoque rebus, omnia antiqua conſuetudinis momenta ſervanda.* Valer. Max. l. II.

Sed numquam, inquies, mutem? numquam: niſi aut ſumma Utilitas expreſſerit, aut ſumma Neceſſitas. Nam, fateor, *nocet interdum priſcus rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus.* Tacit. I. Hiſt. *Interdũ tamen innovandũ.*

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut *quam minimo ſonitu orbis ille in rep. convertatur.* Cicero ad Att. lib. II. epiſt. IX *Sed non violente*

Idemque Lente: ut per gradus, nec omnia ſimul. Auguſti exemplo: qui ſub initia imperii οὐ πάντα εὐθὺς, ὥσπερ ὑπετέθειτο, ἔπραξε, φοβηθεὶς μὴ καὶ σφαλῇ τι, ἀθρόως μεταῤῥυθμίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐθελήσας, ἀλλὰ τὰ μὲν παραχρῆμα μετεκόσμησε, τὰ δὲ ὕστερον: *non omnia ſtatim, uti decretum erat, exſecutus eſt: veritus ut parum ſuccederet; ſi ſimul homines transferre & invertere vellet: ſed quædam ex tempore diſpoſuit, quædam rejecit in tempus.*

Et paulatim. — Dio LII

Atque hoc eſt, quod de eodem noſter: *Inſurgere paulatim, munia legum & magiſtratuum in ſe trahere.* Ait Paulatim: & tu in re ſimili ſerva.

Adſtricti imperii, pro Auctoritate. — Tacit. I. Ann.

Tertio, ADSTRICTAM Imperii Formam poſui, id eſt, ut non ſolum A te præcipua vis & honos, ſed etiam apud te ſint. A te quidem, ut maxima rerum aut agas ipſe, aut firmes: *non vim Principatus reſolvas, cuncta ad Senatum revocando.*

Princeps unus res manu teneat. — I. Ann.

Non quia conſilia ſpernam (valde ſuaſi & ſuadeo:) ſed quia innoteſcere omnibus velim, te eſſe

à quo

à quo pendeant omnes. Eſto mihi *ſolus arbiter rerum, iure ac nomine regio.* — 11. An.

Eū omnes ſpectent: & omnia ab eo exſpectent

Reges domini rerum temporumque, trahunt conſiliis cuncta, non ſequuntur. — Liv. IX.

Aliquid hic laxas? totum amittis. *Ea eſt imperandi ratio, ut non aliter conſtet, quam ſi uni reddatur.* — Tacit. 1. Ann.

Sed apud te etiam pleruſque honos maneat; certe magnus. Doctorum ille doctor, Κοινὴ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν: *Communis cuſtodia Principatus, neminem unum magnum facere.* — Ariſt. v. Politic. cap. XI.

Honores nimios ne dato

Semper *periculoſum privati hominis nomen ſupra* (imo & *juxta*) *Principis attolli.* — Tac in Agric.

Quid ſi tamen factum? corriges, ſed ſic, ut non detrahas eum, ſed deducas: Δεῖ γὰρ ἐκ παραγωγῆς, ut ille loquitur, τοῦτο δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν: *Oportet circumductione quadam & per ambages id facere nec totam poteſtatem ſimul tollere.* — Ariſt v. Politic. cap. XI.

Datos auferto: ſed vellicatim.

 Nec

Non longos item dato.

Nec vere magnos ſolum honores dari abnuo, ſed & (utique in Militia aut Præfectura) longos. Vetus monitum: *Nihil tam utile, quam brevem poteſtatem eſſe, quæ magna ſit.* Latro apud Senec. VII. Cont. ult.

Libertatis (ſive *Principatus*) *magna cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna eſſe non ſinas.* Liv. IV.

Nam homines inſoleſcunt.

Cauſſa. quoniam αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσί πως πολλοὺς, καὶ ἐς νεωτεροποιίαν ἐξάγουσι: *Longiora & diuturniora imperia, multos attollunt, & ad res novandas impellunt.* Dio. LII.

Potentia certiſſima ad Auctoritatem ratio.

VIAM primam vides: alteram tibi POTENTIÆ ingredior, quæ eſt illa ipſa directa & regia ad ſolidam auctoritatem via. Cetera omnia adſint, hæc abſit: quid juvabunt? Scito *parum tutam majeſtatem ſine viribus eſſe.* Liv. XI

Quid eam appellem?

Potentiam autem hic intellego, ad *Sua conſervanda, & aliena obtinenda, idonearum rerum facultatem,* Cicero II. de Juvent.

Qui pariacenſeam.

Quam quinque hæc inſtrumenta tibi dabunt: Opes, Arma, Conſilia, Fœdera, Fortuna: ſi tamen

men appoſite utaris, & ut præcipiam. Attende, attende. Primo loco Opes pono, & de vi atque uſu earum quis ambigit? Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων. *Opus ſunt opes & ſine iis nihil fiet quod opus*

1. *Pecunia.*

Demoſt Olynt. I.

Experiens callidusque vir clamabat olim: Νεῦρα τῆς ἡγεμονείας τὰ χρήματα εἶναι: *Nervos imperii pecuniam eſſe.*

Mucian apud Dionẽ in Veſp

Illa nervi, caput pedes.

Nam ſocios aut milites habere vis? Illa dabit: Πάντα ὤνια τοῦ πλούτου: *Omnia venalia nummis.*

Ariſt. Rhet. II. c. XVI.

Animorum domina;

Hoſtes aut urbes perdere hæc faciet. *Nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit.*

Cicero II. in Verr

Locorum domina.

Omnia caſtella hæc machina dejiciet, *in quæ modo aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere.*

Cic. I. ad At. Epiſt. XII.

Ad ſummam,

---- divina humanaque pulchris
Divitiis parent.

Horat. II. Serm.

Non credis? ſaltem oraculo:
Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ
πάντα νικήσεις.

Philippo Macedo.

Argenteus gladius

omnia penetrat *Haſtis pugna argentatis, atque omnia vinces.* ni id datum.

Inſtrumentum ſecundum, Arma. Nam illud certum. *Non ignavia magna imperia contineri, ſed virorum, armorumque faciendum certamen.* II. *Arma opus ad potētiam.* Tac. XV Annal.

Improbe dictum videatur, ſed in tempore utiliter: *Sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.* *Reges invadunt.* Ibid.

Fateor optabilius *magnitudinem ſuam juſtitia tueri.* De moribus Germ.

Sed optabilius, qui enim ſemper poſſis? *Inter impotentes & validos falſo quieſcas, ubi manu agitur, modeſtia & probitas nomina ſuperioris ſunt.* *Et ſæpe debent, aut ipſi invaduntur.* Ibid.

Nec umquam deerunt, *niſi ſilva huc* humani generis *exciſa, raptores alienæ libertatis lupi.* *Ab exteris.* E Velléjo l. II.

Addo, ſi non hoc ſit, quod *nulla magna civitas diu quieſcere poteſt, ſi foris hoſtem non habet, domi inveniet.* *A ſuis.* Livius XXX.

Arce, arce internam illam peſtem: & alios potius turba, quam

quam ut te perdas. *Agendo audendoque res humana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.* (Idem XXII.) *Comprimam ergo bella bello.*

Quamquam Conſilia profectò & ego miſceo: nec ulla ſtabilis potentia ſine iſtis. *Arma*, inquit ille, *conſilio temperanda ſunt.* (Tac. I. Annal.) *III. Conſilia, uſui ad potentiam.*

Quod tibi ita præeo. Arma inferre vis? Primum vide ut Provide. *Haud temere bellum movendum.*

Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto aggredi. (Publius)

Odi iſtos properos, qui *dum inferre pericula volunt, non cavent.* (Sene. I. de Ira.)

Et ſcio *cautis quam acrioribus conſiliis Potentiam tutius haberi.* (Tac. XI. Annal.)

Vide etiam ut cum Modo, *ne dum ad culmen venire contendis, una cum ipſis ramis, quos comprehendiſti, decidas.* (Curtius VII.) *Nec nimis diu habendam.*

Ea demum potentia tuta eſt, quæ viribus ſuis modum imponit. (Val. IV. cap. I.)

Pyrrhus mihi es? *& nova ſiti ad alia aliaque properas?* (Plutar. in Pyrrho.) *Explendus animus.*

Noli,

Noli. *Facilius eſt quædam vincere, quam tenere.* Et Curt IV.

Fortunam citius reperias, quam retineas Publ.

Et in quæſitis aut relictis quieſcēdum.

Tu firma ante parta. *Difficilius eſt provincias obtinere, quam facere, viribus parantur, jure retinentur.* Florus lib. IV. c. ult.

Et quid feſtines? *Non durat, nec ad ultimum exit, niſi lenta felicitas.* Seneca Conſul ad Marc

Præſertim minutis Principibus. Qui periculoſe ſemper movent:

Regibus ego ita ſuadeo: at regulis, iſta. Quies vobis tutior, nec de Obtinendo laborate, ſed tenendo. Scitote, *teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegmen eſt, tutam ad omnes ictus eſſe: ubi exſerit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere:* Livius XXXIV.

Sic vos, apud vos, tutos eſſe *ſimul aviditate plura complectendi hinc exceditis, nuda vobis omnia quæ extra ſunt, & expoſita ad omnes ictus eſſe.* Ibid.

Volunt quod nec teneant.

Stulti qui *concupiſcunt, quod non capiunt.* Curt. VII.

Vobis melius, *conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere.* Tacit. II. An.

Item.

Aris. Rhet. ad Alex c. ult. Itemque via hæc Fœderum: quæ ipſa, ut dixi, ad Potentiam valent. Socios legi ſuadeam, *qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent.* IV. Fœdera uſui ad Potentiam.

Id eſt, qui utibiles eſſe & viribus & loci opportunitate poſſint. Nam infirmis aut miſeris quid te junges? Ineunda cum proximis & validis.

Lucan. VIII. *--- quærunt*
Cum qua gente cadant. Vix cũ afflictis.

Ibid. Tu, ſi ſapis,
--- fatis accede deiſque,
Et cole felices.

Ex Hadriani dicterio *In caducum parietem ne inclina.* Ne ipſe affligare.

Curt. IV. *Suam quiſque fortunam in conſilio habeat, cum de aliena deliberat.*

Ex Tacit. de Morib. Ger. Niſi tamen quiſpiam talis, *cujus ruina te quoque tractura ſit.* Niſi quo piam periclitante, etiam tu.

Tum enim ſane aut junge te, aut juva: ſed quid ſi occulte? Vetus illa calliditas, *ſocietatem alterius palam induere, ad alterum per occulta & fide magis inclinare.* Tunc vel aſtu juva.

XII. Annal. Magnus nodus cum diſſentiunt inter ſe vicini duo potentes: *qui nec vincere, nec vinci, ſine periculo tuo poſſunt.* Periculoſum, potenti impotentẽ jungi:

Salluſt. Epiſt. Mithr. Quid

Et tamẽ pæne neceſſariũ. Quid facies? non enim effugias, quin alterum *aut ſocium habeas, aut hoſtem.* Livius XXXII.

Adiaforia hic nulla. Nam quod nonnemo *tanquam mediam & tutiſſimam conſilii viam, ut quieſcas abſtineaſque armis, oſtendit: ea vero non media, ſed nulla eſt.* Ibid.

Quid enim aliud, quam nuſquam gratia ſtabili, velut qui eventum exſpectaveris ut Fortunæ applicares conſilia tua, præda victoris eris?

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ ſtatus) eos, *quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolviſſe.* Salluſt. Epiſtol. Mithri.

Junge e igitur cum deo. Cum Cæſare igitur *Jacienda* tunc *alea*: & alterutri ſe adjungendum.

Sed in cauſſa palam diſpari, meliori: in ambigua, fortiori, niſi alia Opportunitas aut Utilitas vincat. Nam profecto eas hic ſpecto. Alta & animoſa quid cogites? Tuta potius: & cum Gallis, *Valentini animum probes, conſilium Auſpicis ſequare.* Sueton. Tac. IV. Hiſt.

At

v. Fortuna uſui ad potentiã. Et quidem ſupra alia

At Fortunam ultimum inſtrumentum ad Potentiam feci: cur non primum? Debebam, ſi vim ejus intuerer. Nam *quis neget eximiam quoque gloriam* & potentiã, *ſæpius Fortunæ quam virtutis eſſe beneficium.*

Curt. l. VIII.

Quæ mirificè quoſdã fovet.

Sunt enim quidam hoc aſtro: ut iis *ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, divinitus adjuncta Fortuna videatur.*

Cicer. pro leg. Man.

Homines ad Pompejanum illud elogium, *majore fortuna quam ſapientia.*

Salluſt. ad Cæſ.

Omnia ſine labore ſuggerit.

Quibus *dormientibus dii omnia conficiunt.*

Terent. Adelph.

Reti urbes capiunt:

Et *in ſinum iis de cœlo Victoria devolat.*

Inter Adagia è Plut.

Liv. VII.

Quos poëta quoque depinxit:

Qui nec volentes peccant.

Πολλοί τοι χρῶνται δειλαῖς φρεσί, δαίμονι δ' ἐσθλῷ.
Οἷς τὸ κακὸν δοκέον γίγνεται εἰς ἀγαθόν.

Theog.

Multis mens læva eſt, ſed eiſdem numina dextra.
Queis male quod cœptum eſt, vertit & in melius.

Sicut

Sicut contra, aliis *deſtinata ſalubriter, omni ratione potentior Fortuna diſcuſſit.* Curt. III.

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam vel ab hac ſola Auctoritas.

Tales vulgo magni:

--- *ut quiſque fortuna utitur, Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.* Plaut. Pſeud.

Sed gaudeant moderate, quia mera & nuda felicitas fragilis: nec *quidquam poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubſit ratio.* Curt. IV.

Neſcio an in longum.

Licet pullis iſtis ſuis *adſpirare Fortuna videatur, tamen ad ultimum temeritati non ſufficit.* Ibid.

Nam illa ſe mutat:

Et quos diu *proſecuta eſt, repente velut fatigata deſtituit.* Vell. II.

Deſtituit? imo abjicit, *ſoletque quos plurimis beneficiis ornavit, ad duriorem caſum reſervare.* Cæſar. III. Civil.

Et lædit quibuſcum luſit.

Tu cave, cave, & poëtæ monito

Fortunam reverenter habe. Auſon.

TERTIA via ſe nunc pandit' MORUM

MORUM, quos duplices in Imperante hic conſidero. Internos & Externos. Illos, qui in animo: ut virtutes, iſtos, qui in corpore: ut certos habitus, aut geſtus. Quod ad Virtutes: omnes eæ conciliandæ Auctoritati ſunt, imo & *ſpecies virtutum ſimiles*: ſed duæ eminent, Pietas & Providentia. Nam illa ſane vulgo venerabilis, facitque *Principes inſtar deorum eſſe.*

Mores via ultima ad Auctoritatem.

Tac. x. Annal.

Tac. II Ann.

Facit valde prælata Pietas.

Curtius III.

Et movet opinionem, ut *nihil ſine divina ope aggredi videantur.*

Stagirites ideo monuit: Δεῖ (τὸν ἄρχοντα) τὰ πρὸς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως: *Oportet Principem res divinas videri curare ſerio & ante omnes.*

Ariſt. v. Politic. cap. XI.

Additque cauſſas. Ἧττόν τε γὰρ, inquit, φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν, καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τοὺς θεούς: *Nam & minus injuſtum aliquid ſperant ab eo Principe pati, quem religioſum deorumque verentem exiſtimant: & minus ei inſidiantur, ut tutores & adjutores habent etiam Deos.*

Obedientiam conciliat

Inſidias tollit.

Facit & Providentia.

Jam Providentia quoque *animis hominum illabitur, admirationis prætextâ velata* : ſi nihil aut ſuſcipis, aut agis, niſi lentè & circumſpectè. Vale. II cap. X.

Quæ raro labitur.

Id eſt, feliciter. Plerumque enim *omnia ſumma ratione geſta etiam Fortuna ſequitur.* Livius lib. V.

Ideoque æſtimatur.

Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapſu. *Res adverſæ Auctoritatem imperatoriam imminuunt.* Cæſar VII.

Faciunt nonnihil externa.

Quin ipſa talis indoles, per ſe potens eſt ad Amplitudinem obtinendam, ſiquis tardus in actionibus & *cunctator naturâ, & cui cauta conſilia cum ratione quàm ſelicia ex caſu placeant.* Tac. II Hiſt.

Inter Externos Mores pono geſtum, ut ſis *compoſitus ore.* II. An.

Gravi & ad ſeveritatem flexo, non tamen ad minas, καὶ φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνὸν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι: *& apparere non acerbum, ſed anguſtum, ut qui obvii fiunt, non metuant te, ſed magis vereantur.* Ariſt. V. Polit. cap. XI.

Etiam

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, ſi ea in loco ſplendido & illuſtri. Me auctore, elige urbem aliquam Principem, *unde in omnia regimen.* *Atque adeo ipſum domicilium.* Tacit. III. Ann.

Hanc cole.

----medium non deſerit umquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen
omnia luſtrat. Claudi.

Et ſecede tamen interdum, ut *vitato aſſiduitatis faſtidio, Auctoritatem abſentia tueare.* Sueton. Tib. c. x

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, * ſupra. An ego quæ dixi repetam, ἄτε μαψιλάκας, Διὸς Κόρινθος. *, Lib. II. Pindar.

* Sicut nugator aut blactero, Jovis Corinthus

CAPUT X.

Ad ea tranſitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio. Utraque quomodo cavenda aut punienda, oſtenſum.

QUæ Juvant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum eſt. In quibus prima

 vis

vis mihi occurrit, hoc ſenſu : ut
Vis definita mea menti. ſit MOLITIO OCCULTA UNIUS PLURIUMVE, IN REGEM AUT REGNUM. Occultam dixi, quia non de omni Vi propoſitum hic mihi dicere (eſt enim Aperta quædam, ut Factio, Seditio, Bellum : quas jure differo, & refero ad Prudentiam Militarem :) ſed ſaltem de illa Clancularia, quæ proprie
Diviſa. oppoſita Vi noſtræ Juvanti. Hanc duplicem facio : Inſidias, & Proditionem, è quibus illæ ſcilicet Cuſtodibus adverſæ ſunt : iſta Munimentis. Nam ego ita diſcrimino, uti inſidias proprie in caput regis eſſe velim : Proditionem in loca ejus, copias, arces. Utrumque peſtilens & metuendum malum : ſed metuendum magis, quam cavendum. Quî
Periculũ ab ea poſſis? latet : nec prodit ſe, niſi cum perdit. Enimvero *Arma aperta palam vites : fraus & dolus* Tac. II Hiſt.
Vix reprimendum. *occulta, eoque inevitabilia.*

Hoſtem adverſum, ait ille, *homini ſtrenuo opprimere haud difficile eſt : occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu eſt.* Salluſt. ad Cæſ.

Nam

Nam de INSIDIIS ut primo dicam, ſcimus *patere vel unius inſidus regem, nihil nefas eſſe Avaritiæ.*

Curt. IV.

Princeps uni alicui expoſitus.

Scimus *fluxam militum fidem, & periculum ex ſingulis,*

Tac. II Hiſt.

Quid proderunt cohortes alæque, ſi unus alterve, præſenti facinore paratum ex diverſo præmium petant?

Ibid.

Profectò *regum exitus ſi reputaverimus, plures à ſuis quam ab hoſtibus interemptos reperiemus.*

Curt. IX.

Quid miremur? *Quiſquis vitam ſuam contempſit, tuæ dominus eſt.*

Seneca ep. IV.

Contempſit omnes ille, qui mortem prius.

Seneca Trag. Her. Oet.

Et patrat, qui deſperat

Difficile igitur auxilium, ſive conſilium: tamen aliquod, & id capies ab his quattuor, Indagatione, Punitione. Innocentia, Fato. Ab illa primum: quoniam omnino utile habere te * κατασκόπους quoſdam ſiue * ὠτακουστὰς etiam, ἐ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων: *& conari ne te lateat, quod quiſque ſubdi-*

Remedia tamē quatuor.

*Speculatores.

*Auricularios ut ver-

Ariſt v. Polit. cap. XI.

ditorum faciat aut dicat.

Inquiſitio in ſermones. Subditorum, inquam, maxime Illuſtriorum. Nam in omnes quę acies inquirat? Hoc cum ad alia utile, tum contra Inſidias valebit firmiter, quoniam raro, niſi male locuti, male faciunt: & *Linguæ temeritas, pervenit ad gladios*, Curt. VI.

Obſerva, reperies pleroſque inſidiantium, aut ipſos alibi criminatos regem eſſe, aut *ſermonibus vituperantium criminantiumque faciles aures præbuiſſe.* *Lingua mentem prodit.* Idem VIII.

Itaque ſagaci hac via, non parum *latus à domeſticis hoſtibus munies:* Idē VI.

Indicinæ præmia ponenda. Rem enim factam habes, ſi detectam. Quod quo magis fiat, cur non *Indici præmia* palam *decernas, pecuniam & impunitatem*? Salluſt. Catil.

Publica lege vel edicto. Idque lege lata, & ſæpius renovata? Ego è re Principum cenſeam: & ſcio *Cruciatu aut Præmio cuncta pervia eſſe.* Tac. XV Ann.

Eorum ſpes omnia revelat. *Nam cum ſecum* quicumque *animus Præmia reputat, ſimulque immenſa pecunia & potentia animo obver-* Ibid.

obverſantur; cedet fas & ſalus alio-rum.

Et, mihi crede, *cariſſima ſuorum pignora prodent.*

Sed in delationibus his vide, ut aures omnibus præbeas non etiam fidem. Nam multi, ſpe aut odio, vana deferent, ideoque ex Mæcenatis monito: οὐ χρὴ πᾶσιν τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τινῶν πιστεύειν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ διασκοπεῖν: *non oportet omnibus quæ ab his talibus dicentur fidem adhibere, ſed acriter ea examinare & diſcutere.* — *Cautè tamen credendum.* — Did II

Et per Deum, *quis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet!* — Ammi. Marcel XVIII. — *Neminoxij circumveniantur.*

Imo, quia res te tuumque caput ſpectat, eo magis videndum nequid hic propere agere videaris, aut in tua cauſſa, tua cauſſa. Alioqui *crebro vulgi rumore laceraberis, tamquam viros inſontes ob invidiam aut metum extinxeris.* — Tac. XV Ann. — *Ne locū calūniis & odiis aperias.*

Nam χαλεπώτατα ἐν πολλοῖς πείθονται, ὅτι τις ἄοπλος ὤν, ἐπιβουλεύει τῷ ὡπλισμένῳ: *ægerrime vulgus credit, quod quiſquam inermis* — Dio LII

mis inſidias armato ſtruat & militibus cinctο.

Et pæne *non creditur niſi perpetratum facinus.* Liv. xl.

Ut non immerito ille exclamaverit, *Conditionem Principum miſerrimam, quibus de conjuratione comperta non creditur, niſi occiſis.* Sueō. Domit. c. xxi.

Caute igitur age & lente. Quid ſi comperis? puni, (ſecundum enim hoc Auxilium eſt) & graviter puni. Nam *inſidiatori aut latroni quæ poteſt afferri injuſta nex?* Cicer. pro Mil.

Convict: puniendi

Ille eſt, per quem *libertas & anima omnium in dubio.* Salluſt. Catil.

Ille, qui in uno capite ſæpe omnes perdit, & *magni fortunam populi in ruinas agit.* Sen. 1. de Clē.

Hic mihi quiſpiam, manſuetudinem & miſericordiam nominat? Salluſt. Catil.

Tua cautio, ó Princeps, *noſtra cautio eſt:* Cic. pro Marcel.

Nec tua proprie, ſed reip. hæc vindicta. *Ne ſanguinem noſtrum largiare; & dum paucis ſceleratis parcis, bonos omnes perditum eas.* Salluſt. Catill.

Sed

Sed tamen ita animadverte, ut mora interdum interveniat ultioni. Quid enim ſi importuno tempore inſidiæ detectæ? Diſſimulabis, gnarus, *ſolum ſæpe inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligantur.*

Tacit. XIV. Annal.

Nec tamen propere.

Quid etiam ſi à magnis conceptæ, & quos tuto ſtatim haud punias? Premes: & *ſecuritati conſules, antequam vindictæ.*

XI. An.

Nec itē ſemper.

Res enim *monet, cavere ab illis magis, quam quid in illos ſtatuas, conſultare.*

Salluſt. Catill.

Et quamquam ad Vindictam te incito: tamen à Venia haud ſemper excludo. Pone illuſtrem aliquem deprenſum in hoc ſcelere, cui tu & patria devincti: quid facies? Profecto *pœnam, ſi tuto poteris, donabis: ſin minus, temperabis.*

Senec. I. de Clem.

Audi à muliere non muliebre conſilium. Livia ſuo Auguſto: *Deprehenſus eſt, jam nocere tibi non poteſt, prodeſſe famæ tuæ poteſt.*

Ibid.

Nihil glorioſius eſt Principe impune læſo.

Ibid.

Famæ tantum ? imo & ſaluti. Incredibile eſt, quantum inſignia hæc aliqua clementia, alios arceat à ſimili conatu, vel pœnitentia, vel pudore. Oraculum puta: *Clementia non tantum honeſtiores, ſed tutiores præſtat: ornamentumque imperiorum eſt ſimul, & certiſsima ſalus.* Ibid.

Clementia hic ſæpe utilis.

Nam profectò * *parentes liberique eorum qui interfecti ſunt, & propinqui & amici, in locum ſingulorum ſuccedunt.* Ibid.

* Hoc valet in illuſtribus maxime familiis

Atqui ita fit inſidiantium nexus quidam & cathena, qui eam rumpes? Clementia iſta, ut dixi, & maxime tertio noſtro Auxilio, Innocentia, id eſt, ne crebra aliorum læſione, cauſſam ipſe præbeas tui lædendi. *Male vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur.* Plin. l. VIII. ep. ult.

Cauſſa inſidiis tollenda

Et *diſcimus experimento fidiſſimam eſſe cuſtodiam Principis, ipſius innocentiam* Idem Paneg.

Jam quartum tibi ſcutum ſuggero, Fatum. Miſer, quid te torques? Si illud volet,

Reliqua fatis permittenda.

Præ-

Juven. Sat. IV.

Præbenda eſt gladio pulchra hæc & candida cervix.

Ad dictū vetus alluſum.

Cum omnia feceris, nec *percuſſorem tuum tolles, nec ſucceſſorē.*

In Deinos manu.

Si nolet: es ſalvus. Deus, deus, *ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν: in quo vivimus, & movemur, & ſumus.*

Actor. c. XVII.

Prover. Salom. c. III.

Ille *erit in latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum, ne capiaris.*

Qui reges ſervat maxime.

Theoc.

—— Διὶ Κρονίωνι μέλητει
Αἰδοῖος βασιλῆος.
---- *Jovi cura eſt venerandi
Principis.*

Plinius Paneg.

Huic fide, ego vota pro te ſuſcipio, ſed hac lege: *Ago cum Deo, uti ſoſpitem te incolumemque præſtet, ſi tu ceteros:*

Votum meū pro Principe

Ibid.

Si rempublicam bene, & ex utilitate omnium reges.

Ibid.

Si contra; ille quoque à cuſtodia tui corporis oculos dimoveat, teque relinquat votis quæ non palam ſuſcipiuntur.

Val. IX. c. VI.

Peregi de Inſidiis, *nunc occultum & inſidioſum malum* PRODI-

Proditionis noxa.

DITIO *latebris ſuis extrahenda eſt*:

Tantum incommodi humano generi afferens, quantum ſalutis bona Fides. Ibid.

Periculoſum quoque iſtud, cum ſcilicet pleiumq; *intra mœnia atque in ſinu urbis ſunt hoſtes.* Salluſt. Catil.

Qui prom ad eā Avari. In quod inclinant avari maxime, qui *famæ, fidei, poſtremo omnibus rebus commodum ſuum anteferunt.* Idē Jugurth.

Palam honeſti, *animo perfidioſi ac ſubdoli, Avaritiam & libidinem occultantes.* Tacit. XVI. An

Leves. Item *Temporaria* iſta *ingenia.* Curt. IV.

Id eſt homines leves, inſtabiles, & *ex ancipiti mutatione temporum pendentes.* Ibid.

Tamquam cum Fortuna fidem ſtare oporteat. Livius XXIV.

Occulti. Denique diſſimulatores & occulti, qui ad illud Homeri, Odyſ. Ϛ.

Ἐσθλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δὲ φρεσὶ βυσσοδόμευον,

Pulchra loquentes, iidem in pectore prava ſtruebant.

Adeo

Latro apud Senec. Contr. VII. lib. VII.

Adeo ut *non ante intelligas proditorem, quam proditus ſis.*

Imo fidem præferunt vel maxime, ut faciliùs fallant. Obſerva. *Fraus in parvis fidem ſibi præſtruit, ut cum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat.*

Livius XXVIII

Simulatio ſæpe detegit.

Tacit. I. Hiſt.

Qua ipſa nota haud vanè eos noſcas. Nam inſitum homini, *quanto magis falſa ſunt quæ fiunt, tanto plura facere.*

Puniendi celeriter.

Val. IX. cap. VI.

Malam, & malos iſtos, vides, quî vitabis? duplici illa via maxime quam ſupra prævivi, Indagationis & Pœnæ. In illa nihil muto: in hac aliquid, quia placet numquam eam differri, & *impia proditio celeri pœna vindicanda eſt.*

Diod. II

Quid hic trepides? omnia patent. Καὶ μὴδὲ τὸ δικάζεσθαι τοὺς τοιούτους τοῦ προσῆκεν, ἀλλ᾽ ἐν πολεμίας μοίρᾳ κολάζεσθαι, *imo nec in judicium tales adducere oporteat, ſed hoſtium loco ilicet punire.*

Puniendi & ſemper.

Et vindicanda ſemper. Me judice, veniæ non hic locus: & ſi

quis

Punien-di & ſemper. quis utatur, *ne iſta manſuetudo & miſericordia illi in miſeriam vertat.* Salluſt. Catil.

Quia inemendabiles. In patriam improbi, cui & quando umquam boni? ne ſpera. Abſcindendi ſunt *neque tam ulciſcendi cauſſa, quam ut in præſens ſceleratos cives timore ab im: ugnāda patria deterreas; & in poſterum documentum ſtatuas, nequis talem amentiam velit imitari.* Cic. ad Brut. ep. xv.

Et in exemplū

Punien-d item graviter Pœna autem gravis uſurpanda. Platonem ſi audis, qualis in Sacrilegos. Δικαςαὶ, inquit, τούτοις ἔςωσαν, οἵπερ ἱεροσύλοις: *Judices iſtis dantor, qui ſacrilegis ſolent.* Lib. IX de Leg.

Quia impium hoc facinus. Merito. Patria nonne proximo à diis gradu eſt? atqui ea *horum nefario conſilio in maxima pericula venit.* Salluſt. Catil.

Itaque *nulla eſſe poteſt in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas.* Cic. IV. in Cati.

Vix gratum iis quibus gratificantur. Sceleris, quod exſecrantur ipſi hoſtes: nec bonum iis, quibus bono. *Proditores, etiam iis quos anteponunt, inviſi ſunt.* Tac. I. Ann.

Præmia interdum capiunt, fateor,

teor, ſed *non hercules quo tanto honore digni habeantur, ſed ut aliorum ſolicitentur animi.* Curt. V.

Rem inquam amant, non reum, & commode Auguſtus, Ἐγὼ προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ᾽ οὐκ ἐπαινῶ: *Ego proditionem amo, proditores non approbo.* Plutar. Apoph. *Non certe ipſi.*

Commodius etiam ante eum Philippus, *Amare ſe prodituros, non proditores.* Stob. Serm. III.

CAPUT VI.

De vitio duplici, everſore regnorum. Primum de Odio: cujus peſtis ſubjecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imo & imago eorum, qualis eſt in Supplicijs, Tributis, Cenſura. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum.

PErniciem igitur à Vi præſentem, nec infrequentem, vides: quæ,

Ut ait poëta ille noſter, ſummas frangit infirmatque opes. Cic. pro Rabit. Poſt.

Sed frequentiorem eam ſcito, etſi

etſi tardiorem, à VITIO: quod definio PRAVUM NOXIUMQUE IMPERIO AFFECTUM, DE REGE VEL IN REGEM. Tale duplex, oppoſitum ſcilicet totidem Juvantibus virtutibus, Odium & contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de rege. Nam Odium eſt SUBDITORUM IN REGEM EJUSQUE STATUM MALEVOLENTIA PERTINAX EX OFFENSA. Non enim hic intellego commune & *civile illud odium quo omnes improbos odimus*: Sed Affectum acriorem, cui ex metu origo, cum cupidine ulciſcendi. Nam metuunt potentes, ob injurias aut damna ſub exemplo inferenda: dolent & ulciſci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione peſſima, proles peſſima nata Odium: quod ſemel *inſitum animis hominum & inuſtum*,

Vitii definitio.

Odii definitio.

Idē pro Mil.

Unde id naſcatur

Idē De Aruſp.

Quanta ab ea pernicies

Incredibile eſt *quantum valeat ad peſtem.*

Idem 11. de Offic.

Nam à Metu aliquid quî ſit firmum? *malus ille diuturnitatis eſt magiſter.*

Idem Philip. 11.

Nulla vis imperii tanta eſt, quæ pre-

Idē II. de Offi. *premente metu poſſit eſſe diuturna.*

Cauſſa apud poëtam veterem:

Ibid. *Quem metuunt, oderunt, quem quiſque odit, periſſe expetit.*

Scilicet per gradus quoſdam, *exſecrantur, inſidiantur, opprimunt.* Sen. I. de Clē. *Paulla- tim perdit.*

Quidni faciant? *multa illis manus ſunt, tibi una cervix.* Ex dict. Calig. *Et pæne certo perdis.*

Captatur occaſio, & qui non tantum opibus valent, neſcio quam tamen fortunā ac tempus exſpectant. Cic. de Aruſp. reſp.

Denique *incluſum illud odium omne repente apparet.* Idē ad Lentul. l. I. ep. IX.

Ah neſcis *quanta rabies oriatur, ubi ſupra modum odia creverunt.* Sen. I. de Clē.

Cinge te, ſtipa, muni: ſenties *multorum odiis nullas opes poſſe reſiſtere.* Cic. II de Offi.

Tam multis enim *periculis petêris, quam multis ipſis periculum es.* Sen I. de Clē. *Aſſiduis periculis expoſitū*

Nec illaſipſas manus, quibus te commiſiſti, ſecurus aſpicies. Ibid.

Fuge hoc ergo, aut Regnum te

O fugit,

Ideo fugiendũ. Naſcitur à vitiis. fugit, imo Vita. Quomodo autem? ſi ea fugies, quibus id paratur. Primum Vitia? deinde & Vitiorum opinionem. Vitia quidem tria, adverſa prioribus illis ad Benivolentiam inſtrumentis: Sævitiam, Avaritiam, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia eſſe imperio, quis tam imprudens qui neſciat, tam impudens qui neget? Itaque fugienda hæc moneo, non doceo: magis inſiſtam in *Aut opinione vitiorũ.* Opinione, à qua majus tibi diſcrimen. *Scimus enim homines, ut metuant aut oderint, non minus opinione & fama, quàm certa aliqua ratione moveri.* (Cic. pro Leg. Man.) Opinio autem vitiorum ab illis, quæ agnata & aſſita jam dictis Vitiis; uti ſunt Supplicia, Tributa, Cenſura. Quæ per ſe laudabilia, imo neceſſaria omni regno, ſpeciem tamen & vultum illaudabilem ſumunt, niſi perite & callide adminiſtres. *Cui ſedes in Suppliciis. Tributis: Cenſura.* Ecce Supplicia quantulum à Sævitia abeunt? ſanguis enim ubertim effunditur. Tributa ab Avaritia? pecunia avide congeritur. Cenſura à rigore? frænum & modus invitis imponitur. Et profecto ea ipſa ſint, niſi finis diſcriminet: qui palam

ad ſalutem. In his igitur ut caute & provide ambules, valde tibi providendum. Primum in SUPPLICIIS, & vide ne ſecure Juſtitiæ illam ſecurim diſtringas: ſed ſit apud te *Parſimonia etiam viliſſimi ſanguinis.* *Supplicia ab odio munienda.*

Sen. I. de Clē.

I. Tarde inquam ad ea venite. *Prope enim eſt ut libenter damnet, qui cito.* *Tarditate.*

Ibid.

Decretum hoc tibi maneat: *Melius ſanare vitioſas partes, quam exſecare.*

Cic. II. ad Atti. ep. I.

II. Etiam numquam venias, niſi *quoties id fieri publica utilitas perſuadebit.* *Boni publici voto.*

Sen. I. de Clē.

Te aut tua cogites? peccas. *Omnis* enim *animadverſio debet, non ad ejus qui punit aliquem, ſed ad reipublicæ utilitatem referri.*

Cic. II. de Offi.

Aut ſi interdum & tua res agitur (in Principatu id evenit:) diſſimula: & vultum ejus indue *tamquam invitus & magno cum tormento ad caſtigandum venias.*

Sen. I. de Clē.

Nec tam ut ipſi pereant, quam ut alios pereundo deterreant.

Sen. I. de Ira.

Excluſione Ira. III. Ad exemplum ſcilicet omnia referenda, non ad ultionem. Itaque *Ira maxime prohibenda eſt in puniendo.* Cic. II de Offi.

Numquis enim membra ſua odit, tunc cum abſcindit? Sen. I. de Ira.

Addo, quod *iratus ad pœnam qui accedit, numquam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter Nimium & Parum.* Cic. II. de Offi.

Gaudii. IV. Sed & Gaudio abſtinendum vel magis, omnique ejus nota. *Ferina iſta rabies eſt, ſanguine ac vulneribus gaudere.* Sen. I. de Clē.

Et acute poëta:

Qui fruitur pœna, ferus eſt: legumque videtur
Vindictam præſtare ſibi. Claudia Conſul. Mallii.

Itaque hoc aſſequeris, ut *quamquam adverſus ſontes & extrema exempla meritos, Miſeratio tamen oriatur; tamquam non utilitate publica, ſed in Sævitiam unius abſumantur.* Tac. XV. Ann.

V. Videndum ut pœnæ ſint è moribus receptoque ritu. Δεῖ τὰς

κολά

Ariſt. v. Polit. cap. XI. *κολάσεις πατρικὰς ποιεῖν: Oportet ſupplicia more patrio ſumi.* *Obſervatione morum*

Lædit, quidquid in his novum aut nimium: crudeleſque merito, *qui puniendi cauſſam habent, modum non habent.* Sen. II de Clē.

VI. Etiam hoc, ut Æquabiles, & *ne iiſdem de cauſſis, alii plectantur, alii ne appellentur quidem.* Cic. II. de Offi. *Æqualitate pœna.*

Aut iſti durius, alii mitius puniantur, quod improbum: niſi forte in Nobilibus. Nam *video & à medicis, quamquam in adverſa valetudine nihil ſervi à liberis differant, mollius tamen liberos clementiuſque tractari.* Plinius l. VIII. ep. ult.

VII. Denique poſtremo, ut Supplicia ipſe numquam exigas, atque adeo vix ſpectes. Nam & *Nero ſubtraxit oculos, juſſitque ſcelera, non ſpectavit.* Tacit. Agric. *Sui ſubductione*

Placet viri magni ſcitum: Ἀνδρὶ ἄρχοντι, τὸ μὲν ἀνάγκης δεόμενον ἄλλοις προστακτέον εἶναι κολάζειν, τὸ δὲ τὰ ἆθλα ἀποδιδόναι, δι᾽ ἑαυτοῦ ποιητέον: *Viro Principi, ubi pœnarum aut coërcitionis res eſt, aliis id diligendum: ubi* Xenop.

præmiorum aut munerum, ipſi obeundum.

Nodus in multitudine puniendorum. Habes quæ cottidiana vulgataque Supplicia ſatis mitigent, quid in raris aut novis? Puta enim multos aliquos & grandes peccaviſſe, quos circa invidiam grandem haud tollas. Hic primum illud ſuadeam: non carptim aut per intervalla, ſed omnes tolli *uno velut ictu.* Tacit. Agric.

Tollendi ſimul Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & *frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.* Sen. I. de Clē.

Molliendum odium beneficiis. Incide ſemel, quidquid incidendum eſt: & tum malagmata adhibe hæc bina. Prius in alios Beneficia: quaſi *illis demotis, auctam lenitatem tuam teſtificando* Tacit. XIV. An

Et ſupplicio miniſtrorum. Alterum, Derivationem: *puniendo rerum atrocium miniſtros.* XIII. Ann.

Utique ſi & ipſi in aliqua noxa, quod ſæpe. Olim, & *ſeveris quoque Ducibus, uſurpatum.* I. Hiſt.

Qui fuſo ſanguine, fuſi ſanguinis eluerunt invidiam: & viles

quoſ-

Plin. Paneg. quoſdam, *velut piaculares publici odii victimas*, dederunt..

Vulgus hominum ea ratione placati; imo *læti, reddidiſſe iram in iræ miniſtros. nec ullam potentiam*
Curt. x. *ſcelere quæſitam cuiquam eſſe diuturnam.*

VENIO ad TRIBVTA lenienda: quo nomine cenſeo omne genus exactionum. Aſpera in vulgi auribus vox, res in animis? nec alio crebrior odiorum ſeges. *In Tributis aſperitas, & odium.*
Cic. II. de Offi. *Nullum enim vitium tetrius Avaritia, præſertim in Principibus & reipub. gubernatoribus.*

Quam turpis ille Homeri.

Illiad. α Δημοβόρος βασιλεύς?
Populivorus Princeps. *Nã vulgus pecuniæ retinentiſſimũ.*

Populo quidem judice; cui pecuniam eripere, idem quod vitam.

Comic. Vetus: Τ' ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς:
Pecunia, anima & ſanguis eſt mortalibus:

Ait non falſus vates, & videmus audimuſque cottidie, quam

O 4 mul-

multi Principum *pecuniis acerbe conquirendis, plus invidiæ ſibi quã virium addant.* Tacit. III. Hiſtor.

Itaque intente & cum cura hanc quoque partem habe: & inſitum illi Odium, quia poteſt, deterge aut molli. Quod feliciter facturum te ſpondeo quinque his fomentis. Primum illo Neceſſitatis. Id plagæ huic animorum ſtatim applica: & *da operam ut omnes intelligant ſi ſalvi eſſe velint. Neceſſitati eſſe parendum.*

Fomẽta huic rei; quorum Primum Neceſſitatis. Cic. II. de Offi.

Quæ enim reſpublica aut regum ſine Tributis? *Nec quies gentium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Tac. IV. Hiſt.

Sine Tributis nullus ſtatus.

Hæc *ornamenta pacis ſunt, & ſubſidia belli.* Cic. pro Lege Man.

Diſſolutionem itaque *imperii doce, ſi fructus quibus reſpublica ſuſtinetur, deminuantur.* Tacit. XIII. Annal.

Quæ ſervanda;

Imo niſi interdum & Augeantur. Semper enim videndum *ut ratio quæſtuum, & neceſſitas erogationum, inter ſe congruant.* Ibid.

Vel augenda.

Non

Diol.11 Non videt hoc vulgus, ſcio: τὰς μὲν προσόδους (τοῦ ἄρχοντος) ἑτοίμως ἐξερευνώμενον, τὰ δὲ ἀναλώματα οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐκλογιζόμενον: *reditus quidem & proventus Principis acribus oculis intuens, connivens ad erogationes & ſumptus.*

Plinius Paneg. Sed tu ingere: & utiliter interdum *calculum cum imperio pone*

Plaut. Bacch. Quid ambigis? *numquam* hic *luſciniolæ defuerit ſua cantio.* *Sed populus docēdus:*

Tacit. XII. An. Semperque in Principe, *cupido auri immenſa, obtentū habebit, quaſi ſubſidium regno paretur,*

Plinius Paneg. Si tu hæres; ecce qui transferant, & te contra ſe juvent. Miror & rideo: *Principes ſua ſponte avidi & rapaces, & qui magiſtris non egerent, plura tamen ſemper à nobis contra nos didicerunt,*

Ibid. *Numquam iis defuerunt, qui, fronte gravi & ſupercilio triſti, utilitatibus Fiſci contumaciter adeſſent.*

Quod ſi populus tamen renuet, tum ego ad Themiſtoclem te-mitto; cujus factum vide. Is ad An- *Suadēdus.*

Andrios ſuper pecunia legatus, *δύο ἥκων ἔφη θεοὺς κομίζων, πει-θὼ καὶ βίαν: duobus diis comitatum venire ſe dixit, Suada & Violentia.* Plutar. Them.

Vix cogendus,

Vide, imo & imitare; ac priorem illam Divam ſemper adhibe. nonne impetrare melius, quam imperare? alteram cum opus: Et ſi quando opus, *Suaſio ab eo qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert.* Tacit. XIV. Ann.

Modeſte habenda Tributa.

Sed vide (Fomentum hoc ſecundum) ut Moderatio ſervetur: ne Grandia nimis ea ſint, ſed *modica, pro* copia ſcilicet aut *anguſtia rerum.* IV. An.

Ne magna ſint.

Apage iſtos, qui *rem auferunt cum pulviſculo.* Plaut. Bacch.

Quibus ærarium eſt *Spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum.* Plinius Paneg.

Ut delibentur opes tantum.

Tu cum Tiberio, *tondere pecus* malis *quam deglubere.* Sueton Tib.

Alexander olim recte: *Καὶ κηπωρὸν,* inquit, *μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα: Hortulanum odi, qui ab radice olera exſcindit.* Plutar.

Et

Ex Cic. IV. ad Attic. ep. 11. Et ego ſane Principem, qui *pennas ita incidit, ut nequeant renaſci.*

Carpe, carpe. Niſi facis, jure inſurgent, & clamabunt, *Sibi quoque duos deos adeſſe*, Πενίαν & Ἀπορίαν: *Paupertatem & Impo-* Plutar. Themi. *tentiam.*

Denique *parem* fortaſſe *exuent, tua magis avaritia, quam ob-* Tac. IV. Annal. *ſequii impatientia.*

Prover. Salom. c. XXI. x Profectò *qui nimis emungit, elicit ſanguinem.*

Vide etiam ne Sordida. Indignũ rege, *lucrum ex omni occaſio-* Ammi. XXII. *ne odorari.* *Ne Sordida.*

Ariſt. Rhet. II. Et quod vetus verbum ait, καὶ ἀπὸ νεκροῦ φέρειν: *vel à mortuo auferre.*

Morbonia mihi Flavius cum E Suet. Veſp. *vectigali ſuo urinario* abeat.

Multo magis damno *Delatio-* Tac. II Hiſt. *nes, & locupletiſſimum quemque in prædam corripi.* *Nec è delationibus capta.*

Nec nimis etiam ex meo ſenſu (aſpere quidem exercita) lex Ma-

Majeſtatis, ſæpe *ſingulare & unicum crimen eorum, qui crimine vacant.* Plinius Paneg.

Ne Frequentia. Denique ad Moderationem pertinet, ne Crebra: & ne identidem *Provinciæ novis oneribus turbentur,* Tac. IV Annal.

Novique ſemper inventi. Non *exquires ſubinde novos ſinus, & varia prædandi vocabula,* IV. Hiſt

Centeſimas, quadrageſimas, quinquageſimas. XIII. Annal.

Columnaria, hoſtiaria; Cæſ. III Bel. Civil..

Et *quæ alia exactionibus illicitis nomina* Grypti iſti *invexerunt.* Tacit. XIII. Annal.

Coërcendi adminiſtri Tributorum. Tu vetera ſerva, & ea quoque (Fomentum tertium Coërcitio) *ut ſine Avaritia & crudelitate* Miniſtrorum *tolerentur,* vide. IV. An.

Utramque hanc arceo. Avaritiam, quæ fraude graſſatur: Crudelitatem, quæ Vi. Sed ab illa (Fraude, inquam) periculum tibi grande & pæne certum Adeo

Qui plurimum improbi. Miniſtrorum omne hoc genus (bonorum pace dixerim) *Laverniones,* Feſtus..

pro-

Lucian. Ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν: *Felibus rapaciores.* *Et Harpaces.*

Archilochus. Quibus ſtudium παντ' ἄνδρ' ἀποσκολύπτειν: *omnem hominem natum decortare.*

Lampr. Commod. *Tradam in ſinum ſuum conferre:*

Cæſ. III. de Bel.civ. Lucellum in lucro tuo facere: *& præter imperatas pecunias, privato compendio ſuo ſervire.*

Uno verbo,

Plautus Aul. *Homines cum ſenis manibus, genere Geryonaceo:*

Quos ſi Argus ſervet, qui oculeus totus fuit,
Is numquam ſervet.

Varro in Frag. Et tamen ſervandi frænandique ſunt, aut te perdent. *Actæonem*, inquam, *ſuum comedent iſti canes.*

Tacitus IV. Ann. Quomodo poteris? cautione duplici. Primum, ut *res tuas non niſi ſpectatiſſimo cuique mandes.* *Duplex ab iis cautela, Electio:*

Plin. Pan. Deinde, ſi fallent, amoveas: nec id ſine pœna, Qua illa? Talionis. *Ereptum alienas pecunias iverunt? perdant has quas habent.* *Amotio*

Spon-

Spongiæ faciendi ſunt: *& exprimendi, poſtquam aſſatum biberunt.* E Suet. Veſpaſ. c. XVI.

Si ulla res, hæc eos comprimet: etſi vereor, ut nec iſta. Cur te fallam? *Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alii homines quam alii mores.* Tac. II. Hiſt.

Neutra ſatis firma.

Legibus fraudes reprime: *miras per artes rurſus orientur.* VI. An.

Mille pœnarum indagine include: erumpent. Plinius Paneg.

Adeo ſplendens hoc *aurum ſtringit oculos.* Varro Fragm.

Et alte impreſſum omnibus,

---- μηδὲ εἶναι σὺν κέρδει κακόν. Sophoc apud Athen. XII.

---- nihil eſſe cum lucro malum.

Jam à Crudelitate quoque & à Vi cavendum; *ne tot per annos ſine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam vertant.* Tacit. XIII. Ann.

Violentia in exigendo vitanda.

Modeſte jube exigi, & ut vere * Tributa: id eſt, per partes. Valde hoc (tenuiores præſertim) ſublevat, cum poſſunt κατ' ὀλί-

* Nam Tribuo Divido.

γον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅσα ὀφείλουσιν εἰσφέρειν : *paullatim & per partes, quæcumque ex præſcripto modo debent, inferre.*

Tac. IV Ann. — Abſint, quantum poteſt, illa extrema: ne *boves i. ſos, mox agros, poſtremo corpora ſervitio* aut pœnæ *tradant.* — *Non reſcula auferenda.*

Cic. II. de offic — In primis ut uno certoq; Tributo defungantur : & in reliquum, *ſit libera nec ſolicita rei ſuæ cuique cuſtodia.* — *Securi ſint ab alio raptu,*

Tac. in Agric — Non prædo, non miles diveret. Quamvis enim gravia, tamen *injuncta imperii munera impigre obibunt, ſi Vis & Injuria abſint.* — *Præſertim a Milite.*

Ibid. — *Has ægre tolerant.*

Iv. An. — *Hinc ira & queſtus, & poſtquam non ſubvenitur* (interdum ſane evenit) *remedium ex bello.*

Dio LII — Ad quartum Fomentum, Diſpenſatio Eam reſtrictam utilem que eſſe ſuadeo, & qualis in familia boni patris. Exiguam in publicū impenſam quis gravabitur, ἂν ὁρῶσί σε σωφρόνως τε διαπτώμενον, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκον: — *Parce & ex uſu diſ-*

penſata Tributa. *κοντα? ſi videant te continenter ſobrieque viventem, ac nihil vane effundentem?*

Scient enim vere in publicum tribui: teque eſſe dumtaxat φύλακα καὶ τάμιαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων: *Cuſtodem & Diſpenſatorem, ut communium bonorum, non ut tuorum.* *Tanquā aliena pecunia.* Ariſtot. v Polit. cap. xi.

Non ubi voles. Ita debes, non *privatim largiri, quod avidius de rep. ſumas.* Tac. II. Hiſt.

Et explere *hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates.* I. Hiſt.

Non per delicias aut ſumptus, *pecunia illudere.* II. Hiſt

Ut *quas honeſte habere* & uti *licet, per turpitudinem abuti properes,* Salluſt. Catil.

Abſit, Alexander Romanus tibi præeat: qui *aurum & argentum raro cuiquam niſi militi diviſit: Nefas eſſe dicens, ut Diſpenſator publicus, in delectationes ſuas ſuorumve converteret, id quod Provinciales dediſſent.* Lampr. Alex. *Sed ubi debes.*

O virum, ô Principem! imitare, Non illos tyranniones: qui

divi-

Sueton. Ner.c. XX. *divitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quam Profuſionem,* *Turpes hic prodigi.*

Quos Crates recte olim aſſimilavit ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς, ἀφ' ὧν ἄνθρωπος μήδεν λαμβάνῃ, κόρακες δὲ καὶ ἰκτῖνες : *iis ficubus quæ in al[illegible] præruptiſque naſcuntur : è quibus homo fructum non accipit, Corvi tantum & Milvi.* (Stob. Serm. XV.)

Ibid. Id *eſt*, Ἑταῖραι καὶ Κόλακες : *Scorta & Adulatores,*

His talibus *cum omnia rapiant, & rapta retineant ; ut ſi nihil rapuiſſent, nihil retinuiſſent, omnia deſunt.* (Plinius Paneg.) *Statimque exhauſti.*

Tac. I. Hiſtor. At noſter ille Princeps, qui *ſuæ pecuniæ parcus, publicæ avarus.*

Tac. II Hiſt. Qui eam non abjicit in ſcurras, mimos, & id genus *amicitiarum dehoneſtamenta.* *Laudabiles parci.*

Plinius Paneg. Semper abundat, & *tantas vires habet Frugalitas, ut tot impendiis, tot erogationibus, vel ſola ſufficiat.* *Et ſemper in multo are.*

Πλοῦτος γὰρ ἀκριβὴς (ajebat olim magnus amicus ad Auguſtum) οὐχ οὕτως τὸ πολλὰ λαμβά-

P νειν

γειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν ἀθροίζεται: *Magnæ opes, non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo, quæruntur.* Mæcen apud Dio. lii

Æquiter onera imponenda.

Quintum ultimumq; Fomentum, Æqualitas, hoc eſt, ut juſta & uniformis contributio ſit, nec per bonam malamve gratiam hunc ſubleves, illum premas.

Sine odii & gratiæ affectu.

Ut ſol & dies omnibus in commune naſcitur. Plinius Paneg.

Sic debet Princeps, & incommoda aut *commoda civium non divellere, atque omnes eadem æquitate continere.* Cic. 1 I. de Offi.

Odioſa quorundam ſublevatio aut exemptio.

Vix credas, ubi inæqualitas, quantum angantur, inſita humano ingenio invidia, ut *pari dolore aliena commoda, ad ſuas injurias mettantur.* Tac. 1. Hiſt.

Cenſus ad hæc utilia.

Huic autem Æqualitati ratio unica, *Cenſus*: *res ſaluberrima magno futuro imperio.* Liv 1.

Quem neſciri aut neglegi hodie, non miror? jure, cum tam prompti obviique exempli ſit, (nam quæ mediocriter bona reſpubl. olim ſine illo?) & ſimul tam

Lib XII tam manifeſti uſus. Plato vere s
de Leg. *τετιμῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν οὐσίαν,* *Flagitu-*
ἕνεκα πολλῶν χρειῶν : *Quemque* *oſe ad-*
opes ſuas in cenſum deferre, ad mul- *huc ne-*
ta utile. *glectus.*

Sane ad multa. Nam hac una *Conducit*
Florus re fit, *ut omnia patrimonii, digni-* *ad plenã*
I. c. VI. *tatis, ætatis, artium officiorumque* *reſp. no-*
diſcrimina in tabulas referantur. *titiam.*

Atque ita *quantum* urbes gen-
teſque ſingulæ *numero militum,* *Ad vi-*
Liv. I. *quantum pecunia valeant, monu-* *ros mili-*
menta exſtent. *tares*
ſciendos.

Cic. II. Denique ad noſtram hanc rem,
in Verr. ut æquiter *ex cenſu quotannis Tri-* *Ad tri-*
buta conferantur. *buta pa-*
riter im-

Itaque, ſi ſapis in tuam publi- *ponenda*
III. De camque rem, revoca, & lecti *Cen-*
Leg. *ſores, populi ævitates, ſuboles, fami-*
lias, pecuniaſque cenſento.

II. in Quibus *poteſtas omnis æſtima-*
Verr. *tionis ſummæque faciendæ permit-*
tatur.

Sed à quo lecti? ſi me audis, ut *Legendi*
odium ſuſpicioneſque muneri
Ibid. detrahantur per ſe aſpero, deſi-
gnet *ipſe populus; ut cui maximam*

 ſi-

Cenſores à Populo.

ſidem rerum ſuarum habet, maxima cura delegat.

In opida bini.

Quam multi legendi? *Sunto bini aut terni in ſingulis civitatibus.* Ibid.

Iteradus Cenſus

Cenſus ipſe quoties inſtituendus? Variant, καὶ ἐν τισὶ μὲν πόλεσι τιμῶνται κατ᾽ ἐνιαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς μείζοσι διὰ τριετηρίδος ἢ πενταετηρίδος: *& in quibuſdam civitatibus vertente anno cenſentur, in aliis majoribus non niſi tertio aut quinto quoque anno.* Ariſt. v. Polit. c. VIII.

Noſtro judicio quotannis.

Ego in annos, tutius meliuſque cenſeam: ob migrationes, mortes, opum augmenta aut imminutiones.

De Cenſura.

SED à Cenſu ad CENSURAM tranſeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies, quã tamen mitiganda fruſtra diſſeram, niſi prius de uſurpanda. Nam (heu ævi dedecus!) rem moribus & vitæ utiliſſimam *adeo oblivione abſoletam vidimus, ut non modo non colatur, ſed etiam ignoretur.* Cic. v. de Rep.

Qua ignota nunc aut ſpreta.

Definitione igitur prius aperienda eſt; & appello Cenſuram. ANIMADVERSIONEM IN MO-

MORES AUT LUXUS EOS, QUI LEGIBUS NON ARCENTUR, Proprium enim hoc ejus munus, ἐπανορθῦν ὅσα μήτε τινὸς τιμωρίας ἄξιά ἐστι, καὶ παρορώμενα, πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν αἴτια γίνεται: *corrigere ea, quæ pœna digna nondum ſunt, neglecta tamen aut inſuper habita, multorum magnorumque malorum cauſſam præbeant.*

Quid mihi ſit

Dio. LII.

Sine ea fluitreſp

Tacit. III. Annal.

Imo paullatim, *omiſſa, funditus rempublicam trahant.*

Aut pe rit.

Valer. II.c.IX.

Quid enim *prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi male vivitur?*

Ibid.

Profecto niſi ſingulis quoque hominibus *officium ac verecundia ſua conſtiterit, partarum rerum æquatus cælo cumulus ſedem ſtabilem non habebit.*

Cic. in Piſon.

Hæc itaque inſtituenda eſt, *magiſtra pudoris & modeſtia.*

Firmanda hoc vinclo.

Pro Cluent.

Et eligendus unus alterve *Præfectus moribus, magiſter veteris diſciplinæ.*

Ut metus aliquis etiam præter leges ſit: ut ſciant omnes *ſiquid*

in Moribus labat,, non defuturum corrigendi auctorem. Tac. 11 Annal.

Ejus materies Mores.

Nam duo hæc diſtincte Cenſuræ objicio, Mores & Luxum. Mores intellego; Laſcivias, Libidines, Ebrietates, Jurgia, Perjuria, & quidquid tale Probitas ac Modeſtia damnant. Igitur noſter Cenſor omnem ætatem, & omnem ſexum caſtigabit. *Pravas artes malaſque libidines ab juventute prohibebit:* Salluſt. ad Cæſ.

Caſtigādi in juvenibus.

In ſenibus.

A ſenibus, eas *voluptates quas eorum ætas ſine dedecore non attingat:* Ibid:

In plebe ignavia

Ab univerſa plebe otium: *ut habeat negotia ſua, quibus à malo publico detineatur.* Ibid.

Denique dabit operam, ut omnes, *Probitati atque Induſtriæ, non Sumptibus neque Divitiis ſtudeant.* Ibid.

Materies altera Luxus.

Nam hæc quoque cohibenda; id eſt Luxus, qui alioqui *in immenſum perrumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.* Tacit. III. Ann.

Cui ori-go ab o-

Eum ego in quattuor his pono: Pecunia, Domo, Conviviis,

Veſte.

Veſte. In prima maxime : quæ nutrix imo mater hujus, & plurium malorum.

Juven. Sat. VII. ----- *turpi fregerunt ſæcula luxu Divitiæ molles.*

Itaque meus Cenſor ante omnia, *Pecuniæ, quæ maxima pernicies eſt, uſum ac decus demet.* Salluſt. ad Cæſ.

Quid tenuis Princepsſè è re tua eſt : ὥϛε μηδένα ἐγγίγνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων : *neminem exiſtere qui nimis excellat, ſive amicorum copia, ſive opum.* Ariſtot. v. Polit. c. VIII.

Minui opes, è re Principum.

Tac. XI. Annal. *Auri vis atque opes Principibus infenſæ.*

Imo, Principatui infenſæ, atque ii *demum penates* (oraculi vocem audi) *ea civitas, id regnū, æterno in gradu facile ſteterit, ubi minimum virium Veneris Pecuniæque cupido ſibi vindicaverit.* Val. IV. c. III.

Et regni

Sæpe jam audivi, qui reges, quæ civitates, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant. Salluſt. ad Cæſ.

Per has nimias perduntur.

Sed è re Subditorum multo

Conducit & Subditis. magis. Nam *ubi divitiarum cupido invaſit, neque diſciplina, neque bonæ artes ſatis pollent*: Ibid.

Omnia bona vilia ſunt; fides, probitas, pudor, pudicitia.

Nam ubi divitiæ, vitia. Virtuti aut deo numquam carus, cui caræ opes. *Nec quiſquam extollere ſe, aut divina mortalis attingere poteſt, niſi omiſſis pecuniæ & corporis gaudiis.* Ibid.

Itaque merito Cenſor, *Pecuniæ ſtudium tollet, aut quoad res feret, minuet.* Ibid.

Avaritia coercenda. Alligabit *Avaritiam belluam, feram, immanem, intollerandam.* Ibid.

Et fœnus. Et illud *urbibus vetus, fœnebre malum.* Tac. VI. Ann.

Ne ex libidine potentium agitetur. Ibid.

Et ſordidi quæſtus. Utique *res familiaris iis modo rebus quæratur, à quibus abeſt turpitudo.* Cic. I. de Offi.

Denique profuſiones vetabit, *& finem Sumptuum ſtatuet.* Salluſt. ad Cæſ.

Sumptus circa ædificia. In Domo, ne ſuperbe nimis ſtruant, aut inſtruant: *& ſignis, aulais, aliiſque operibus exornent.* Ibid.

Ah

Ibid. Ah ſtulti, qui *omnia potius viſenda quam ſemet efficiunt?*

Tac. II Ann. Et in eadem, *modum poſcet argento, ſupellectilis, familiæ.*

Plinius Paneg. In Conviviis, damnabit *exquiſita ingenia cœnarum:* *Circa convivia*

Salluſt. Catil. Et iſtos helluones, quibus *mos veſcendi cauſſa, terra mariqúe omnia exquirere.*

Tacit. III. Annal. Et uno verbo, videbit ne *luxus menſæ profuſis ſumptibus exerceantur.*

Ibid. In veſte, ne *promiſcua viris & fœminis:* *Circa veſtes.*

II. An. Nobilibus & plebejis, utque ſui & certi quidam cultus ſint his, qui *ordinibus & dignatione antiſtant.*

Sen. ep. CXV. In levi hæc habes? erras, *Conviviorum luxuria & veſtium, ægræ civitatis indicia ſunt:* *Momentum in his grande.*

Salluſt. ad Cæſ. Imo moritura. Nam hæc *iuventutem ubi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt.* *Et hinc ſere novitas:*

Res abit, fides perit: *eadem ta-*

men illa, quæ erat in abundantia, libido permanet. Cic. II in Cat.

Itaque quid aliud quam *moveant compoſita, & res novas ſceleribus acquirant?* Salluſt. ad Cæſ.

Scito certo, *hoc in rep. ſeminarium Catilinarum fore.* Cic. II in Cat.

Aut immutatio.

Vidit Prudentiæ oculus. Γίγνονται inquit. μεταβολαὶ καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες, καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον: *Fiunt in rep. mutationes, cum homines ſua conſumunt prodige viventes. Hi enim tales, res novas quærunt: & aut ipſi Tyrannidi imminent, aut ad eam alios vocant.* Ariſt. V. Polit.

Cenſoris arma.

Hæc ſunt, quæ effici à Cenſore cupimus. Quo telo? duplici. Ignominiæ & Mulctæ. Illa quidẽ propria ejus eſt, & olim ſola. *Cenſoris iudicium*, ait Cicero, *nihil fere affert damnato, niſi ruborem.* Cic. IV. de Rep.

Ignominia;

Timoris enim cauſſam, non vitæ pœnam in illa poteſtate eſſe voluerunt. Idẽ pro Cluent.

Sed ut nunc mores, alteram ego

ego illam omnino adjungam,
Sen. ad Seren. Quid enim ſi quidam *ea duritia oris ſint, ut depudere dedicerint?* — *Et mulcta in perſeverantes.*

Val lib. VI.c.IX Et voluptatum *non illecebris tantum, ſed ipſa infamia gaudeant?*

Sane, eos mulctem: nec *exſanguem illam & ferream frontem nequiquam convulnerem* notis.
Plinius Paneg.

Sē Nat. Quæ.IV *Cottidianum* enim *iſtud, ac ſine effectu jurgium ſit.*

HABES univerſam Cenſuram, tu inſtitue, aut potius reſtitue eam ô Bono generis humani nate Princeps. Omnia *jacere ſentis. bellorum impetu perculſa atque proſtrata.* — *Adhortatio ad Cenſurā revocandam.*
Cic. pro Marcel.

Excita, per Deum immortalem, *revoca fidem, comprime libidines, & quæ dilapſa fluxerunt, ſeveris legibus vinci.* — *Quæ nunc, ſi umquā, utilis.*
Ibid.

Non nego, quin *aſpera hæc res in principio futura ſit.* — *Invidioſa ea.*
Salluſt. ad Cæſ.

Quia nova; quia contra ſenſum vulgi. Οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν ἡδονὴν, διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι τὸν ἀπολαυστικόν: *Nam multitudo voluptatem, ideoque & vitam amant diſſolutam.*
Ariſtot. Ethic.I. cap.V.

At

Sed ſpernenda hic invidia.

At tu *capeſſe rempub. & omnia aſpera pervade.* Salluſt. ad Caſ.

Quid trepidas! *multorum ſaluti potius, quam libidini conſule.* Ibid.

Aut aſperitatis opinio.

Ea vero apud ſapientes *clementia erit, retinuiſſe ab ſtultitia & falſis voluptatibus.* Ibid.

Non ſi flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus, præſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris. Ibid.

Hæc ipſa qui mitigetur.

Et tamen quidquid hic aſperum, facile mitigabis triplici noſtra obſervatione. Primum, ſi tu ſub Cenſura: id eſt, ſi vita tua ad illam normam, ad quam alios formas. O mitem & efficacem hac ratione Cenſuram! *Ad hanc dirigemur, ad hanc convertemur.* Plinius Paneg.

Primum vita Principis.

Et *præcipuus adſtricti moris auctor eris, antiquo ipſe cultu victuque.* Tacit. III. Ann.

Nam *vita* profecto *Principis Cenſura eſt, eaque perpetua.* Plinius Paneg.

Deinde modeſtia emendationis.

Secundo, ſi non omnia ſimul emendabis: ſed paullatim *καὶ ἠρέμα πως* *ad priſcum morem recides.* Tacit. III. Ann.

Ne-

Cic. pro Sulla.

Neque enim poteſt quiſquam noſtrum ſubito fingi, neq; cujuſquam repente vita mutari, aut natura converti.

Sen. I. de Clē.

Tempore opus: & *vitia quadam tollit facilius Princeps, ſi patiens eorum eſt.*

E Tac. III. Ann.

Quoſdam pudor, alios neceſſitas, nonnullos ſatias in melius mutet.

Val. VI. cap. IX.

Nam *peregrinatur* quorumdam *animus in nequitia, non habitat.*

Poſtremo præmiorum diviſione

Tertio denique, ſi præmia divides in bonos. Quis cenſebit niſi virtutis amore aſperum, cum tam benignum te videant in eos qui habent illam? *Præmio & pœna rempub. contineri.* Solon olim dixit:

Cic. ad Brut. ep. XVI.

Plinius Paneg.

Vere. Nam *præmia bonorum malorumq; bonos ac malos faciunt.*

Liv. IV.

Quæ, validus ſtimulus ad Virtutem.

Videbis ſemper eo *impendi laborem ac periculum, unde honos atque emolumentum ſperetur.*

Jāblich

Πᾶν τὸ τιμώμενον αὔξεται, ἐλαττοῦται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον, καὶ τοῦτό ἐστι διαφανέστατον σημεῖον ἀρχῆς εὖ διοικουμένης: *Augetur & creſcit, quid-*

quidquid in honore eſt: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc ſignum clariſſimum eſt imperii bene conſtituti.

Bono Principatu omnino in uſu:

Tu uſurpa, & vide ne te Principe, *ſit bene factis tantum ex conſcientia merces.* Plin. Paneg.

Concluſio; & monitio. Odium omne nō vitari.

FINIVI de odio: hoc addo, adeo alte inſitam peſtem hanc Regnis, ut neſciam an ulla ars aut aſtus penitus eam evellat. Nam *libertas juxta bonis & malis, ſtrenuis & ignavis optabilis eſt.* Salluſt. ad Cæſ.

Minutū aliquod ſemper adhæret

Ideoque per naturam in odio nobis, quiſquis eam libat. Libat autem omnis Princeps, ergo *quamvis id agas, ut nequis merito te oderit, erunt tamen ſemper qui oderint.* Sen de Provid.

Sed tu ſperne.

---- odia qui nimium timet. Senec.
Regnare neſcit. Oed.

E naturâ vulgi.

Odia dico; hæc plebeja & levia. Παντὶ γὰρ δήμῳ τὸ κακόηθες ἔστι φιλαίτιον ἔνεστι, πρὸς τοὺς πολιτευομένους. *Omni enim populo ineſt malignum quiddam & querulum, in imperantes.* Plutar. Polit.

Et

Et veriſſime à rege Magno di-
Idem Apopth. ctum: *Regum eſſe audire male, cum facias bene.*

Stecon. Auguſt. cap. 11. Solaberis igitur te illo Auguſtæo: *Satis eſt, ſi hoc habemus ne-quis nobis male facere poſſit.* *Id in levi habendum.*

Et melioribus item ſaniori-buſque judiciis, quoniam te ali-
Plinius Paneg. quando *ſera carmina, honorque æternus Annalium, non hæc brevis* & plebeja *prædicatio colet.* *Dum probent te probi.*

Tac. IV. Annal. *Suum cuique decus poſteritas rependet.*

CAPUT XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt; à rege, ſi ſapiet, fugienda.

CONtemptus ſequitur, quem Vitium alterum fecimus evertendo regno. Is eſt ad noſtrã rem, IMPRESSA SUBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABJECTAQUE OPINIO, DE REGE EJUSQUE STATU. Peſtifera omnino res Regnis: quorum animo & ipſa eſt Au-cto- *Definitio Contemptus.* *Ejus perniciès.*

ctoritas, & eximia quædam opinio de imperante. Quæ enim vis alia eſt, quæ efficit, ut *tot mortalium millibus una anima præſideat; nonnumquam ſenis & invalidi.* Sen. I. de Clē.

Anima regni, Auctoritas.

Sola illa, omniaque videmus, hac, *quaſi mente quadam, regi atque adminiſtrari.* Cic. pro Clueut.

Ut anima, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: & illius juſſu jacemus, aut inquieti diſcurrimus: Sen. I. de Clē.

Si *hac immenſa multitudo* Auctoritatis quaſi *ſpiritu regitur.* Ibid.

Sine ea unus tā multis non imperet:

Quis vero aliter regat? *Vires imperii in conſenſu obedientium ſunt.* Liv. II.

Conſenſus ille ab Æſtimatione: per quam,

——— *unum, tam magna juventus.* Lucā. V

Privatum factura, timet.

Et regnū omne ruat,

Hanc tolle, tollis regnum, *omniſque hic imperii contextus in multas partes diſſiliet.* Sen. I. de Clē.

——— *Subverſa jacebit* Lucr. V.
Priſtina majeſtas ſoliorum; & ſceptra ſuperba.

Quid

Ariſtot Rhet. II. cap. II

Auctoritati autem Contemptus adverſus.

Quid autem clarius eam tollit, quam Contemptus, & hæc ἐνέργεια δόξης περὶ τὸ μηδενὸς ἄξιον φαινόμενον: *opinionis actio in id, quod nullius rei pretiique cenſeas?*

Idem v. Politic. cap. x.

Ergo regni peſtis.

Igitur ille, mors & interitus regnorum: imò ſupra ipſum Odium, aliquo adſpectu. *Philoſophus* indicavit: Δύο δὲ οὐσῶν αἰτίων, δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι, μίσους καὶ καταφρονήσεως θάτερον μὲν δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίγνονται τῶν καταλύσεων: *Cùm duæ cauſſæ ſint, ob quas inſurgitur in Tyrannos, Odium & Contemptus: alteram earum adeſſe Tyrannis oportet, Odium, è Contemptu verò plurimæ fiunt everſionum.*

Etiam in parte ſupra Odium.

O verè Phœbum, longè ſemper aciem ingenii jaculantem! Ita res eſt. Cauſſa prima & motio evertendis regnis, plerumque ab Odio eſt: ſed extrema & efficax maximè à Contemptu. Nam illud tardum, vel, ut cum poëtâ dicam, inau-

dax eſt, niſi ametur ab iſto. Metus enim ſæpè retinet: quem Tyranni habent pro aſylo. Ideoque cum cauſâ *exſecrabilis ille verſus & qui multos dedit præcipites*, iis placuit, Sen. I. de Clē.

Oderint dum metuant.

Hic enim ad rem ſtatim ducit.

Quamdiu enim hoc frænum; incurrere magis cupiunt, quàm audent. At excutit Contemptus, & efficit ut non velis ſolum, ſed audeas & tentes. Itaque certa ab eo pernicies, numquid crebra? haud cenſeo. *Neque enim ab ullo periculo fortuna Principis longius abeſt, quam ab Humilitate.* Plinius Paneg.

Nec tamen frequens nimis in Reges.

An contemnatur, qui imperium, qui faſces habet? niſi qui humilis & ſordidus, & qui ſe prius ipſe contempſit. Idem VIII. Ep. ult.

Legitimos quidem.

Non inquam crebra ab eo ſolo: (nam Odio miſceri jam dixi:) præſertim ſiquis verus legitimuſque ſit Princeps. Tamen quia evenit: qui vites, docebo, ſed breviter. Cur diffundam? nónne in Auctoritate formandâ, ſatis munivi hanc ipſam viam?

Ariſtot I. Topic. c. IIX. viam ; latis : ſi verum hoc ſcitum, Τὴν αὐτὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην εἶναι : *Eamdem contrariorum ſcientiam eſſe.*

Fit igitur contemptus in Principem ab his tribus maximè : Formâ imperii, Fortunâ, Moribus. Forma imperii : ſi juſto ea lenior & remiſſior Quod peccatum peccant ii qui nimiâ *lenitate dulces,* *Origo ejus.* Cic. ad Attic. v. ep. XIV. *A leni imperio.*

Tacit. II. Hiſt. Effuſè dant ſe populari auræ, & *omnem infimæ plebis rumorem affectant.*

Bis noxii, in ſe & in rempublicam. Qui & plebi reverentiam omnem excutiunt: & licentiam præbent peccandi. Ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φαῦλον : *Facultas faciendi quod cuilibet viſum non poteſt comprimere ingenitam ſingulis hominibus pravitatem.* *Quod publicè etiam noxium per licentiam* Ariſt. v. Politic. c. IV.

Acutè olim Fronto, in Nervam ſenem & jam enervem : Κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα: Dio in Nervâ.

ſa: *Malum quidem eſſe. Principem habere ſub quo nihil ulli liceat: peius vero eum, ſub quo omnia omnibus.*

Nec lenis ſolùm Forma ad Contemptum facit: ſed & Levis, quæ decretis legibusque variat, & de quâ dici poſſit. *Eſt & à Levi imperio.*
Adag. Α'νέμου πεδίον: *Venti campus.*

Tacit9 Maximè, ſi ipſe Princeps inſigni *mobilitate ingenii.* *Aut Principe.*

II. Hiſt Quem *ſubitis offenſis, vel intempeſtivis blanditiis mutabilem,* merito *contemnant metuantque.*

Etiam, ſi Soluta Forma, nempe cùm rerum omnium incurioſus Princeps, & *levi auditu, quamvis magna, tranſmittit.* *Item à Soluto imperio.*
Ibid.

Ibid. *Abundè ratus, ſi præſentibus fruar, nec in longius conſultans.*

Sive cùm Honores effusè dividit, Magnos, Diuturnos. Quidni illum ſpernant, aliis adhæreant, qui *munia tranſmittit:*
IV. Ann

III. Hiſt. Et velut ſponte videtur *exire de Imperio?*

FIT

FIT ſecundò Contemptus à FORTUNA, nempe ſi noverca ea, non mater: & *votis tuis malignum opponit.* — *A Fortunâ adverſâ pertinaciter.* — Ex Ovid. de Triſt.

Scito certò. *Proſperis tuis rebus certatur ad obſequium, Fortunam adverſam omnes ex æquo detrectabunt.* — Tacito II. Hiſt.

Imò in te incurrent.

Δρυὸς πεσέσης πᾶς ἀνὴρ ξυ-
λεύεται: — Schol. Theocr.

Ruente quercu, ligna quivis colligit.

Amplius, ſi eadem *munimenta* tibi non dat aut ſubtrahit, *quibus inſiſtas.* — *Ab orbitate.* — Tacito I. Ann.

Succeſſores dico certos, aut liberos. Valde ab ea reſpernunt, & vertunt ſe ad ſperatum aliquem Solem. Alexander Magnus ſcivit, & queſtus eſt: *Orbitas mea, quod ſine liberis ſum, ſpernitur.* — Curt. IV.

Revera enim, ut Tragicus ait, — *Certus tuuſque ſucceſſor te firmat.*

[redacted] Τύραννοι παῖδες ἔρυμα
δώμασι. — Euripid

Munimen aula, regis ſunt liberi. *Deniq; à Libidine.*

Tacit. v Hiſtor. *Et non legiones, non claſſes, æquè firma imperii munimenta, quàm numerus liberorum.*

TERTIò & poſtremò, fit à MORIBUS Contemptus: maxime iſtis Siquis Libidini deditus, ſeque *per licita & illicita fœdat.* xv. Anna.

Seneca de Brevit. cap vi. Nam muliebria hæc flagitia valde opinionem non regis modo, ſed viri detrahunt. Alii *viriliter peccant,* ait quiſpiam:

Ibid. *In Venerem ac libidinem projectorum inhoneſta labes eſt.* *A luxu & temulentia.*

Tac. i i Hiſtor. In pari cauſſa, qui Luxui & *ſaginæ mancipati, emptique:*

Ibid. *Medio diei temulenti.*

Ibid. Novi Vitellii ſive vituli, qui *ut ignava animalia, ſi cibum ſuggeras jacent torpentque: & præterita, inſtantia, futura, pari oblivione dimittunt.*

Dux noſter ad Prudentiam, bene.

Ariſtot v. Polit c. x. berè. Ἀπολαυστικῶς ζῶντες εὐκαταφρόνητοι γίνονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις: *Solutè viventes deſpicabiles fiunt; & multas opportunitates præbent inſidiantibus.*

Ibid. c. xi. Οὔτε γὰρ εὐεπίθητος, οὔτ' εὐκαταφρόνητος ὁ νήφων, ἀλλ' ὁ μεθύων· οὐδ' ὁ ἄγρυπνος, ἀλλ' ὁ καθεύδων: *Nec enim facilis aggreſſu aut contemptu ſobrius, ſed ebrioſus: nec vigilans & excitatus, ſed ſomnolentus.*

Cic. in Piſon. Item, in quibus *tarditas ingenii ſtupor, debilitas linguæ.*

Aut alia magis levicula, ut Facies parum decora; Ætas gravior, Valetudo imbecillior, quæ ſæpè *irriſui & faſtidio ſunt*: *A rebus externis.*

Tacit. I Hiſt.

IV. Añ. *Ut eſt mos vulgo, fortuita* aut externa *ad culpam trahenti*:

I. Hiſt. Et *Imperatores formâ ac decôre corporis comparans.*

Plura talia, ipſe manu facili educes & hauries è rivulis, quos ad Auctoritatem reclusi.

CAPUT XIII.

Quæſitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id eſt, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere.

VIdeor liberaliter ſatis & plena, quod dicitur, manu, tibi prompſiſſe è gemino Prudentiæ fonte: & quidem probum ac merum. Faſne eſt ut leviter miſceam, & jungam aliquid è fraudium fæce? ego puto, quidquid Zenones quidam mihi abnuant, quibus *unum illud ad laudem, cum virtute directum iter, probatur.* Cice. pro M. Cæl.

Aſtum regno eſſe poſſe.

Etſi rigidi quidam negent.

Qui fas non putant *Rationem bono conſilio à diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque converti.* III. De natura deorū.

Quos alibi ſane libens audio: hic qui poſſum? Ævum & homines ignorare mihi videntur, & *dicere tamquam in Platonis πολιτείᾳ, non tamquam in Romuli fæce ſententiam.* Ad Att. II. ep. I

Sed mores homineſq; contra celunt.

Inter

Inter quos enim vivimus? nempe argutos, malos: & qui *ex fraude, fallaciis, mendaciis, conſtare tota videntur.*

Pro Roſc. Com.

Ipſi Principes, cum quibus nobis res, plerique in hac claſſe: & quidquid leonem præferant,

Perſius Sat. v.

Aſtutam vapido ſervant ſub pectore vulpem.

Et hîc mihi clamat quiſpiam, *nequid inſidioſe, nequid ſimulate, nequid fallaciter.*

Cic. III. de Offic.

Tecum velim, qui poteſt? *Per fraudem & dolum regna evertuntur,* notat Philoſophus;

Ariſt. v Politic

Tu ſervari per eadam, nefas eſſe vis? nec poſſe Principem interdum

Cretizandũ cum Crete:

Α'λωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα!

Adag.

Cum vulpe junctum, pariter vulpinarier?

Præſertim ſi publicus Uſus Saluſque ſuadeat: quæ ſemper cum Principis uſu ac ſalute con-

Idque ex uſu Princi-pi, & publico.

conjuncta? Profecto erras. *Communis utilitatis derelictio contra naturam est*, non ſolum rationem. Ci. III deOffi.

Stare omnes debemus, tamquam in orbe aliquo reipublicæ, qui cum jam verſatur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas ſaluſque converterit. Pro Planc.

Bono fine quædam talia bona

Turpe aliquid in eo mixtûm videbitur? fruſtra hoc enim aſpectu, *quod plerumque turpe haberi ſolet, turpe non erit.* Ci III deOffi.

Semper officio fungitur, utilitati hominum conſulens & ſocietati. Ibid.

Principē præfracto rectūm eſſe non debere.

Itaq; ne tanto opere, quæſo, mirentur aut indignentur; ſi, nobis arbitris, *non ſemper ſuperet vera illa & directa ratio:* Pro M.

Ad utilia inclinare.

Velimuſque Principem, alto quidem ſplendidoque ingenio: ſed tamen *eruditum utilia honeſtis miſcere.* Tacito Agric.

Miſcere, dico. Nam ut prorſus ab Honeſto recedat, nulla vis ſuadere me adiget. Sæcerno ſerio

&

Salluſt. Orat. Lepid. & exſecror illas voces. *Nihil glorioſum niſi tutum : & omnia retinendæ dominationis honeſta eſſe.* *Non tamen ad ſceleſta.*

Item :

Seneca Thyeſt.

Ubicumque tantum honeſta dominanti licent,

Precario regnatur.

Ad Orcum hi ſenſus, unde nati De me fateor :

Auctor Theb.

Ego ille ſum, qui ſcelera committi vetem :
Ego ſum magiſter juris ac moris probi.

Et hoc volo tantum, jus faſque eſſe interdum in turbido hoc rerum humanarum pelago, *obliquare ſinus* : *Circuire non aberrare.* Virgil.

Cic. ad Lentulum ep. IX. Et ſi recta *portum tenere nequeas, idipſum mutata velificatione aſſequi.*

Quis me adeo culpet, aut cur à Virtute abeam? Vinum, vinum eſſe non deſinit ſi aqua leviter temperatum : nec prudentia, Prudentia, ſi guttula in

in ea fraudis Semper intellego, ut medici & ad bonum finem. Nonne matres aut medici quoque, teneræ ætati fucum ſæpe faciunt.

Alii quoque faciunt.

Vt puerorum ætas improvida ludificetur.
Labrorum tenus ? Lucre I

——— *deceptaque non capiatur ?* ibid.

Cur Princeps non idem in Plebeculam ſuam, aut vicinum aliquem Dynaſtam poſſit ? Profecto

Mente opus ubi manus non ſufficit.

Cum contendi nequitum eſt, clã tentenda eſt plaga. Pacuv.

Et ex Spartani regis monito: Ὅπου ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται, χρὴ τὴν ἀλωπεκῆν προσράπτειν: *Vbi Leonina pellis non pertingit, oportet Vulpinam aſſuere.* Plut. Lyſand & Apophth

Mihi, cum Pindaro, ſemper laudatus ille vir; qui

Princeps ex Leone & Vulpe.

--- τόλμᾳ μὲν ἐοικὼς
Θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν
λεόντων
Ἐν πόνῳ. μῆτιν δ' ἀλώπηξ. Iſth. Od. IV.

fidus

--- fiducia referens

Animum graviter frementium leonum

In diſcrimine; conſilio vero vulpes.

Tuque, in tempore & loco, eſto. ſecurus, quid iſti à Schola aut umbra adoleſcentuli dicent: quos ſcio τῆς πολιτικῆς οὐκ εἶναι οἰκείους ἀκροατάς: *Civilis Diſciplinæ non eſſe idoneos auditores:*

Multo minus Arbitros, & virum profecto quærit hoc tribunal, qui οὐκ ἄπειρος τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων: *non ignarus rerũ quæ eveniunt in hac vita*

Ab illo facile obtinebimus eſſe quamdam, ut vir ſanctus ait, καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν: *honeſtam atque laudabilem calliditatem.*

Ariſto. I. Ethic. cap. III.

Ibid.

Baſil. in Prover.

Adoleſcentuli hoc parum capiunt:

Bene ſenes aut periti.

CAPUT

CAPUT XIV.

Quomodo & quatenus, Fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum; & diſtinctè aliæ in Regnum receptæ, aliæ excluſa.

NEc tamen ita hæc diſſero, ut frena omnia Fraudi malitiæque permittam, abſit. Diſtinctionum tibi lumen præferam, & nequid libero nimis pede vageris, lineis ſuis limitibuſque includam fallacem hunc campum. Fraus univerſe mihi hîc eſt, ARGUTUM CONSILIUM A VIRTUTE AUT LEGIBUS DEVIUM, REGIS REGNIQUE BONO. Ea triplex: Levis, Media, Magna. Illam appello, QUÆ HAUT LONGE A VIRTUTE ABIT, MALITIÆ RORE LEVITER ASPERSA, in quo genere mihi eſt Diffidentia, & Diſſimulatio. Mediam, QUÆ AB EADEM VIRTUTE FLECTIT LONGIUS, ET AD VITII CONFINIA VENIT, in qua pono Conciliationem, & Deceptionem. Tertiam, QUÆ NON A VIR-

Fraudium cõmunis definitio

Earumdem diviſio.

Levis.

Media:

Magna

A VIRTUTE SOLUM SED LEGIBUS ETIAM RECEDIT, MALITIÆ JAM ROBUSTÆ ET PERFECTÆ, uti ſunt perfidia & Injuſtitia Illam ſuadeo, hanc tolero, iſtam damno. Ordine omnes vide. In Levi, Diffidentiam primo poſui, quam ego prorſus Principi inſinuo: quia ut in actionibus omnibus tardum lentumque eum eſſe expedit, ſic in fide & aſſenſu. Ut intentus, inquam, ſuſpenſuſque ambulet, & pæne dixerim, ut *nihil niſi quod in oculos incurret manifeſtumq; erit, credat.* *Diffidẽtia commẽdata regnantı.* Sen. II. de Ira.

Cic. Epi. lib. x. epiſt. XXIII. Etſi enim *Credulitas error eſt magis, quam culpa, & quidem in optimi cujuſque mentem facillimè irrepit:* *Cui turpis credulitas.*

Sen. II de ira. Tamẽ à Principe removenda ea longiſſimè, apud quem *plurimum mali credulitas facit.*

Nonne pro omnibus ille excubat? Turpe igitur, & omnibus noxium, illum *Labi, errare, decipi.* *Et per eam er. or.* Cic. Phil.

Jam

Jam, faciles iſti & incauti, quam *opportuni injuriæ!* Salluſt. Jugurt.

Undique patent, & paſſim apud eos, *minore metu, & majore præmio, peccatur.* Tacit. I Hiſtor.

Ac ſæpe nexa

Imo & in eos peccatur.

Aditum nocendi perfido præſtat fides. Seneca Oedip.

Reducat ergo ſe Princeps, & tutum hoc ſcuto reddat; *Nihil credendo, atq; omnia cavendo.* Cicero Orat. poſt redit. in Senat.

Inſida enim ubique omnia.

Amici & fidi videntur? circumſpice.

O vita fallax, abditos ſenſus geris. Seneca Hipp.

Et ſimulata

Nimis *multis ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obtenditur uniuſcujuſque natura. Frons, oculi vultus perſæpe mentiuntur, oratio vero ſæpiſſime.* Cicer. ad Q. Frat. ep. I.

Quod ille clamabat olim: Ὦ φίλοι, οὐδεὶς φίλος: *O amici, nemo amicus:* Ariſtot apud Laert.

Tu jure potes, quia profecto *in domo Principum, nomen tantum*

Plinius Paneg. *tum Amicitiæ inane irritumque remanet:* *Præſertim in Aula.*

Res ipſa exulat. &

Seneca Herc. Oe.

Licet omne tua vulgus in aula,
Centum pariter limina pulſet:
Cum tot populis ſtipatus eas,
In tot populis vix una fides.

Cicer. ad Att. l. II. ep. XX. Itaque merito *Pragmatici homines, omnibus hiſtoricis præceptis, verſibus denique, cavere jubent & vetant credere.* *Ideo cavendũ & diffidendũ*

Ille Siculus inſuſurrat:

Epi. char.

Νᾶφε', καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν·
ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν:

Vigila, & memor es nequid credas: nervi hi ſunt prudentiæ.

Clamat alter à Græcia:

--- σώφρονος, δ' ἀπιστίας
Euripid. Οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς:

--- ſapiente Diffidentia,
Non alia res utilior eſt mortalibus.

Quid ergo? inquies, nulli

dam? Non hoc ſuadeo: (*Utrumque enim in vitio eſt, & omnibus credere, & nulli*:) Seneca ep. III

Quibuſdam tamen fidendum

Sed ut paucis, nec niſi iis, quorum longo uſu cognita tibi fides. His tantum, quid eſt *quod non & committi & credi rectiſſime putem?* Cic. ad Q. Frat ep. I. lib. I.

Sed per paucis.

Reipſa, inquam, paucis: at in ſpecie, omnibus, id eſt, *Fronte & Vultu, quibus Simulatio facillime ſuſtinetur.* Ad Lẽtul. ep. IX.

Diffidẽtia celanda.

Nam nihil magis hic cavendum, quam ne Diffidere videaris. *Multi fallere docuerunt, dum timent falli.* Sen. ep. III.

Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem. Livius XXII.

Diſſimulatio adhibenda

Itaque Diſſimulatio adſumenda, quam poſui & ſuaſi loco altero: quæ vere diffidentiæ hujus proles. Quid enim ea opus, ſi mutua inter nos fides? Hæc eſt, quæ *frontem aperit, mentem tegit.* Ci. pro Cu. Planc.

Neceſſaria ſane Principi, adeo, ut veteranus Imperator dixerit: Fridericus ſive

Sigiſmūdus. xerit: *Neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare,* *Cujus late ujus.*

Nam variant Et Tiberius ab eadem mente, *Nullam, ut rebatur, ex virtutibus*

Tac IV Annal. *ſuis magis, quam Diſſimulationem diligebat.*

Diſplicebit hoc ingenuæ alicui fronti, & clamabit: *Ex omni*

Cic. II de Offi. *vita Simulatio, Diſſimulatioque tollenda eſt.*

De privata, fateor: de publica, valde nego. Numquam regent, qui non tegent: *nec altiæ poſſunt ii, quibus commiſſa eſt tota* *Et Principi ea plane neceſſaria*

Pro Mil. *reſpublica.*

Lib X. Ep. IX. Ut *ad effectum conſiliorum ſuorum veniant, multa ſimulent ore tenus invitii, & diſſimulent cum dolore.*

Nec id ſolum adverſus Exteros aut Hoſtes, (nam ibi receptum dogma eſt, Ut *malum* *Apud hoſtes.*

Gregor XV. Moral. *ſub lingua, non in lingua habeas:* quia

Profeſſa perdunt odia vindictæ locum:

Seneca Med. Sed etiam apud Tuos, Aperti

 iſti

Apud ſuos. iſti & ſimplices, *ſine fuco ſine fallacia.* Cicer. I ad Attic. epiſt. I.

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte promptum gerunt:* Ennius

Numquam apti huic Theatro, in quo, me judice, primum locum *Afranii Simulans* habet. Cice. pro Sextio.

Sed cū modo habēda. Sic tamen ut apte eam fabulam agas & decore. Οἱ δ' μετρίως χρώμενοι τῇ εἰρωνείᾳ, καὶ περὶ τὰ μὴ λίαν ἐμποδὼν καὶ φανερὰ εἰρωνευόμενοι, χαρίεντες φαίνονται: *Nam qui modice diſſimulatione utuntur, & in iis quæ haud plane perſpicua & ante pedes oculoſque ſunt gratioſi apparent.* Ariſtot Ethic. III. c. III.

Contra, qui immodice & inepte, revera fatuelli. Cui enim bono tegmen, si transluces? Quin ſemel hoc in omni genere fraudium cape:

... *Doli non ſunt Doli, niſi aſtu colas.* Plaut.

Conciliatio, in hi quid? HABES de Levibus fraudibus: ad MEDIAS venio: in quibus Conciliatio prima, ſive ut liberius dicam, Corruptio. Ea eſt,

eſt, cum callide inclinas & allicis ad te eorum animos operasque, qui alieni juris. O autem nimis hodie Principibus receptam! quæ una vere in Aulis pleraſque res (ut ille de Fortuna ait) *ex libidine ſua agitat.* *Vſitata.*

Sall'uſt. ad Cæſ.

Cic. 11 de Offic. Quam valde etiam attollit Tullius, & *Propriam hic eſſe Prudentiæ ſtatuit Conciliare ſibi animos hominum, & ad uſus ſuas adjungere.* *Sed & utilia.*

Quod duplici via fit, Suaſionis & Doni. Rarenter illa: hac altera creberrime, ut hodie *corrupti depravatique mores ſunt ad mirationem divitiarum.*

Ibid. *Muneribus plerumque fit.*

Salluſt. Iugurt. Quotuſquiſque eſt, cui non illæ *bono atque honeſto potiores ſunt?* *Quibus faciles ubique corrūpi.*

Itaque ſcite & recte hac machina ſi utare; ubiq; reperies, *quos pernicioſa libido teneat alienæ potentiæ decus atque libertatem ſuam gratificari.*

Ibid.

Ibid. Qui & Principem ſuum & omnia ejus, *venalia habeant.* *Arcana referant.*

Tacit. Agric. Atq; adeo (hoc reconde) in *ipſa hoſtium acie invenies tuas manus.* *In bello proditum.*

Quid? quod in ſacrum ac individuum thorum penetravit iſta fraus? Rem turpem! & fæminæ etiam inducuntur ſive emũtur, ἵν' ἐξαγγέλλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν: *ut efferant & enuntient quæ contra maritos.* Ariſt v. Polit. c. XI.

Etiam fæminæ huc adhibitæ.

In Tacito legi. *Secreta quoque ejus, corrupta uxore, prodebantur.* Tacit. IV. Annal.

Deceptio quid mihi ſit:

Jam deceptio eſt, cum inducis alium in tua commoda, errore aut mendacio objecto, quod licitum probumq; in Principe eſſe, volunt probi auctores. Magnus Plato cenſuit, συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ ἀπάτῃ δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων: *crebro mendacio & fraude uti imperantes debere, ad commodum ſubditorum.* v. de Repub.

Licita ex ſenſu veterum

Et noſter Plinius, *Decipere*, inquit *pro moribus temporum Prudentia eſt.* Libro VIII. Epiſt.

Quin etiam neſcio quis Poëta; Diphilus,

Ὑπολαμβάνω τὸ ψεῦδος ἐπὶ σωτηρίᾳ
Λεγόμενον, οὐθὲν περιποιεῖσθαι δυσχερές:

Exiſtimo mendacium, ſi gratia Salutis

Salutis eſſers, nihil habere incommodi.

Et Principes ſanè promptè audiunt, qui neſcio quomodo *laudem occulto magis tramite, quam aperta via petunt.*

Vim differunt, potiorem doloꝛ arbitrantur:

Et ſæpe quod rerum aut *temporis anguſtiæ negant, ſagacitate conſilii aſſequuntur.*

Decipiunt verbis, literis, Legatis, atque adeo ipſos legatos;

Eoſq; per quos fallere alium cogitant,
Fallunt.

Et quid diducam? uno verbo, cum Lyſandro pleriq; ſentiunt, τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους κρεῖττον εἶναι, ἑκατέρου δὲ τῇ χρείᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὁρίζεσθαι. *Verum falſo eſſe melius, ſed utriuſq; dignitatem & præſtantiam Vſu diſcerni.*

Atque hæc, humanam Prudentiam ſi conſideras, proba. Quædam ad bonum enim publicum referuntur: quod inſitum in

Margin notes (left): Val. VII. c. III. — Tac. XII. Annal. — Val. VII. c. III. — Seneca Thyeſt. — Plutar. Apoph.

Margin notes (right): *Crebra apud Principes.* — *Qui uſu omnia metiuntur.* — *Tolerat humana ratio.*

iis malitiæ virus facile exſugit & abſorbet. Ut medicamentis venena laudabiliter miſcemus, ſalutari illo fine: ſic videntur ἐν φαρμάκου εἴδει τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι: *Inſtar Pharmaci, hæc talia utilia eſſe.* Plato v. de Rep.

Adde receptiſſimos mores, & quod hæc *conſuetudine jam pro nihilo habentur.* Salluſt. Iugur.

Imo neceſſitatem etiam, quod contra tot inſidiantes, vix eſt ut ſe ſuoſque aliter tueatur bonus Princeps. Quibus cauſſis ego quoque prædixi tolerari. Medias has fraudes à me, non tolli. *Ac vix divina ſanctin.* Quid tamen, rectam illam divinamque legem ſi conſidero? hæreo valde & ſudo. Abnuere illa nobis videtur: & à ſimpliciſſimo ac puriſſimo deo hæc effata manarunt; *Abominatio Domini eſt omnis illuſor.* Prover. III.

Item: *Ne velis uti mendacio ullo, nunquam enim prodeſt frequentatio illius.* Eccl. VII.

Et ut claudam omne effugium, ecce palam de Principibus: *Non decent ſtultum verba* Prover. XXVII.

com-

compoſita, nec Principem labium mentiens.

Quid obtendis tu Politice? Publicum bonum? Sed enim vir ſanctus occurrit: *& Mentiri*, inquit, *non licet nec pro Dei laude.*

Tu pro humana aliqua recula aut gloria vis? *Vide, vide* (ut invertam tibi dictum vetus) *ne dum terram defendis, cælum amittas.*

Nec efficimus aut effugimus, quin levia ſaltem peccata ſint.

Sane ægre vos, aut me hic expedio, niſi quod idem ille Antiſtes ſuggeſſerit, *eſſe genera quædam mendaciorum, in quibus non ſit magna culpa, ſed tamen non ſint ſine culpa.* Aug. in Pſal. v.

Cautio in hac re.

In ea claſſe Corruptiunculas, Deceptiunculas cenſeamus; idque tunc ſaltem, cum à bono legitimoque rege contra malos uſurpantur, Boni communnis cauſſa. Si aliter; ſæpe non tantum peccatum, ſed grande peccatum ſunt, quidquid me rideant veteratores ab Aula. *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter.* Prov. x.

Fraus magna.

Sequuntur MAGNÆ fraudes, quas ad bina capita reduxi, Perfidiam & Injuſtitiam. Eas palam verbis amplecti aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfidia; quoties per cavillos & argutiolas, fœdera eluſa vidimus aut pacta? In animo enim ita ſentiunt: Τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾶν, τοὺς δ' ἄνδρας ὅρκοις: *Pueros quidem talis circumveniri oportere, at viros juramentis.* Plutar. Apoph

Fœdera per calumnias eludunt

Itaq; iis ſatis, ſi quamcumque rimam effugio reperiant, & ſtatim *liberatos ſe eſſe jurejurando interpretantur.* Cic. III. de Offi.

Scimus omnes,

-- quo pacto ſoleant perplexarier: Plaut. Aulular.
Pactum non pactum eſt, non pactũ pactũ eſt, cum illis lubet.

O vani! Certe enim *Fraus diſtringit, non diſſolvit perjurium.* Cic. III. de Offi.

At Deum non ludunt.

Et quid expectent, niſi *iratos omnes deos, quorum eluditur numen?* Liv. I*

Nam ego illud ſcitum pro firmo

mo hebeo. *Quamcumque arte*
Iſidor. *verborum quis juret, Deus tamen*
libro *qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic*
11. de *illud accipit, ſicut ille cui juratur*
ſummo *intellegit.*
Bono.

Jam altera Fraus, Injuſtitia eſt: cum ſcilicet contra jura & leges, ſe & ſua improbe potius quam callide augent. Ab hoc fonte iſti actionum rivuli. — *Injuſtitiæ actiones.*

Eminentes illuſtreſque viros,
Ariſt. v. καὶ διαφθείρειν, λάθρα καὶ φανερῶς,
Politic καὶ φυγαδεύειν. ὡς ἀντιτέχνους καὶ — *Obſtantes tollit*
cap. x. πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίους: *perdere*
clam vel palam, ſive in exilium mittere,
tamquam æmulos & dominationi
quaſdam objices.

Tac. 11 Annal. Huic rei *ſtruere cauſſas, vel ſponte oblatas arripere.* — *Per cauſſam aliquam.*

Nam illud nimis mite & di-
1. Hiſt. lutum putant *ſtrepere legationis*, aut
honoris *ſeponere*.

Plutar. Tollunt potius, quoniam ex
in Pomp. ſcito Aulæ veteris Οἱ τεθνηκότες
οὐ δάκνουσι: *Mortui non mordent.*

Et laudatus ille Cæſar etiam,

ὅσους μηδενὶ ἀξιοχρέῳ ἐγκλήματι μετελθεῖν ἐδύνατο, ἐν τρόπῳ δή τινι ἀφανεῖ ὑπεξῄρει: *quocumque digno & probabilis crimine deferre non poterat, occulta quadam via tollebat.*

Aut etiam nullam

Dio. XLIII.

Imo nonnullos, δι' ἑαυτῶν τῶν σφετέρων, ἐξ ἐπιβουλῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις ἀπόλλυσθαι ἐποίει: *a ſuis & qui ejuſdem partis erant, per inſidias, in ipſa acie tolli curavit.*

Julii Cæſaris fraus immanis.

Ibidē,

Ab eodem capite manat, aliena appetere, & insidiari temporibus, veluti in morte aliqua Principis, *Opportuni* enim *magnis conatibus tranſitus rerum.*

Injuſtitia item invadit In mutatione Principum:

Tacit. I. Hiſt.

Sive in diſcidiis finitimorum & turbis. Juxta enim Ariſtophanem, *anguillis tunc captura:*

Aut in domeſticis diſſidiis.

Pluſculi verſus in Equit.

Et iſti magni *in partem acciti, adverſus omnes valeſcunt.*

Tacit. VI. Annal.

Leges aliquis inclamet? audiet illud: Οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη, νόμους ἀναγινώσκοντες; *Non ceſſabitis nobis gladio accinctis, leges prædicare?*

Jus in armis habet.

Plutar. Pomp.

Et

Et hoc alterum : O τάυτης (μαχάιρας) κρατῶν, βέλτιστα περὶ γῆς ὁρῶν διαλέγε.) : *Qui iſto* (gladio) *prævalet, is optime de finibus diſputat.* — Idẽ Apophth

Hę voces, & in animo illa decreta: *Quidquid valde utile ſit, id fieri honeſtum, etiam ſi antea non videretur.* — Ci. III de Offi. — *Omnia uſu metitur.*

Item: *Sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.* — Taci. xv. Annal.

Si Principes *juſtitiam ſequi voluerint, ac ſuum cuiq; reſtituere, quod vi & armis occupaverint, ad caſas & egeſtatem reverſuros.* — Cic. III. de Rep.

Habes in parte iſtorum Scholam, nam univerſam ut excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo ſcriptum.

Ut nemo doceat fraudis & ſcelerum vias,
Regnum docebit. — Seneca Thyeſt — *Regnũ ſchola fraudiũ*

Ego illud potius videro, Tolerandane hæc talia, an damnanda.

Et

Et magnum quidem aliquam apertamq; injuſtitiam, nec ii palam probant, qui probant. In exigua & palliata modo conniuent, & aſſerunt, ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τοὺς βουλομένους τὰ μεγάλα δικαιοπραγεῖν: *neceſſarium eſſe in parvis a juſtitia abire, qui ſalvam eam velint in magnis.*

Aliquā injuſtitiam multi approbant.

Jaſoni Theſſalo tribuit Plutar. in Polit.

Quid enim, inquiunt, ſi unus alterve regnum meum turbant, nec legibus in eos facile vindicem ſine majore turba; nonne fas clam tollere? Videtur, & hoc referendū inter *magna illa exempla, quæ habent aliquid ex iniquo, quod adverſus ſingulos utilitate publica rependitur.*

Vt præter leves occidere

Tac. XIV. Annal.

Quid etiam, ſi leges aliquæ aut privilegia Subditis, non pro meo bono; violare non poſſim: poſſim: ἐπὶ οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν, πρὸς τὸ συμφέρον: *nec iuxta leges ſolum, ſed legibus ipſis imperare, uſu ſic ſuadente.*

Privilegia flectere, aut frangere.

Plaut. in Flamin.

Denique tertio, ſi urbs aut provincia Statui meo peropportuna, quam niſi occupto, alius

alius faciet cum æterno meo metu aut damno: non præveniam. Illi volunt, in quibus hæc talis ſemper licita & proba, ſi cum ſucceſſu.

Seneca Hipp.

Honeſta quadam ſcelera ſucceſſus facit.

Dio. xli. ix.

Ἐν γὰρ δὴ τοῖς τοιούτοις τὸ ἀπολωλὸς πάντες ἀεὶ κατατρέχουσι, καὶ τὸ κρατῆσαν τιμῶσι: *In his enim talibus, ſemper & victum premunt ac dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.*

Seneca Hercul Fur.

— proſperum ac felix ſcelus,

Virtus vocatur.

Hæc, taliaque ſunt, quæ rectiſſimas etiam mentes à recto abſtrahunt: ut quo Utilitas vexillum ſuum prætulit & explicuit, illuc eant.

Idque commodi tantum aſpectu.

Arist. v. Polit. c. xi.

Ita Ariſtoteles paullum ſe inclinat, & cenſet Principem διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος, ἤτοι καλῶς πρὸς ἀρετὴν, ἢ ἡμίχρηστον ὄντα, καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡμιπόνηρον: *moribus talem eſſe, ut aut plane bonus*

Princeps Ariſtoteli haud pure bonus.

bonus ſit, aut ſemi-bonus; nec malus omnino, ſed ſemimalus.

Democrito etiam injurius:

Et magnus vetusque item Philoſophus dixit: Οὐδεμία μηχανὴ, τῷ νῦν καθεστῶτι ῥυθμῷ, μὴ οὐκ ἀδικέειν τοὺς ἄρχοντας, ἢν καὶ πάνυ ἀγαθοὶ ἔωσιν: *Fieri non poteſt, quin etiam optimi Principes, ut nunc rerum ſtatus eſt, iniq; aliquid agant.* Democritus.

Nobis nunquã, niſi leviter in ultima Neceſſitate.

Nos an movemur? haud multum. Illud ſaltem dederim, Principem in rebus valde afflictis & adverſis, *non ſpecioſa dictu, ſed uſu neceſſaria ſequi.* Curtio III.

Illa excuſat quadã:

Tunc, inquam, abire leviter ab humanis legibus; ſed non niſi ſui ſervandi cauſſa, augendi nũquam. *Neceſſitas* enim *magnum imbecillitatis humanæ patrocinium, omnem legem frangit.* Seneca Declã lib. IX.

Et, ut Poëta ait, Seneca Hercul Oet.

Haud eſt nocens, quicumque non ſponte eſt nocens.

Apud homines tamen potius, quam Deum.

Hoc ipſum timide. Deus, deus, nonne palam reclamat? qui igneo illo ſpiritu omnes iſtas humanas arguriolas diffiat.

Quaſi

Plaut. Mil. *Quaſi ventus folia, aut penicu-lum tectorium.*

Deuter c.xxv. Ille edicit: *Dominus averſatur omnem injuſtitiam.*

Eccleſ. cap.x. Ille minatur, *Regnum à gente in gentem transfertur, propter injuſtitiam, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos.*

Qui purus, omnia pura vult.

Et profectò libero ore effabor. Quod Europa tot motibus agitatur, quod reges & regna ardent ſeditionum flamma & bellorum; veram fortaſſe juſtamq; cauſſam eſſe, Adminiſtratorem apud pleroſq; parum veram aut juſtām.

Cauſſa (ſi dicēdum homini) turbarū hodie, à Gubernatione obliqua

--- σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Homer Iliad. π Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

--- depravant publica jura,
Juſtitiamq; fugant, divûm nil verba verentes.

Ideoque meritò quem deſerunt, deſerit: &

Ibid. α. Τοὔνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν ἑκηβόλος ἠδ' ἔτι δώσει.
Cauſſa horum pœnas miſit Deus, & quoque mittet.

I. LIPSI POLITICORUM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QUINTI

CAPUT I.

Tranſitio ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quod de ea diſſeram non miles.

SEd jam tibi, ô æterna Sapientia,

Lætus, lubens, laudes ago, grates gratiaſq; habeo:

quòd, te duce evaſi ex illis ſalebris, & loca deveni per quæ facilior mihi curſus Diu me tenuit Pacata illa & toga ſua vere involuta Prudentia: tamen me explicui, & ad militarem iſtam veni, quæ horrida, ſed minime ardua, ſagum ſuum prompte offert. Ego accipio; & ſermonem una veſtemque mutans, præ-

Pars altera Prudentia Militaris.

præcepta jam molior rei bellicæ univerſæ.

Virgil. *Arma viri, ferte arma.*

Tune hæc audebis homo umbraticus, inquiunt, qui ſerio *numquam hoſtem, numquam caſtra videris, numquam denique partem ullius bellici muneris attigeris?* *Noſne tradendæ illi apti?*

Cic. 11 de Orat

Ego vero audebo, nec mei tamen ingenii aut virium fiducia, ſed eorum à quibus jamdiu mutuor & ſumo. *Ita ſed non à nobis.* Quid enim hic meum? ordo aliquis & contextus fortaſſe: at verba ſenſuſque mihi præeunt illi, quos in hac ipſa re (fidenter dicam) Annibal aliquis audire nihil abnuat, aut ipſe Cæſar. *Veteres ducunt.* Nam quid ſapientes inclutoſque illos viros fugit? *Qui uſu docti.* cur non hic quoque rectum eorum & purum judicium? qui partim interfuerunt, imo & præfuerunt, bellis: partim in Senatu & populo illo verſati ſunt, ubi aſſidua materies & agitatio harum rerum. Viderunt igitur, audierunt: & quod caput eſt, cum judicio obſervarunt cauſſas *Judicio magni.*

 ipſas

ipſas origineſque rerum, nec πράξεις ſolum eventuum, ſed αἴτια ipſa. Alexander ille, in re quidem bellica vere Magnus, Homerum ſibi militiæ magiſtrum aſſumere & aſſerere nihil verebatur: non meliori jure ego mihi iſtos? Nam vates ille (eximius ſane & ſupra hominem vates: ſed tamen vates) quid niſi unum bellum, & id ipſum fabellis aſperſum decantavit? Noſtri iſti (Hiſtoricos me intelligere palam eſt) ab omni pæne ævo bella, continuata ſerie, & intemerata fide ſcripſerunt. Nec id tantum, ſed pæne in ipſa narratione, aut extra eam in concionibus, velut data opera ſaluberrima monita & conſilia miſcuerunt ad omnem rem Militarem. Quæ ejus pars ſive ars eſt, quam non ii cum exemplis ſubjiciant, tum verbis etiam delibent? ut *de Exercitu, de Caſtris, de Agminibus, de* * *Signorum collationibus, de Opidorum oppugnationibus, de Commeatu, de Inſidiis faciendis atque vitandis, de reliquis rebus quæ ſunt propria belli adminiſtrandi.*

Hiſtorici magiſtri ad militiam.

Præcepta clã & palã dant.

*Id eſt, pugnis.

Cic. II. de Orat.

In

In quibus cum jam tot annos verſer, & curioſo iſto mentis oculo cotidie vager per latos & lætos illos Hiſtoriarum campos: cur non mihi etiam fas intelligere & judicare aliquid in iſtis? Non enim vidiſti, inquiunt. Certe, ideoque nec uſum aut tractationem armorum mihi vindico; ſententiam & judicium tantum, eaque ipſa aſtricta ſententiæ alienæ. Ecce *in circulis omnibus, atque etiam, ſi dîs placet, in conviviis, ſunt qui exercitum ducunt; ubi caſtra locanda ſint, ſciunt; quæ loca præſidiis occupanda; quando cum hoſte manus conſerendæ, quando quieſcendum ſit:*

Nos in iis multi.

Sapere aliquid debemus ex iis.

Livius xliv.

Vel vulgus judicat in bellis?

Et hos nemo carpit, ego canicula & impudens, ſi verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, Τίς ὢν μέγα φρονεῖς; πότερον ἱππεὺς, ἢ τοξότας, ἢ πελταστὴς ἢ πεζός; Οὐδεὶς, ἔφη, τούτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τούτοις ἐπιστάμενος ἐπιτάττειν: *Quis tu es qui tantos ſpiritus tibi ſumis? utrum eques, an ſagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: ſed qui his omnibus novi imperare.*

Cur non nos?

Plut. in Apoph.

Qui ſi non manu, mente ſumq bellatores.

Æmulabor in parte,& dicam; Non ego dux aut miles, ſed qui his in tempore conſulere aliquid poſſim & ſuadere. Itaque pergam audacter nec vacillanti pede,in incepto: & ex veterum Scriptorum velut hortis Sententiarum flores legam,& intextam in his capitum corollas. Quod ſi probe & judicio à me fiet, nemo damnet: ſin aliter, tum ego quoque nihil negem *Quiſquilias volantes, & venti ſpolia*, hæc eſſe. Cæcil.

Sed utrum horum ſit, jam res docebit: quam ordior, & compono me in præliarem ſtatum, ſtrenue tibi cum Ariſtophane,

Γράψων, βουλεύσων τ' ἐν τῇ γλώττῃ πολεμήσων· Ex Ariſtophã, Nebul.

Conſilio, calamis, & lingua pugnaturus.

CAPUT II.

Prudentia hæc pars commendata Principi: quæ neceſſaria ad tutelam ſalutemque regni.

MIlitarem autem prudentiam, ante omnia neceſſariam ego Principi aſſero, adeo ut ſine ea vix Princeps. Quomodo enim aliter ſe tueatur, ſua, ac ſuos? Vis nuda ac mera huic rei parum eſt, niſi arte quadam & conſilio temperetur: id eſt, *Prudentia* militandi: Δυοῖν γὰρ ὄντων, δι' ὧν σώζεται πολίτευμα πᾶν, τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμονοίας: *Cum enim duo ſint, quibus omnis reſpublica ſervatur, in hoſtes Fortitudo & domi concordia.*

Poly. VI

Principis munus Tueri.

Id non poteſt ſine Fortitudine

Hanc quidem abunde Togata Prudentia præſtiterit: illam, non eſt ut aliunde petas aut impetres, quam ab iſta, non certe felicem, & cum ſucceſſu. Bene ergo ſcriptum: *Cetera utcumq; diſſimulari, ſed boni Ducis Imperatoriam eſſe virtutem.*

Tacit. Agric.

Nec Fortitudo efficax ſine Prudentia militari.

Abſolutis regis laus. Et Homerus perfectum ſuum legitimumq; regem ornavit hoc elogio:

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής: Homer Iliad. γ.

Utrumq;, & rector bonus, & bonus Induperator.

Ac nimirum dicendum eſt quod ſentio. Cice. pro Mur.

Virtus militaris, præſtat ceteris omnibus.

Rerum quies & firmitas Militia. Quæ enim res vitam aut tranquillum uſum habeat ſine iſta? Patria, libertas, cives, atque adeo ipſi reges *latent in tutela ac præſidio bellicæ virtutis:* Ibid.

Itaque vides, quam ſerio hæc amplectenda ſit: & merito animum atq; aures dare te debebere ad hanc diſciplinam. quæ talis.

CAPUT

CAPUT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Injuſtitia.

MIlitaris omnis prudentia circa Bellum eſt: Bellum autem duplex, Externum & Internum. Illud definio, VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AUT POPULUM ALIENUM. De quo primo dicam, & univerſa quæ eo faciunt præcepta ad tria hæc capita redigam; Suſcipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid ſi neglegis, aut perperám adminiſtras, vix eſt ut Bono Eventui umquam lites. In Suſcipiendo bello duo hæc ſerio moneo, ut injuſtitia omnis & Temeritas ab eo abſint. Illa prior maxime: nec umquam arma ulla moveas, niſi quæ mos & ratio admittunt. *Sunt enim & belli, ſicut pacis, jura: juſteque ea non minus, quam fortiter debes gerere.*

Duplex bellum.

Quæ in Externo ſpectanda.

Iura belli ſervanda.

Livius V.

Atque adeo *in omni republica maxime conſervãda jura ſunt belli.*

Cic. I. de Offi.

Nam

Nam *temere in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt.* Ibid.

Alias promiſcua & perpetua cædes erunt.

Quod ſi admittimus, *quid aliud quam omnium inter ſe gentium bella exiſtent?* Tac. IV Hiſtor.

Et *barbaro ritu, cædem cæde, & ſanguinem ſanguine, expiabimus.* Salluſt. ad Cæſ.

Improba dicta.

Abſit, nec umquam animum tuum penetrent illæ voces: *In armis jus ferre, & omnia fortium virorum eſſe.* Liv. V.

Item:

---- *Quæritur belli exitus*

Non cauſſa

Seneca Hercul. Fur.

Et illud ſubtiliſſimæ malitiæ:

---- *hæc acies victum factura nocentem eſt.*

Lucan. VII.

Juſtitia non ab Exitu, ſed à Cauſſa aſſerenda:

Non, non, mi homo: erras. nec Acies eſt quæ innocentiam approbat, ſed cauſſa, etſi pleruq; fateor, *Eventus belli, velut æquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit.* Liv. XXV.

Nam

Nam cauſſa, velut caput Bonæ ſpei eſt (liceat huc alludere) quod te ducat ad Triumphales illas terras.

Etſi ab hac bona ille plerumque bonus.

Lucan. VII.

Cauſſa jubet ſuperos melior ſperare ſecundos.

Et occulta quadam internaque vi.

Propert. IV eleg. IV

Frangit, & attollit, vires in milite cauſſa:

Quæ niſi juſta ſubeſt, excutiat arma pudor.

Imo auſus eſt Græcus poëta ſcribere:

Eurip. Erecht.

Οὐδεὶς στρατεύσας ἄδικα, σῶς ἦλθεν πάλιν:

Iniqua bellans bella, ſalvus haud redit.

Nimis rigide ſcimuſq; interdum aliter eſſe, arcano & nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua illa omnia bella, quibus Ambitio aut Avaritia cauſſæ. Quam multa ea ſunt! Nam, ſi verum fateri audemus, pleriſque regibus *una & ea verus cauſſa bellandi*

Iniqua bella à duplici fere cauſſa.

Ambitione. *bellandi eſt, profunda cupido Imperii & Divitiarum.* Salluſt. in Fragm.

Libidinem dominandi, cauſſam belli habent, & maximam gloriam in maximo imperio putant. Idem Catil.

Atque id in magnis animis ingeniiſque plerumque contingit. Cicer. 1. de Offic.

Quibus pulchrum videtur *ex omni occaſione quærere triumphum.* Plinius Paneg.

Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis
Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens,
Humanis majora bonis creduntur. Juvenal. Sat. x.

Et avaritia. Itaque hi tales *arma in omnes habent, acerrima* tamen *in eos, quibus victis ſpolia maxima ſunt.* Salluſt. in Fragm.

Nec uſquam aut umquam, hoc falſum: Illis *maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipue bellorum cauſſa.* Taci. iv. Hiſtor.

Bene igitur poëta:

Rupere fœdus impius lucri furor,
Et ira præceps. Seneca Hipp.

Aptuſſa-

Aptumque, quod de ira ſubjungit: quæ ipſa inter injuſtas belli cauſſas. Nam illa, aut odio impulſi, arma ſæpe movent non movenda. Damnat hanc aliaſque illas pius antiſtes: *Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis jure culpantur.* *Addi poteſt & Ira.*

Aug. contra Fauſtũ. lib. XXII. c XXIV.

CAPUT IV.

Ordine & partite poſita, quæ ad juſtum bellum requiruntur: & maxime, quibus id cauſſis capiendum.

FUgies igitur iſta Princeps, nec umquam bello te implicabis niſi Juſto. Quod, inquies, illud eſt? diſtincte accipe, quod tria hæc habet juſta: Auctorem, Cauſſam, Finem. Auctor juſtus eſt, ipſe Princeps. Nec enim cuilibet ſane fas aperire Belli iſtas portas: ſed *ordo naturalis mortalium paci accomme-* *Princi- pi ſoli jus ari- meruit:*

commodatus, hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium penes Principes ſit. Auguſtius contra Fauſtum.

Aut ſupremo Magiſtratui. Aut certe eos, qui in quaque rep loco Principum. Ideo Plato lege ſanxit: Ἐάν τις ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινας εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἄνευ τοῦ κοινοῦ θανάτῳ ἔστω ζημία: *Siquis privatim ſine publico juſſu, pacem bellumve ſecerit, capital eſto.* Lib. XII. De Leg.

Defendere ſemper licitum. At cauſſa juſta duplex. Defenſio & Invaſio. In Defenſione quis ambiget? *Illud eſt non modo juſtum, ſed etiam neceſſarium, cum vi vis illata defenditur.* Cicer. pro Mil.

Hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, à corpore, a capite, à vita ſua propulſarent. Ibid.

Non ſe ſolùm: Defenſionem autem dico duplicem, Tuam & Alienam. Tuam, cum vim à te tuiſque arces, & *libertatem, patriam, parenteſque armis tegis.* Salluſt. Catil.

Alie-

Alienam iterum duplicem: cum à Sociis, aut oppreſſis. De Sociis intellexit Tullius: *Nullum bellum*, inquit, à *civitate optima ſuſcipitur, niſi aut pro Fide, aut pro Salute.* *Sed & alios ut ſocios:*

III. De Rep.

Fides ſane agitur, & ea te impellit, ut opitulêre iis, quibuſcum ſocietas tibi & auxilii pacta. Itaque & Princeps Philoſophus decrevit: Δεῖ τοὺς ἀδικουμένους, ὑπέρ τε αὐτῶν πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ εὐεργετῶν, ἢ συμμάχοις ἀδικουμένοις βοηθεῖν: *Oportet injuriam paſſos pro ſeipſis arma capere, ſive pro cognatis & beneficiis, itemque ſociis injuria affectis auxiliari.*

Ariſtot Rhet. ad Alex.

Nec diſſimilis ratio in oppreſſis. quos ſi gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te commune Societatis vinclum ut adjutes. *Qui enim non defendit nec obſiſtit ſi poteſt, injuriæ, tam eſt in vitio, quam ſi parentes, aut patriam, aut ſocios deſerat.* *Aut iniuste oppreſſos.*

Cic. I. de Offic.

Imo & Chriſtianus doctor in ea parte: *Fortitudo quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit*

Ambroſ. de Offic.

defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena juſtitia eſt.

Atque hæc licita & legitima Defenſio eſt, maneas in ea tantum, nec hoc prætextu pedem manumque promoveas, & aliena apprehendas. Quod Romanos feciſſe, ingenue fatetur Romani eloquii flos: *Noſter*, inquit, *populus, ſociis defendendis, terrarum jam omnium potitus eſt.* *Defenſionis ſpecie, non longius eũdum.* Cic. III. de Rep.

Male: nec tu imitare. Jam Invaſio quoque licita & juſta eſt, ſed non omnis. Illa palam, cum injuriam vindicas, & jure gentium res tuas repetis. Nam juſtitiæ *primum hoc munus eſt, ut ne cui quis noceat, Niſi laceſſitus injuria.* *Invadere fas, ob injurias;* Idē I. de Offi.

Exceptionem vides. Itaque ſiquis res tuas aut jus rapuit: cape arma, cum ea conditione tamen, ut ex formula veteri, prius mittas *clarigatum, id eſt, res rapias clare repetitum.* *Sed prius tentata juris via.* Plinius XXII. Nat. Hiſt. cap. II.

Nec enim, etiam læſus, juſte ſtatim bellum inferes: *ſed cum duo ſint genera decertandi, unum per diſceptationem, alterum per Vim:* *Qua potior illa armorũ.* Cic. I. De Offi.

Vim: Cumque illud proprium ſit hominis, alterum belluarum: confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore.

Archidam. apud Thucyd. lib. I.

Obſerva. quoties enim judicîo quiſpiam ſe ſiſtit, arma ſiſtenda ſunt: τὸν ἐπὶ τὰς δίκας διδόντα, οὐ νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικοῦντα ἰέναι: ut graviſſimæ gentis rex cenſuit: *In eum qui jure agere & ſatis facere paratus eſt, nefas bellum ſumere, tamquam in injurium.*

Cicero lib. XII ep. X.

At ſi abnuit, & res retinet: *quid eſt quod contra vim ſine vi fieri poſſit?*

Liv. IX.

Hìc illud valeat: *Juſtum bellum quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.*

Invadere etiã fas Barbaros & impios, ſed violentos.

Jam & invaſio quædam legitima videtur, etiam ſine injuria, ut in Barbaros, & moribus aut religione prorſum à nobis abhorrentes: maxime ſi potentes iis, & aliena ipſi invaſerunt aut invadunt. Cauſſa enim hic eſt Coerctio, & in malo repreſſio. Auguſtinus eleganter: *Cui li-*

Ep. v. *centia iniquitatis eripitur; utiliter vincitur.* Ep. v.

Lib De Verb Domin Idemque iterum: *Apud veros dei cultores, etiam illa bella peccata non ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, ut mali coërceantur, & boni ſubleventur.* Lib de Verb. Domin

Sperno cauſſas alias, & de Fine adjungo: qui etiam in bona cauſſa poteſt eſſe malus: Quid ſi enim Vltio tibi propoſita? quid ſi Gloria, aut Imperium? peccas, nec dirigenda alio arma ſunt (ſi pura ea eſſe vis) quam ad Tranquillitatem & Tutelam. *Ita bellum ſuſcipiatur, ut nihil aliud, quam Pax quæſita videatur.* *Finis bonus requiritur.* Cicer. 1. de Offic. *Qui, eſt Pax & quies*

Salluſt. ad Cæſ. *Sapientes Pacis cauſſa bellum gerunt, & laborem ſpe otii ſuſtentant.*

CAPUT

CAPUT V:

Temeritas remota à bellorum initiis: & ſummatim, quæ in ſuſceptione omni cogitanda ſint.

SAtis (quod in me quidem eſt) ab Injuſtitia te arcui, nunc etiam à temeritate. Nec enim ſtatim, vel cum juſta Cauſſa oblata eſt deſcendere te velim in Martium hunc campum. Magna res eſt: deliberationem poſtulat, eamq; lentam. Nam ſcito *omne bellum ſumi facile, ceterum ægerrime deſinere, nec in ejuſdem poteſtate initium & finem eſſe.* *Bellis facile te induas:*
Salluſt. Jugurt.

Vti in puteum facile te dimiſeris, haud facile eduxeris: ita in bellum, quod *incipere cuivis etiam ignavo licet, deponi cum victores velint.* *Ægre explices*
Ibidē,

Itaque ſi ſapis, τοῦ πολέμου τὸ παράλογον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γενέσθαι, προδιάγνωθι: *quidquid præter opinionem evenire in bello nocet, priuſquam ingrediare, conſidera.* *Præcogitanda omnia eventa.*
Thuc. I

Cum tuas Vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem propone animo. Livius XXX.

Nam Mars ambiguus. *Utrimque ferrum, & corpora humana erunt. Nusquam minus, quam in bello eventus respondent.* Ibid.

Et Fortuna in bellis dominatur. *Licet omne tecum Graciæ robur trahas,* Seneca Theb.
Licet arma longe miles ac late explicet.
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt.

Quæ *per omnia humana, maxime in res bellicas potens.* Liv. XI.

Itaque *quantumvis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.* Salluſt. Jugurt.

De ſumma rerum alea jacitur. *Non expedit concutere felicem ſtatum.* Seneca Oedip.

Quid juvat te *aureo hamo piſcari?* Sueton Auguſt c. XXV.

Simul parta, ac ſperata decora, unius horæ fortuna evertere poteſt. Liv. XXX.

Adde huc mala, quæ neceſſario

Cicero pro leg. Man. — Clades publicæ præcogitandæ.

rio in omni bello, cujus *non adventus ſolum, ſed etiam metus affert calamitatem.*

Virgil. 1. Georg. — Vaſtitas,

--- non ullius aratro

Dignus honos, ſqualent abductis arva colonis.

Seneca Hipp. — Stupra

Tum ſcelera, dempto fine, per cunctas domos.

Iére, nullum caruit exemplo nefas.

Cædes.

Et quod caput eſt, quæ ſanguinis effuſio & quæ cædes?

Lucan. Silius I

Stat cruor in templis, multaque rubentia cæde.

Lubrica ſaxa manant, nulla ſui profuit ætas.

-- notum quid cæde calentibus armis.

Quantum iræ liceat, motuſque quid audeat enſis.

Tacit. 1 Hiſtor. — Mala privata præcogitanda.

Hæc publica ſunt, quid ſi accedunt privata etiam tua mala? Nam ærarium exhauritur, *converſa in uſum militum omni pecunia.*

Princeps tunc odia excipit. Te obiicis periculis, imo & calumniis. *Nihil enim tam capax malignitatis ſermonumque, quam bellum.* Quinct. Declã.

Cauſſa mali dicitur. Imo ſcripſit quiſpiam: Πολέμου καθεστῶτος ἀεὶ ἀνάγκην εἶναι τοὺς προεστῶτας ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν διαβάλλεσθαι: *Bello inſtituto, neceſſum eſſe Principes male audire & culpare, ob damna.* Thucyd.

Et ſane *iniquiſſima bellorum conditio hæc eſt, proſpera omnes ſibi vindicant; adverſa uni imputantur.* Tac. in Agric.

Horum reſpectu omne bellum fugiendum. Quæ talia penitus ſi conſideras, an non fateare *Bellum etiam juſtum deteſtandum?* Auguſt xix de Civit.

Præſertim pio & Chriſtiano Principi, qui ex divina lege, *alieno ſanguini tamquam ſuo parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodige utendum.* Sen ep. lxxxix

Sperne igitur illas in Aula tua *furias faceſq; belli.* Liv. xxi.

Quo in numero interdum *Nobilitas,*

Tac. XI Annal. *bilitas, cui in pace durius ſervitium eſt:* *Ut nobiles,*

Thuc. I Sæpius feroces aliquot & turbidi: quos dixeris πεφυκέναι ἐπὶ τῷ μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐᾶν: *in id natos, ut neq; ipſi quieſcant, neque alios ſinant.* *Turbidi*

Tacit. III. Hiſt. Non raro etiam *Peregrini* aut Exſules, qui ſua ſpe aut *metu, cunctantem in arma propellunt.* *Exſules*

Nam, ut Poëta canit, *Publico prætextu, ſed privata cauſſa.*

Luc. I. *Quemq; ſua rapiunt ſcelerata in prælia cauſſæ.*

Suæ, inquam, non Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? In tali re, ſcito *conſilium* Tac. III. Hiſtor. *ab omnibus dari, ſed periculum paucos ſumere.* *Non audiendi.*

Uno adverſo ictu *languebunt* I. Hiſt. *omnium ſtudia, qui primo alacres fidem atq; animum oſtentabant.*

Ne temere ergo crede: & ſententiæ unius ſcuto omnes

Belli nomen bellum: Res turpiſſima.

Pindar. apud Stob.

iſtos ſuaſores repellere : Γλυκὺ πόλεμος ἀπείροισιν. ἐμπείρων δέ τις ταρβεῖ προσιόντα νιν καρδίᾳ περισσῶς : *Suave bellum non expertis, at qui guſtavit, valde contremiſcit animo quoties adventans illud videt.*

Vix niſi neceſſario, eo veniendum.

Sueton August cap. xx.

Felicem & magnum Auguſtum illum ſemper cogita : qui *nulli genti ſine juſtis & neceſſariis* vocem nota) *cauſſis bellum intulit.*

Tacit. De Morib. Germ.

Atque utinam hunc affectum tibi imprimam ! ut *ſine cupiditate ſine impotentia, quietus ſecretuſque,*

Nec provoces bella, nec timeas.

Plinius Paneg.

Nec moleſtia capienda,

Id beatus, quam ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare :

Tacit. De Morib. Germ. 1. Hiſt.

Aut cadendum, aut inſtituenda.

Et illuc deſcendere, ut aut *perire neceſſe ſit, aut quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere.*

CA-

CAPUT VI.

Ad Gerendum Bellum tria requiſita. Primo Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum.

DEcreta mea in Suſcipiendo bello habes: tranſeo ad Gerendum, in quo tria conſidero vel potius deſidero; Apparatum. Viros, Conſilia. Apparatum dico, RES NECESSARIAS AD USUM OMNEM BELLI, uti ſunt hæc tria: Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc niſi jam ante & ex præparato habes fruſtra cogites de bello. *Prius eſt parare bellum, quam exercere.*

Apparatus belli, quid, & quotuplex?

Ante bellum faciendus.

Quinct. lib. XII Inſtit.

Imo

Publius

> *Diu apparandum eſt bellum, ut vincas celerius.*

Nam in ipſo bello, incommodum aut ſerum. quoniam ut prudentiſſimus Athenienſium vere monuit. Αἱ περιουσίαι τοὺς πολέμους μᾶλλον ἢ αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ ἀνέχουσι: *Ex præparato*

Per bellū exactiones odioſæ aut periculoſæ.

Pericl. apud Thucyd. l. 1.

copia, bella magis ſuſtinent, quam violentæ collationes.

Igitur provido Principi *antequam inchoetur bellum, de copiis expenſiſque ſolicitus debet eſſe tractatus.* Veget. III. c. III.

Pecunia ſpiritus vitalis belli. Maxime de Pecunia, quæ adeo neceſſaria, ut quemadmodum *medici negant ſine nervis homines ambulare poſſe:* Petron Satyr.

Ita nec bellum uſquam progredi ſine iſta. Hæc motum, hæc animam illi dat: & oraculum eſt. Τὰ πολλὰ τοῦ πολέμου γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖσθαι: *Pleraſq; belli res confici Conſilio & vi pecuniarum.* Thucy. II.

Nam profecto, ſi conſideras, *Nec arma valida ſine illa.* Ἔστιν ὁ πόλεμος οὐχ ὅπλων τὸ πλέον, ἀλλὰ δαπάνης, δι' ἣν τὰ ὅπλα ὠφελεῖ: *Bellum fit non in armis maxime, ſed in expenſis & ſumptibus, per quos efficacia arma & utilia fiunt.* Idem I

*Lib IV. c. IX Et plura de Pecuniæ vi * ſupra dixi. Nec minus neceſſaria etiam Annona: ſine qua non dicam

Veget. III. C. XXVI. cam vincere non eſt, ſed nec vivere. Nam *qui frumentum neceſſariumq; commeatum non præparat, vincitur ſine ferro.* *Annonæ neceſſitas.*

Idem III. C. III. Et *reliquis caſibus poteſt in tempore ſubveniri: pabulatio & annona in neceſſitate non habent remedium, niſi ante condita.*

Paranda igitur ea, & quidem in uſum duplicem: Militum, & Præſidiorum. Illi, dum in agmine & caſtris ſunt, ne egeant: iſta *ut adverſus moras obſidionis annuis copiis firmentur.* *Uſus duplex.* Tacit. Agric.

Mirari libet hac in re Romanam diſpoſitionem, quæ ad utrumque hunc uſum in pleriſque opidis, *totius anni, in *aceto, frumento, lardo, atque hordeo, & *paleis, condita habebat.* Capit. in Gord. * Ad poſcam militarem. * Ad uſum equorum.

Culpare contra hodiernam incuriam cum fere *mendicitas ad omnem deſperationem vocat armatos.* Lamprid. Alex.

Diſci-

Miles intra-ſtabilis.

Diſciplinam non poteſt ſervare jejunus exercitus

Caſſiod. 11. Var. c. XIII.

Et duci nec audiens cum egens.

Et, ut Imperator ille dicebat, *miles non timet, niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula.*

Lamprid. in Alex.

Armorum præparatio.

TERTIO loco arma poſui, intelligo, ut Armamentarium aliquod Princeps habeat, in quo ad certum numerum peditum equitumque tela & arma. itemq; tormenta, machinæ, pulvis, & quæ talia juvandis viribus hæc aut prior ætas invenit. Addo naves, & inſtrumentum omne nauticum, ſi regio ejus maritima & portuoſa. Nam ſubito iſta ægre parantur: & ſemel parata non ſolum in bellum valent, ſed ne ſit bellum. *Nemo provocare audet aut facere injuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atq; promptum ad vindicandum.*

Naviũ rerũq; navaliũ

Idem 11.

Metuendum hæc Principẽ faciunt

Et *qui deſiderat pacem, præparat bellum.*

Et pacatum.

Idẽ 11.

CA-

CAPUT VII.

Milites terreſtri quidem bello neceſſarii, duplices: Equites, Pediteſq; quæſitum breviter, utrorum major uſus.

AT Viros hîc intellego, ARMATAM MULTITUDINEM, APTAM IMPUGNARE VEL REPUGNARE. Eam divido in Milites & Duces; Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam utriſque ſane opus eſt. à quibus *omne* bellicis *conſiliis robur, & ſine quibus quamvis egregie invalida ſunt.* *Quid viri & eorum diviſio.* Tacit. I Hiſtor.

Sed utris magis? dubites. Polybius (peritus hercules in omni re bellica & civili ſcriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam aſſcribere ad vincendum Κρεῖττόν ἐστι, inquit, πρὸς τοὺς τῶν πολέμων καιροὺς, ἡμίσεις ἔχειν πεζοὺς, ἱπποκρατεῖν δὲ τοῖς ὅλοις μᾶλλον, ἢ πάντα πάρισα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν: *Melius eſt ad belli uſus, * dimidiam partem peditum habere, & prævalere numero equitum,* *quam* *Equites præſtant peditibus.* Lib. III. *Intellege, reſpectu hoſtium.

Sed duntaxat in pugna.

quam omnia paria hoſtibus nactum in aciem deſcendere.

Nec de pugna, nimis negem: nego de bello univerſo; in quo Peditum præpono. Nam ad oppida propugnanda aut expugnanda, quis equitum magnus uſus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? *Ex quo intelligitur magis neceſſarios reip. pedites, qui poſſunt ubique prodeſſe.* Veg. II. c. II.

Toti in bello pedites meliores

Scriptor meus hoc vidit, & vigilanti lectori ingeſſit, de Cattis: *Omne*, inquit, *in pedite robur.* Tac. de Morib. Germ.

Additque: *Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum.* Ibid.

Imo & in pugna boni.

Quamquam & in ipſis prœliis cur Pediti minor vis? Tardius ille vincit fortaſſe, ſed certius. Nam *equeſtrium virium proprium, cito parare, cito cedere victoriam.* Ibid.

Qui ipſum illud impetum & *procursum equeſtrem.* III. Hiſt.

Facile excipit, ſi idoneus illi ordo

ordo & arma: quod fit per Diſciplinam. Summus horum omniumque rerum judex, ita protulit. Ανευ μὲν συντάξεως, ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν· αἱ δὴ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι ϗ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον, ὥς' ἐν τοῖς ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν: *Sine ordine, inutilis pedeſtris armatura, ratio autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideoque in equite apud eos omne robur.*

Ariſt. IV. Politic. c. XIII

juxta cum Equitibus, ſi apte inſtructi & poſiti.

Diſce, ubicumque bona & compoſita militia, Peditem præ-valere: apud rudes aut barbaros, contra. Nec ſane inutiliter diſciplina & ratio illum provexit: quia parabilior; & ſimul major *numerus peditum ſumptu & impenſa minore nutritur.*

Barbari equitatu gaudent.

Minor in pedite ſumptus.

Veget. II. c. I.

Ex his concludo, *in univerſum æſtimanti plus penes peditem roboris eſſe.*

Tac. de Morib. Germ.

CA-

CAPUT VIII.

Vtroſque bonos eſſe debere: alioquin pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela.

Milites boni habendi

Magis quam multi.

HÆc diſcrimina Militũ ſunt: quæ fruſtra tamen ingero, niſi illi boni. Cui uſui quamvis magna Equitum Peditumque multitudo, ſi ignava, imperita, & tantum multitudo? Tu ſcito *non vires eam habere, ſed pondus*:

Sene. VI. de Benef. cap. XXXI.

Et eſſe *impedimentum majus, quam auxilium.*

Liv. IX

Græcus ille ſcite monuit: Χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν: *Manibus opus eſt bello, non multis nominibus.*

Syneſ. Epiſtola LXXXIX

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna, quoniam *in omni conflictu non tam prodeſt multitudo, quam virtus.*

Veget. I. cap. XII.

Etiam

Tac. XIV. Annal. *Etiam in multis legionibus, pauci ſunt, qui prælia profligant.* *Pauci, qui ſemper vincunt*

Ad virtutem ergo veniendum: id eſt, ut bonos eos habeas forteſque. nec habebis umquam, niſi hæc duo velut inſtrumenta adhibeas, Dilectum & Diſciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum ut multa ſuadeam, quæ ex uſu magis, quam quæ in uſu. Quid faciam? hodiernam Militiam triſti oculo intueor, pudendam lugendamq; nobis, hoſti ridendam aut ſpernendam. *Militia noſtra corruptiſſima*

Itaque cogor apertis tibiis canere, & *illa militiæ flagitia palam aſpernari:* Tac. I. Annal.

Atque adeo imaginem ejus proponere: non ut convitium ævo faciam, ſed ut medicinam. Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt,* Ex Galbæ dicto I. Hiſt. *Sine ſerio dilectu.*

Pecuniola proponitur, tympanum ſtrepit: & ecce coëunt aliquot *igusti inter ſe, ignorantesque.* Liv. XXI. *Viliſſimi eoru aſciſcuntur aut peſſimi.*

V Tur-

CAPUT VIII.

Utroſque bonos eſſe debere: alioquin pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela.

Milites boni habendi

HÆc diſcrimina Militũ ſunt: quæ fruſtra tamen ingero, niſi illi boni. Cui uſui quamvis magna Equitum Peditumque multitudo, ſi ignava, imperita, & tantum multitudo? Tu ſcito *non vires eam habere, ſed pondus*:

Magis quam multi.

Sene. VI. de Beneſ. cap. XXXI.

Et eſſe *impedimentum majus, quam auxilium.*

Liv. IX

Græcus ille ſcite monuit: Χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν: *Manibus opus eſt bello, non multis nominibus.*

Syneſ. Epiſtola LXXXIX

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna, quoniam *in omni conflictu non tam prodeſt multitudo, quam virtus.*

Veget. I. cap. XII.

Tac. XIV. Annal. *Etiam in multis legionibus, pauci ſunt, qui prælia profligant.* *Pauci, qui ſemper vincunt*

Ad virtutem ergo veniendum: id eſt, ut bonos eos habeas forteſque. nec habebis umquam, niſi hæc duo velut inſtrumenta adhibeas, Dilectum & Diſciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum ut multa ſuadeam, quæ ex uſu magis, quam quæ in uſu. Quid faciam? hodiernam Militiam triſti oculo intueor, pudendam lugendamq; nobis, hoſti ridendam aut ſpernendam. *Militia noſtra corruptiſſima*

Tac. I. Annal. Itaque cogor apertis tibiis canere, & *illa militiæ flagitia palam aſpernari*:

Atque adeo imaginem ejus proponere: non ut convitium ævo faciam, ſed ut medicinam. Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt,* *Sine ſerio dilectu.*

Ex Galbæ dicto I. Hiſt.

Pecuniola proponitur, tympanum ſtrepit: & ecce coëunt aliquot *ignoti inter ſe, ignoranteſque.* *Viliſſimi enim aſciſcuntur aut peſſimi.*

Liv. XXI.

V *Tur-*

Purgamenta urbium ſuarum: Curt. IX.

Quibus ob egeſtatem & flagitia, maxime peccandi neceſſitudo eſt: Tac. III. Annal.

Aſſueti latrociniis, bellorum inſolentes, Egeſip. IV.C.IV

Vitiis co operti. Atq; ut uno verbo abſolvam, *quorum lingua vana, manus rapaciſſima, gula immenſa, pedes fugaces, quæ honeſte nominari non poſſunt inhoneſtiſſima.* Pſeudo Salluſt. in Cic.

Pleriquc enim profecto tales: (nam omnes abſit ut culpem,) aut ſi qui melioris notæ immixti, facile abripiuntur & velut obducuntur à reliqua illa fæce. *Sine ulla Diſcipli na.* Atque hæc in Dilectu, in Diſciplina quid? *nec formam ſaltem ejus & extrema tamquam lineamenta ſervamus.* Cic. v. de Rep.

Certa- tim laſ- civiunt. Atq; ut *olim virtutis modeſtiaque nunc procacitatis petulentiaque certamen eſt.* Tac. III. Hiſt.

Omnia indiſpoſita, temulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quam Diſciplinæ & caſtris propiora. II. Hiſt

Imo nec in *procinctu & caſtris haben-*

III. Hiſt. *habentur, ſed per omnia municipia diſſides, hoſpitibus tantum metuendi.* *Pagaros vexant.*

IV. Hiſt *Effundunt ſe in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.* *Commeſſantur.*

Curt. VII. Ibi *circumferri merum largius jubent, debellaturi, ſuper menſa* ALEXANDRUM. *Potant & tum pugnant*

Ibid. *Suas vires extollere, hoſtium paucitatem contemnere.*

Salluſt; Fragm. Sed, ô dedecus! ad ipſos cum ventum eſt, *neque animo, neque auribus, neque lingua competere.* *Apud hoſtes trepidant.*

Et fit illud Homericum.

Iliad. ι. —— πᾶσιν ἦ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός.

—— *inque pedes cunctis mens decidit imos,*

Vere *galeati lepores.* *Fugiunt.*

Quibus ut ad populandos finitimo-

 rum

Violenti ad prædas, ignavi ad prælia.

rum agros, tectaque urenda, & capienda pecora, aliqua vis ſit: ita in acie ac ſignis collatis nulla eſt.

Cornificii dictum de ſuis militibus. Liv. XXIIX.

Decoris ſecuri.

Nam ita collectis, ita habitis, *nec in victoria decus eſt, nec in fuga flagitium.*

Ad ſummam, Militia hæc noſtra eſt. *Exercitus lingua, quam manu promptior; prædator è ſociis, & ipſe præda hoſtium.*

Tacit. II Hiſt. Salluſt. Jugurt.

CAPUT IX.

De Dilectu cœptum dici, ſed primo quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi? nos iſtos cenſemus, cum cauſſa.

Hæc immutanda:

QUæ omnia fœda, turpia, & perdendæ militiæ patriæque eſſe quis nõ videt? Tibi emendāda Princeps: cujus eſt *pro ſalute reip. & nova excogitare, & antiqua reſtituere.*

Veget. I. c. XXIIX

Revocatu Dilectu & Diſci-

Reſtitue ergo illa duo, quæ jam præſignavi, Dilectum & Diſci-

Diſciplinam: ſola proba ger- *plina.* manęque Militiæ vel fundam en ta, vel firmamenta. Dilectum appello, EORUM QUI ARMIS IDONEI SUNT CUM JUDICIO ELECTIONEM. *Quid ille ſit?* IDQUE E TUIS. Diſerte addo, è Tuis. Nam Militiam hanc Peregrinam qui approbem? aut quis ſerio Dilectus in ea locus? *An exteri & mercenarii legendi?* Mos invexit, fateor: ſed non Ratio, quam ego audio & Domeſticum militem longe ſemper præferam Externo. Cauſſæ iſtæ. *Ego & ratio negamus.*

Tacit. III. Hiſt. Infidi ſæpe exteri: & *majore ex diverſo mercede, jus faſque exuunt.* *Nam vix fides apud eos.*

Tritum illud, in iis propriæ obtinet,

Lucan. *Venaleſq; manus, ibi fas, ubi maxima merces.*

Taci. IV Hiſtor. Iidem Refractarii, amantque *non iuberi, non regi, cunctaque ex libidine agere.* *Vix patientia.*

I. Hiſt. Idque ſæpe *propinquo ſummæ rei diſcrimine.* *In pugnam frigidi.*

Cum tumultuari eos videbis & *ſeditioſe agere*; III. Hiſt.

Aut pavidi Aut in ipſa etiam pugna, *ſine pudore flagitii, ſine cura ducum, abire, fugere.* Annal.

Quid mirum? *non fide, non affectu tenentur,* In Agric.

Vt ſerio velint aut debeant *dominationi alienæ ſanguinem commodare.* Ibid.

Itaque plerumque *plus ibi minarum, quam periculi.* Liv. VI.

Civibus pernicioſi. Adde, quod graves incolis, ſoliti *omnia tamquam externa aut urbes hoſtium, urere, vaſtare, rapere*: Tac. II Hiſtor.

Populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebant. Curt. III.

Graves ærario. Imo teipſum diripere, veræ *hirudines ærarii*: Cic. I. AdAtt.

Et quorum opera maxime, hodie.

Oſſa vides regum vacuis exſucta medullis. Juven. Sat. IIX.

At

Curt.x. At in Domeſtico & proprio militi, melior mitiorque res eſt, *qui non fortitudinem magis, quam fidem colit.* *Magis fidi interanei.*

Ibid. Cui *obſequium & patientia imperii longe præſtantior, quam exteris.* *Obedientes.*

Sen. de Clem. Ille idem acer in acie: *in prima fronte concurrens, & adverſa vulneribus pectora ferens, ne Imperatoris ſui ſigna vertantur.* *Acres in pugnam.*

Ibid. *Eſt* enim natura pleriſque *populis urbibuſque, conſenſus quidam protegendi amandique reges.* *Reverentia vel amore Regum.*

Curt.x. Quod *nomen, gentes quæ ſub regibus ſunt, pro Deo colunt.*

Tac.I I Hiſtor. Denique ille modeſtior, & reveretur ac ſuſcipit *loca ſedeſque patrias.* *Amantiores patriæ.*

Curt.x. Vt ego omnino præferendos cenſeam *genitos tibi milites, non aſcitos.*

V. Nec

Mercenarii tamen interdũ utiles.

Nec illos tamen plane ſpernendos, utique ſi major vis aut neceſſitas ingruat: per quam mitti ſuadeam ad finitimos, qui *auxilia mercede faciant.* Tacit. IV. Annal.

Sed pauciores.

Sed auxilia, ut vires inquam & robur exercitus è tuis ſint, nec corpus exteri faciant, ſed membrum. Nam *id cavendum ſemper* providis *ducibus, exemplaque vetera pro documentis habenda, nec ita externis credant auxiliis, ut non plus ſui roboris ſuarumque proprie virium in caſtris habeant.* Liv. XXV.

Ubi multi ſæpe deſtituunt, aut prodũnt.

Alioqui, vide ne ſerio, ſed ſero plores: & fiat illud vetus.

Ἐξηπάτησεν ἡ χάραξ τὴν ἄμπελον: Ariſtop in Veſpis.

Decipit ipſe vineam palus ſuam.

CAPUT

CAPUT X.

Objecta & rejecta ea, quæ contra Domeſticum militem dicuntur. Hunc regum eſſe illum Tyrannorum.

AT enim, inquiet aliquis: *Gens gentem præcedit in bello, & plaga cœli non tantum ad robur corporum, ſed etiam animorum facit.* — Veget. I. C. II. — *Obiectio prior, à robore naturali quarumdã gentium*

Ergo melius, ſpretis Domeſticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliqua gente. Item: Regi à ſubditis periculum, ſi eos armat, *non in fide, non in officio manebunt.* — Livius XXVII. — *Secunda, a metu rebellionis*

Atq; adeo aliquid fortaſſe *adverſus ſummi imperii majeſtatem audebunt.* — Ibid.

Hæc jactari vulgo & inſeri auribus Principum ſcio: Sed maligne profecto aut falſo. Nam quod ad primum, vere illud dici non nego: ſed hoc quoque vere, ex quavis Europæ noſtræ parte: (illi ſcribimus) *ſi modo exercitati & prudentes viri Dilectui præponantur, celeriter manum bellis aptam poſſe aggregari.* — *Reſponſio ad illam.* — Veget. II. C. XVIII.

V 5 Viros

Viros enim ea ubique fert, *inquit omni armorum diſciplina vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terræ ſubegerunt, facile coæquabunt.* Idem libro II. c. XVIII.

Reſponſi ad iſta. Inſtitutio modo adhibeatur & Diſciplina, de qua mox dicam. Jam quod ad metum à ſubditis: ille vero vanus. *Hæc perſuaſio illorum fuit, qui hoſtilia cum facerent, timebant.* Plin. Paneg.

Tyranni exarmant ſuos. A Tyrannis, inquam, hæc opinio. Φοβούμενος γδ' ὁ ἄρχων ἀρχομένους, οὔτε καλὸν οὔτε πλούσιον, οὔτε ἰσχυρὸν οὔτ' ἀνδρεῖον, οὔτε τὸ παράπαν πολεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι: *Nam Princeps ſubditos metuens, neq; bonos eos, neq; opulentos, neq; fortes aut animoſos, neq; in univerſum bellicoſos fieri, volens quidem umquam patietur.* Plato VIII. de Leg

Reges fidem habent & inveniant. At ea à noſtro Principe abeſt: cui bono, ſemper illi boni. Sen. I. de Clē. *Objiciunt ſe mucronibus inſidiantium.*

Et ſe ſuaq; jactabunt, quocumque deſideraverit imperantis ſalus. Ibid.

CAPUT

CAPUT XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subſidiarios, atq; utrique ſeorſim deſcripti

ERgo Dilectus è tuis eſto, ſed, ut addidi, CUM JUDICIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita cenſeo, duo genera Militum ſcribenda: Ordinarios & Subſidiarios. Illos QUI ADSIDUE ET VELUT EX MUNERE ATQUE ARTE MILITENT: Iſtos, QVI RARENTER, QVIQVE DOMI SINT ALIARVM RERVM. Priores illos non aliud eſſe volo, quam legitimos quoſdam perfectoſque milites, & ut ita dicam vere Martis pullos, qui lecti in hanc unam ſpem, formentur omni *armorum exercitio, diſciplina caſtrorum, uſuq; militiæ.*

Ordinarius miles: Subſidiarius.

Prioris laus & uſus.

Veg. I. c. I.

Qui ſint velut invicta quædam acies: & *& ipſa plerumque fama bella profligent.*

Tac. de Morib. Germ.

Hi

Hi tales omnino Principi neceſſarii, *in pace decus, in bello præſidium*: Ibid.

Non multi ii ſcribendi.

ob cauſſam duplicem.

Sed neceſſarii haud multi, non ſolum quia Sumptus vito (immenſi enim faciendi ſint in aſſiduum illum frequentemque militem:) ſed quia turbas. Nam profecto ubi illi multi, facile *proni ad res novas*: 1. Hiſt.

Tum ingenio ſuo, tum *ubi vires reſpexere, ſecuritate.* Ibid.

Atq; eveniet, ut *contra morem obſequii, contra fas diſciplinæ* interdum *vim meditentur.* 1. Anal.

Non item in pace, una habendi.

Quibus rebus una cautio, ſi nec multi nimis ſint: nec ſemper una. Hoc volo, ut *extra bellum, centurias tantum ſuas turmaſque noverint.* 1. Hiſt.

Nam *longis ſpatiis discreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem; nec vitiis nec viribus miſcentur.* Ibid.

Quam multi, noſtro judicio, legendi.

Sed quo numero Ordinarii iſti igitur? Ægre certum aliquem definiam (pendet ſæpe à tempo-

temporibus res, tum à magnitudine cujuſque regni:) tamen communiter ĉ παχυμερῶς ſic præſcribo. In mediocri aliquo regno, unam * Legionem ſatis eſſe, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paullo grandiorem, quam pro modo Peditum, hic eſſe volo, quia è Subſidiariis, Pedites facile expleas, & bonos reperias: at in Equite aliter eſt, in quo tractu & mora opus, ut *exerceas & docendum cures equo, armiſq;.*

*Plenā intellego, ſex milliū.

* Plenis itē, equitū, quadringentorum.

Livius XXVII.

Equites hic imprimis curo.

Ordinarii iſti ſunto. At SVBSIDIARIIS etiam opus ut te firmes: quoniam palam eſt, exiguam illam manum non eſſe ad omnem vim hoſtilem. Hos non aliud eſſe volo, quam paratas ſemper Auxiliares aliquas copias, ſine duplici: ſive ut prioribus illis in acie jungas, ſive ut in præſidia diſtribuas opidorum.

Subſidiariorum deſcriptio & uſus.

Qui hoc ab Ordinariis differunt, quod illi quidem toto genere vitæ milites ſint, *& tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atq; arma, bello reſerventur:*

Diſcrimen ab Ordinariis.

Tacito De Morib. Germ.

Iſti,

Iſti, dumtaxat *juventus ſueta armis, & more militiæ exercita.* I. Hiſt.

In pace, ſibi vivunt. Qui extra belli tempus, *in artes vitaſq; varias diſparati.* Salluſt. ad Cæſ

In bello bellant. Res ſuas agunt: per bellum evocantur, & eandem aut ſimilem operam tibi, quam Mercenarii, præſtant. Sed hoc meliorem: quod non ſolum *reverentius & æqualius duci parebunt.* Tac. II Hiſt.

Obnoxii ſunt.

Damno ſi non ſunt. Sed etiam minus impendioſi tibi erunt, quoniam omnino *vilius conſtat armis erudire ſuos, quam alienos mercede conducere.* Veget. I. c. XXVIII

Paratiores exteris. Quod exteri illi in itu & reditu conſumunt, hoc ſi in armandis iſtis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi ſemper militarem manum. Nam illi longinque accerſendi, & cum diſpendio ſæpe exſpectandi ſunt: hi in tua ſede, uno edicto evocantur & adſunt. Unde eos parabis? *E pagis parandi* è pagis. Nam opida hic fugio cauſſa duplici, primum, quia omnino

omnino melior ad arma ruſtica plebs, ut * mox dicam: deinde, quia ſecuritati etiam Principis conſulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non eſt negandum, quæ ſi opidanis paſſim attribuis, vereor ne locis & mœnibus freti *rebellionem* fortaſſe *cæpient*.

*Cap. ſeq.

Urbani prons in motus:

Tac. III. Annal.

Fiducia locorum

Ibid. Ut ſolent homines, *Odio præſentium, & cupidine mutationis.*

Et ſuopte ingenio.

I. Hiſt. Atque ita *pateſieri occaſio etiam adverſum te poſſit.*

non iſtē iſti.

Qui metus longe à Paganis, tum quia natura mitiores; tum quia varie ſparſi & diducti, non temere conſentiant & coëant in unum. Nec enim alia in Subdiariis mea mens; quam ut per pagos vicoſq; ſingulos, quini, deni, viceni (ut frequentia aut infrequentia incolarum erit) deſcripti inſtructique habeantur: iidemque in centurias & cohortes ſuas tunc denique conveniant, cum erit bellum. Quos grandi

Numerus vorũ noſtro judicio. grandi aliquo numero eſſe quidni ſuadeam ? Nam revera hoc illud eſt, *Bellum parare ſimul & ærario parcere.* Salluſt. Jugurt.

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita dividam, non in legiones, ex iſtis legas, utile cenſeam: imo ſi plures, ſed Peditum tantum Nam Alas ruſticis non attribuo: & melius,ut in Nobilitatem & in *dites hac à pauperibus onera inclines.* Liv.1. *Quos plerosq; pedites velim.*

Plura, & tenuiora filo, de utiliſſima re in Notis.

CAPUT XII.

Vere cum Dilectu utrique capiendi: & Noia quinque ordine poſita, germana in milite virtutis.

Pars præcipua Dilectus, Ex eruptis & judiciũ. QVos eligas, dixi: pars altera Judicii ſupereſt, Quomodo. Nec enim paſſim profecto aut temere oblati adſumendi: ſed *caſtra, inquit, quos ad laborem & periculum accipiunt, faſtidioſe legunt.* Seneca Epi.

Quid

Veg. I. c.VII. Quid mirum? *Vires regni, & Romani nominis* (ait ille) *fundamentum in prima Dilectorum examinatione conſiſtunt.*

Cap. II Quo magis hæc pars tibi cum cura habenda, & *cum conſtet, in omnibus locis, & ignavos & ſtrenuos naſci;*

Illi ſeria inquiſitione rejiciendi, hi capiendi ſunt; ſi fortem quidem militiam vis & felicem. Boni autem robuſtique militis certa indicia & velut notæ ſunt, ad quas non fallaciter eum legas Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Vitam. *Sunt notæ certæ militaris viri.*

Nomine PATRIÆ intelligi palam eſt locum, ubi quis natus aut educatus, quem haud temere in Dilectu conſideres: quoniam profecto *locorum aſperitas hominum quoque ingenia durat.* I. *Patria.*

Curtio VII.

Seneca epiſt. *Fortior miles è confragoſo venit, ignior eſt, urbanus & verna.* *Vrbicelæ non boni.*

Itaque in utravis militia hunc ſperno.

Proca-ces. ſperno. *Nam vernacula* illa *multitudo, laſcivia ſueta, laborum intolerans*: Tac. 1. Annal.

Molles, Mercurio addicta, qui effæminat, ſemperque homines, *quanto pecunia dites & voluptatibus opulenti, tanto magis imbelles.* III. An.

Agreſtes boni *Ex agris ergo*, noſtro judicio, *ſupplendum robur præcipue videtur exercitus.* Veg. 1. c. III.

Catonis oraculum audio: *Ex agricolis & viri fortisſimi, & milites ſtrenuisſimi gignuntur.* 1. De Re ruſt c. 1.

Laboriſi. Et uſu conſtat *aptiorem armis ruſticam plebem, quæ ſub divo & in laboribus enutritur.* Veg. 1. c. III.

Duri. Quæ aſſuevit *hiemem & æſtatem juxta pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare.* Salluſt. Jugurt.

Sine commercus. *Minimeque ad eum mercatores ſæpe commeant, atque ea quæ ad effæminandos animos pertinent, important.* Cæſ. 1. De bel. Gal.

Tali-

Salluſt. Catil. *Talibus viris, non labor inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus erit, non armatus hoſtis formidoloſus.*

Veg. I. c. III. *Neſcio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum novit in vita.* *Sine deliciis*

Tac. IV Annal. Itaque ex iis leges, ſed hos maxime, qui *ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiaque magis inſuevere.* *Optimi etiam ex iſtis, ſilveſtres & montani*

De Mor. Germ. Aut ſiqui Septemtriones & mare verſus, *ipſo terra ſua ſolo & cælo acrius animantur.* *Aut ad mare horridū.*

Veg. II c. IV. At Nota altera ÆTATIS eſt, in quo, *ſi antiqua conſuetudo ſervanda eſt, incipientem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.* *II. Ætas.*

Ibid. Quod vult etiam ipſa ratio. *Nec enim tantum celerius, ſed etiam perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris.* *Juvenes legendi.*

Legi igitur eos ſuadeam, ex Romana Regula, ab anno XVII. aut paullum ſupra. Nam

iſtos grandes & veteranos ſi miſces; una etiam vetera vitia: ut ſunt propria *huius ſaculi mala, inertia & contumacia, & dedignatio parendi.* Plinius Paneg.

Seniores haud apti.

Ego ſane in Dilectu *non tam veteranos intuendos nobis arbitror*, Cicer. Philip.

Quam eos qui poſſint aliquando eſſe boni veterani. *Neque enim longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio.* Veget. II. cap XXIII.

Facilius autem eſt ad virtutem inſtruere novos milites, quam revocare præteritos. Idem III. c. X.

III. *Corpus.*

Nota tertia CORPVS, quod grande & prælongum placuiſſe nonnullis video: ut C. Mario, tironem exegit *ita ut ſenos pedes, vel certe quinos, & denas uncias haberet:* Veget. I. c. V.

Grande quidam probant.

Ut regi Pyrrho, qui *Dilectori ſuo fertur dixiſſe, Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.* Fronti. IV. Strat. c. I

Nec temere à viris magnis ab eo:-

eo : tamen, me judice, *non tam ſtatura rationem habere convenit, quam virium.* — Veget. c. V.

Viliuſque eſt fortes milites eſſe, quam grandes. — Idem c. VI.

Placeat mihi illa *media militaris ſtatura.* — Liv. VII. — Nos mediocre.

Sic tamen *ut ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligas.* — Veg I. c. VI.

Nempe quibus ſunt *dura corpora ſtricti artus, minax vultus, major animi vigor.* — Tacit. De Morib. Germ. — Quod ſiccum vegetumque potius, quam fluidum

Stricta inquam, *corpora*, nec probem facile craſſulos & *ſuperflua carne diſtentos.* — Veg. I. c. VI.

Velocitas enim eſt, *quæ præcepto exercitio ſtrenuum efficit bellatorem* : — Idem I c. IV.

A qua nimirum magna illa & *fluxa corpora* aliena. — Tac VI Hiſt.

Nota quarta ANIMI. Nam *hoc eſt, in quo totius reip. ſalus vertitur* (ait militaris Scriptor) *ut tirones non tantum corporibus, ſed* — Veg. I. c. VII. — IV. Animi

 etiam

etiam animis præſtantiſſimi diligantur.

Animus acer & præſens, & acutus idem atq; verſutus, invictos viros efficit. — Cic. II deOrat

Audaces, probi:

Sint igitur eligendi, Audaces, *habeantque confidentiam militarem.* — Veg. I. c. VIII

Quibus ſudor, pulvis, & alia talia, epulis jucundiora ſint. — Salluſt. Jugurt.

Fati ſui ſecuri.

.... Quos ille timorum

Maximus haud urget lethi metus, inde ruendi — Lucã. I

In ferrum mens prona viris, animæq; capaces.

Mortis.

Gloriæ avidi.

Ad ſummam, qui *nihil metuant niſi turpem famam.* — Salluſt. Jugurt.

Vere cunti

Nã hanc ſane volo timeant. Vere ſcriptor Græcus: Οἱ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαρραλεώτατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσὶ καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ — Plutar. in Agi & Cleom.

κακῶς

κακῶς ἀκούσῃ : Qui legum metuentiſſimi, idem in hoſtes audaciſſimi ; & pati quidvis minime verentur, qui male àudire maxime verentur.

Veg. I. c. VII. *Honeſtas enim idoneum militem reddit : verecundia, dum prohibet fugere, facit eſſe victorem.*

Ultima Nota VITÆ, id eſt, quo genere quæſtus aut artis ſeſe ſuſtentent. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignaviam aut ferociam, haud leviter hoc facit. *§ V. Vita.*

Ibid. Ego *piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omneſque qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynecæa pertinens, longe arbitror repellendos à caſtris.* *Mollium artium cultores mali:*

Liv. IIX. Quinetiam *opificum vulgus & ſellularii, minime militiæ idoneum genus.* *Sedentarii, mali.*

Sed nec ſervi olim admiſſi, aut damnati judiciis : quique genere aut vita infames, aliter quam nunc, cùm *tales ſocian-*

 tur

Viles aut infames mali. *tur armis, quales domini habere faſtidiant.* Veg. I. c. VII.

Et caſtra adeo non caſta, ut *quidquid uſquam corrumpi & corrumpere queat, in illis viſatur.* Tac. VI Annal.

Idonei ad Dilectum admovendi. Habes omnia de Dilectu: niſi quod duo hæc etiam moneo. Prius, ut *non leve hoc officium putes, aut paſſim quibuſcumque mandandum*: Veg. I. c. VII.

Sed *à magnis viris, magna diligētia idoneos eligi* cures *juniores.* Ibid.

Iſque iterandus. Alterum ut identidem repetas. Quia enim morbo, fuga, miſſione, numerus imminuitur; *ni ſi annis ſingulis, imo ſingulis pæne menſibus, in decedentium locum juniorum turba ſuccedat, quamvis copioſus exhaurietur exercitus.* Idem III. c. III.

CAPUT

CAPUT XIII.

De Diſciplina vera & ſevera dictum. Ea laudata, partes ejus (idque docendi cauſſa) quatuor facta. Singula explicata.

Val. II c. VII. *Diſciplina utilitas.*

SEd venio nunc ad præcipuum decus & ſtabilimentum imperii, MILITARIS DISCIPLINÆ tenaciſſimum vinculum:

Ibid. Ex *cujus ſinu omnes triumphi manarunt.*

Ac neceſſitas.

De qua veriſſime Imperator ille ad milites: *Diſciplina majorum remp. tenet, quæ ſi dilabatur, & nomen Romanorum & imperium amittemus.*

Alex. Sev. apud Lamprid.

Nam ſine ea quid dilectus? ille ſaltem qui poſſint eſſe boni milites, inveuit; ſed hæc, facit tales & ſervat. *Paucos viros fortes natura procreat, bona inſtitutione plures reddit induſtria.*

Veget. III. c. XXVI.

Nimis neglecta hodie.

At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, ſed obiit; neque mala, ſed nulla eſt. Vt omnino,

no, ſi reducere & inſinuare eam volumus; *de hiſtoricis vel libris, nobis antiqua conſuetudo repetenda ſit*; I. c. IIX.

Repetenda à Romanis.

Et maxime Romanorum. Quis enim populus melius aut firmius eam coluit? Imo *Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam caritas liberorum.* I c. l. XIX. De capt.

Qui feliciſſime ea uſi.

Magno quidem cum fructu, quoniam, ſi inſpicimus, ea ſola *acriter retenta Principatum terrarum Romano imperio peperit.* Vale. II c. IIX.

Qua ipſa de cauſſa, tu animoſe Princeps, *omnibus imperii nervis ad revocandam priſtinæ diſciplinam militiæ debes conniti*: Ibid.

Deſcriptio Diſciplinæ.

Me, pro viribus, adjuvante & præeunte. Appello autem Diſciplinam, SEVERAM CONFORMATIONEM MILITIS AD ROBVR ET VIRTVTEM.

Ejus partes.

Partes ejus ſive munia (ut quæ varie ſparſa ſunt, in doctrinæ quemdam gyrum redigam) facio quattuor: Exercitium, Ordi-

Ordinem, Coërctionem, Exempla. Priores duæ ad ROBVR ſpectant maximè; tertia ad VIRTVTEM; quarta ad utrumque Per EXERCITIVM, intellego, ut electum militem aſſidue ad Arma condocefacias & ad Opus. Ipſum nomen ita ſuadet, nam *Exercitus dicitur, quod melior fit exercitando.* *Exercitium.*

Varro IV. De L.L.

Ipſa res & ratio. Cum enim ad omnes artes perficiendas uſu aliquo & exercitio opus ſit; cur id in iſta militari neglegamus, *ſine qua aliæ artes eſſe non poſſunt?* *Quod in omni re valet: Etiam hic.*

Veget. III. in Præf.

Caſſius ſolebat dicere: *Miſerum eſſe, cum exerceantur athletæ, venatores, & gladiatores, non exerceri milites quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.* *Dat uſum armorum.*

Vulcat. in Avid Caſſio.

Imo & felicior labor. Nam *in omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quam ars & exercitium ſolent præſtare victoriam.* *Dat victoriam*

Veget. I. c. I.

Ergo tu curabis, ut *ſive Legio, ſive Auxilia fuerint, exerceantur aſſidue.*

II. c. XXIII.

Quo-

Exercē-dis Armis milites.

Quomodo? Primum *tironibus, per cotidiana exercitia, Armorum eſt demonſtranda doctrina.* I cap. VIII.

Idque exemplo veteri, à *Campidoctoribus.* Veg. & alii.

Aſſuefaciendi ad ordinem.

Ut *Miſſile, & deſtinato ictu, & magnis viribus iaciant:* I. C IV.

Ut norint tractare ſcutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere: Ibid.

Ut militari gradu *ambulare celeriter & æqualiter diſcant:* C. IX.

Sic ut *ne locum deſerant, ne ordines turbent.* C. VI.

Ad imaginē omnem præliorum.

Denique, ut *quæcumque evenire in acie atque præliis poſſunt, omnia in campeſtri meditatione prænoſcant.* Cap. I.

Simulata pugna bona

Cui rei utile, eos interdum *inter ſe in modum juſtæ pugnæ concurrere:* Livius XXVI.

Cũ præmiolo aliquo ſtrenuis.

Ac tum præmium etiam aliquod propon:, καὶ ταῖς ἱππικαῖς τάξεσιν, ἥτις κράτιστα ἂν ἱππεύοι· καὶ ταῖς ὁπλιτικαῖς, ἥ τις ἄριστα. Xenop in Ageſilao.

ἄριστα σωμάτων ἔχει : & e quéſtribus turmis, quæ equo optime utentur; & Legionariis cohortibus quæ corpus decentiſſime gerent ſub armis.

Veget. I. cap. III. Hoc Armorum exercitium eſto: ſed addo & Operis, ut condiſcat tiro aſſidue *Laborare, decurrere, portare pondus, & ſolem pulveremque ferre.* *Exercẽdi etiã Opere milites.*

III. c. XXVI. Indurant hæc militem: & *exercitus labore proficit, otio conſeneſcit.* *Quod corpora firmat.*

I. c. XIX. Sed uſum quoque ſæpe habent, cum *in arduis expeditionibus neceſſitas imminet annonam pariter & arma portandi.* *Et variũ uſum habet belli*

C. XXI. Nec iſta tantum, ſed *caſtrorum quoque munitionem debet tiro condiſcere.* *Præſertim ad caſtra ſtruẽda.*

C. IV. Eoque fine *foſſam ducere, & ſudes ſcienter figere.*

C. XXI. Cur pigeat? *Nihil neque tam ſalutare, neq; tam neceſſarium invenitur in bello;*

Sive ut te tueare, ſive ut hoſtem premas & circumvellas. Sane

Sive ad munitiones in hoſtem. Sane *Domitius Corbulo, Dolabra, id eſt operibus, hoſtem vincendum eſſe dicebat.* Fronti. IV. Strateg. c. XII.

Hæc olim Romanis ſolita. Hæc nova, inquiet aliquis. Imo per vetera, nec Romanis tantum uſitata, de quibus audi Tullium: *Qui labor, & quantus agminis? Ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſiquid ad uſum velint, ferre vallum. Nam ſcutum, galeam, gladium, noſtri milites in onere non plus numerant, quam humeros, lacertos manus.* Cic. II. Tuſcul

Hæc Germanis; aliisque. Sed etiam priſcis Germanis, è quibus Catti militem ſuum, *ſuper arma ferramentis quoq; & copiis onerabant.* Tac. de Morib. Germ.

Nos, heu deſides. Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra militia: non iſta noſtra, ubi in agmine plus calonum, imo & ſcortorum eſt, quam militum. Nam foſſores & ejuſmodi operas, deus bone, quanto labore quærimus, ſumptu circumducimus? Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Militemus.* Capito in Petr.

Emendemus.

Nec

Nec *hæc credantur eſſe difficilia, ſi uſus acceſſerit.* Veg. I. C. XIV.

Omne opus difficile videtur, antequam tentes : II. C. XIV.

At *nihil eſt, quod non aſſidua meditatio facillimum reddat.* I. C. XIX.

Et cur *deſperes fieri poſſe, quæ facta ſunt ?* III. C. X

Ordinis uſus in exercitu.

Jam pars altera diſciplinæ, ORDO: qui multipliciter in Militia ſervandus. Primum in digerentis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias, quod pulchrum, quoniam τεταγμένη ἡ στρατιὰ, κάλλιστον μὲν ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερέστατον δὲ τοῖς πολεμίοις : *ordinatus exercitus, jucundiſſimus aſpici amicis, moleſtiſſimus hoſtibus.* Xenop. Oecon.

Ad digerendū

Sed & utile, quia *acies diſtinctior & ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus ſit, facilis jungenti.* Liv. IV

Ad imperandū

Eademq; facilior ad imperia : cum *miles ſcilicet centurioni, centurio tribuno obſequitur.* Tac. I. Hiſt.

Atque ita ordine *imperium Ducis ſimul omnes copiæ ſentiunt.* Seneca Epiſt.

Et *ad nutum regentis, ſine tumultu reſpondent.* Ibid.

Certum enim & clarum eſt, non omnia omnibus imperanda, ſed *ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor Diſciplinæ habet, ut multa Centuriones Tribunoſque tantum juberi expediat.* Tac. 1. Hiſt.

Ad incedendū

Jam id quoque videndum, *In Itinere vel in Acie, ut omnes milites incedendi Ordinem ſervent.* Veg. 1. c. ix.

Ad ſtādum in acie.

Ut æquali legitimoq; ſpatio miles diſtet à milite: C.xxvi

Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxent. Ibid.

Deniq; contra omnem turbam

Grande in his rebus momentum: & ſæpe integri exercitus periere à tali aliqua confuſione. Ἐϛὶν δ᾽ οὐδὲν οὕτως οὔτ᾽ εὔχρηϛον, οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις: *Eſt vero nihil tam utile aut decorum hominibus, quam ordo.* Xenop Œcon.

Quem

Quem in caſtris etiam mihi ſerva, ut illa habeant apta dimenſione vias ſuas, portas, fora: & ſint velut ad formam minutæ urbis. Ibi *pro gradu, legionibus, auxiliis, equitibus, & peditibus, loca in quibus papiliones tendant, depatenntur*: *Ordo in ipſis caſtris habendus.*

Veget. III. c. VIII.

Aſſignatione certa locorum.

Sic ut facile cuique ſit & locum ſuum & commilitones reperire. Nec enim ſolum per Centurias velim eos tendere, ſed hæ *in contubernia diviſæ ſint: ut decem militibus ſub uno papilione degentibus unus præſit Decanus, qui caput contubernii nominatur.* *Diviſio Contuberniorum.*

II. c. XIII.

Et plura talia, quæ alieno iſto & pæne arenarum funiculo ægre necto, tu prompta ea habes apud Polybium maxime, ac ſcriptores Romanos.

Pars tertia, COERCTIO: quæ mores ſcilicet militum coërcet ac frænat. Nam etſi, *neſcio quo pacto, aſſidue dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram*: *Coërctio & adſtrictio morum uſurpanda.*

Caſſio. I. Var. ep. IX.

Maxime circa tria. Tamen cuſtodiendi aliquatenus: aut ſolvitur militia tua, imo perit. Tria ſunt ſine quibus non robur in exercitu, non ordo: Continentia, Modeſtia, Abſtinentia. Servabis hæc igitur. Continentiam primo, in Cibo & Venere, id eſt, ne milites tui effuſe ſint *conviviis & ventri dediti, & turpiſſimæ parti corporis.* Salluſt. Jugurt. *Vitādus duplex luxus.*

Utraque res enervat, & *degenerat a robore ac virtute mites aſſuetudine voluptatum.* Tac. 1 1 Hiſt. *A quo mollities & languor*

Siquid ardoris ac ferociæ habuit, poputis & commeſſationibus deteritur. Indidē

Haud vane olim dictum: *Vna Annibalem hiberna ſolverunt, & indomitum illum nivibus atque Alpibus, enervaverunt fomenta Campaniæ. Armis vicet, vitiis victus eſt.* Seneca epiſt.

Quæ tu cave, & arce ſeveriter à caſtris tuis *luxurioſos apparatus conviviorum & inſtrumenta libidinum.* Tac. 1. Hiſt.

MODE-

Modeſtia ſervanda.

MODESTIAM ſecundo exiges, eamque tripliciter, in Verbis, Veſtibus, factis. In Verbis: ne ſint vani, bucca turgidi, & quod dicitur, Attici milites, qui *in conviviis & circulis, cum de hoſtibus mentio incidit, vix manibus temperant:*

Livius] XXXII.

Jactabundi, odioſi.

Sed iidem vix vultum eorum ſuſtinent. Nam id eventu ſemper firmum: *Ignaviſſimus quiſque, & in periculo minimũ auſurus, nimiũ verbis, lingua feroces.*

Tacit. I Hiſt.

Imo & ignavi.

Videbiſque *viros natos militia, factis magnos, ad verborum linguaeque certamina rudes eſſe.*

Liv. IX.

Vera Virtus, tacita.

Egregie noſter: *Fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus, qui ante diſcrimen modeſtiſſimus.*

Tac. I. Hiſt.

Itemq; Philoſophus: Οἱ δ' ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δ' ἡσύχιοι: *Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.*

Ariſto. in Eth adNiccom.

Quibus ſcilicet *pectus animorum iraeque tacitae plenum, omnem ferociam in diſcrimen ipſum certaminis differt.*

Liv. VII.

Facit, non dicit.

Compeſce igitur ventoſas linguas, & cum Memnone edicito: *Pugnare te conduxi, non conviciari.* Plutar. Apoph

In Curia verbis opus, in pugna manibus.

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου,
ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Homer Iliad. γ

Lingua in conſilio valet, in certamine dextra.

In Veſtibus modeſtiam etiam quæro, quia etſi melius, eos *in decoris armis & militaribus equis, quam in ſcortis atque conviviis libidinem habere:* Salluſt. Catil.

Splẽdor & jactantia in veſtitu vitanda.

Tamen ſervari modum valde approbem, & ſperni externum omnem luxum. Magni duces ſic ſtatuerunt: *Horridum militem eſſe debere, non cælatum auro argentoque, ſed ferro & animis fretum.* Liv. IX.

Miles horreat.

Quippe illa, prædam verius quam arma eſſe: nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem & vulnera. Ibid.

Tales priſci illi Macedones,

non

Curt. III. *non auro, neq; diſcolori veſte, ſed ferro atq; ære fulgentes.*

Etſi Cæſar in mente alia, qui *ſuos habuit tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret; ſimul & ad ſpeciem, & quo tenaciores eorum in prælio eſſent, metu damni.* *Cæſar hic diſciplinæ negligens.*

Suet. Jul. c. lxvIII.

Sed nempe Cæſar, qui rigidæ & priſcæ diſciplinæ adeo non retinens, ut ſit *jactare ſolitus, Milites ſuos etiam unguentatos, bene pugnare poſſe.* *Fortuna ſua confiſus.*

Ibid.

Tu ſperne ſupervacua; *nec* teneat aut *terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti: quod neque tegit, neque vulnerat.*

Tacit9, in Agr.

Multo magis hoc vide, ut bene armati tui ſint, quam ut ornati *Neceſſe eſt enim, ut dimicandi acriorem ſumat audaciam, qui munito capite & pectore, non timet vulnus.* *Nos malumus armari pulchre militem.*

Veg. I. c. XX.

At nunc (pudor!) *gravis pediti lorica videtur & galea.* *Hodie negligitur, magno malo.*

Ibid.

Ita fit, ut non de pugna, ſed de fuga cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Ibid.

In factis denique Modeſtiam exigo, ut obnoxii nimirum parenteſque ſint, *intenti ad ducis non ſignum modo, ſed nutum.*

Patiētia decet milit̄e.

Curt. III.

Odi curioſos aut refractarios: quiq; *juſſa ducum interpretari malunt, quam exſequi.*

Tac. II Hiſt.

Non inquiſitio, aut retractatio.

Bene Æmilius Paullus: *Militem hæc tria curare debere. Corpus ut quam validiſſimum & perniciſſimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad ſubita imperia.*

Tria eius munera.

Liv. XLIV.

Cetera diis immortalibus & Imperatori curæ eſſe. Ibid.

Enimvero *diviſa inter duces militeſq; munia:*

Tac. III. Hiſt.

Illis arma & animus ſint: iſtis conſilium & virtutis ſuæ regimen relinquant.

Imperatori juſſio relinquenda.

I. Hiſt.

Taran-

Ibid. *Parendo potius, quam imperia ducum ſciſcıtando res militaris continetur.* *Militi ſola executio.*

Mihi Braſidæ monitum pro pulchro: Νομίζετε, ait ad ſuos, εἶναι τοῦ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι, καὶ τὸ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι: *Cenſeie hæc eſſe bona militia, Velle, Vereri, Obedire.* (Thuc. v) *Breve ſed pulchrũ dogma.*

Tertio ABSTINENTIAM ingeſſi, qua volo milites à vi rapiniſque abeſſe, & habere manus puras. *Non permittes milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes.* (Caſſio. VI. Var epiſt. XXIII.) *Violẽtia arcenda milite.*

Vivant cum provincialibus jure civili, nec inſoleſcat animus qui ſe ſentit armatum, quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet præſtare paganis. (Idem VII. ep. IV.) *Ne Provinciales infeſtet.*

Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat annona ſua contentus ſit. (Vopiſc in Aur.) *Nec paſſim rapiat.*

Denique ita tranſeant, *ut non*

non modo manus, ſed ne veſtigium quidem cuiquam peccato nocuiſſe dicatur. Cice. pro leg Man.

An rideor? ut nunc mores ſunt, credo. At apud veteres ſtricte hæc in uſu: ut *memoriæ tradiderit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede caſtrorum fuerat complexa metatio, poſtero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* Fronti. IV. Stratag. c. III.

Veterũ hic obſervantia mira.

Pars ultima Diſciplinæ, EXEMPLA: quo nomine præmia intellego & pœnas. Nam profecto ad robur & virtutem militum excitandam utraque hæc valde poſſunt. Præmia quidem, ſi bene meritis ea tribues; & Promotiones, Honores, Opes miles ſperabit, ab inſigni aliquo facto. Neceſſum eſt acrius ille dimicet, *quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris judicium conſuevit evehere.* Veg. II c. XXIV

Præmiis miles erigitur.

Notum illud eſt: *Eo impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos ſperetur.* Liv. IV.

Et, *Nihil à quoquam expe-*

ti,

Tac. IV Annal. *ti, niſi cuius fructus ante provi- derit.*

Itaque Romani hîc mirifici, qui non ſolum altiores ordines aſſignabant à virtute: ſed etiam publice laudes cumulabant & honores, donabantque pro concione, haſtas, phaleras, coronas

Jam Pœnis quoque omnino opus, & Severitas vel efficaciſſima, ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit: *A militibus Imperatorem potius, quam hoſtem metui debere.* (Valer. II. c. VII.) *Pœnis idem continetur.*

Nam *indulgentia & largitio, ſpecioſum reddunt præſentem exercitus amorem, paullatim tamen & occulte militarem diſciplinam ſeveritatemque minuunt.* (Cæ. III bel. Civ.) *Indulgētia pernicioſa.*

At *delicta militum nulla venia proſequi, uſu ſalubre & miſericordia melius ſemper apparuit.* (Tacit. XIII. Annal.)

Aſtringe igitur. *Aſpero & abſciſo caſtigationis genere militaris Diſciplina indiget, quia vires armis conſtant; quæ ubi à recto tenore diſci-* (Val. II c. VII.) *Armati aſpere habēdi.*

deſciverunt, oppreſſura ſint, niſi opprimantur.

Hecq; ipſos delectat etſi non delectat

Gaudet eo ipſe miles.

---tam diri fœderis ictu Lucan. V.

Parta quies, pœnaque redit placata juventus.

Tēporū tamen inſpectio eſto.

Diſcrimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. *Milites, inquit, pœna & timor in ſedibus corrigunt; in expeditionibus, ſpes & præmia faciunt meliores.* Veg. III. c. 11.

Ad Romanos iterū relegatus Princeps.

Dixi de Diſciplina, ut potui alienis verbis, diſtincte & aperte. Sed iterum inculco, ſi plenam legitimamque eam vis, *Diſciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex parviſſimis finibus. imperium ſuum pæne ſolis regionibus & mundi ipſius fine diſtendit:* Idem I c. I X.

Idque poſt Deum, hac una duce.

CAPUT

CAPUT XIV.

Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolum utiles. Duplices eſſe. Semper in iis peritiam magis quã Virtutem ſpectari, & unum in uno bello eſſe debere.

DE Militibus, perduxi quo volui: alteri nunc è Viris ſtilum & manum meam poſtulant, id eſt Duces. Quos utiles bello eſſe quid dicam? imo neceſſarios: animam nempe exercitus, & vitam ipſam, adeo ut vere ſcriptum ſit, *Militarem ſine duce turbam, eſſe corpus ſine ſpiritu.* — *Ducũ neceſſitas.* — Curt. x

Quinct. v. Et, *ut remiges ſine gubernatore; ita milites ſine Imperatore, nihil valere.*

Flor. II c. XIIX *Tanti eſſe exercitum, quanti Imperatorem,* alibi leges. — *Vt illi, talis miles.*

Bene & perite iſte dirigit? ille bonus. male? malus. Itaq; tu *(quod rariſſimum, nec niſi ratione Diſciplinæ conceſſum) plus in Duce repones, quam in exercitu.* — Tac. de Morib. Germ.

Illum

Duplici diſcrimine Duces. Illum ante omnia quæres; talem, qualem deſcribam. Duo enim genera Ducum: Primarii, Secundarii. Illi, QUI SUMMÆ REI IMPERANT, SUISQUE AUSPICIIS ET DUCTU REM GERUNT. *Primarii.* Iſti, QUI IMPERANTIS ALTERIUS NUTU SIVE JUSSU IMPERANT, ET SUO SALTEM DUCTU REM GERUNT. *Secundarii.* In prima claſſe, quivis Rex aut Princeps, in ſuo ſolo: in altera, ii qui ab his conſtituuntur. Adminiſtri bellorum & legati. De prioribus illis, cum bellum eſt, *intereſſe eos pugnæ an ſeponi melius foret, dubitavere,* *Supremi Duces an prœliis intereſſe debeant* Tac. 11 Hiſtor.

Nec injuria. Adeſſe enim ipſi rebus debere videntur, quoniam *Præaſſumâte.*

— Ubi ſummus Imperator
non adeſt ad exercitum, Plaut. Amph.

Citius quod non facto eſt uſus,
fit, quam quod facto eſt opus.

Adde, quod præſentia ſua robur & vires inſpirant militi, nec male Antigonus olim trepidanti gubernatori (in navali prœlio

lio contra Ptolemæi duces) & multitudinem hoſtilium navium cauſanti: Ἐμὲ δ᾽, ἔφη, αὐτὸν παρόντα πρὸς πόσας ἀντιτάττεις;
Plutar. Apoph *Me vero ipſum, inquit, præſentem cum quot comparas?*

Recte, ſed tamen altrinſecus cauſſa ambigendi etiam: quia tutius videtur, ut ille ſummus *dubiis præliorum exemptus, ſummæ rerum & imperii ſeipſum reſervet.* — Tac. II Hiſt. — *Pro negante.*

Egeſi v c.xxx. — Nam *in milite, unius ſors eſt; in Imperatore univerſorum periculum.*

Tac. IV Hiſt. — Ego diſtinctiuncula rem expedio. Nam *ſi ſtatus imperii, aut ſalus provinciarum in diſcrimine vertatur, debebit in acie ſtare.* — *Solutio:* *Aliquando inter ſit:*

Ibid. — At cenſeo *minora bella, minoribus ducibus deleganda.*

III. An. Thuc. VI. — *Non enim decorum Principi, ſi una alterave civitas turbet, omitti urbem unde in omnia regimen.* — *Aliquando abſit.*

Ergo interdum ibit ipſe, interdum

terdum mittet. *P*lureſne? nihil impedit: ſic tamē ut imperii militaris ſumma ſit penes unum. Semper enim reperies μέγα βλάψαι καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατηγῶν, καὶ τὴν ἀναρχίαν: *Plurimum nocere, & multitudinem imperantium, & regimen nullum aut incertum.*

Exitioſi tamen plures Duces.

Nec de nihilo invaluit adagio:

Proverbialis verſus.

Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν:

Multi imperantes perdidere Cariam.

Ergo legendus aliquis unus peritus, prudens, ne *quem tu imperare juſſeris, is ſibi alium imperatorem quærat.* Sallust. Jugurt.

Sēperq; uni bello unus præficiendus.

Nam peritiæ potiſſima hîc ratio, & recte Ariſtoteles; Ἐν τῇ στρατηγίᾳ, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δεῖ βλέπειν, τῆς ἀρετῆς: *In bellica Præfectura major aſpectus habendus Peritiæ, quam Virtutis aut morum.* 1. Poli. c. 1x.

Miles potius quā vir bonus.

CAPUT

CAPUT XV.

Boni Ducis τεκμήρια ſive Notæ, quinq; eas videri: quas ordine explicamus.

SEd ut totum hoc magis tibi referem,& clariuſ liqueat qui utiliter capiendi: ego tibi veros germanoſque Duces & eorum partes, paucis nec vanis colori-bus depingam. Tu da mihi mentem, & quod id ſacris olim acclamari ſolitum.Hoc age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro; Scientiam, Virtutem, Providentiam, Auctoritatem, Fortunam,SCIENTIAM: nempe ut artis ſuæ gnarus ſit, & qui militiam longo uſu combiberit,non auditione ſolum aut lectione. *Qui plures*, inquam, *per provincias ſtipendia expleverit:*

Quæ ſpectanda in bono Duce.

I. *Sciẽtia, ſive peritia.*

Tac. III. Annal.

Et *nullum genus belli ſit, in quo illum non exercuerit fortuna.*

Cic. pro Manil.

Qui norit, *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus.*

Tacit. III. Annal.

Qui

Quæ vero à periculo utriuſq; fortunæ.

Qui *ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eoque interritus.* I. Añal.

Nam iſti aſſidue in rebus prolixis & lætis, diſplicent, *nec temere adverſa caſuum reputat, quẽ fortuna numquam decepit.* Liv. xxx.

II. *Virtus.*

VIRTVTEM ſecundo adjungo: & intellego Corporis ingeniique vigorem quemdam, & ſimul Animi probitatem. Vigorem in his talibus, ut *exerceat legiones etiam ſine bello; cura, proviſu, perinde agat, ac ſi hoſtis ingruat.* Tac. XII. Annal.

Ut alacer actu oſuſq; ſit.

Ipſemet *plerumq; in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.* V. Hiſt.

Qui auſit

Suis præeat, & vere ducat.

--- *primus ſumpſiſſe labores,* Silius I

Primus iter carpſiſſe pedes.

Quique adeo de ſe poſſit effari: *Facta non dicta mea, vos milites ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere.* Liv. VII.

Ipſe

Luca. 1x. de Cato.

Ipſe manu ſua pila gerens, præcedit anhelis

Militis ora pedes, monſtrat tolerare labores,

Non jubet.

Denique breviter; cui adſit

Ci pro leg. Man. *Labor in negotio, Fortitudo in periculo, Induſtria in agendo, Celeritas in conficiendo.*

At Animi virtutes adhibendæ etiam quædam ſunt. *Non enim ſolum bellandi virtus in ſummo atque perfecto Imperatore quærenda eſt, ſed multæ ſunt partes eximiæ, hujus adminiſtræ comitesque virtutis.*

Ibid. — *Internas etiã virtutes habeat.*

Quanta Innocentia debent eſſe Imperatores? quanta omnibus in rebus Temperantia? *quanta Fide? quanta facilitate? quanta humanitate?*

Ibid.

Quæ niſi aut omnia, aut pleraque habeat, *non ego poſſum Imperatorem in aliquo numero putare.*

Ibid.

At tertio PROVIDENTIAM

III. Providentia. laudo : id eſt, cautos cunctanteſque duces, *nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, commiſſuros ſe Fortunæ.* Liv. XXII.

Cautus eſto.

Sperno equidem iſtos *ferociter omnia ac præpropere agentes;* Indidē

Et *contemnendis, quam cavendis hoſtibus, meliores.* Tac. IV Hiſt.

Etſi callidos amat vulgus.

Etſi grati ſæpe vulgo, quoniam ſolidis aut *barbaris cunctatio ſervilis; ſtatim exſequi, regium videtur.* IV Ann

At ſane *ſi militaris ſuffragii res ſit, haud dubie Minutium* aliquem *Fabio præferant ducem.* Liv. XXII.

Sed temeritas alieniſſima à Duce.

Non tu ſic deſipies, magiſq; cum Auguſto, *Nihil minus in perfecto duce, quam feſtinationem temeritatemque convenire, arbitrabere.* Suet. Auguſt c. XXV.

Janus ille eſto.

Et cum Sertorio, Ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν, κατόπιν μᾶλλον, ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν: *Quod oporteat ducem reſpicere magis, quam proſpicere:* Plut. in Sertor.

Cato apud Veg. I. c. XIII. *Præliorum enim delicta emendationem non recipiunt.*

Plut. Apoph. Et ut ille ajebat, Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δὶς ἁμαρτεῖν: *Non licet in bello bis peccare.*

Liv. XXII. Atqui peccat pæne neceſſario, qui feſtinat. *Temeritas, præterquam quod ſtulta eſt, etiam infelix.* Nã properi ruunt.

Lib. XII. Nonne expoſita ad omnes laqueos? *Polybius* pulchre: Προπέτειά γε μὴν καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἄλογος, ἔτι δὲ κενοδοξία καὶ τῦφος, εὐχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπισφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις, πρὸς γὰρ πάσας ἐπιβουλὰς, ἐνέδραν, ἀπάτην ἕτοιμος ὅγε τοιοῦτος: *Celeritas & Audacia & Impetus præter rationem, & Vanitas ac typhus, hoſtibus quidem opportuna, noxia vero maxime amicis. Nam ad omnes inſidias, fraudes, atque aſtus obnoxius eſt hic talis.*

Curt. IV. Quod ſi tamen non labitur: quid efficit? parum, & *Temeritas ubi primum impetum effudit, ſicut quædam animalia, amiſſo aculeo, torpet.* Agunt, non patrant.

Ergo omnino ex Euripidæo ſcito,

> Ἀσφαλὴς μὲν ἐσ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης: — Eurip. in Phœniſ.
>
> *Melior eſt Dux circumſpectus, quam projecte audaculus.*

Sine timidum, pro cauto; tardum, pro conſiderato; imbellem pro perito belli vocent: — Liv. XXII.

Sine *læti* ſint *in vulgus milites, ferocia ducis.* — Indidē.

Efficaciores. *Malo te ſapiens hoſtis metuat, quam ſtulti cives laudent.* — Indid.

Iſta nubes, quæ ſedit in montibus, ſollicitata procella aliquando *imbrem dabit.* — Indid.

Non enim ego ut nihil agatur, moneo: ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna. — Indid.

Quamquam utinam & iſta adſit! Nam quarto loco in Duce deſidero FELICITATEM.

IV. Felicitas. Ea ſane comes fere conſilii & rationis eſt, ſed tamen paullo benignius quibuſdam attributa à

Deo.

Cicero pro leg. Man. — Deo. Ille unus ejus auctor: *eamque praſtare à ſeipſo nemo poteſt.* — *Quæ à calo eſt.*

Proverbialis verſus. — Θεῷ δ' ἄμεινόν ἐστιν εὐτυχεῖν βροτοὺς:

Felicitas eſt munus à ſummo Deo.

Etſi igitur Providentia potens valde ad ſucceſſum: tamen ego cum Platone cenſeo, In Epinom. — στρατηγικὴν τέχνην εὐτυχίας πλείστης δεομένην: *Militarem artem plurima fortuna egentem.*

Euſtat. in 11. Iliad. — Sunt enim quidam profecto ἐν τετράδι γεννηθέντες: *quarta luna nati.* — *Minime quibuſdam attributa.*

Ex A. Gell. — Qui *domi habent equum Sejanum.*

Adeo cuicumque rei manum aut mentem admovent, ea ſe avertit. Contra alii, *quibus etiam venti tempeſtateſque obſecundant.* — Cic. pro leg. Man. — *Aliis velut agnata.*

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque ſortem aſpiciam & *exiſtimo* olim *Maximo*, *Marcello*, *Scipioni*, *Mario*, & *cæteris magnis Imperatoribus*, *non ſolum*

propter virtutem, ſed etiam propter Fortunam, ſæpius imperia mandata, atq; exercitus eſſe commiſſos.

V. *Auctoritas.* Poſtremum AUCTORITATEM requiſivi. *Vehementer enim pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii, de Imperatoribus exiſtiment.* Cic. pro leg. Man.

*Dixi lib. IV. c. IX.

Ea * proles maxime Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab aſtricta quadem Imperii forma. Vegetii III. c. I. monitum prudens, *Dux* inquit, *Auctoritatem maximam ſeveritate ſumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium credatur ignoſcere.*

Severitas eam gignit.

Nam faciles profecto iſti & & mites, viteſcunt. Bene olim Scipio: Τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις· τοὺς δ' εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους: *Ducum auſteros & rigidos, ſuis; at faciles & largitores, hoſtibus eſſe utiles.* Appian Iberic.

Dux facilis, inutilis.

Quid ita? Τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστὶ κεχειρωσμένα τε καὶ καταφρονητικά· τοῖς δ' ἀνθρωπεῖα μέν, Ibid.

Contemptus ſuis.

μὲν, εὐπειθῆ δὲ καὶ πᾶσιν ἕτοιμα : *Nam iſtis quidem* (facilibus) *milites delectari videntur, ſed eoſdem contemnunt: illos* (auſteros) *adverſari, ſed iiſdem obediunt, & per omnia parent.*

Contra Severus æſtimatur.

Tac. 1. Hiſt. Imo revera nec *militibus quidem* iſti *ingrati, eandem virtutem admirantibus cui iraſcuntur.*

Indid. Præſertim ſi temperetur interdum aliqua comitate. *Nam favorem militum ut largitione & ambitu male acquiras, ita is per bonas artes haud ſpernendus.*

Atque adeo amatur ſi in tẽpore benignus.

Curt. III. Uti ſunt, *Exercitatio corporis inter ipſos, cultus habituſq; paulum a privato differens.*

Tac. I. Item, *ut quis inops aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargiri:*

Curt. III. Aliiſque *vel ingenii dotibus vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus ſis, efficere.*

CAPUT XVI.

Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſive guſtus; itemque Moneta, quæ uſui Ante pugnam, & in pugna.

Conſiliorum utilitas.

AC de Viris univerſe jam abſolvi. Conſilia ſuperant, ultimum ſed neceſſarium Belli inſtrumentum. Quid ſine eis apparatus omnes ſint? fumus, quid Viri? funus. Nec Verbis oſtendi opus: *Periculo atque negotii compertum eſt, ingenium in bello plurimum poſſe.* Salluſt. Catil.

Imperatori ea neceſſaria.

Videbiſque magnos Duces *plura conſilio, quam vi perfeciſſe.* Tac. IX Annal.

Ideo Cæſar definiit, *Non minus eſſe Imperatoris conſilio ſuperare, quam gladio.* I. Com. Bel. Cic.

Et Carthaginenſes, *Duces bella pravo conſilio gerentes, etiam ſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffigebant quod bene geſſerant, deorum immortalium adjutorio; quod male commiſerant, ipſorum culpæ imputantes.* Vale II c. VII.

Nec

Cæſar Com. VI. Nec ſane immerito. Nam etſi *multum cum in omnibus rebus, tum in re militari poteſt fortuna,* *Eventꝰ plerũq; ab illa.*

Cic. pro Marcel *Et quidquid eſt proſpere geſtum, id pæne omne ducit ſuum:*

Tamen profectò Conſilii quoque magnæ & validæ hîc partes ſunt: ab eoque bono illa fere bona. Quo adſpectu dixit Attius, *Fabrum eſſe ſuæquemque fortunæ.* Apud Salluſt. ad Cæſ.

Liv. XXII. Et Fabius: *Bono Imperatori haud magni momenti fortunam eſſe: mentem rationemque dominari.*

Conſilia igitur adhibenda, ſed quæ, aut quomodo? ægre dixerim. Nam *conſilia magis res dant hominibus, quam homines rebus.* Ibid. *Tamen certa præſcribere, arduum.*

Iis te aptare debes: præſertim in bello. Ἥκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ, αὐτὸς δ' ἀφ' αὑτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ παρατυγχάνον: *Minimè omnium enim bellum ex decretis procedit, ſed ipſum ex ſe multa invenit, & ut res ſunt nata.* Thucy. I.

Sed nec decore ſatis dixe-

 tim.

Et non nemo in me carpat.

tim. An ego *jam nunc locatus in urbe ſciam, quæ tibi armato gerenda ſint?* Livius XXII.

Ridear, nec immerito aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. Itaque numquam hoc mihi ſumam, ut tamquam è ſublimi, Sagatis aut Paludatis, in Toga mea præcepta dem: Sed ſaltem ex magno Conſiliorum acervo pauca ſeligam, & velut pugno præferam in exemplum. Quod tamen ut partite & methodo aliqua fiat, diſtinguo Conſilia, in Recta & Obliqua. Illa appello, QUÆ PLANAM ET MILITAREM VIAM INEUNT: Hæc, QUÆ OCCULTAM ET FRAUDIUM ATQUE ASTUS SEMITA GRASSANTUR. Prioris generis hæc ſunt.

Specimẽ eorũ damus.

Conſilia nobis duplicia

Occaſionis prima ratio.

OCCASIO in bellis obſervanda Κρατεῖ δὲ ἐπὶ πάντων μὲν τῶν ἀνθρωπείων καιρὸς, μάλιστα δὲ τῶν πολεμικῶν: *Valet vero in omnibus humanis rebus & pollet occaſio, ſed maxime in bellicis.* Polyb. IX.

Occaſio

Veg. III. c. XXVI *Occaſio in bello ſolet amplius juvare, quam Virtus.*

Liv XXII. Itaque *armatus intentuſq; ſis, ut neque tuæ occaſioni deſis, neque ſuam hoſti des.* *Illa arripienda.*

Idem lib. XXCIII *Id eſt, viri & ducis, non deeſſe Fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium.*

Curt. VIII. FAMÆ ſerviendum. Nam *Fama bella conſtant, & ſæpe etiam quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit.* *Famæ ratio altera.*

Liv. XXVII. *Fama bellum conficit* (ait alius) *& parva momenta in ſpem metũve impellunt animos.* *Cujus momentum.*

Tac. XIII. Annal. Præſertim ſub initia, & *& Fama in novis cœptis validiſſima eſt:*

XII. An. *Primiſque eventibus, metus aut fiducia gignitur.*

In Agr. Scito igitur *inſtandum famæ; & prout prima ceſſerint, fore univerſa.*

Sed FAMÆ etiam NON ſerviendum: in ipſa, inquam,

Nec tamen ſemper audienda quam, ratione gerendi belli. In ea enim *adverſus famam rumoreſque hominum firmus ſtabis.* Liv. XXII.

Et *quæ probanda ſunt, non quæ utique probabuntur.* Vell. II

Magis recta ratio. Nec *umquam conſilia Ducis, judicio exercitus; ſed exercitus, Providentia Ducis regendus eſt.* Ibid.

Male imperatur, cum regit vulgus Duces. Seneca Octav.

Scito *Militibus cupidinem pugnandi convenire; Duces, providendo, conſultando, cunctatione ſæpius quam temeritate prodeſſe.* Tacit. III. Hiſt.

Mala in bello ſecuritas; SECURITAS fugienda. *Nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet.* Vell. II.

Et *frequentiſſimum initium calamitatis, Securitas.* Ibid.

Hoſpitium contemptus. *Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſque perlevi momento victi ſunt.* Liv. XXI

Nihil tute in hoſte deſpicitur, quem Curt. VI

quem ſpreveris, valentiorem negligentia facies.

Liv.VI Itaque ego *ut nihil timendi, ſic nihil contemnendi auctor ſim.* *Metuēs quadā cura ſit.*

Cæſ I. Bel. Civ. *Sæpe in bello, parvis momentis, magni caſus intercedunt.*

Liv. XXV. Et *nihil tam leve eſt, quod non magna interdum rei momentum faciet.* *Nihil parvum in bello.*

Æmil. Prob. in Thra *Quo magis præceptum illud in omnium animis eſſe debet. Nihil in bello oportere contemni, nec ſine cauſſa dici, Matrem timidi flere non ſolere.*

Idē in Pelop. Incredibile eſt, *Nimia fiducia quanta calamitati ſoleat eſſe.* *Fiducia ſemper noxia.*

Liv. XXII. INQUIRENDUM in omnia. *Tuum & hoſtium exercitum, locorum ſitum, naturam regionis noſce.* *Exploratio in hoſtes utilis.*

Ibid. Pulchrum in Annibale elogium: *Omnia hoſtium, haud ſecus quam ſua, nota erant.*

Diſplicet illud Spartanorum: qui interrogare ſoliti, Οὐχ ὁπό-

Qui, quales, quanti?

ὁπόσοι εἰσιν, ἀλλὰ ποῦ εἰσιν; *non quod eſſent, ſed ubi eſſent?* — Plut. in Agi & Cleō.

Prætumidum eſt. Ille *difficile vincitur, qui de ſuis & adverſarii copiis vere poteſt judicare.* — Veg. III. c. XXVI.

Maxime cujuſmodi ipſe Dux.

Sed in primis Ducis ipſius ingenium noſce. Οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλλως εἰπεῖν, ὅς εἴ τις οἴεται κυριώτερόν τι μέρος εἶναι στρατηγίας τοῦ γνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ φύσιν τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται. *Nec enim aliter ego dixero, quam ſi quis cenſet aliud magis proprium eſſe boni Ducis officium, quam hoſtium Imperatoris ingenium naturamque noſſe, errare eum, imo inſanire.* — Polyb. III.

Cujuſmodi etiam hoſtes.

Inquire & in mores naturamque hoſtium. Nam quorumdam *in impetu iis eſt, qui parva eadem mora langueſcunt.* — Liv. VII.

Ut plerique Barbari, quorum *impetus acres cunctatione langueſcunt, aut in perfidiam mutantur.* — Tac. XII. Annal.

Hoc quoque tenta, *necte moras, muta locos, & miſſis* (nempe occul- — Ibid.

occulte) *corruptoribus, exuendam ad fidem hoſtes emercare.* *Eorum fides tentanda.*

De Morib Germ. Aut certe diſpara eos & divelle. *Nihil præſtare majus Fortuna poteſt, quam hoſtium diſcordiam.* *Aut iurix immittenda.*

Veg. III. c. IX. Atque *inter eos diſcordiarum ſerere cauſas, ſapientis eſt Ducis. Nulla enim quamvis minima natio* (ô verbum notabile!) *poteſt ab adverſariis perdeleri, niſi propriis ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit.* *Oraculum.*

Videndum QUANDO pugnes. Me Judice, numquam temere. *Tempeſtive pugnandum.*

Clau-dianus.

——— Ductorque placebit.
Qui non præcipitis rapies ſimul omnia caſu;
Sed qui maturo vel læta vel aſpera rerum
Conſilio momenta regens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu tumidus: ſpatiumque morandi,
Vicendiq; modum, mutatis noſcet habendis.

Paullus

Id eſt raro. — Sempronio apud A. Gell. Noctium Att. l. XIII. c. III.

Paullus Æmilius dixit, *Per raro nimis, bonum Imperatorem ſignis collatis decertare, niſi ſumma neceſſitudo, aut ſumma ejus Occaſio data eſſet.*

Sueto. cop. XXV.

Cæſar Auguſtus dixit: *Prælium aut bellum numquam ſuſcipiendum, niſi cum major emolumenti ſpes, quam damni metus oſtenderetur.*

Incerta enim illa alea. — Thucy. II.

Ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίγνονται. πολλάκις τε τὸ ἔλασσον πλῆθος δεδιὸς ἄμεινον ἠμύνατο τοὺς πλέονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκεύους γενέσθαι. *Incerti enim res bellicæ, & multa ex parvo, & aggreſſiones fere per impetum fiunt. Sæpe autem vel minor multitudo majorem propulſavit ac vicit cum metu incedens, quoniam hæc ob contemptũ imparatior eſt.*

Cice. pro Mil.

Incerti exitus pugnarum, & Mars communis: qui ſæpe ſpoliantem jam & exſultantem evertit & perculit ab abjecto.

Alia magis via debellãdus hoſtis. — Liv. VII.

Ergo hic lente, præſertim *adverſus hoſtem, quem Tempus deteriorem*

teriorem indies & locus alienus facient:

Idem XXII. — Qui *in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque:*

Ibid. — Quem *nullæ urbes accipiunt, nulla mœnia:*

Ibid. — Hunc talem *dubitas quin ſedendo ſuperaturus ſis?* — *Mora ſæpe frangendus.*

Tac. II Hiſt. — *Multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanuêre.*

Liv. XXII. — Nec de pugna tamen ſemper abnuo. Nam *ſtultitia ſit, ſedendo ac votis debellari credere poſſe:* — *Tamen interdũ & Pugna.*

Xenop. XII. Pæd. — Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀπόλλυταί τι: *Et in tardando, ſæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit.*

Tac. II Hiſt. — Sed conſilio & judicio, *rem mitti in diſcrimen jubeo.* — *Idque pro re, & tempore.*

Liv. XXII. — Nempe ſi in arcto tuæ res: *non commeatum, non ſupplementũ, non pecuniam habeas.* — *Puta, ſi diu ſubſiſtere nõ potes:*

Cum bonis diis *educ in aciem, copiamque pugnandi facito.* Indid.

In rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. Idē lib. XXV.

Et, ut poëta quoque monet,

Capienda rebus in malis præceps via eſt. Seneca Agam.

Aut ſi merito præſumis victoriam

Aut, ſi tua pars palam potior, de quo tamen ſerio, & nihil tibi blandiens, cognoſce. *Dux vigilans, ſobrius, prudens, tamquam de civili cauſſa inter partes judicaturus, adhibito conſilio, de ſuis & adverſarii copiis judicet. Et ſi multis rebus ſuperior invenitur, opportunum ſibi differat conflictum.* Veg. III. c.IX.

Alias, noxia

Aliter, *neutiquam mihi placeat, quando nulla cogat res, committere ſe Fortunæ.* Liv. VII.

Sane iſti, qui *magis animis quā viribus freti, ad certamen deſcendunt.* Indid.

Feſtinatum temere prælium pari formidine deſerunt. Tac. IV Hiſt.

Quid

Quid ſi & in Divina modicè inquiras? modicè dico, & ſine ſuperſtitione. Haud ſpernenda omnino videntur *cælo terraq; prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta.* — I. Hiſt. — *Prodigiorum habenda ratio*

Imo nec ſomnia. Nam *inſtantibus curis, agitant ſæpe per ſomnum ſpecies imminentium rerum: ſive illas ægritudo, ſive divinatio animi præſagientis accerſit.* — Curt. III. — *Fortaſſe & Somniorum.*

Sane ego te nolim *contemptorem talium, ut fortuitorum.* — Tac. I. Hiſt.

Nam *amat Benignitas numinis, ſeu quod merentur homines, ſeu quod tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prodere quæ impendent.* — Amm. Hiſt.

Videndum QUOMODO pugnes. Capienda primo Tempora. *ut imparatis, cibum capientibus, in itinere laſſis, equos ſuos paſcentibus, ac nihil tale ſuſpicantibus ſupervenias.* — Veg. III. c. XXII — *Pugnæ ineundæ ratio.*

Boni enim Duces, non aperto Marte, in quo eſt commune pericu- — Idem III. c. IX. — *Subito aut ex inſidiis*

 lum,

lum, ſed ex occulto ſemper attentant,

Quo caſu tui audent, illi trepidant, *cavendumque ne dubitantem aut formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producas.* Ibid.

Niſi quod ſimulare metum, interdum haud malum: *& ſpe victoriæ inducere, ut vincantur.* Tac. II Annal.

Aut cũ opportunũ ſe dat hoſtis.

Item illud utile, videre *quando hoſtis imprudentia ruat, & (quod loco ſapientiæ eſt) alienam ſtultitiam operiri.* II. Hiſt

Ὅστις δὲ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐναντίων, κάλλιστα ἰδὼν, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖται, μὴ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς μᾶλλον καὶ ἀντιπαραταχθέντος, ἢ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ παρὸν ξυμφέροντος, πλεῖς ἀνορθοῖτο: *Quicumque peccata adverſariorum optime videt, & ſimul pro ſua copia eos aggreditur, non tam ex aperto, & quaſi acie palam inſtructa, quam ex uſu præſenti, plerumq; huic res ſuccedat.* Thuc. V

Ad

Livius. XXV. Ad ſummam, cum id poteſt, Tempora obſerva, *quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paullum fueris, ne quicquam mox omiſſam quæreres.*

Curt. VII. Dixi, cum poteſt. Nam certe *Neceſſitas ante rationem eſt, maxime in bello, quod raro permittit tempora legere.*

Veg. III. c. IX. Secundo Locus conſiderandus: *utrum inimicis, an tibi videatur accommodus.* *Loci habenda ratio.*

Cap. XXVI. Hic quoque enim momentum & amplius prodeſt *Locus ſæpe quã Virtus.*

C. IX. Exempli cauſſa. *Si equitatu audemus, campos debemus optare: ſi pedite, loca eligere anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.*

Tac. II Annal. Sæpe etiam juvat, ſi is ita captus, ut tuis ſit *neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoria.*

Sane *propinqua* munimenta aut mœnia, *quanto plus ſpei ad*

Inſtructionis habenda ratio

effugium, minorem ad reſiſtendum animum dare ſolent. III. Hiſtor.

At tertio, momentum vel maximum in Acie, quæ *ſi ſapienter diſponitur, plurimum juvat, ſi imperite, quamvis optimi bellatores mala diſpoſitione franguntur.* Veg. III. c. XIV.

Homericus aciei ordo.

Varia de ea præcepta: quod melius illo Homerico?

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποι-
σιν καὶ ὄχεσφι, Iliad δ.

Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πο-
λέας τε καὶ ἐσθλοὺς,

Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο, κακοὺς
δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν,

Ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγ-
καίῃ πολεμίζῃ.

Atque Equites poſuit cum Curribus ordine primo:

At Peditum à tergo, floremq; & robora, belli

Munimen ſeptumque: ſed in medio agmine viles

Ignavoſq;, uti vel nolentes depugnarent.

Cui

Veg. III. c.XVII — *Subſidia ſemper habenda.*

Cui accedit Militaris Doctor. *Ad victoriam*, inquit, *plurimum confert, ut lectiſſimos de peditibus & equitibus habeat Dux poſt aciem in ſubſidiis præparatos.*

Thuc. v

Imo quaſi in inſidiis. Τὸ γὰρ ἐπιὸν ὕστερον δεινότερον τοῖς πολεμίοις τοῦ παρόντος καὶ μαχομένου: *Nam qui ſuperveniunt, terribiliores ſunt hoſtiis, iis qui in manibus ſunt & pugnant.*

Veg. III. c. XXVI. — *Inopinata terrent.*

Plutar. in Catone majore

Cauſſa, quia inopinata maxime movent: & ut ille ait, *ſubita conterrent hoſtes, uſitata vileſcunt.* Ita clamor aliquis repentinus, aut imago & aſpectus fuga ſæpe exercitum implevit. καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττεται τοὺς ἐναντίους: *& hæc talia magis quam gladiis, conſternant hoſtem.*

Tac. III. de Morib Germ. — *Obſerva.*

Primi in omnibus prœliis oculi vincuntur.

Sive etiam aures, videbiſque militem *vanis & inanibus magis, quam juſtis formidinis cauſſis moveri.*

Dividēda per nationes acies. Noto amplius, in ſtruenda Aciem plerumque utile, per gentes eam nationeſque diſponi: cum ob alias cauſſas, tum *ut diſcretus labor fortes ignavoſq; diſtinguat, atq; ipſa contentione decoris accendantur.* Cur. IV Tac. III. Hiſt.

Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi ſint diſcrimini: tibi ſcilicet *ingens victoriæ decus, citra domeſticum ſanguinem bellanti.* In Agr.

In tēpore inſtruēda. *Semper* autem *ſtudere debes, ut prior inſtruas aciem.* Veg. III. c. XVIII.

Cauſſa duplici, primum, *quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile iudicas, cum nullus obſiſtit.* Ibid.

Deinde, quod *& tuis auges confidentiam, & adverſariis minuis, quia fortiores videntur, qui provocare non dubitant.* Ibid.

Plus animi eſt inferenti periculū, quam propulſanti. Liv. XXVIII

Quo valde idem pertinet, ſi ante & in pugna Dux alacer,

ardo-

Vell. II *ardorem animi vultu oculiſque præferens.* *Dux ſit cōfidens & læto*

Ta. III Hiſtor. Quid enim audeant, ſi te videant *ſegnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?*

Veg. III c. XVII. Profectò *neceſſe eſt ad fugam paratiſint, qui Ducem ſuum ſentiunt deſperare.*

Liv. XXII. Excita, & doce: *Quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe.* *Suos hortetur*

Curt. *Effugere mortem, quiſquis contempſerit; timidiſſimum quemque eam conſequi.*

Salluſt. Jugurt. *Semper in prælio his maximum periculum eſſe, qui maxime timent. Audaciam pro muro haberi.*

Cur. IX *Ne pigros quidem ſibi fata diſponere, ſed unicum bonum diuturnam vitam exiſtimantes, ſæpe acerba morte occupari.*

Ta. XIV Annal. Hæc taliaque (pauca pono in exemplum) opportune differes: & *quamquā viribus confidas, tamen exhortationes & preces miſcebis.*

Aa 5 Jam

In re trepida, non trepidet.

Jam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. *Eventus omnium (aut certe, plurima) præliorum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debellatur.* Veg. III. c.XXV.

Hîc animo opus, *ut nullum, in tali trepidatione, constantis Ducis aut fortissimi militis officium omittas.* Tac. III. Hiſt.

Suos ſiſtat, & incitet.

Occurſa paventibus, retine cedentes; ubi plurimus labor, unde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce, inſignis hoſti, conſpicuus tuis. Ibid.

Audi poëtam de Cæſare:

Ipſe manu ſubjicit gladios, ac tela miniſtrat, Lucan. lib. VII
Promovet ipſe acies, impellit terga ſuorum,
Verbere converſæ ceſſantes excitat haſtæ.

Provide in victoria agendū.

At contra Tui vincunt? cohibe, nec nimis diffunde. *Frequenter jam fuſa acies, diſperſos ac paſſim ſequentes, reparatis viribus interemit.* Veg. III. c.XXV.

Satis cito incipis victoriam, ubi proviſum fuerit ne vincare. Tac. II Hiſt

Ali-

In Agr. *Aliquando etiam victis ira virtuſque.*

Veg. III. c. XXV. Cuit. VI. Præſertim ſi nimium juſtas. *Clauſis ex diſperatione creſcit audacia, & cum ſpei nihil eſt, ſumit arma formido.* *Non pertinaciter inſtandum.*

Reprehenſi ex fuga pugnabunt, quia fugere non poſſunt.

Veget. III. c. XXI. Ideo *Scipionis laudata ſententia eſt, Viam hoſtibus qua fugiant muniendam.* *Via munienda ad fugam.*

Fronti. II. c. IV. Et *Pyrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoriæ tradidit Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti fugienti, non ſolum ne fortius ex neceſſitate reſiſteret, ſed ut poſtea quoque facilius acie cedaret.*

Tac. IV Hiſt. Quod poſtremum, callidum ego ſcio, & aptum in militia tota. Denique à præda etiam arcendus miles. Nimis ſæpe *obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte, ſpolia conſectandi.* *A præda arcendi milites, donec plane vicerint.*

CA-

CAPUT XVII.

De callidis Conſiliis ſive Strategematis: An uti iis jus & fas? Noſtra ſententia, non utilia ea ſolum, ſed glorioſa.

Strategemata quid, & quo fine

PRioris generis Conſiliorum ſpecimen vides, venio ad genus alterum, flexuoſum magis & occultum: *quorum vis propriè in arte ſolertiaque poſita proficit, tàm ubi cavendus, quam ubi opprimendus eſt hoſtis.* Fronti. 1. Præf.

Cauſſa nominis

Ea, Græcania voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inveniunturque à Duce, vel quia bono illo maxime digna. In quo tamen controverſiæ aliquid nobis, cum ſimplicibus illis candidiſque naturis, quæ damnant; & ajunt eſſe veri militis, imo viri, *non fraude, neque occultis, ſed palam & armatum, hoſtes ſuos ulciſci.* Tac. 11 Annal.

Quidã ea dãnant.

Stare pro iis poëta videtur:

Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ λάθρᾳ

Κτεῖ,

Eurip. in Rheſo. Κτεῖναι τὸν ἐχθρόν:

Vir nemo mentis altæ clanculum velit

Occidere hoſtem.

Atque etiam populi quidam novi & veteres, ut ab illa ipſa fallace Græcia, Achæi: qui Polybio narrante & laudante, τοσοῦτον ἀπηλλοτριῶντο τοῦ κακομηχανεῖν, ὥστ' οὐδὲ τοὺς πολεμίους ἠροῦντο δι' ἀπάτης νικᾶν: *in tantũ abhorrebant à machinationibus iſtis & ſtruendis dolis, ut nec hoſtes ſuos vellent per fraudem vincere.* *Et populi nõnulli ſpreverunt.* Libro XIII.

Cauſſam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, οὔτε λαμπρὸν, οὐδὲ μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μή τις ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους: *Cenſentes, neque ſplendidam neque firmam nullam victoriam, niſi quis palam & ex condicto depugnans, animos quoque dejeciſſet adverſariorum.* *Quaſi parum generoſa* Ibid.

Scilicet

... nulla eſt victoria major,

Quam

Quam quæ confeſſos animo quoq; ſubjugat hoſtes. Claud. in VI. Conſulat Honor.

Parum efficacia ad plenam victoriā

Nam revera, qui dolo ſuccubuerunt, facile iterum inſurgunt. *non virtute, ſed occaſione & arte Ducis victos ſe rati.*

Atque etiam contra bonam fidem.

Denique ſcripſit Romanus quiſpiam: *Eam vir ſanctus & ſapiens ſciet veram eſſe victoriam, quæ ſalva fide & integra dignitate parabitur.* Flor. I. C. XII.

Nos cōtra ſentimus.

Atqui nonne utraque, inquiunt, hic periclitantur: & ubi dolus ac ſupplantatio, vix fides eſſe poteſt, certe non dignitas ſalva. Hæc ſunt quæ ab iis dicuntur: ego contra diſſero, & repono. Primum; hoſtem eſſe, in quem ea uſurpamus, id eſt, quem perdere mos faſque ſit: & quid refert quô modo? Tritum illud poëtæ innotuit.

Hoſtem omni via ius lædere.

——— *Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?* Virg. II

Cum quo poëta alter:

Pindar. Iſthm. Od. IV.

---- χρὴ δὲ πᾶν ἔρ-
δοντ' ἀμμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

--- oportet quidlibet
Conantem, frangere adverſarium.

Ecce venator etiam feras quaſdam vi & manu interficit, quaſdam occultis ſubſiſtit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus inſidiarum abeſſe videtur, quam à culpa. Certe vir & dux bonus Braſidas. ita effatur: Τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν: *Ita belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hoſtes maxime decipiuntur, & amici plurimum juvantur.*

A ſimili.

Thuc. V

Ab teſtibus.

Ipſe Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad ad nos tranſit, & ait τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ προδήλως καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα τῶν μετὰ δόλου καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων: *Facinorũ militariũ ea eſſe minoris laudis ac momenti,*

Lib. IX

menti, quæ propalam, & per vim patrantur, his quæ ex occaſione & per dolum.

Spartanorū de his judiciū. Quod ſi gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Archæis verear in eadem lance? imo virtute & fortuna præponderabunt. Illi igitur, καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας: *etſi pugnaciſſimi, tamen digniorem magiſque convenientem homini cenſebant actionem ratione & mente inſtitutam, quam illam per vim aut robur.* Plutar. Marce.

Qui an tepoſuerunt hæc recta rectis. Ideoque θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρατήγων, ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν, ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα: *Spartæ, è Ducibus qui ſe abdicant, ille qui rem dolo aut ſuaſione confecit, bovem immolat: qui prælio, gallum.* Ibid.

Majorem ſcilicet minoremque victimam, pro re tali. At negat, inquiunt, Euripedes eſſe viri

Reſponſa ad rationes adverſas.

viri generoſi. Errant, non ille de hoſte publico aut prœliis: loquitur ſed ſentit de privatis inimicitiis, in quibus locum (juſte quidem) eſſe non vult huic fraudi, aliud eſt in bellis.

Diſtinctio inter hoſtes.

Vulp. lib. 1. de dolo.

Nam etiam Romani veteres, avidi alias & tenaces regiæ hujus viæ, quemdam *bonum dolum dicebant, & pro ſollertia hoc nomen accipiebant: maxime ſi adverſus hoſtem latronemve quis machinaretur.*

Aug. in Quæſt. ſuper Joſue, qu. x.

Chriſtiana ſanctio.

Quid verbis opus eſt? Ipſe ſacrorum Antiſtes definivit, *Cum juſtum bellum ſuſcipitur, ut aperte pugnet quis aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.*

Ad Florum reſponſio.

Nam quod Romanus ille ſcriptor damnare videtur; ille vero non damnat. Salvum tantum in iis vult Fidem & dignitatem. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem aliquam & abjectam? ut ſiquis hoſti m veneno tollat, aut clam immiſſo emptoque percuſſore. Hæc talia ſperne, & cum Ageſilao cenſe: Ἀποσπένδοµενον µὲν ἀδίκως,

Dividēda per nationes acies. Noto amplius, in ſtruenda Acie plerumque utile, per gentes eam nationeſque diſponi: cum ob alias cauſſas, tum *ut diſcretus labor fortes ignavoſq; diſtinguat, atq; ipſa contentione decoris accendantur.* Cur. IV Tac. III. Hiſt.

Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi ſint diſcrimini: tibi ſcilicet *ingens victoria decus, circa domeſticum ſanguinem bellanti.* In Agr.

In tēpore inſtruēda. *Semper* autem *ſtudere debes, ut prior inſtruas aciem.* Veg. III. C. XVIII.

Cauſſa duplici, primum, *quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile judicas, cum nullus obſiſtit.* Ibid.

Deinde, quod *& tuis auges confidentiam, & adverſariis minuis, quia fortiores videntur, qui provocare non dubitant.* Ibid.

Plus animi eſt inferenti periculū, quam propulſanti. Liv. XXVIII

Quo valde idem pertinet, ſi ante & in pugna Dux alacer,

ardo.

Vell. II *ardorem animi vultu oculiſque præferens.* *Dux ſit cõfidens & lætus*

Ta. III Hiſtor. Quid enim audeant, ſi te videant *ſegnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?*

Veg. III c. XVII. Profectò *neceſſe eſt ad fugam paratiſint, qui Ducem ſuum ſentiunt deſperare.*

Liv. XXII. Excita, & doce: *Quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe.* *Suos hortetur*

Curt. *Effugere mortem, quiſquis contempſerit; timidiſſimum quemque eam conſequi.*

Salluſt. Jugurt. *Semper in prælio his maximum periculum eſſe, qui maxime timent. Audaciam pro muro haberi.*

Cur. IX *Ne pigros quidem ſibi fata diſponere, ſed unicum bonum diuturnam vitam exiſtimantes, ſæpe acerba morte occupari.*

Ta. XIV Annal. Hæc taliaque (pauca pono in exemplum) opportune differes: & *quamquã virtuti confidas, tamen exhortationes & preces miſcebis.*

In Agr. *Aliquando etiam victis ira virtuſque.*

Veg. III. c. XXV. Curt. VI. Præſertim ſi nimium juſtas. *Clauſis ex deſperatione creſcit audacia, & cum ſpei nihil eſt, ſumit arma formido.* *Non pertinaciter inſtandum.*

Reprehenſi ex fuga pugnabunt, quia fugere non poſſunt.

Veget. III. c. XXI. Ideo *Scipionis laudata ſententia eſt, Viam hoſtibus qua fugiant muniendam.* *Via munienda ad fugam.*

Fronti. II. c. IV. Et *Pyrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoriæ tradidit Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti fugienti, non ſolum ne fortius ex neceſſitate reſiſteret, ſed ut poſtea quoque facilius acie cedaret.*

Quod poſtremum, callidum ego ſcio, & aptum in militia tota. Denique à præda etiam arcendus miles. *A præda arcendi milites, donec plane vicerint.* Nimis ſæpe *obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte, ſpolia conſectandi.* Tac. IV Hiſt.

CA-

CAPUT XVII.

De callidis Conſiliis ſive Strategematis: An uti iis jus & fas? Noſtra ſententia, non utilia ea ſolum, ſed glorioſa.

Stratagemata quid, & quo fine

PRioris generis Conſiliorum ſpecimen vides, venio ad genus alterum, flexuoſum magis & occultum: *quorum vis propriè in arte ſolertiaque poſita proficit, tã ubi cavendus, quam ubi opprimendus eſt hoſtis.* Fronti. 1. Præf.

Caussa nominis

Ea, Græcania voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inveniunturque à Duce, vel quia bono illo maximè digna. In quo tamen controverſiæ aliquid nobis, cum ſimplicibus illis candidiſque naturis, quæ damnant; & ajunt eſſe veri militis, imo viri, *non fraude, neque occultis, ſed palam & armatum, hoſtes ſuos ulciſci.* Tac. 11 Annal.

Quidã ea dãnant.

Stare pro iis poëta videtur:

Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ
λάθρα

Κτεῖ,

Eurip. in Rheso. Κτεῖναι τὸν ἐχθρόν:

Vir nemo mentis alta clanculum velit

Occidere hoſtem.

Et populi nonulli ſpreverunt.

Atque etiam populi quidam novi & veteres, ut ab illa ipſa fallace Græcia, Achæi: qui Polybio narrante & laudante, τοσοῦτον ἀπηλλοτριοῦντο τοῦ κακομηχανεῖν, ὥστ' οὐδὲ τοὺς πολεμίους ἠροῦντο δι' ἀπάτης νικᾷν: *in tantũ abhorrebant à machinationibus iſtis & ſtruendis dolis, ut nec hoſtes ſuos vellent per fraudem vincere.* Libro XIII.

Quaſi parum generoſa

Cauſſam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, οὔτε λαμπρὸν, οὐδὲ μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μή τις ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους: *Cenſentes, neque ſplendidam neque firmam nullam victoriam, niſi quis palam & ex condicto depugnans, animos quoque dejeciſſet adverſariorum.* Ibid.

Scilicet

... nulla eſt victoria major,

Quam

Pindar. Iſthm. Od. IV.

---- χρὴ δὲ πᾶν ἔρ-
δοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

--- oportet quidlibet
Conantem, frangere adverſarium.

Ecce venator etiam feras quaſdam vi & manu interficit, quaſdam occultis ſubſiſtit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus inſidiarum abeſſe videtur, quam à culpa. Certe vir & dux bonus Braſidas, ita effatur: Τὰ κλέμματα ταῦτα κάλλιστον ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν: *Ita belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hoſtes maxime decipiuntur, & amici plurimum juvantur.*

A ſimili.

Thuc. V

Ab teſtibus.

Ipſe Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad ad nos tranſit, & ait τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ προδήλως καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα τῶν μετὰ δόλου καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων: *Facinorū militariū ea eſſe minoris laudis ac momenti,*

Lib. IX

menti, quæ prepalam, & per vim patrantur, his quæ ex occaſione & per dolum.

Spartanorũ de his judiciũ. — Plutar. Marce.

Quod ſi gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Archæis verear in eadem lance? imo virtute & fortuna præponderabunt. Illi igitur, καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας: *etſi pugnaciſſimi, tamen digniorem magiſque convenientem homini cenſebant actionem ratione & mente inſtitutam, quam illam per vim aut robur.*

Ibid.

Qui antepoſuerunt hac recta rectis.

Ideoque θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρατήγων, ὁ μὴν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν, ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα: *Sparta, è Lucibus qui ſe abdicant, ille qui rem dolo aut ſuaſione confecit, bovem immolat: qui prælio, gallum.*

Majorem ſcilicet minoremque victimam, pro re tali. "At negat, inquiunt, Euripedes eſſe

viri generoſi. Errant, non ille de hoſte publico aut præliis: loquitur ſed ſentit de privatis inimicitiis, in quibus locum (juſte quidem) eſſe non vult huic fraudi, aliud eſt in bellis. Nam etiam Romani veteres, avidi alias & tenaces regiæ hujus viæ, quemdam *bonum dolum* *dicebant, & pro ſollertia hoc nomen accipiebant: maxime ſi adverſus hoſtem latronemve quis machinaretur.* — *Reſponſa ad rationes adverſas.* — *Diſtinctio inter hoſtes.* — Vulp. lib. I. de dolo.

Quid verbis opus eſt? Ipſe ſacrorum Antiſtes definivit, *Cum juſtum bellum ſuſcipitur, ut aperte pugnet quis aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.* — Aug. in Quæſt. ſuper Joſue, qu. x. — *Chriſtiana ſanctio.*

Nam quod Romanus ille ſcriptor damnare videtur; ille vero non damnat. Salvam tantum in iis vult Fidem & dignitatem. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem aliquam & abjectam? ut ſiquis hoſti in veneno tollat, aut clam immiſſo emptoque percuſſore. Hæc talia ſperne, & cum Ageſilao cenſe: *Ἀποσπενδόμενον μὲν ἀδίκως,* — *Ad Florum reſponſio.*

Quæ fraudes bona.

ἀσεβὲς, τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι, οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ, καὶ κερδαλέον: *Fœderatum injuſte fallere, impium; at hoſtes, non ſolum juſtum, ſed etiam ſuave & fructuoſum eſt.* Plutar.

Hos tales, cum Homero,

Adhortatio ad eas.

Κτείνῃ ἠὲ δόλῳ, ἢ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλκῷ: Odyſſ. λ.

Confice ſive dolo, ſeu ſtricto cominus enſe.

Laudatio.

Οὕτως γὰρ οὐδὲν κερδαλεώτερον ἐν πολέμῳ ἀπάτης: *Reipſa enim nihil utilius in bello dolis.* Xenop Hippar

Quorum ſpecimen quid à me hic exſpectes: Frontinum & Polyænum è veteribus habes: & nonnemo etiam hodie percoluit illum campum.

CA-

CAPUT XVIII.

Quid poſt Pugnam faciendum videatur: & in Victoria, ſive Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decore ſe gerat.

AD Pugnam Conſiliis meis ſatis te inſtruxi: aliquid etiam de iis quæ poſt Pugnam uſui ſunt, dicam, & hoc velut flexu ducam te ad candidam illam metam: id eſt, Pacem. Poſt Pugnam, aut Victoria eſt, aut Clades. In illa tria præcipio: ut Caute eam habeas, ut Leniter, ut modeſte. Caute ideo, *quod ferme fit ut res ſecundæ negligentiam creent.*

Ad Victoriæ uſum tria præcepta.

Liv. XXI.

Atque ita *aliquod vulnus per nimiam fiduciam accipiatur.*

Tac. Agric.

Cautela adhibenda.

Crebra autem, *etſi modica damna, famam partæ victoriæ lacerant.*

IV. Hiſt

Leniter etiam: quia ſuapte natura ea cruda.

Lenitas:

Seneca Troad.

--- Regi frænis nequit
Et ira, & ardēs hoſtis, & Victoria,

Bb 2 *Gla-*

Gladiuſque felix, cujus infecti
ſemel
Vecors libido eſt.

Nec ſpes omnis abſcidenda hoſti.

Regenda tamen; aut valde hæres in tuo curſu. Nam ubi extrema omnia in oculis, *deſperatione in audaciam accinguntur.* Tacit. III. Hiſt.

Ignaviam quoque Neceſſitas acuit, & ſæpe deſperatio ſpei cauſſa eſt. Curt. V.

Graviſſimi ſunt morſus irritatæ Neceſſitatis. Porcius Latro in Declam.

Ad pacē identidē revocandus.

Ergo hoc cave, & ad ſpem ſemper aliquid relinque Inſta, terre: ſed *ubi ſatis terruens, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtentata.* Tac. Agric.

Hoc mollit & *frangit aſpectu pignorum.* Indid.

Agris parcendum.

Aſpectu Opum: quas ipſas ne plane perde. Archidamus prudenter: Μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε, inquit, τὴν γῆν αὐτῶν (τῶν πολεμίων) ἢ ὅμηρον ἔχειν. καὶ οὐχ ἧσσον, ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται. ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μὴ ἐς Thuc. I

ἐς ἀπόνοιαν καλαςήσαντας αὐτοὺς ἀληκτοτέρȣ ἔχειν: Nec enim aliud terram hoſtium cenſete, quam velut obſidem, idque eo magis, quo illa cultior. Huic parcendum ut plurimum eſt, nec hoſtes in amentiam & deſperationem redacti, difficiliores expugnatu reddendi.

Et alioqui ſpecioſi in hoc fiducia, quod parcas, ut tuis. Nam

Seneca Theb. *Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes,*

Aliena credis.

Tac. III. Hiſt. Tertio, Modeſte eam habe. Nam non ſolum *Felicitas in malo ingenio avaritiam, ſuperbiam, ceteraque occulta mala patefacit:* Superbia ſegreganda.

Tac. II. Hiſt. Sed *rebus ſecundis, etiam egregii duces inſoleſcunt.*

Olymp. Od. I. Et cum Pindarico illo Tantalo ... *μέγαν ὄλβον καταπέψαι οὐ δύναντο: magnam felicitatem concoquere non poſſunt.*

Nam caſus incerti.

O ſtulti! Ο τε ἐν πολέμῳ εὐτυχίᾳ πλεονεκτῶν οὐκ ἐντεθύμηται θράσει ἀπίστῳ ἐπαιρόμενος: *Is qui in bello ob res ſecundas exſultat, non cogitat quam inſida fiducia ſe extollat.* Thuc. 1

Fortuna vitrea eſt, tunc cum ſplendet, frangitur. Publius

Et ſæpe victor, victus.

Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ſecunda ex adverſis naſcantur. Plin. Paneg.

Victor timere quid poteſt? quod non times. Seneca Agam.

Clades tuas ſcire oportet.

Jam in CLADE duo moneo: ut prudenter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc ſentio: ut noris eam ſerio, & appendas. Nam quidam, *è contrario, læta omnia ſibi fingunt:* Tac. I l. 1. Hiſt.

Aut non mederis.

Et *nuntios cladis occultantes, ſtultâ diſſimulatione, remedia potius malorum, quam mala differunt.* Ibid.

Quod nulla ratio eſt, ut fiat. Nam primum,

Clades

Seneca Agan. ... *clades ſcire qui refugit ſuas,*

Gravat timorem, dubia plus torquent mala.

Curt. IV. Sicut contra, *ſæpe calamitatis ſolatium eſt, noſſe ſortem ſuam.*

Deinde, profecto

Seneca Oedip. *Iners malorum remedium, Ignorantia eſt:*

Imo nullum: nec mederi tibi fas cum neſcis. Tu vero agnoſce, atque adeo examina & appende. Si exigua damna, *ira te magis quam metu accendant.* *Iis obnitendum.*

Tac. XV Annal.

Cicer. pro Mur. Si grandiora; ne ſic quidem *haſtam abjice.*

Tac. II Hiſt. *Nec prœlii unius eventu paveſce.*

Liv. XXVIII. Nonne *Mars communis & victum ſæpe erigit & adfligit victorem?* *Et meliora ſ. ſperanda.*

Egeſip. IV. c. II. *Infirmi ingenii eſt, lapſu aliquo, ſumma rei diffidere, cum exiguis*

momentis ſubito inclinentur omnia quæ in bello geruntur.

Robur animi induendum. Ergo hic illud valeat, ut feras Fortiter.

--- *Regium hoc ipſum reor* Seneca Oedip.

Adverſa capere, quoq; ſit dubius magis

Status, & cadentis imperî moles labat,

Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu.

Contra Fortunã inſurgẽdum. Didici *fortes & ſtrenuos contra Fortunam inſiſtere ſpe, timidos & ignavos, ad deſperationem formidine properare.* Tac. II Hiſt.

Vires reparandæ. Tu vero erige te, *vires juxta & procul ſitas circumſpice:* Indide.

Novi dilectus, nova quærantur auxilia: Veg. III. c. XXV.

Opida aut *caſtella, adverſus moras obſidionis, annuis copiis firmentur.* Tac. Agric.

Ad ſummam (bona modo cauſſa tua ſit) *omnia experire: mo-*

re an-

Flor. I. c. XV. *re anguium, qui obtrito capite, poſtremum cauda minantur.*

Curt. V. Si *juſta pia bella dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeſte mori.* *Per decus mori melius, quã per dedecus vivere.*

Salluſt. *Quoniam quidem unum omnibus finem Natura vel ferro ſeptis ſtatuit:*

Tac. III. Hiſt. *Id ſolum refert, noviſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.*

CAPUT XIX.

Ad pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & bonam.

SEd ſatis, ſatis, jam Pugnarum eſt: Pax ſalutaris quando nos reſpicies? Ad te venio, & abſterſo Martio hoc pulvere, quieſcam paullum ſub felici arbore Minervæ. Dixi quomodo Suſcipienda bella, & Gerenda: nunc avide, quomodo Finienda. Nam *Pars tertia hujus libri.*

Mundus non ſtet per aſſidua bella.

Si æterna ſemper odia mortales gerant,
Nec cœptus umquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella, tum vaſtis ager
Squalebit arvis, ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.

Seneca Her. Fur.

Eorum finis pax.

Quamvis magna, quamvis diuturna bella, Pace finienda ſunt: cujus & *nomen dulce eſt, res vero ipſa cum jucunda, tum ſalutaris.*

Cicer. Philip. XIII.

Laudamuncula pacis

Qua non modo ii quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta atque agri lætari videntur

Idē de Leg. Agrar.

----- Pax optima rerum
Quas homini noviſſe datum eſt. Pax una Triumphis
Innumeris potior.

Silius XI.

Utriq; parti expedit.

Ergo pariter ad hanc ite, *tam quibus Salus quam quibus Gloria cariſſima eſt:*

Tacit. Agric.

Victi

xv Añ. Victi dico & Victores, ad hanc ite Illa *ex æquo utilis*:

Et

Seneca Her. Fur. *Pacem reduci velle, Victori expedit,*

Victo neceſſe eſt. — *Victæ maxime.*

Sed tu me prior audi, qui VICTVS. Paullo ante ad arma te excitavi: nec nunc excutio, quia hæc directa ad Pacem via.

Philip. VII. *Si pace frui volumus*, inquit Tullius, *bellum gerendum eſt; ſi bellum omittemus, pace numquam fruemur* — *Arma tenenda ſi eam volumus.*

Thuc I. Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται: *E bello enim pax magis firmatur.*

Quomodo? nempe ne ignavum & vile aliquod animal videare: & *sciat eſſe illi adhuc vires, ſi deliberas; ambiguas; acres, ſi deſperaris.*

Tac. III. Hiſtor. — *Metus faciendus hoſtis*

IV. Añ. Ideo *erectum & fidentem animi oſtende.*

Et dic illud Homericum:

Τῶ

Τῶ μοι δούρατ' ἔςι ϗ ἀσπί-
δες ὀμφαλόεσσαι,

Καὶ κόρυθες, ϗ θώρηκες λαμ-
πρὸν γανόωντες.

Et mihi ſunt teretes haſtæ, clypeiq; rotundi,

Tum galea, tum thoraces ſplendere micantes.

Vetus verbum non te fallet; *Sub clypeo melius ſuccedere pacis negotium.* — Guliel. Neubr. Rer. Angl. lib. II. c. XII.

Duo in pace ſpectio. Conſiderabis autem in omni pace hæc duo, ut Honeſta ea, & ut ſimplex ſit. Honeſtam intellego, cum *aliqua tolerabili conditione finies bellum.* — Liv. XXV.

Ut honeſta ſit. Ut vere *pax ea ſit, non pactio ſervitutis.* — Ex Cic Phi. XII

Nam quamvis *pax vel injuſta, utilior ſit juſtiſſimo bello;* — Ad Atti VII.

Cum aperta ſervitute, turpis Tamen profecto viro Principi intolerabilis, quæ labem ejuſmodi aut ignominiam adfert.

In ſervitutē cadere de regno grave eſt. — Seneca Th. b.

Videa-

Philip. III. Videaturque *cum dignitate potius cadendum, quam cum ignominia ſerviendum.* *Mori viro potior.*

Deinde ſimplicem eam volui: id eſt, puram, niveam, & vere Pacem. Nam victam, fucatam illam, & *pacis nomine involutum bellum reformido.* Philip. VII. *Pax ſine fuco eſto.*

Sæpe *ob* potentium *interna mala, dilata magis prælia, quam datã pacem intelleges.* Sall Ep Mithr. *Finiat bellum non differat.*

Ego autem cenſeo, *Pace ſuſpecta tutius bellum.* Tac. IV Hiſt.

Hæc duo ſunt quæ ſemper conſideres, nec p ene ſemper impe res: niſi forte initio belli. Nam optimum & prope *unum tempus eſt de pace agendi, dum ſibi uterque confidit, & pares ambo videntur.* Cæſ. I. Bel. Civ *Quando ea optime coëat?*

Et *videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium.* Curt. VII.

At rebus inclinatis, magis eſt ut te inclines: & *quavis futa conditione pacem accipere mali, quam viribus cum valentiore certare.* Cice. V Ep. XXI *Interdũ faſ eſt dignitas ſubmitti.*

Guber-

Gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid ſervari poteſt, redimit. Curt.v.

Experti invicem eſtis tu ac Fortuna: Tac.II Hiſt.

Contra te ſtetit: quid *proroges ultra ruinam?* v. Hiſt.

Scito *apud victos plus fere querimoniarum, quam virium.* II.Hiſt

Et *quamquam atrociter loquantur, minorem eſſe apud eos animum.* III. Hiſt.

Neceſſitate cogente.

Itaq; morde frænum, & (quod in re ſimili quiſpiam dixit) *Neceſſitati pare, quam ne dii quidem ſuperant.* Liv.IX.

Ecce *Pacem etiam qui vincere poſſunt, volunt: quid te oportet?* Idem VII.

Nec inutile ſine conditione etiam dare hoſti.

Quin omiſſa Ira ac Spe fallacibus auctoribus, teipſum tuaq; omnia cognitæ permitte fidei. Ibidē.

Sæpe hoc profuit, & *ſupplices, nihil abnuendo veniam omnium accepêre.* Tac.II Annal.

Nam

Salluſt. Orat. Lepidi — Nam victores (qui alto quidem ſunt animo) *ſecundas res in miſerationem ex ira vertunt.* — *Si iis tamen generoſis.*

CAPUT XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Vtile, Tutum, atque adeo ad Pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe Pacis invocatus.

QUos huc quoque jam impellam. Nam ades tu VICTOR, & quamvis vela tibi tumeant ſecundo vento, capeſſe hunc portum Procella involvi potes, & everti. Nam quamvis ille dixerit, *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra eſſe*: — III. Hiſt.

Ne crede, illa vero non pulchra iis ſolum, ſed Vtilis plerumque & Tutu. Palam quidem pulchra: *& in bonis tuis rebus, hoſtium dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti pax eſt.* — Liv. XXX. — *Pax vincenti decora.*

Quam decorum Principi, *cum victo-*

victoriam prope in manibus habeas, pacem non abnuere! ut ſciant omnes, te & Suſcipere juſte bella & Finire.

In occaſione accipienda — *Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis quam accipere poteſt pacem, vereor ne hæc lætitia luxurietur tibi ac vana evadat.* Lib. XXIII.

Et fiat illud: *Gloriaque & præda non nihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuiſſet.* Tac. XV Annal.

Sane vir ſanctus inclamat: *Pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.* Bernar. in Ep.

Utilis etiam? Ut bello & moleſtiis defungare — Jam Utilis quoque eadem. Nam ſi in bello perſeveras, quid niſi tædium ex mora, periculum ex properantia te manet? Tac. XII. Annal.

Nam fere *plus impetus, major conſtantia penes miſeros.* In Agr.

Et fractis rebus violentior ultima virtus. Silius I.

Quam maxime mortiferi morſus

ſus eſſe ſolent morientium beſtiarum. Flor. ii c. xv.

Adde, quod *Fortuna belli artem victos quoque docet.* Curt. III.

Non diu in eoſdē bellandum.

Nec temere id præviſum præcautumque Lycurgo: qui Rhetram ſive legem tulit, κωλύουσας ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γένωνται: *vetandum eoſdem hoſtes ſæpius impugnare, ne repugnare aſſuefacti, ipſi quoque bellicoſi evaderent:* Plut. in Lycurg

Pax tuta.

Denique Tuta: quoniam vitas per eam incerta belli. *Melior tutiorque eſt certa pax, quam ſperata victoria. Illa in tua, hæc in deorum manu eſt.* Liv. XXX.

Fortuna incerta,

Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus. Ibid.

— nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam diu crebris poteſt. Seneca Her. Fur.

Omnia audaciſſime inſipientem nuſquam feſellit Fortuna? Liv. xxx.

Quæ in extremo ſæpe pungit.

Eo magis time, & *ne quanto altius elatus es, hoc fœdius corruas.* Ibid.

Semel profecto premere felices Deus
Cum cœpit, urget hos habent magna exitus. Seneca Herc. Oet.

Non ergo irritanda.

Itaque *illam ipſam Fortunam, qua aſpirante res tam proſpere geſſiſti, verearis.* Curt: III.

Fortuna enim eſt; & *ex his quæ tribuit tibi, quam mutabilis ſit, reputa.* Ibid.

Ξυνὸς ἐνυάλιος, καὶ τὸ κτανέοντα κατέκτα: Homer Iliad. σ

Mars communis, & interimit queq; jam perimentem.

Ideo ſecundis rebus, nihil in quemquam ſuperbe ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere Fortunæ; cum quid Veſper ferat, incertum ſit. Liv. xlv.

Profe-

Lib. XXX. Profectò *ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent, diu non ea ſolum quæ evenire poſſent, reputaremus.* *Sapientiam cũ ea miſere.*

Ibid. Dabis ergo Pacem, *nec ita aliena appetes, ut de tuis dimices.*

Tac. XII. Annal. Sed qualem? mitem. Nam *bellorum egregii fines, quoties ignoſcendo tranſigitur.* *Pax tolerabilis eſto.*

Salluſt. Orat. Philip. Cogita, *Ignoſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe:* *Imo benigna.*

In Jugurth. *Neque victis quidquam, præter injuriæ licentiam, eripuiſſe.*

Tac. XII. Annal. Quidni imiteris? *Quanta perficacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum.*

Sene. I. de Clē. *Uti animoſe debes tanto munere deorum, dandi auferendique vitam potens:*

Ibid. Et interdum *contentus eſſe, nihil ex rege victo, præter gloriam, ſumere.*

Nam mala infirma. Ex Fama tua hoc erit, imo etiam ex Uſu. Si enim duram acerbamque das, quis ſervabit? *Nec redideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cuius eum pœniteat diutius quam neceſſe ſit, manſurum.* Liv. V.III.

Vivet ſemper in pectoribus eorum, quid quid iſtuc præſens neceſſitas injunxerit. Lib. IX

Et in tempore clamabunt, *Miſeram pacem vel bello bene mutari.* Tacit. XIII. Annal.

Libere & vere olim Privernas ille in ſenatu Romano, interrogatus, Qualem ab iis pacem exſpectarent? *Si bonam dederitis*, inquit, *& fidam, & perpetuam: ſi malam, haud diuturnam.* *Bona, conſtantiſſima.* Liv. VIII.

Veriloquium eſt: *Ibi pacem eſſe fidam, ubi voluntarii pacati ſint, neque eo loco ubi ſervitutem eſſe velint, fidem ſperandam eſſe.* Ibid.

Eſto Pax igitur Mitis, ſed in eos, qui ex animo eam volunt. Nam ſiqui ſubdole aut inſidioſe agunt,

Veg. III. c. III. agunt, hos tales adſtringe. *Frequentius enim conventionum paciſq; ſimulatio credulis, quam arma nocuerunt.* *Inſidiæ tamen cavendæ.*

Polybii hic dogma aureum: Τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους, χρὴ πᾶν ποιοῦντας οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥσπερ μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντας εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται, τοῖς δὲ πιστεύοντες ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπῖπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν: *Oportet eos qui rebus præſunt, nihil magis curare, quam ut ne eos lateat quo animo ſint qui aut bella finiunt, aut amicitias conſtituunt, quando temporibus cedentes, & quando revera animis fracti pacem ineunt, ut illos quidem, tamquam ſubſeſſores & inſidiatores temporum obſervent ac caveant, iſtis fidem habentes, tamquam vere ſubditis aut amicis, quidquid evenerit imperent atque præcipiant.*

Lib. III. *Animadverte.*

Oratio pro pace.

Hominibus ſuaſi hactenus, nunc ad te, ô æternum Numen, qui *non Deus es diſſenſionis, ſed Pacis*: Paul. 1. ad Cor. c. XIV.

Breves, ſed calidas preces converto. *O mucro Domini, quouſque non requieſces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare & ſile.* Jerē. c. XLVII.

Cogitæ ſuper nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & vivemus. Ex eodem c. XXIX.

I. LI-

I. LIPSI POLITICORUM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SEXTI

CAPUT I.

Ad Civile bellum venimus, & ejus miſeriæ breviter oculis ſubjectæ.

Liv. Præfat. FInem Externo bello impoſui: utinam Civilibus malis! quæ *noſtra per tot annos vidit ætas.*

Nam huc Ordo me trahit; & definio Civile bellum. ARMA SUBDITORUM IN PRINCIPEM MOTA, AUT INTER SESE. Quo nihil miſerius, nihil fœdius, & quod merito mare ipſum dixerim calamitatum. *Quid ſit civile Bellum?* *Culmen miſeriarum.*

Homerus vere ſcripſit,

Iliad. Θ Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,

Formidatum iis qui vere cives.

Ος πολέμȣ ἔραται ἐπιδημίȣ ὀκρυόεντος:

Ille nefarius & ſine gente tribuq; mihi eſto,

Qui civile cupit ferũ & exſecrabile bellum.

Cujus mentem explicuit & diffudit magis Tullius: *Nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura cara habere poteſt, quem diſcordia, quem cædes civium, quem bellum civile delectat, eumq; ex numero hominum ejiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.* Philip. XI.

Imo qui homines

Et reipſa quid ſcelerum ab eo abeſt? *quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt?* Salluſt. Orat. Lepidi.

In eo ſcelera.

Caſtra ex una parte contraria & parentum liberorumque ſacramenta diviſa. Sen. 11. de Ira.

Et impietas.

--- videre parentes Lucan. VII.

Frontibus adverſis, fraternaque cominus arma:

Cognataſque acies. Idem i.

Quid

In eo clades. Quid cladium non ei ineſt? *Proſcriptiones innoxiorum ob divitias, cruciatus virorum illuſtrium, vaſtæ urbes fuga & cædibus, civiũ miſerorum bona, quaſi* hoſtilis *præda, venum aut dono data.* Salluſt. Orat. Lepidi.

Promiſcua cædes. *Occidere palam, ignoſcere non niſi fallendo licet.* Tacit. I. Hiſt.

Non ætas, non dignitas, quemquã protegit, quo minus ſtupra cædibus, & cædes ſtupris miſceantur. III. Hiſt.

Nobilitas cum plebe perit, lateq; vagatur Lucan. I.

Enſis, & à nullo revocatum eſt pectore ferrum.

Perfidia. Jam minora illa flagitia adde. *Fixam per diſcordias militum fidem:* Tac. I. I Hiſt.

Nulla Diſciplina. Corruptam *Diſciplinam, quam in pace exoneral idem diſcordiæ civium reſolvunt, paratis utrimque corruptoribus, & perfidia impunita:* I. Hiſt.

Aut obedientia. Ideoque *Pecuniam inter civiles diſcordias ferro validiorem.* II Hiſt

Cernimus milites in *omne fas nefasq; avides aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes:* Ibid.

Quippe obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. Ibid.

Sciuntque *per turbas & raptus facilius eos ad civile bellum impelli.* I. Hiſt.

Atque univerſe verum: *Civilibus bellis, plus militibus quam Ducibus licere.* II. Hiſt

—— Rhenum mihi Cæſar in undis Lucā. V

Dux erat, hic ſocius, facinus quos inquinat, æquat.

Variæ tranſitiones. Quid? quod nec apud togatos & paganos *uſquam fides aut amor? metu ac neceſſitate huc illuc mutantur:* Tac. I. Hiſt.

Faciles *occupantibus, & meliorum incurioſi.* II Hiſt.

Victoria aſpera. Ad ſummam, *Omnia ſunt in bellis civilibus miſera, ſed nihil miſerius quam ipſa victoria.* Cic. IV Epiſto. ad Fam epiſtol. IX.

Quæ etiamſi ad meliores venit, tamen

Ibid. *tamen eos i ſos ferociores impotentioreſq; reddit: ut etſi natura tales non ſint, ne eſſitate eſſe cogantur.*

Duces enim accedende civili bello acres, temperanda victoria impares

Tacit. III. Hiſt.

Nec in peſſima vincentes.

Bellorumque civilium *hi ſemper exitus, ut non ea ſolum fiant quæ velit victor, verum etiam ut iis mos gerendus ſit quibus adjutoribus parta eſt victoria.*

Ci. XII Ep. ad Famil. epiſt. XVIII.

Plura ſunt in deteſtationem hujus peſtis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPUT II.

De cauſſis civilium bellorum Ea facta duplices, Longinqua & Propinqua. Prius de prioribus dictum.

ILluc tranſeo, ut de Cauſſis ejus diſtinɛte diſſeram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam

Cardo hic rei, cavere bellum. tam de Gerendo eo cogitandum ſapienti Principi, quam cavendo. Hoc caput, hic pes rei, & initia profecto ac ſemina Civilium motuum reſtinguenda ſunt: aut ubi accenſa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Neceſſario aut interitus conſequetur, aut mutatio rerum. Igitur de cauſſis ἐπιμελῶς & intente diſſeram: & in herba, ſi poſſim, opprimam peſtilentem hanc frugem.

Cauſſæ Civilis belli duplices: Remotæ, & Propinquæ. Dico illas, QUÆ PRIMÆ VERÆQUE CAUSSÆ SUNT, SED MINUS ADHÆRENT EFFECTUI, AUT APPARENT. *Cauſſa Remota* Iſtas, QUÆ ORTÆ AB ILLIS, EVENTUI CONJUNGUNTUR, ET PALAM SE OSTENDUNT. *Cauſſa propinqua.* Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi verſi ad iſtas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. *Fatum & ordo rerum gignit civiles turbas.* Fatum in primis: quia ab eventibus omnis ævi certum, Deum velut ſolenniter magna imperia perdere per hanc viam.

In

Lucā. 1 *In ſe magna ruunt. Latis hunc numina rebus-*

Creſcendi poſuere modum.

Ad Cæſ. Licet de omni republica præſagias quod Criſpus de ſua: *Ego ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conſerturos, ita defeſſos & exſangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neque cuncti gentes conglobatæ, movere aut contundere queant hoc imperium.* *Europæ notate.*

Flo. III c. XII. At luxus etiam cauſſa altera. *Quæ enim alia res civiles furores peperit, quam nimia felicitas?* *Luxus paulatim quæque eas gignit.*

Indid. *Opes atque divitiæ afflixere ſæculi mores, merſamque vitiis ſuis, quaſi ſentina, rempublicam peſſum dedére.*

Ibid. *Magnificus apparatus conviviorum, & ſumptuoſa largitio, nonne ab opulentia parturit mox Egeſtatem?*

Cum ſcilicet *rapaciſſimo cuique* ac

Tac. 1. Hiſt. *ac perditiſſimo, non agri aut fœnus, ſed tota inſtrumenta vitiorum manebunt.* *Ab illo enim æs alienum*

Hi tales, *miſcere cuncta, & privata vulnera, reipublica malis operire ſtatuent* *Ab hoc ſpes nova:*

Indidē

Vell. 11 *Quippe ita ſe habet, ut publica ruina quiſque malit, quam ſua proteri; & idem paſſurus, minus conſpici.*

Sunt igitur iſti gradus:

Lucā. 1 *Non auro tectiſve modus, menſaſque priores.*

Aſpernata fames.

Ibid. *Hinc uſura vorax, avidumq; in tempora fœnus.*

Et concuſſa fides, & multis utile bellum.

Atque hæ duæ remotæ illæ cauſſæ ſunt, quod in eas remedium? in alteram nullum? Fruſtra cum Fato pugnes, id eſt divino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* *Remedium aut ſolatium potius, in Fatum.*

Seneca Conſol ad Hel.

Nihil mutationis periculo exceptum:

Idem Epiſt. *ptum : non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamvis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu dies aliquis dejiciet.*

Ibid. *Certis eunt cuncta temporibus, naſci debent, creſcere, extingui.*

At in Luxum (ſi tempore provides) firmum auxilium habes à noſtra * Cenſura. *Supra lib. IV. c. XI.

CAPUT III.

De cauſſis Propinquis belli Civilis. Ea tres. Factio prima eſt: ejus pernicies in omni ſtatu, & ſintne diſſidia umquam uſui?

HÆc igitur ſunt, ut poëta ait, *—— publica belli*

Lucã. I *Semina, quæ populos ſemper merſêre potentes.*

venio ad Propinquas cauſſas: quę tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyran-

Definita factio Tyrannis. Factionem nomino, PAVCORVM AVT PLVRIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISSENSVM.

Fons factionis. Cui origo ſæpe à privatis, aut

Odium: publicis familiarum Odiis: ſæpius ab Ambitione, dum quiſq; præire vult, aliumque detrahere: & huic fini conſpirant. *Nemo* Sen.ep. lxxiv.

Aut Ambitio. enim *eorum qui in rep. verſantur, quos vincat; ſed à quibus vincatur, aſpicit.*

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non reſpicit. Indid.

Trudunt igitur ſe, ut fluctus fluctum, atque inde contentio,

Teſtis hæc mera ſtatuum. odia, bellum. *Factiones fuêre, eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quaque alia in Deûm iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.* Liv. III.

Nam quod quidam hodie male callidi eas etiam approbant,

Aulici concilia rii probant. & negant Principi *quidquam adverſus ſubditos utilius, quam ſi in commune non conſulant.* Tac. Agric.

Improbe Heu quam errant! Cum enim duplex,

Factio popularis noxia.

duplex, ut in definitione oſtendi, Factio ſit, Paucorum aut Plurium: pernicioſa utraque, & hæc quidem palam, quæ viribus freta ſtatim ad manus & arma tendit: & plerumque *pars quæ domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quam civi cedat.* Liv. XXXIV.

Electio potentiũ noxia.

Sed nec prior illa minus exitiabilis, quæ inter paucos & potentes. Nam paullatim, ut Philoſophus quoque adnotat, Αἱ τῶν γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι ϗ τὴν ὅλην πόλιν: *Nobilium factiones trahunt ad ſe & in partes univerſum etiam populum.* Ariſt. V. Polit. c. IV.

Imo ægrius hi placantur, *neque aliæ ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut univerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.* Cic. de Aruſp. Reſp.

Gallia loquitur Tamen aliqua diſſidia uſui.

Quomodo igitur utiles? nam hæc exemplis here atque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidem fateor: haud ab re eſſe, leviter inter ſe diſſentire finitima opida aut provincias: ſed levi-

ter, & hæc uno bono, ne in te conſpirent. Cato in familia ſua id ſpectavit: qui ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑφορῶν τὴν ὁμόνοιαν ϗ δεδοικώς: *ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſiones inter ſervos callide ſerebat, ſuſpectam habens nimiam concordiam eorum metuenſque.* — Plutar. Caton.

Sed exigua.

Nec male hîc illud applicaverim: *Societas noſtra lapidum fornici ſimillima eſt, quæ caſura niſi invicem obſtarent, hoc ipſo continetur.* — Sen. ep. XCVII.

Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia.* — Tac. v. Hiſt.

Et inter ſtatu- nio re ce[illegible].

Fortaſſe tolerem: at numquam veras illas, præſertim inter Nobiles, factiones, Imo τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας ϗ στάσεις, ait Princeps Philoſophus: καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones, & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.* — Ariſt. v. Polit. c. VIII

Factiones legibus premendæ.

Neque inſignia ulla, aut diſ-

crimina

crimina Nominum Veſtiemus; permittere: ſalubcrrime olim a Mæcenate monitum, ad Auguſtum. Κάλλιςον, inquit, τάς τε ἔχθρας & φιλοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλας παντὶ σθένει ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς καινὰς, μήτ' ἄλλο τι ἐξ ἧς διενεχθήσονταί τισιν, ἐπιτρέπειν σφίσι τίθεσθαι: *Optimum vero inimicitias omnes & ambitioſa certamina prorſus exſcindere, atque adeo nec Nomina nova, aut aliud quid, ex quo oriri diſcidia poſſunt, ipſis permittere.* — Dio LII. — Εὐνῶ; ἐπίγ. ... (margin partly illegible)

Atque hæc talia in ſemine comprimenda Καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, & διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων & δυναμένων στάσεις: *Incipientia iſta cavenda ſunt, & diſſipandæ magiſtratuum aut potentium contentiones.* — Ariſt. v. Polit. c. IV. — E ſemina.

Parva enim ſæpe ſcintilla neglecta magnum excitavit incendium. — Curt. IV.

Et ſemper *ab hoc genere ſummum periculum eſt ſi cætus & concilia, & ſecretas conſultationes, eſſe ſinas.* — Liv. XXXIV. — Vetandi cœtus.

CAPUT IV.

Cauſſa altera è Propinquis, Seditio, ejus origo, Progreſſus, Remedia, diſtinctè explicata.

Definita Seditio.

IAm Seditio etiam cauſſa Civilis belli, quam definio, MVLTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cujus Origine, Progreſſu, Remediis utiliter & ordine dicam. Origo ei à cauſſis variis. Sæpe ab oppreſſione aut metu, cum *imminentium periculorum remedium, ipſa pericula arbitratur.*

Ejus origo varia: Ut oppreſſio

Aut metus.

Conſternantur ad arma. Ariſtoteles cauſſam hanc diſcrete tetigit: Διὰ δὲ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum ſe homines movent, tam hi qui fecere injuriam, metuentes pœnam, quam ii, qui in ſe exſpectant, prave-* 1. Polit c. III.

prævenire volentes prinſquam ea inferatur.

Ab Indulgentia etiam, & rebus laxis, quomodo Appius apud Livium dixit, *non miſeriu, ſed licentia, tantum concitum turbarum; & laſcivire magis plebem, quam ſævire.* *Laxitas nimia.* Liv. II.

Sæpe etiam ab Inopia, & rebus artis. *Semper enim in civitate quibus opes nullæ ſunt, bonis invident; vetera odère, nova expetunt; odia ſuarum rerum mutari omnia ſtudent.* *Anguſtia.* Salluſt. Jugurt.

Denique ſæpiſſime à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & ſigniferi turbarum. Nam *multitudo omnis, ſicut mare per ſe immobilis eſt.* *Tribunitii ſpiritus.* Livius XXVIII.

Æoli iſti excitant: & *cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt, reliqui contagione inſaniunt.* Ibid.

Quos operæ eſt, ut tibi deſcribam Sunt in ea claſſe primum, Ambitioſi aliquot homines, qui *privatim degeneres, in publicum exi-* *Quos ambitio impedit* Tac. XI Annal.

extincti, nihil ſpei niſi per diſcordias habent.

Quique *honores quos quieta republica deſperant, perturbata conſequi ſe poſſe arbitrantur.* Cic. II in Catil.

Quos æs alienum. Secundo, Obærati & re familiari perdita, quibus ſcilicet *afflicta fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutiſſimi.* Tac. I. Hiſt.

Quibus quies in ſeditionibus, in pace turba ſunt: Salluſt. Orat. Phi.

Ideoque avide *tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt.* Ibid.

Quos ipſa vanitas. Tertio etiam Vani quidam & ventoſi, qui *non tam præmiis periculorum, quam ipſis periculis læti, pro certis & olim partis, nova, ambigua, ancipitia malunt.* Tac. II Hiſt.

Progreſſus & augmenta ſeditionum. Hæc Origo eſt, hæ cauſſæ & flabella: at Progreſſus iſte. Hi tales varia arte *imperitos animos impellunt.* I. Añal.

Primo clam, & *nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, dilapſis* Ibid.

lapſis melioribus deterrimum quemque congregantes.

I. Hiſt. Illic *inſerunt querelas, & ambiguos de Principe ſermones, quæque alia turbamenta vulgi.*

I. Annal. Mox etiam, *promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris.*

IV. Hiſt. Agunt audacius: & palam *libertas ac ſpecioſa nomina prætexuntur.*

XVI. An. Sed quam falſo? Nam *ut imperium evertant, Libertatem præferunt; ſi everterint, ipſam aggredientur.* *Libertas & tutela publica prætexta.*

IV. Hiſt. *Nec quiſquam alienum ſervitium, & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.*

I. Annal. *Adſtrepit* tamen *his vulgus.* *Vulgus leve & credulum.*

I. Hiſt. Primo *leviſſimus quiſque, & futuri improvidus, ſpe vana tumens:*

Mox, *quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuêre.* Indid.

Calidi hîc regnant.

Atque hîc regnum obtinent fervidi maxime & procaces: quique *inclementer in Principem invehi ſoliti, nihil ſpei ſibi inter adverſa reliquerunt.* III. Hiſt.

Nam iſti *aperte deſcendiſſe in cauſſam videntur:* Ibid.

Grati ſemper vulgo.

Eoque plebi *gratiores, culpa vel gloria ſocii.* Ibid.

Ad ſummam, *quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebuſq; motis potior habetur.* I. Annal.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς: Proverbialis verſus.

In turbis etiam pravus ſortitur honorem.

Remedia in principio adhibenda.

Progreſſus eſt iſte: ſed quæ Remedia? jam dabo. Suadeo ut in tempore occurras. Nam ſæpe *modicis remediis primi motus conſedêre.* Ta XIV Annal.

Omne malum naſcens facile opprim-

Cic. Phili.v. *primitur: inveteratum, fit plerumq; robuſtius.*

Vide igitur, ſi *incipiens & nondum adulta ſeditio melioribus conſiliis flectetur.* Tac. I. Hiſt.

Mitte qui moneant, ſuadeant: & præſertim eos, quibus *facundia adſit, mulcendique vulgum artes, & auctoritas.* III. Hiſt. *Per interpretes placandi turbidi.*

Non etiam tu ipſe eas? haud temere, & malo ut *integra auctoritas tua majoribus remediis ſervetur.* I. Hiſt.

Tamen interdum haud abnuam, *præſidium te ab audacia mutuari.* I. Ann. *Interdum per teipſum.*

Fecit magnus Cæſar, &

Lucā. v

--- ſtetit aggere fulti
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Nil metuens.

Etiam *Divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. I. Annal.

Cur non tu idem in re anci-

 piti,

piti, & *ubi periculoſior ſit quies, quam temeritas?* 1. Hiſt.

Forte aliquod factum eos terret.

Aude, illi metuent: &

Deteget imbeiles animos nil fortiter auſa Lucā. V

Seditio, tantumque fugam meditata juventus.

Plebs incipit magis, quam patrat.

Nam plebem noſce, *ferocior illa ad rebellandum, quam ad vellandum.* Ex Liv VII.

Eique inſitum *tentare magis, quam tueri libertatem.* Idē VI.

Levi re ſedatur.

Audi vaticinium: *Omnis multitudo, maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita Seditionis non remedia, quam principia, majora ſunt.* Curt. IX.

Coquus magnum aënum quando fervit, paulla confutat trua. Titiun.

Interdum tamen vi comprimenda.

Quid tamen ſi coaluit, & jam fortis eſt ſeditio? nempe *fortioribus remediis agendum:* Tac. I. Annal.

Et ſi *imperium detractetur, bello certandum.* Ibid.

Nec

I. Hiſt. — Nec tamen ſtatim. *Da malorum pœnitentiæ, bonorum conſenſui ſpatium.* — *Sed lenta.*

Liv. II — Cogita *diem forſitan tempuſq; ipſum lenturum iras, ſanitatemque animis allaturum.*

Tac. I. Annal. — Interea varie *ſpem offer, metum intende.* — *Variis artibus verſanda.*

Tac. IV Hiſt. — Sed in primis per artes divelle eos ac disjunge. *quo tutiſſimo remedio conſenſus multitudinis extenuatur.* — *Disjungenda.*

Liv. II — Quoſdam occultis præmiis ad te allice, *neq; unquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quæſitam.* — *Corrumpenda.*

Tac. II Hiſt. — Quoſdam ſubdole ad ipſos mitte: qui eadem *velle ſimulent, quo plus auctoritatis conſiliis inſit.* — *Fallenda.*

IV. Hiſt — Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam *verba apud eos plurimum valent.* — *Verbis demulcenda.*

Plutar. Polit.* — Τὸν μὲν λύκον οὔ φασι τῶν ὤτων κρατεῖν, δῆμον δὲ πόλιν ἐκ τῶν ὤτων ἄγειν δεῖ μάλιστα: *Lupum a jun[?]t* — *Ambiguis promiſſio inducenda.*

aiunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere.

Offer blanda, imo ambigue promitte, quid refert? *Facile irrita facies, quæ per ſeditionem expreſſerint.* Tac. 1. Annal.

Sed inducta, clementer habenda.

Ego bonum hunc dolum toto oſtio admitto. Falle, falle potius quam cæde. Quod ſi quid hic maculæ; elui id velim clementia & lenitate. Ad te redierunt? ne ſævi. *Omnium culpa fuit, paucorum ſit pœna.* Ex Tac Hiſt. 1.

Capita ſaltem puniuntur.

Abunde ſatis, ſi *nefariæ ſeditionis auctores ſanguine luant, quod admiſerunt.* Liv. XXVIII

Imo *ſi unus alterve, maxime prompti, ſubvertantur.* Tac. II Hiſt.

---- *Quidquid multis peccatur inultum eſt.* Lucã. V

Unde orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat: Livius XXXIIX.

Et ſcito *ad multitudinem, caſtigationem ſatis eſſe.* Ibid.

Sed

Inquiſitio tollitur. Sed nec in conſcios inquire. Bona fide ſecuri omnes ſint: & Tiberii exemplo, *quamquam multi ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicentur, haud quæres.* Tac. 1. Annal.

CAPUT V.

De Tyrannide, quid ea ſit, & ejus ingenium? malo ſubjecta oculis: quæſitumque, tollenda ea an toleranda.

Definitio Tyrannidis. TErtia inter Civilis belli cauſſas, Tyrannis. Quid ea eſt? VIOLENTVM VNIVS IMPERIVM, PRÆTER MORES ET LEGES. Ajo violentum, quia in communi omnium odio, neceſſario Tyrannus decurrit ad hoc aſylum. *Vis et adhæret*

Quid civibus tenere te invitis ſcias,
Strictus tuetur enſis. Seneca Her. Fur.

Et terror. Præter alia hoc inter Regem Tyrannumq; diſcrimen eſt: *quod alter arma habet, quibus in munimentum pacis utitur; alter ut magno timore magna odia compeſcat.* Sen. 1. de Clē.

Ajo

Sine lege eſt. Ajo etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos

Jus eſt in armis, opprimit leges timor. Seneca Her. Fur.

Auferre, trucidare, rapere, falſis nominibus Imperium; atque ubi ſolitudinem fecerint, Pacem appellant. Tac. Agric.

Sine bono ullo iure. Specie tamen aliqua legum, evertunt leges: & habeant huic rei Delatores, quod *genus hominum publico exitio repertum, nec pœnis unquam ſatis coërcitum, per præmia eliciunt.* Tac IV Annal.

Amat Delatores. Atque *ut quis diſtrictior accuſator, apud eos velut ſacroſanctus eſt: leves, ignobiles, pœnis adficiuntur.* Ibid.

Tuetur malos. Itaque ſub iis *quam quiſque peſſime fecit, tam maxime tutus eſt.* Salluſt.

Tyrannis enim *boni quam mali ſuſpectiores ſunt, ſemperque aliena virtus formidoloſa eſt.* Idem Catil.

Inde *ſiniſtra erga eminentes inter-*

Tac. Agric. *terpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala.*

Odit formidatq; bonos, aut illuſtres.

I. Hiſt. *Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores, pro crimine: & ob virtutes certiſſimum exitium.*

In Agr. Imo etiam ob Doctrinam. Nam *pellunt Sapientiæ profeſſores, & omnes bonas artes in exſilium agunt.*

Etiam doctos.

Ibid. Quid ita? *nequid uſquam honeſti oculis occurrat.*

Plinius Paneg. Ipſi enim vitioſiſſimi, *inimicas vitiis artes, non odio magis, quam reverentia relegant.*

Tac. Agric. Quin metu apud poſteros infamiæ, ſæviunt in ipſa Scripta: & *monumenta clariſſimorum ingeniorum in foro ac comitio urunt.*

Scriptores & ſcripta averſatur.

Ibid. At non etiam *illo igne abolent vocem populi & conſcientiam generis humani.*

Fruſtra abolet.

IV. Annal. Mihi *ſecordiam eorum irridere libet, qui præſenti potentia freti, credunt*

credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis ævi memoriam.

Deus major & melior ſervat. *Nam contra, punitis ingeniis gliſcit auctoritas, neq; aliud externi reges, aut qui eadem ſævitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atq; illis gloriam peperere.* Ibid.

Odioſa omnibus Hæc facta Tyrannorum: qui Fructus? acerbi. Sunt enim in omnium odio: & *malos Principes deteſtantur, etiam qui malos faciunt.* Plin. Paneg.

Omnes vicisſim metuens In aſſiduo metu: & *ad omnes ſuſpiciones pavidi.* Tac. II Hiſt.

Ideo *adimunt per inquiſitiones loquendi audiendiq; commercium.* In Agr.

Nec linguas ſolum, ſed *omnium manus obſervant, & eo quoque tempore quo non capiantur, peti ſe judicant, nullumq; momentum immune à metu habent.* Sen I. de Clē.

--- Sors iſta Tyrannis
Convenit: invideant claris fortesq; trucident,
Muniti gladiis vivant, ſeptique venenis, Claud. IV. Cōſol. Honor.

Ancipites habeant arces, trepidique minentur. — *Conſcientia ſua premitur.*

Tac. VI Annal. — Adde cruciatus & tormenta interna. Nam *ſi Tyrannorum mentes recludantur; poſſint aſpici laniatus & ictus, quando ut corpora verberibus, ita ſævitia, libidine, mali conſultis animus dilaceretur.*

Et

Silius XIII. — *Quam vellent numquam ſceptris fulſiſſe ſuperbis?*

Tac. VI. Annal. — *Adeo facinora atque flagitia ſua ipſis quoque in ſupplicium vertunt.*

Sen. I. de Clē. — Denique quis exitus? dejectio aut cædes. Nam *reges conſeneſcunt, liberiſque ac nepotibus tradunt regna: Tyrannorum exſecrabilis ac brevis poteſtas eſt.* — *Infortunium inventi.*

Laërt. in ejus vita. — Thales interrogatus, Τί δύσκολον ἐν τεθεαμένος: Γέροντα, ἔφη, τύραννον: *Quid difficile vidiſſet? Tyrannum, inquit, ſenem.* — *Nam raro diuturni Tyranni.*

Inve. nalis Sat. X. — Nec poëta noſter vanus: — *Raro incruenti*

Ad generum Cereris, ſine cæde & vulnere pauci

Deſcendant reges, & ſicca morte tyranni.

De remedio. Immanem belluam hanc vides ſed quod in eam remedium? duplex: Auferre, aut Ferre. *Tollere qui tum volunt.* Illud, erectioris ſpiritus eſt; cui videtur *moriendum potius, quam vultus aſpiciendus tyranni.* Cic. I. de Off.

Cum applauſu multorum. Nec ego reprimo, cum ſciam *Græcos homines deorum honores tribuiſſe iis, qui tyrannos necaverint.* Idem pro Milone

Audio etiam illum Tragicū:

——— *Victima haud ulla amplior,*
Poteſt, magiſve optima mactari Jovi,
Quam rex iniquus. Sen. Her. Fur.

Sed tolerandi ſæpius videntur. Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ norma cenſeo, & ſæpius è publico uſu. Quiſquis es inter Subditos, ſi me audis *ſcutum tibi magis quam gladium* ſume: Ex Liv. III.

Quia deus immiſit. Hoc inquam Tolerantiæ ſcutum. Primum nonne à Deo reges ſunt? ergo anceps, *cade ſe qualiſcumque Principis cruentare.* Tac. xv Annal.

Phœ-

Phœbus ille vatum dixit :

Nec temere ſanguis regius violandus.

Home. Odyſ. π

--- δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν
ἐστι
Κτείνειν :

--- *res eſt gravis occidiſſe*
Regalem ſtirpem.

Nimis vere. Res gravis, imo plerumque & infelix : ſi tamen exemplis credimus omnis ævi.

Tac. I. Hiſtor. *Privatim raro id bene ceſſit.*

Ecce privatim, vindicta ſtatim ſequitur : & facinoris ejus *ultor eſt, quiſquis ſucceſſit.*

Ibid.

Tradita ſcilicet *Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultione.*

Nam vel exempli cauſſa,

Seneca Oedip.

Regis tuenda maxime regum eſt
ſalus.

Tac. IV Hiſt. *Publice minus.*

At publice, quid niſi clades? & raro ea *moles convelli, ſine convellentium exitio poteſt.*

Plut in Bruto. *Semperque ea cauſſa cladium.*

Factiones ex eo, diſcidia, & bella inteſtina. Atqui ego cum Favonio aſſero, χεῖρον εἶναι μοναρχίας παρανόμου πόλεμον ἐμφύ.

ἐμφύλιον: *Teius deteriuſque eſſe tyrannide ſive injuſto imperio, bellum Civile.*

Tolerare melius. Quidni ergo laudabilius, noſtrum Fere? *meminiſſe temporum, quibus nati ſumus; & bonos Principes voto expetere, qualeſcumque tolerare?* Tac IV Hiſt.

A deo enim iſta & ab alto. & *quomodo ſterilitatem aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ſic luxum & avaritiam dominantium tolerare* debemus. Indid.

Ut cæleſtia omnia mala.

Indigna, digna habenda ſunt, rex quæ facit. Plaut.

Nam ſubditorum eſt

Quid calcitras? *Principi ſummum rerum judicium dii dederunt, ſubditis obſequii gloria relicta eſt.* Tac. IV Annal.

Jugum quatere nocet. *Nihil tam exaſperat fervorem vulneris; quam ferendi impatientia.* Egeſip. lib. II. c. IX.

In ipſis agreſtibus feris, arctiſſima vincula ſi ſe excutiunt, imprimuntur; ſi quieſcant, relaxantur. Ibid.

Sed & in teipſo vide, nequa durioris imperii culpa. Nam ut vere

Alex. apud Curt. lib. IIX — vere magnus ille regum dixit: *Regum ducumque clementia non in ipſorum modo ſed in illorum qui parent, ingenii ſita eſt.* — *Modeſtia reges mitigat.*

Ibid. — *Obſequio mitigantur imperia.*

Theopompo tribuit Plutar. — Interrogatus quiſpiam, *quid ita Sparta floreret? quia ne reges recte imperare ſcirent? Imo, inquit, quia cives parere.*

Tac. Agric. — O bene! & tu tibi ſume. Nam ſæpe retractas, & *contumacia atque inani jactatione famam fatumque provocas.* — *Contumacia exaſperat.*

IV. Hiſt — Plenam meramque libertatem ſpiras, neſcius, *quomodo peſſimis Principibus ſine modo dominationem: ita quamvis optimis modum libertatis placere:* — *Et prælatio nimiæ libertatis*

XVI. Annal. — Et neceſſario *contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui.*

In Agr. — Pone hos animos: & *compeſce ardorem, peritus obſequi, eruditusq; utilia honeſtis miſcere.* — *Monita ſubditis*

IV. Hiſt — Ne *contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate malis.*

Aſſidue cogita: *quanto libertate diſcorüs ſervientibus ſit utilius, unum eſſe cui ſerviant.* Plinius Paneg.

Qui prom ad querelas aut calumnias.

Mali ſæpe Principes, fateor & doleo: ſed calumniando, pejores etiam facimus. Ita ingenium vulgo, audent paſſim & gaudent

---- humili læſiſſe veneno Statius Theb.

Summa; nec impoſitos umquam cervice volenti

Ferre duces.

Atque, ut ille ait, Τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις: *Præſens imperium ſubditis ſemper grave.* Thuc. I

Ferant præſentia, ſpe meliorũ.

Quid ſi aliud? idem. Nam *vitia erunt, donec homines: ſed nec hæc continua, & interventu meliorum penſantur.* Tac. IV Hiſt.

Concludo igitur, *Ferenda regum ingenia, neque uſui crebras mutationes.* XII. Annal.

CAPUT

CAPUT VI.

Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Civilibus vir bonus? utrimque ea agitata & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita.

HÆc initia & hæ Cauſſæ ſunt belli Civilis. Modus Gerendi ſequebatur: ſed juſte negavi de eo me dicturum. Illud ſaltem hoc loco lubet quærere, Qui gerat ſe in bello Civili vir bonus? quieſcat, an abeat in partes? Quietem Ratio & Exempla ſuadere videntur. Ratio: quia *arma civilia neque parari, neque haberi poſſunt, per bonas artes.*

Vir bonus an civili bello interſit?

Non debere videtur.

Tac. 1. Annal.

Quia ipſum malum.

Atque etiam finis in iis plerumque improbus: & duces *bonum publicum ſimulantes, pro ſua quiſque potentia certant.*

Salluſt. Jugurt.

Quia finis in eo malus.

His civilibus armis, ait Salluſtius, *dicta alia, ſed certatum utrimq; de dominatione eſt.*

Idem Orat. Macri tribun. pleb.

Quid ergo *viro bono & quieto, &*

bono civi magis convenit, quam abeſſe a civilibus controverſiis. Cæſ. inter Ep ad Att. x. ep. VII.

Quia crudeliter geritur. Adde, quod ſævitia quædam & feritas annexa his bellis: à qua ſane immenſum abhorret vir bonus. Cicero hoc adſpectu clamat: *Meliores medius fidius civis & viri puto, quovis ſupplicio affici, quam illi crudelitati non ſolum praeeſſe, verumetiam intereſſe.* Ad Att. IX. ep. IV.

Et viri magni abhorruerunt. Jam exempla ſi quæruntur, illuſtria ſunt. *Ajunt gloriari ſolitum Q. Hortenſium, quod numquam civili bello interfuiſſet.* Idē ad Fam. II ep XVI

Aſinii etiam *Pollionis factum ac dictum memorabile. Nam rogante Cæſare, ut ſecum ad bedum proficiſceretur Actiacum: Ego inquit, diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.* Vell. II

Contra debere videtur. Et plura reperies. Tamen altrinſecus, Ratio pariter & Exempla Ratio hæc. Ubi diſſidium, cur vir bonus ſejungat ſe à ſuis? imo *ut bos armenta; ſic ipſe bonos viros, aut eos quicumque dicentur boni ſequatur.* Cic. ad Att. VII ep. VII.

Eſt enim boni, bonos ſequi.

Sapiens

Agell. Noct. Att. lib. 11. c. XII. Sapiens ille Solon lege etiam Medios iſtos quietoſque ſubmovit. *In caſu, inquit, civilis diſcordiæ, qui non alterutra parte ſeſe adjunxerit, ſed, ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo patria, fortuniſque omnibus careto, exſul extorriſque eſto.* *Et Solon lege ita cavit.*

Sē. 1 de Tranq. Quid Romanus ille *Cato virtutum viva imago* *Fecerunt itē viri magni.*

11. De Tranq. *Certius ſapientis exemplar, quam Hercules aut Vlixes.*

Cic. ad Att. lix ep. 1. Nonne non comitem ſolum civilibus armis ſe præbuit, ſed ducem? conſtat. Ergo & vir bonus idem faciet, & *quemcumque ſors tulerit caſum, ſubibit potius cum iis qui dicentur eſſe boni, quam videatur a bonis diſſentire.*

Idē pro Sextio. Conflictum ſententiarum vides: nos quid volumus? pacem. Utramque ſententiam probam eſſe dicimus, ſed cum diſcrimine quodam perſonarum. Carus quiſpiam aut illuſtris eſt? *verſari in republica atq; in ea excellentius ſe gerere ſtudeat?* *Nos diſcriminamus. Illuſtres & ignotos intereſſe volumus*

Ee 5 Poſte-

Poſterior ei ſententia tenenda : & faciendum *quod pecudes, quæ diſpulſæ, ſui generis ſequuntur gregem.* Idem ad Att. VII.ep. VII.

Quis color aut ratio, cum tranquillis rebus ad clavum ſederis, ut deſeras abjiciasque eum, turbaris? non potes. Huic generi hominum, ſcimus *dignitati eſſe ſerviendum, reipub. conſulendum, officii rationem in omni vita eſſe ducendam.* Idem pro Sextio.

Sed modeſte. Miſce te & junge : ſed cum hac lege, ut appareat *Sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi.* Idem Ad Fa. IV.ep. VII.

Minus clares & quieto quæ eſcere. Conſilia tua ſi ad pacem confers, ſi in ipſo æſtu belli, iræ ac victoriæ moderaris : ô virum, ô civem! At parte altera latet aliquis? & eſto ex eo genere qui *miſſos fecerunt honores, nec rempublicam attingunt?* Idem pro Sextio.

Hic me judice, nec civile quidem bellum attingit. Cur nunc ſe det in turbidum illud mare, qui tranquillum non tentavit?

Ille

Cæſ. in iis ad Attic. x ep. VII

Ille vero *neque tutius, neque honeſtius reperiet quidquam, quam ab omni contentione abeſſe.*

Cælius ad Cic lib. x.

Eligat cenſeo aliquod opidum vacuum à bello, dum hac decernuntur:

ad Att. Cic. ad Attic. VII ep. XXV

Sed cum ea item lege, ut *ne propenſior ad turpem cauſſam videatur.* *Affectu tamen à bonis ſtare.*

Animo ſaltem quis patriam non juvet? Cape exemplum ab ipſa Modeſtiæ & Prudentiæ prole, Tito Attico, qui *ita in reipub. eſt verſatus, ut ſemper optimatium partium & eſſet, & exiſtimaretur: neque tamen ſe Civilibus fluctibus committeret, quod eos non magis in ſua poteſtate exiſtimabat eſſe, qui ſe his dediſſent, quam qui maritimis jactarentur.* *Attici inſigne exemplum, nobis imitandum.*

Nepos in ejus vita.

Vir optime ſalve, & probande magno illi Cæſari: qui *denuntiante Pompejo, pro hoſtibus ſe habiturum qui reipubl. defuiſſent: ipſe medios & neutrius partis, ſuorum ſibi numero futuros pronuntiavit.* *Cæſaris moderatio, Principibus imitanda.*

Sueto. Jul. ca.

Hoc

Hoc noſtrum arbitrium eſt in re litigioſa, in quo *facile intelligo, pugnandi cupidis hominibus me non ſatisfacere.* Cic. in iis ad Attic. l IX. ep. XV.

Sed iidem illi vitam meam cogitent: ſciantque *conſilia noſtra pacis & togæ ſocia, non belli atque armorum eſſe.* Idem pro Marcel.

CAPUT VII.

De Finiendo Civili bello, & Operis mei finis.

SEd ſerio jam exſulto, & ut nautæ.

--- quando ex alto procul
Terram conſpiciunt, Plautus Mænec

ex animo lætantur: ſic ego, qui terram non aſpicio, ſed tango. *Duplex ratio finiendi civilis motus.* Breve ſaltem ſpatium intereſt, de Civili bello Finiendo: quod una nec mutata velificatione decurram. Finitur Civilis diſcordia dupliciter, Pactione aut Victoria. Illam eligo, & omnino melius *Sapientia id potius evinci, quam armis & ferro rem in diſcrimen adducere.* *Pactio melior.* Cic. V. Phil. V.

Mihi

Mihi omnis pax cum civibus bello civili utilior videtur.

Etiam temporaria & parum firma. Nonne divulſi animi interea coaleſcunt? Errant, qui exacta hic omnia volunt & ad liquidum perducta. Acute ſimul & vere Curtius: *Nec fallebat Antipatrum diſſentire ab animis gratulantium vultus, ſed bellum finire cupienti opus erat decipi.*

Lib. VI

Dies & tempus ſemper pro regibus.

Liv. XXI.

Rex prudens ſæpe *moram magis quam bellum metuet.*

Diuturnū bellum iis noxium.

Tamen pleriſque placere video Finiendi modum alterum: qui *veram volunt & ſine exceptione Victoriam.*

Flor. II c. XXIX

Quæ ſplendida ſæpius, quam ſalutaris: niſi magna quadam prudentia moderaris. Nam *ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannus exſiſtit.*

Cic. ad Att. VII ep. V.

Victoria plena vix hîc condu-cit.

Tu cave, & callidum Mucianum hic audi: *Initia bellorum Civilium Fortunæ permittenda. Victoriam conſiliis & ratione perfici.*

Ta. III Hiſtor.

Niſi conſilio val de regitur.

Illa adhibe, & inprimis ſemina motuum tolle. Capita ſpecie hono-

Auctores mo-

tuum tollendi. honoris aut muneris ablega, ut *nova cupientibus auferatur dux & auctor.* XVI. Annal.

Instrumenta moven-da. Ipſos milites remove, quos *ſpargi per provincias, & Externo bello illigari pars conſilii pacisq; ſit.* III. Hiſt.

Sæpe *bellum externum* firmam *concordiam peperit.* V. Hiſt.

Leniter cū aliis agendum. Sed ante omnia Clementiæ veſtigiis tu adhære, neque audies *importuniſſima genera hominum,* qui *tot miſerorum civium ſanguine ſaturari nequiverunt.* Salluſt. ad Cęſ.

Non audiendæ ſanguinariæ hirudines. *Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba judicia invocant.* Indid.

Scilicet ut ipſi *trahant, rapiant & tamquam urbe capta, libidine ac licentia ſua pro legibus utantur.* Indid.

Salutare conſilium. Non, non: Brutus tibi doctor melior, cujus lalibertimum eſtatum, *Acrius prohibenda eſſe bella Civilia, quam in ſuperatos iracundiam exercendam.* Cic. ad Brut. ep. 11.

Judicia à pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quam cupiditate aut crudelitate civile bellum eſſe ſuſceptum. Idem pro Marcell.

Ita res tuas augebis, ita famam, & efficies *ut nec inimici qui-*

Salluſt. ad Cæſ. *quidem queri quidquam audeant, niſi te magnitudine tua.*

Sen. 1. de Clē. *Nullum ornamentum Principis faſtigio dignius, pulchriuſque eſt, quam illa corona* OB CIVES SERVATOS. *Decus regum, clementia.*

Sall. ad Cæſ. SEd ego haſtenus, ô Princeps, *quæ mihi utiliſſima factu viſa ſunt, quæque tibi uſui fore credidi, quam pauciſſimis potui, perſcripſi:* Concluſio.

Vel. II. Nunc *voto finiendum volumen eſt.*

Tac. IV Annal. *Et ſocios, cives, ac Deum ipſum precor, hunc, ut tibi ad finem uſque vitæ, quietam & INTELLEGENTEM HUMANI DIVINIQUE JURIS MENTEM duit: illo, ut quandocumque conceſſeris,* CUM LAUDE ET BONIS RECORDATIONIBUS, *facta atque famam nominis tui proſequantur.* *Et pro Principe votum.*

ANNVE O REX REGUM.

Digitized by Google

JUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORUM
NOTÆ,
ET
DE UNA RELIGIONE
LIBER.

Aucta omnia & innovata.

VESALIÆ CLIVORUM
Ex Officinâ
ANDREÆ ab HOOGENHUYSEN.
CIↃ IↃCLXXI.

[illegible]

REVERENDO ET AMPLISSIMO

PRÆSULI
JOHANNI SARACENO
ABBATI VEDASTINO, ET A CONSILIIS STATUS BELGICI.

NOTAS quas vides, & adjunctum *De una Religione* librũ, aucta hæc variè aut innovata, tibi datũ dicatumque imus, Ampliſſime Præſul: atque intimo meo voto, utinam majus aliquod aut ſpecioſius munus! Certe merebaris,& impenſe ego volebam, ſed quid eſt? aliud præ manu nunc non erat, & differre diutius profeſſionem hujus æris alieni, pudor meus & ingenuus animus recuſabant. Tu ille es, cujus beneficia à quadriennio jam in me ſumma: qui advenientem in amicitiam tuam admiſiſti, aut potius advocaſti; fontem benignitatis tuæ

 ultro

ultra reſeraſti, & verè fontem: ita largiter & perenniter in me fluxit. Nec in me tantum, publica & teſtata beneficia tua ſunt in omnes, quibus commendatio aut inſigne aliquod eſt Religionis, Virtutis, aut doctrinæ. Enimvero ſacra ſi intuear, quis magis ea defendit, ornavit, ampliavit? Aræ & templa vetera inſtaurata, aut nova inſtituta, tui operis ſunt; tui, religioſorum cœtus correcti, aucti, propagati; & uno verbo, omnes pietatis veræ, id eſt antiquæ, myſtæ aut cultores, te habent decus, ſubſidium, portum. Quid aliæ virtutes? ſimile, & cum nulla in re minus ratio conſtare tibi videatur quam in donando, mira prudentia domeſtica tua aut parcimonia fit, ut ſuperſit ſemper quod dones. Nec iſta in gratiam aut gloriam. Deo ſoli & uſibus humanis imputas: & fructum beneficii unum cenſes, feciſſe. Ut ſtellæ in cælo lucent,

cent, hoc tantum ut luceant: ſic tu natura & inclinatione beneficus, ſine alia affectatione aut aſpectu. O rarum mirumque virum! & in litteris magis hoc lubet diffundere, id eſt, in re noſtra. Quis earum titulum in Belgica ſibi inſcripſit, & te Patronum non aſſcripſit? rarus: cum etiam eos qui colorem & ſpeciem earum habent, juves. De Nicolao Quinto, egregio inter Pontifices, fama tenuit, cum ſermo aliquando eſſet, de Muſicis litteratiſque viris & diceret quiſpiam, *Poëtas aliquot bonos Romæ eſſe. Non credo*, illum ſubjeciſſe: *cur enim ad me non veniant, qui etiam malis pateo?* Magni, ſed & candidi animi vox, qua ſignificabat, non compotes ſolum optimarum artium, ſed & candidatos à ſe diligi: & in iis demerendis munerandiſque decipi ſe, etſi non deceptum. Excitabat ſcilicet ita alios: & ad rem magis invita-

vitabat, cum & ſpem viderent honorari. Simile in te eſt:& quiſquis nomen hoc litterarum habet, velamenta & infulas, ut ſic dicam, præfert, quibus apud te exoret. Ah utinam in hac & alia virtute tibi ſimiles, qui gradu ſimiles! quorum aliqui (plerique nolo dicere) in illa altitudine, nil niſi alti ſunt: & ut cupreſſi, cetera ſteriles, præter ſpeciem nihil habent. At vero in te laudanda etiam alia, hoc in primis, quod curas tuas à ſingulis ad publica etiam profers: & patriam conſiliis & prudentia opportune juvas. En tenebras & confuſionem temporum; tempeſtatem in mari in terra; bella pro religione, pro imperio; diſſidia cum veris hoſtibus, cum civibus; & omnia ſic turbata aut deſperata, ut pars conſilii cenſeatur, conſiliis non ſe miſcere. Sed tu is obviam, & in quiete aut ſubductione aliorum, manum ad clavum

vum porrigis: porrigis dico, ſed Advocatus. Ille, ille Rex poſt hominum memoriam Optimus maximus, bona tua vidit, cum te coram vidit: illam dignitatem corporis, eloquium oris, animi prudentiam: & ſtatim in ſanctius illud conſilium, quod rerum ſtatuſque vocant, adſcivit. Quam judicio hoc fecerit, judicia omnium conſentiunt, qui te mirantur, ut Numam aliquē aut Lycurgum, ſacris humaniſque rebus, pacis bellique artibus, mixtum & idoneum: & in duplici munere, feliciter & induſtrie omnia ſicut in uno alius, obeuntem. Macte his virtutibus PRÆSUL & aliis, quas ſileo: quia jam nunc gravari te ſentio hos ſermones, in quos nec me dediſſem, niſi quia publice intereſt, aliquod virtutibus præmium, aut præconium ſaltem eſſe: & ne iis ſit tantum ex conſcientia merces. Tu meum animum, quod

præcipue volebam, vides, tuum nunc & poſtea, etiam tunc, credo, cum avulſus ab hoc corpore æternis illis locis erit. Quæſo ut ita cer ſeas, & ejus obnoxii addictique teſtes, ac velut obſides, hos libellos capias: ſi per ſe aut magni pretii, operi tamen adnexos, cui pretium aliquod Fama adhuc eſſe voluit, & ſpero volet. Quod autem non perfeci uno tenore & protelo totum opus, non mea culpa aut ignavia eſt: ſed valetudo interpellavit, tum & occupatiunculæ, quæ nimis ſæpe diſtrahunt aut divellunt. Fiet aliàs, ſi ille volet, qui ſuper nos vult & poteſt: qui te AMPLISSIME PRÆSUL, Religioni, Patriæ, nobis diu ſervet. Lovanii, poſtridie Natalem Dominicum. ∞. Iↄ. xcv.

SUETO-

SUETONIUS IN AUGUSTO.

CAP. LXXXIX.

IN *evolvendis utriusque linguæ auctoribus, nihil æquè ſectabatur, quam Præcepta & Exempla, publicè & privatim ſalubria: eaque ad verbum excerpta, vel ad domeſticos, vel ad provinciarum exercituumq; rectores, vel ad urbis magiſtratus plerumque mittebat: prout quiſque monitione indigeret.*

Digitized by Google

J. LIPSI
AD I. LIB.
POLITICORUM NOTÆ.

POLITICORUM LIBRI] Ita inſcripſi, nec perperam. Nam etſi proprie de principatu agimus, & ejus inſtructio mihi ſcopus: tamen & librorum prior pars velut commune πολιτικόν ad quamque Remp. eſt: & paſſim præcepta ad omnem Civilem vitam. *De titulo librorũ.*

Sive civilis doctrinæ] Recte ita licet vertere: imo *Politicen* ipſam *Civilitatem* Apulejus reddidit, de Philoſophia: & Seneca *Civilem* ejus *partem* dixit.

In CAP. I.

Præloquium.

VEterum monitis, imo & verbis] Ita fecimus lapides & ligna ab aliis accipio: ædi- *Pag 25*

ædificii tamen exſtructio & forma, tota noſtra. Architectus ego ſum, ſed materiam varie undiq; conduxi. Nec aranearum ſane textus ideo melior, quia ex ſe fila gignunt: nec noſter vilior, quia ex alienis libamus, ut apes. *Forma ſcriptionis.*

Duos Rectores, Prudentiam & virtutem] ſive duo etiam fulcra: ſine quibus laudabilis & firma Reſpublica nulla umquam fuit, nulla erit. Tetigerunt utrumque alii: ſed ſi neminem diſtinctè aut plenè præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quam ſuperba. *Fulcra bina Reip.*

In CAP. II.

De Deo.

Rectus de Deo ſenſus, in deum cultus.] Ita Pietatem definimus, & hæc duo ſane præcipua ejus munera ſive partes, noſſe ſupremum illud numen, & Venerari. Lactantius: *Omnis ſapientia hominis in hoc uno eſt,* Pag. 27 *Pietatis duo membra* Lib. III. Inſtit. c. XXX.

Lib. VI c. IV.

eſt, ut Deum cognoſcat & colat. A ſenſu tamen veniendum eſt ad cultum. Idem: *Sapientia præcedit, Religio ſequitur: quia prius eſt Deum ſcire, conſequens colere.*

Lib. Jud. c. XIII 1. De Fide, c. XIII

Dei proprium nomen ignoramus.

Ita appello Summum illud.] Heu miſeriam! adeo à cognitione Summi illius remoti ſumus, ut ignoremus & nomen. Ipſe increpat: *Cur quæris nomen meum, quod eſt Mirabile?* Et Damaſcenus: Τὸ θεῖον ἀκατάληπτον πάντῃ καὶ ἀνώνυμόν ἐστι: *Comprehendi omnino divinum illud non poteſt, neque nominari.* Etſi nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, pleræque gentes quadri littera. Sed cum eodem Damaſceno ſentio, nullum nomen aptius Deo tribui, τοῦ ὄντος. Cauſſa. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον: *Univerſum enim illud Eſſe complectens in ſe ipſo habet, quaſi mare quoddam infinitum & immenſum.* Pulcherrime Hermes: Ἔστιν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα. *Ipſe eſt, & quæ ſunt, & quæ non ſunt.* Quo ſenſu? addit.

Quod ei convenientiſſimũ.

Pœmand. c. V.

Deus eſt, qui eſt & quod eſt

τὰ

τὰ μὲν γδ ὄντα ἐσαιέρασε, τὰ ᾗ μὴ ὄντα ἔχ{ ἐν ἑαυτῷ: *Nam & quæ ſunt,a, eruit; & quæ non ſunt, habet in ſe ipſe.* Ille ſcilicet eſt (Ægyptiorum templis rite in ſcriptum) τὸ γεγονὸς, ὂν, καὶ ἐσόμενον: *quod fuit, quod eſt, quod erit,* ille, ut Apoſtolus ait, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* Hæc talia nec impie nec inſcite dici poſſunt: ſed quanto auguſtior & Deo dignior illa confeſſio! Ἀνεκλάλητος, ἄῤῥητος, σιωπῇ φωνούμενος: *ineffabilis, non dicendus ſilentio exprimendus.*

Dimiſſio animus hic tuta — Ad Rō. XI. — Herm. Pœmā. c. I.

Mentem ſolutam quādam.] Mentem, ſed mente ſubtiliorem. Hermes ille vere Ter maximus in his divinis: Ὕλης μὲν τὸ λεπτομερέςερον, ἀήρ, ἀέρος ᾗ, ψυχή, ψυχῆς ᾗ, νοῦς, νοῦ ᾗ, ὁ θεός. *Materia ſubtilior aer, aere, anima, anima, mens, mente, ipſe deus.*

Deus mente purior. — Pœmā. cap. V.

Præditam motu ſempiterno.] Recte accipe: pro vita & actione ſempiterna. Ariſtoteles explicabit: Θεοῦ ᾗ ἐνέργεια, ἀθανασία, τοῦτο δ' ἐςὶ ζωὴ ἀΐδιος,

Quo ſenſu deus in motu. *Vivit perpetuo* — II. De Cælo. c. III.

ἀΐδιος, ὥς ἀνάγκη τῷ θείῳ κίνησιν ἀΐδιον ὑπάρχειν. *Dei actio, immortalitas. hoc autem eſt perpetua vita: ut neceſſum ſit Divinitati motum perpetuum ineſſe.* Nam de alio motu, ſane falſum. Ille omnia movet, immobilis: omnia quatit inconcuſſus. Hermes: Πᾶν δέ τι κινούμενον οὐκ ἐν κινουμένῳ κινεῖται, ἀλλ' ἐν ἑστῶτι, καὶ τὸ κινοῦν δὲ ἕστηκεν: *Omne motum non in moto movetur, ſed in quieſcente, & id quod movet, quieſcit.*

Movet, non movetur.

Pœmā. cap. 11.

De deo etiam vera dicere, periculoſum.] Qui enim ſcis, an dicas vera? Circumludis infinitum & æternum illud tu puſille, tu mortalis. Atque hoc ſenſu, iſtud verum. Alias, non nego quin de deo libere & vere dicamus, quæ de ſe ipſe, id eſt, quæ in ſacris myſticiſque libris referantur.

Pag. 28.

Pauca de Deo dicenda

Nec niſi in ſacris tradita.

Qui melius ſcitur, neſciendo.] Hoc quoque pari cautione & ſenſu. Curioſos tantum

Vitium animi, in illum inquirere.

Et inquiſitio ea vana

tantum excludimus: quoniam, ut ait Baſilius, τῆς ψυχῆς νόσημά ἐστι, τὸ κακῶς καὶ περιέργως ζητεῖν περὶ Θεοῦ: *Animi morbus eſt, male & ſuperflue de deo quærere.* Quid autem quæramus: Cæli aut ſideris unius naturam plene nondum cepimus: & volumus cæli ſiderumque auctorem? Vani, Vani! *P*oetam audiamus:

Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβου, ζήτει δὲ μή.
Πλεῖον γὰρ οὐδὲν ἄλλο τοῦ ζητεῖν ἔχεις.

Deum eſſe crede, & colito, ſed non quærito.

Nam nil habebis aliud hic, quã quærere.

Philetas.

Sed & Bias olim monuit: περὶ θεῶν λέγειν ὡς εἰσί: *De diis hoc tantum dic, eſſe.* Pius noſter ſcriptor magis pie: *Deus religione intelligendus eſt, pietate profitendus eſt. ſenſu vero perſequendus non eſt, ſed adorandus.*

Laërt. in ejus vita.

Venerare, non rimare.

Hilar. de Trin

Effectus tamen ejus] Omnino Dei opera & effectus noſcenda ſi vis ipſum. Νοεῖν γὰρ ἐστιν ἐν τῷ νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τῷ ποιεῖν, ait Hermes. Ut ſolem deficientem

Deus in effectis, & ab iis noſcendus.

Ca. II.

tem non directo, ſed in aquis intuemur: ſic deum in operibus.

Affectus (ſi ita appellare fas.] Merito dubito, imo non dubito. Nam revera affectiones nullæ in perfecta illa ſimplicique natura, ſed puræ res ipſæ. Damaſcenus: ποιότητ☉ τὸ θεῖον ἐλεύθερον: *Qualitatis Deus expers.* Itaque proprie non ille Sapiens, Bonus, juſtus: ſed Sapientia, Bonitas. Juſtitia Hilarius: *Quidquid in deo eſt, deus eſt: totum quod in eo eſt, unum eſt.* Et Auguſtinus: *Quidquid ibi intelligi poteſt ſubſtantia eſt.* Nec Plato ignoravit: Αὐτὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον ὅ ἐστι τὸ ὄν: *Ipſum æquale, ipſum pulchrum, ipſum ſingulum, quod eſt id quod eſt.*

Affectus nulli in Deo

De Fide.

De Trin.

In Phædone.

Totus, Subſtãtia eſt.

Intereſt animis & mediis cogitationibus intervenit.] Alte hoc imprimite mortales, vix peccatis. Heſiodus:

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας.

Et Epictetus plane divinitus:

Olav

In tenebris Deus.

Oταν κλείσητε τὰς θύρας, καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν, ὅτι μόνοι ἐστέ, οὐ γὰρ ἐστὲ ἀλλ' ὁ θεὸς ἔνδον ἐστὶ, καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστὶ· καὶ τίς τούτοις χρεία φωτὸς, εἰς τὸ βλέπειν τί ποιεῖτε; *Cum januas adduxeritis, & tenebras intus feceritis, ne umquam in mentem veniat dicere, quod ſoli eſtis, non enim eſtis, ſed Deus intus eſt, & Genius veſter intus eſt. Quid autem opus iis lumine, ut videant quæ agatis?* — In Diſſertat. ab Ariano digeſt. lib. I. c. XIV.

IN CAP. III.

De Religione.

Pag. 30 OMNIA proſpera colentibus deos, adverſa ſpernentibus.] Seriò cogitare debet Princeps, Religio neglecta aut prolapſa, traxit ſemper rempub. ſecum, & trahet. Vates ille haud vanus:

Cum religione resp. floret, aut cadit.

Di multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſa. — Horat.

Et Lactantius aſſerit, *Ideò mala omnia*

Lib. V. Inſtit. c. VIII. *omnia rebus humanis cottidie ingraveſcere, quia Deus mundi huius effector & gubernator derelictus eſt: quia ſuſceptæ ſunt, contrà quàm fas eſt, impiæ religiones.*

In quam naturæ vitio nos proni.] Adeò verum eſt, ut in alia vitia duci videamur, in hoc rapi. *Superſtitioni nos naturâ.* Plutarchus haud iniuriâ deplorat (In Camilo.) τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην, ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν: *humanam infirmitatem, meta n terminumque non habentem, nec ſui potentem: ſed egerentem ſe, modo in ſuperſtitionem & vanitatem, modo in neglectum rerum divinarum & contemptum.* *Aut impii.* Atqui, ut idem addit, ἡ δ' εὐλάβεια, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον: *Religio, ut nihil nimis optimum.* Si tamen peccandum eſt, fateor tutiùs meliuſque peccari in hanc: Superſtitionis, quàm illam Impietatis partem. *In mediocritate virtus.* Νῦν δὲ μεγάλη ψυχῆς ἡ ἀθεότης, ἔπειτα δόξα εἰς πάντα τὰ

Peſſima Impietas. — *Perniciеs rerũ publicarum*

κακὰ ἐπακολουθεῖ ϗ ἀγαθὸν οὐδέν. *Magnus magnus animi morbus eſt, Impietas: quoniam illum omnia & inclinatio ad omnia mala ſequitur, boni autem nihil.* Et ſane ea ſtante, numquam reſpublica ſtabit. Herm. c. III.

Superſtitio efficax ad regendum

Nulla res multitudinem efficacius regit, quá ſuperſtitio,] Livius de Numa: *Omnium primum, rem, ad multitudinem imperitam, efficaciſſimam, deorum metum iniciendum ratus.* Et multitudinem dico, non hanc togatam tantum aut muliebrem, ſed etiam illam accinctam & militarem, quæ, ut idem Curtius ait, *alioqui impotens, ſæva, mutabilis, ubi vana religione capta eſt, melius vatibus quã ducibus ſuis paret.* Itaque uſi vel abuſi hac ſæpe viri Principes, ut P. ille Scipio, qui Jovem in capitolio conſulebat: Q. Sertorius, qui Syram quamdam fatidicam, Martham: P. Sylla, qui in prœliis præferre & oſtentare ſolitus ſigillum Apollinis, & exempla plura. Sed illud Caroli VII. Gallorum regis eximium: cujus res accisas valde reparavit Lib. I. Lib. IV

Uſurpaverunt hoc fine multi.

vit hoc commentum. Virguncula fuit Johanna Lotharinga, (à deone inſtincta, an humana aliqua fraude ſubornata?) quæ palam ad regem venit, & mira conſtantia aſſeruit divinitus ſe miſſam, pellendis è Gallia Anglis. Res relata ad conſilium: ſuaſa, diſſuaſa. Regi admittere viſum, & prudenter Ejus ſane opera, imo & ductu (nam arma gerebat, & viris præibat) Aurelianum arcta obſidione liberatum, & pleraque alia fortiter ac feliciter geſta. Ad extremum tamen vacillavit vaticinii fides, cum Johanna capta ab Anglis & Rhotomagum ducta, igne exuſta eſt ut præſtigiatrix.

Virgunculæ Valleicanæ enthuſiaſmus ſive dolus.

At tu fuge.] Ab omnibus ſuperſtitio arcenda, à Principe maxime, quem altius ſcilicet erectuſque animus decet: at Superſtitio & aniles perſuaſiunculæ, ut cum poëta dicam,

Pag. 13. *Principem decet ſuperſtitio.*

Lucret

——— *faciunt animos humiles formidine divûm*
Depreſſóſque premunt ad terram.

Et ſane vilium fere, aut, barbarorum eſt Superſtitio. Plutarchus: Εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν

In Sertorio.

Barbari adeò proni.

Aut fœminæ ac pueri.

μονίαν φύσει τὸ βαρβαρικόν: Inclinant natura ad ſuperſtitionem barbari. Quod idem cenſebis de femineis imbecilliſq; naturis.

Timor et comes & angor.

Deos à ſuperſtitioſo timeri.] Intellige, ſerviliter timeri. Nam duo vitii hujus propria, Nimius timor, Nimius cultus. Seneca: *Superſtitio, error inſanus eſt, amandos timet, quos colit, violat.* Epiſt. c. XXIV.

Intellectus ſanus in verſu veteri.

Religentem oportet eſſe, religioſum nefas.] Mens priſco huic verſui, religionem cum modo habendam, ut omnia bona: quæ talia eſſe deſinunt, ſi ille abſit. Nam religioſum priſci dicebant in vitio, & cum copia quadam immodica, ut Mulieroſum, Vinoſum. Si autem alicui modus hic ſervandus, certe Principi: imo omnibus qui in Repub. verſantur. Nicephorus Gregoras haud inſcite Τῷ γὰρ μόνῃ προσέχοντι τὸν νοῦν τῇ κατὰ θεὸν θεωρίᾳ, ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιατρίβων προσήκει· ὅστις ἦ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ πολιτικὸν ἤσκησεν ἦθος καὶ πεῖραν ἔσχε πραγμάτων παντοίων, οὗτος λαὸν ὁδηγεῖν ἐς τὰ βέλτι- Hiſt. III.

Modeſta religio Principi convenit.

βέλτιστα καὶ σωτήρια κράτιστος. Nam qui in una Dei contemplatione mentem defigit, huic tali montes & ſpeluncæ conveniunt, at qui una cum virtute civiles etiam mores conjunxit, & notitiam ſibi paravit rerum variarum, ille vero populum ad optima ſaluberrima ducere idoneus eſt.

Lib v. Inſtit. cap. x.

Religio in vita & factis.

Optimus animus, pulcherrimus cultus.] Breviter hoc ipſum & acute Lactantius: *Religioſiſſimus eſt cultus, imitari.* Etiam Hermes Ægyptius: Θρησκεία τοῦ θεοῦ μία ἐστί, μὴ εἶναι κακόν: *Unicus* (certe præcipuus) *dei cultus eſt, non eſſe malum.* Poſſem hic quædam appoſite & vere: ſed Megarenſis ille Sapiens mihi inclamat, περὶ τούτων οὐκ ἐν ὁδῷ.

Moſen illum Ægyptium.] Hiſtoriola, quam aſpexi, amœna & hodie utilis eſt. Tu, ſi lubet, ab auctore eam pete.

IN CAP. IV.

De Fato.

Pag. 33 ET vocem Fata ſequuntur.] Hac mente veteres Fata voluerunt Jovi præſto eſſe cum ſtilo & tabulis, ad inſcribenda ejus dicta. Latinus Pacatus: *Aut ut illi majeſtatis tuæ participi Deo feruntur aſſiſtere Fata cum tabulis: ſic tibi aliqua vis divina ſubſervit, quæ quod dixeris ſcribat ac ſuggerat?* Et Marcianus Capella *Parcas, ſcribas Jovis* appellat, *quod eius decreta in æreas tabulas referant.* Ovidius aſpexit. In Paneg. ad Theo.

Fatum, Jovis verbum Veterũ in volucra.

> *.... cernes illic molimine vaſto*
> *Ex ære & ſolido rerum Tabularia ferro.* Metam XV.

Ipſi homines, tamen in parte.] *A deo* enim *ſunt*, ait Auguſtinus, *omnium poteſtas quamvis ab illo non ſint omnium voluntates.* Ab uno & perpetuo illo bono, jure amovemus omnia mala. Triſmegiſtus: Αὐτῷ ᾗ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν, οὐδ' αἰσχὲν Lib. v. de Civ. c. VIII

Voluntas a Fato immunis.

C. XIV. *αἶσχιν νομιζόμενον, ταῦτα γὰρ ἐστι τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει παρεπόμενα, ὥσπερ ἰὸς τῷ χαλκῷ, καὶ ῥύπος τῷ σώματι. ἀλλ' οὔτε τὸν ἰὸν ὁ χαλκεὺς ἐποίησεν, οὔτε τὸν ῥύπον ὁ ποιητὴς γεγέννηκεν, οὔτε τὴν κακίαν ὁ Θεός: Ab ipſo conditione nihil malum aut turpe eſſe exiſtimandum eſt. Hæc enim ſunt affectiones quædam adhærentes & concomitantes ipſam generationem, ſicut ærugo, æs, & ſordes corpus. Atqui nec æruginem faber fecit, nec ſordes auctor produxit, nec malitiam Deus.*

Nec ad mala, niſi à ſe impellitur.

Libro XXIII. Nullis conſiliis vel auxiliis vitamus.] Ammianus: *Nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam potuit, ut quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat.*

Fatum inevitabile.

Heu fatis ſuperi certaſſe minores!] Ita Jupiter ipſe apud alium Poetam Pag. 36.

Ovi. IX Metã. lib. I.

Me quoque fata regunt.

Et Apollo Pythius apud Herodotum: *Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ: Decretam ſortem nec Deo quidem eſt effugere.* Impia ſententia di-

Deus nõ ſubeſt Fato.

cam, an ſtulta? Cur enim numen vincatur à Fato? numquam certant. Et nosipſi cum Deum ſupra Fata eſſe dicimus, magis Stoicis contradicimus quam aliquid pro re dicimus. Nam quæ hic comparatio? proinde eſt, ac ſi ambigam Judexne ſuper ſententiam ſit, an ipſa ſuper illum. Sed mutare, inquiunt, Fata an Deus poteſt? Abi inepte: ſcito eum nolle, & hoc ſatis. *Ordinem fati æterna ſeries regit, cujus hæc prima lex eſt, ſtare decreto.*

Nec id tamen mutat.

Sen. II Natur. Quæſt.

Conſilia corrumpit.] Quæ aut mala ſcilicet immittit, aut nec bona fortunat. Τῆς γὰρ θείας οὐ συμμαχούσης προνοίας τοῖς τῶν ἀνθρώπων βουλεύμασί τε καὶ πράγμασι, τοὐναντίον αὐτοῖς ἅπαντα τὸ τέλος, καὶ σφόδρα τοι ἐναντιώτατον, οὔτε γὰρ βουληφόρος ὁ βουληφόρος, οὔτ' ἀνδρεῖος ὁ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ τά τε σοφὰ βουλεύματα πρὸς ἄσοφον τελευτῶσι πέρας, καὶ τὰ γενναῖα καὶ ἀνδρικώτατα πράγματα, ἄνανδρόν τε καὶ μάλα αἰσχρὰν τὴν ἧτταν καρποῦνται. *Nam ubi divina-*

Conſilia noſtra ſibi Fatum aptat.

Nicep. Greg. Li. VII.

divina Providentia non commilitat conſiliis actionibuſque hominum, malus iis exitus obvenit, & cogitationibus valde adverſus. Nam tunc neque vir conſultus, conſultus eſt; nec fortis fortis; ſed etiam ſapientiſſima conſilia inſipienter deſinunt, & generoſa maxime ac fortia facta turpem & infamem exitum conſequuntur. Livius breviter, de Gallorum adventu ad ur-

Lib. v. bem: *Occæcat animos Fortuna, ubi vim ſuam ingruentem frangi non vult.* Sed & Demoſthenes, cum Athenienſes ſuos videt conſilio nihil facere, apertè clamat, veretur ſe μή τι δαιμόνιον τὰ πράγματα ἐλαύνῃ: *ne quid divinum rebus ſe inſerat & adhæreat*: nempe hoc à fato.

Ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videatur.] Lucani eadem mens: *Fata per cauſſas agunt.*

Lib. VII. *Hoc placet, ô ſuperi, vobis cum vertere cuncta.*

Propoſitum

Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen?

Et revera is ordo cauſſarum & eventuum, ut etiam humana ratione non aliter cadere debuiſſe judicemus. O mira ſapientia! quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipſi illuc ivisse videamur. Quid ergo? ad peccatum impellit Deus? non, non, ſed ad lapſum, id eſt, res & fortunas mutat; ab alto dejicit, ab imo attollit; & hæc talia externa; ſic ut nos ipſi conſiliis factiſque gradum nobis ſtruamus ad fatalem illum lapſum, ſive aſcenſum: Ut qui in vinclis à lictore ducitur, plerumque ſponte it, trahendus tamen niſi eat: ita hic.

Trahit nos ſæpe Deus in externa mala.

Sed cũ culpa tamen noſtra.

Tibi quis hîc fructus.] Fructum unum & præcipuum expreſſi Patientiæ: licet alterum nunc addas, Scientiæ. Vos qui in regno aut Republica, ſcire: ſervi & volvi omnia ſurſum deorſum, *& nullius rei eodem ſemper loco ſtetiſſe fortunam.*

Regitur fatis mortale genus,
Nil ſibi quiſquam ſpondere poteſt,

In Fato conſiderandæ volubilitas rerum.

Seneca Cont. ad Helviam.

Sen. Octaviã.

Fir-

Firmum & ſtabile. Hodie

Ta. III Annal. Atque ut noſter ait, *rebus cunctis ineſt quiddam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices ita & morum vertantur*: imo & imperiorum. Græci floruerunt? poſt hos [illegible], poſt hos Romani, poſt hos Scythæ, & quis ſcio an non brevi nova aliqua gens?

ſic, cras aliter.

Sen pater in Præf. I. Controv. Nam *fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum; velocius quidem quam aſcenderunt, relabantur.*

Regna infirma.

Ovid. Metã. *—— Sic omnia verti*
Cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes,
Concidere has.

Stare in faſtigio Scythas ſive Turcas jam video: & ſtare. A multis annis nulli eorum progreſſus: profecto (vere vaticinor) ſpectant caſum. Hæc talia, quiſquis rebus conſiliiſque interes, conſidera: & quantum humano ingenio poteſt, prævide quo inclinent ſe fata: & tu ad illa. Nam miſer quid pugnes? καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἄνθρωπος, ὥς ἔοικε, μὴ συνταραττομένην, ἔχει τὴν

Niceph. Greg.

Fatorũ devergia videnda.

τὴν ἄνωθεν δεξιὰν, τούτοις καὶ γῆ καὶ θάλασσα μάχεται, καὶ ἀὴρ, ὥσπερ τινὶ δραπέτῃ θεοῦ καὶ τῆς δίκης ἀλάστορι δραστηρίως ἐπιτιθέμενα: *exitis factis homo diſcat, quæcumque cooperantem & commilitantem non habent ſupernam dexteram, his terram & mare & aerem adverſari, tamquam fugitivum aliquem Dei & Juſtitiæ violatorem efficaciter perſequentia.* At contra, quo Fatum vergit, alia etiam omnia: & velut viam illi muniunt ignari aut inviti. Cæſar ad Principatum venire debet? Societatem cum illo Pompejus coeat, & calide evehat juxta ſeſe. Dejicere poſtea vult? fruſtra cauſſam dumtaxat armorum præbeat, turpiter & imperite ex Italia fugiat, aleam de ſumma re uno prælio jaciat feſtinanter. Romanos imperare fatum eſt? Annibal à Cannis Romam non petat: Philippus fœdus ſine effectu cum illo ineat, & navis cum legatis velut caſu capiatur: ceteri item reges quieſcant, & alii poſt alios vincantur, *fatali omnium ignavia.* Quid de hodierno Europæ ſtatu cogitem, Sileo. Sed Fatum

Illuc omnia ſedant, irrita eccinite ſunt.

Ta. XV. Annal.

Fatum quid tibi vis? quod telum ſubito in me injicis? Ecce nuncius, * *Plantinum* illum meum, quo neminem ego, nemo me fidelius amavit; illum pulcherrimæ artis columen, & ſtili mei lucem; abiiſſe. Heu, heu, ego vivo & ſcribo?

* Obiit Kalen. Juliis, anni CIↃ,IↃ LXXXIX

IN CAP. V.

De Conſcientia.

Pag. 40

In Hippol.

POteſt contingere nocenti ut lateat, latendi fides non poteſt.] Imitatus eſt & argute extulit minor Seneca:

Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.

IN CAP. VI.

De Probitate.

Pag. 42

Pura probitas proba.

ESſe, quam videri, probus malis.] Machiavellum ergo nemo audiat, qui ſimulatam

latam neſcio quam virtutem Principi induit, & ſcænæ ſervientem. O dogma ad Principis perniciem pariter & ſubditorum!

Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.] Cato Cenſorius in hanc ſententiam: *Cultus magna cura tibi, magna virtutis incuria.* Apud Ammian lib. xvi.

IN CAP. VIII.

De Uſu.

Pag. 48 *Experientia in Repub. opus.*

QUiſquis in re Civili intellegens haberi volet, opus ei Experientia.] Multa & pulchra apud Philoſophum in loco vide, quem hic citavi. Illud certum, intelligere te aliquid ex lectione vel auditu in rebus Civilibus poſſe, atque etiam judicare, tangere aut tractare eas non poſſe ſine uſu.

IN

IN CAP. IX.

De Memoria rerum.

PLura ad Prudentiam confert.] Si ulla quidem res ad Prudentiam publicam privatamque facit, facit Hiſtoria, quam Leoni futuro Principi, Baſilius pater jam Princeps, egregie commendat, verbis quæ merito adſcribo : Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει, ἐν αὐταῖς γὰρ εὑρήσεις ἀκόπως, ἅπερ ἕτεροι συνῆξαν ἐγκόπως, καὶ μάθοις ἐκεῖθεν τάς τε τοῦ βίου τῶν ὑπρέπους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ σπουδαίων προσήξειαν τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν εὔχῃς, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβῃς, τὰς δὲ κατορθώσῃς, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιωθῇς : *Per Hiſtorias veteres ire ne recuſa. Ibi enim reperies ſine labore, quæ alii cum labore collegerunt, atque illinc hauries & bonorum virtutes, & im-* Pag 49 C. lvi. *Hiſtoria compendioſa via & fructus.*

proborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea converſiones: mundi hujus inſtabilitatem, & Imperiorum præcipites caſus. Et, ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia, quorum illa fugies, ne in divinæ Juſtitiæ manus incidas; hæc amplecteris, ut præmiis quæ ea comitantur, potiaris. Hæc Græcus ille Imperator, in libello quem Κεφάλαια παραινετικὰ inſcripſit: probo, pio, & digno quem Principes legant.

Baſilii Monitorii.

Pag. 50 Eadem ad Civilem hanc partem utiliſſima.] Non tamen omnis Hiſtoria, ne erres. Ut aurum non quævis terra gignit: ſic nec hæc promiſcuè, Prudentiam Civilem. Quæ illa igitur? ea, quæ tres has notas habet: Veritatem, Explanationem, Judicium, id eſt, quæ legitima Hiſtoria eſt, & perfecta. Nec enim talem ego umquam cenſuero, cui trium horum aliquod deeſt. Prima Nota, *Veritas* eſt, ut nempe res eventuſque omnes puriter & ex fide narret, *nec quidquam* (*quo*

Quæ Hiſtoria Politicæ utilis.

Ea quæ vera ſit.

Livius XXII.

(quo nimis fere inclinant ſcribentium animi) *hauſtum ex vano velit* : Olim & nunc rara virtus : & à qua non affectu ſolum aut aſpectu plerique abeunt, ſed ſpecie etiam virtutis. Nam fidem in Principem aut ſtatum cenſent, narrare aliquid non ex fide. Atqui hæc fundamentum operis eſt : *καὶ ἡ ἀλήθεια* (ait in hac ipſa re Dionyſius) *ἀρχὴ φρονήσεώς τε καὶ σοφίας* : *& veritas, principium prudentiæ ſimul & Sapientiæ.* Ut animanti oculos ſi eruas, reliquum corpus inutile reddas : ſic Hiſtoriam, ſi ab ea hoc lumen. In falſa & errante, quomodo non fallare ſemper & erres ? talis firmiter numquam te diriget, aut tuas actiones. Nota altera *Explanatio* eſt, ut rem ſcilicet non fideliter tantum narret, ſed diſponat etiam atque exponat. Quomodo, & quare, quidquid geſtum ſit, addat : *ut non modo caſus eventaſque rerum, ſed ratio etiam cauſſæque noſcantur.* Magna hæc laus, &, Polybio Judice, ita neceſſaria, ut uſum non habeat

Præfat. Archæol.

Tac. I. Hiſt.

Qua plana ſit.

quæcumque ea caret. Ἱστορίας γὰρ, inquit, ἐὰν ἀφέλῃ τὶς τὸ Διὰ τί, καὶ Πῶς, καὶ Τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς, ἀγώνισμα μέν, μάθημα δ᾽ οὐ γίγνεται: *Ab Hiſtoria ſi quis auferat, Quare, Quomodo, Quo fine quidque ſit actum, & an ex ratione ſatis deciderit; quidquid in ea reliqui, id ludicrum magis erit, quam doctrina.* At nota tertia, *Judicium*, ut diſcrimenn lumenque rebus adhibeat: & hæc probet (ſed breviter, & quaſi aliud agens,) hæc damnet, *quod præcipuum munus Annalium reor, ne virtutes ſileantur; utque pravis dictis factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit.* O pulchra iſta pars! & quæ actiones vitamque omnem format & dirigit, ſi à judicio tamen profecta directo. Nam pravus aliquis aut imperitus, fruſtra illuc ſe dabit; & cum ſuo tamen irriſu magis, quam noſtra noxa, quia vanitas ſtatim apparet. Hæ ſunt tres illæ Notæ: quas in quacumque Hiſtoria repperies, Veteri ſive Nova, ſcito purum probumque eſſe illic aurum. Scrutare.

Lib. III.

Quæ multa judiciis.

Tac. III. Annal.

Sed

Sed viſne etiam ad ſpecimen Diſtincte ſcriptores aliquot tales tibi ingeram & faciam: etſi in hoc judicio, judicium meum ipſe in judicium mitto. Diſtinguam per Tempora & Gentes. Inter Græcos veteres duo ſunt mirifice mihi probi. *Judicii Hiſtoricorum, qui nobis probi.*

Thucydides: qui res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus qui multas & magnas. Elocutione tota gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis: occulte ubique inſtruens, actiones vitamque dirigens, orationibus & excurſibus pæne divinus. Quem quo ſæpius legas, plus auferas: & numquam tamen dimittat te ſine ſiti. Alter ab iſto eſt. *De Thucidide ſẽtentia noſtra.*

Polybius, qui multa & præclara libris xl. compoſuit: ſed pars pleraque aut tota periit, aut mutilata ad nos venit, cum fraude generis humani. Ille judicio & prudentia Thucydidi haud diſpar, cura & ſtilo ſolutior, qui excedit, abrumpit, diffundit, & ſæpe non tam narrat, quam ex profeſſo docet. Sed recta & *De Polybio.*

 ſaluta-

ſalutaria ubique ejus monita; & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quod anxia in eum inquiſitione non opus, ſed ſenſus ſuos aperit & revelat ipſe. Nam Thucydides ſæpe artior & obſcurior: eoque qui circa Principem magis, quam principi aptus.

De Plutarcho. Inter Græcos medios *Plutarchus* eſt, qui non Hiſtoriam proprie, ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit & ablegit, Illuſtrium virorum vitas. Sed dignus tamen, ſi quis alius, Principe ſcriptor, qui judicium mirifice format, & diffuſa ac plana quadam ſcribendi via ad Virtutem ubique & Prudentiam ducit, ſed ad illam magis: & niſi fallor, melior omnino quam acutior ductor.

De Xenophonte. *Xenophontem* prætereo? abſit! Sed laudatiſſimus ille Cyrus ejus non habet hic locum, quem magis ad exemplum vitæ, quam ad fidem rerum ſcripſit. In reliqua Hiſtoria (Græcanica inquam, aut Perſica) ſane ſuavis ille, & fidus, certe circumſpectus

ctus ſcriptor: è quo tamen haurias magis Prudentiam hanc civilem quam ut ultro eam propinet. Sententias quidem & dogmata raro miſcet. Sed iuvit nos hic egregie via alia, cum Thucydidem adhuc latentem, & in ſua manu ut opprimeret (ô candidam, & ab omni æmulatione vacuam mentem!) primus ipſe protulit & divulgavit.

Jam inter infimos quoque Græcos duo ſunt, quos non contemno. Prior eſt *Nicetas Choniates*, qui res Græcanici imperii ſcripſit, orſus à Johanne Commeno Alexii F. ad urbem captam, ſive ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: ſed digniſſimus notitia: purum rectumque ingenium, ſi aliud illo ævo. Stilus etiam operoſus, poëtas & Homerum ſæpe reſipiens: at res & narratio ipſa, diſtincta, compoſita, ſine vanitate, ſine ineptiis, brevis quod ſatis ſit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: judicia non libera ſolū, ſed Sana. Ad ſummam, legite vos Politici, gratiam mihi aliquis

De Niceta

* Ab anno Chriſtiano ∞. CXVIII. uſq; ad annum circiter ∞. CCX.

pro indicio habebit, certe debebit.

De Gregora. Alter eſt, *Nicephorus Gregoras*, qui hiſtoriam & filum narrationis ejus excepit, at non laudem. Scripſit enim ab urbe capta res, ad Andronici Palæologi poſterioris mortem: ſed nequaquam pari caſtigatione aut induſtria, & vitia plura traxit ſui ævi. Superfluit, aut evagatur: & res orationeſque proprias miſcet, indecore, imo inepte. Judicia tamen ejus crebra, & plerumque recta: cauſſæ eventuum curioſe poſitæ: pietas inculcata, & multa opportune ad primam illam cauſſam relegata, id eſt Deum. Sane Providentiam & fatum non alius ſcriptor aſſeruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque ejus Hiſtoria ab ævo noſtro non diſſidet: imo lites diſſenſuſque in Sacris reperies, haud diſſimiles hodiernis.

De Tacito. *Latini* ſequuntur, quorum agmen *Cornelius Tacitus* mihi ducit. Ante Livium ? inquies, Non eloquentia, aut aliis virtutibus; ſed iis quas nunc conſi-

deraa-

deramus, Prudentia & Judicii notis. Qui illo verius narrat, aut brevius? quis narrando magis docet? In moribus quid eſt, quod non tangat? in affectibus, quod non revelet? Mirabilis omnino ſcriptor, & qui ſerio hoc ipſum agit, quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolum eſt, ſed velut hortus & ſeminarium præceptorum. Ut ii qui veſtes acu pingunt, ingenioſe gemmas inſerunt, ſine confuſione aut noxa formarum: ſic iſte paſſim Sententias, ſerie narrationis nihil omiſſa aut læſa, Scaber tamen quibuſdam & obſcurus videtur, ſuone vitio, an ipſorum? Nam acute arguteque ſcripſiſſe fateor: & tales eſſe debere, qui eum legent. Ideo Conſiliariis magis Principum quam ipſis commendo: qui habeant hunc Sapientiæ ſimul & Prudentiæ verum ducem.

De Salluſtio. Alter eſto *C. Salluſtius*; omnino primus, ſi libros modo ejus haberemus. Sed Hiſtoriarum corpus illud totum periit: & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quam anxie judicare,

illud video, Thucydidi ſimillimum eſſe: & ideo quæ de illo dixi, dixiſſe hic me puta.

De T. Livio. Tertius eſt T. *Livius*, magnitudine quidem & majeſtate operis ante omnes. Diffuſus ille & placidus, in concionibus maxime diſertus; & talis omnino qualem Fabius deſcripſit. Patavinitas ei objecta ab Aſinio: id eſt, niſi fallor, ſermonis quædam peregrinitas, nec tam in verbis quam ſtilo toto. Nos quoque ſupinum eum alibi, aut frigidum, imo ταυτόλογον agnoſcimus: derivari libenter tamen in exſcriptores hanc culpam. Judiciis ſententiiſque bonus eſt, etſi non frequens, quid refert? pro ipſo loquitur docetque copia tot eventuum & exemplorum.

Sequuntur ſcriptores duo, velut proprii Principum, & aſſidue iis in manu ſinuque habendi. *Q. Curtius*: qui me judice probus eſt legitimuſque Hiſtoricus, ſi quiſquam fuit. Mira in ſermone ejus facilitas, in narrationibus lepos, aſtrictus *De Q. Curtio.*
idem,

idem, & profluens; ſubtilis, & clarus; ſine cura ulla accuratus. Verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus ſupra quam dixerim facundus. Quod ſi varium magis argumentum habuiſſet; fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis ſpecimen præbuiſſet. Sed Alexander, quid niſi bella?

C. Cæſar res ſuas ipſe digeſſit: compoſite ſane, & pari modeſtia ac libertate. In ſtilo ſunt quæ culpem, ſine ejus tamen culpa, nam malam aliquam & alienam manum acceſſiſſe, ſatis mihi liquet. Prudentiam non è verbis ejus hauries, ſed è factis: & maxime Militarem. Commentarii enim ſunt, & nihil pollicentur præter nudam ſimplicemq; narrationem. *De C. Cæſare.*

Inter mediæ ætatis ſcriptores (proh dedecus) non eſt quem pro medioc[r]i Hiſtorico laudem. Adeo labante imperio barbaries ſtatim & ſquallor omnia occuparunt: & ſiqui ſcripſerunt, ii fere ad vana delapſi,

De Ammiano. *falſa vera aut majora vero, miſcue-runt.* Ammianus *tamen* Marcellinus fidei & judicii ſatis clarus eſt, modo ſtili. Tac. 11 Hiſt.

De Lamb. Schafnaburgenſe. *Lambertum* etiam *Schafnaburgenſem* haud plane contemno in rebus Germanicis.

De Roder. Toletano. Uti nec *Rodericum Toletanum*, in Hiſpanicis. Uterque bonus, quantum potius in tali ævo.

At patrum & noſtro ævo videtur Hiſtoria ſe commoviſſe. Scripſit eam ante annos paullo minus centum *Philippus Comminæus*, ita laudabiliter ut nihil verear componere eum cum quovis antiquorum. Incredibile eſt quam ille omnia videat, penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubinde inſtruat nos ſalutaribus ratiſque præceptis, & id diffuſe, Polybiano quodam exemplo. Quamquam revera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoque laudem ejus auget, quod tanta præſtitit, litterarum omnium rudis, ſolo uſu rerum peritus, & naturali quadam judicii bonitate.

De Comminæo.

Ite

Ite nunc ſcioli, & linguarum aliqua cognitiuncula vobis placete. At Princeps noſter hunc legito, & Enchiridium *Cominaus* illi eſto. Dignus Alexandris omnibus hic Philippus.

Paulum Æmilium comitem huic do, qui in Galliis, & res quoque Gallicas ſcripſit, etſi non Gallus. Ludovicus XII. decus hoc Italiæ abſtulit, & vindicavit ſibi. Ille, ut rem dicam, pœne unus inter novos, veram & veterem Hiſtoriæ viam vidit, eamque firmo pede calcavit. Genus ſcribendi ejus doctum, nervoſum, preſſum; ad ſubtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigenſque aliquid in animo ſerii lectoris. Sententias & dicta ſæpe miſcet, paria antiquis rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeverus judex: nec legi noſtro ævo, qui magis liber ab affectu. Dedecus ævi eſt, quod minus ille placeat, quaſi pauci ſint qui capiant hæc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæ labeculæ, quod ſtilum parum nectit, & ſpargit dividitq; eum in minuta quædam membra. *De Paulo Æmilio.*

Hoc

Hoc cum in omni ſerioſa oratione parum congruum, tum in Annalibus minime: quorum eſt,ut ille ait, *tarda* quædam *&* *iners ſcriptura*. Deinde, quod inæqualis, alibi nimium anxius & caſtigatus, ideoque ſubobſcurus; alibi(ſed rarenter) laxus & ſolutus. Vetuſtatis etiam neſcio quid affectat in nominibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: ſæpe erudite, interdum vane, ſed,ut ego judico, ſemper indecore. Quorſum *Chartiſrius* Gallorum Cancellarius, *Quadrigarius* mihi ſit? ille ipſe *Cancellarius*, dicatur *Præfectus juris*? & ubique *rex Tarraconenſis*, *Caſtulonenſis*, *Dux Geldubenſis*: qui nobis & majoribus fuerunt, *Arragoniæ*, *Caſtellæ*, *Geldriæ*? Talia infinita ſunt audacter & ambitioſe innovata, & cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis, ſi refingere leviter eum nobis fas: (audeo dicere) virum daremus ſupra omnem hanc novitiam, & ad priſcam laudem.

Tacit. de cauſſis corrup. Eloq.

Sunt

De Franc. Guicciard.

Sunt & ævi noſtri Hiſtorici duo, quos tangam. *Franciſcus Guicciardinus*, prudens peritusq; ſcriptor, & qui tales lectores ſuos facit, liber eſt & verax; ab affectibus immunis; ſi tamen ab odio, quod retegere mihi non ſemel videtur in Ducem Urbinatem. Sententias bonas utileſque inſerit, ſed parum adſtrictas. Vitia duo propria hujus ævi non effugit, quod & juſto longior eſt, & quod minutiſſima quæque narret, parum ex lege aut dignitate Hiſtoriæ: quæ, ut Ammianus ait, *diſcurrere per negotiorum celſitudines aſſueta, non humilium minutias indagare cauſſarum.* Sed nec orationes ejus ſatis vegetæ mihi, aut caſtigatæ, languent ſæpe, aut ſolute vagantur. Denique uno verbo, inter noſtros, ſummus eſt Hiſtoricus: inter veteres, mediocris.

Libro XXVI.

De P. Iovio.

Paulus Jovius multorum judicia magis acerba, quam libera experitur. Acriter valde in virum eunt. Ego de eo ſic cenſeo. Stilo bonum gravemque eſſe, & plane ad hiſtoriam: judicio ac fide ambi-

ambiguum. Ubi affectus non diſtrahunt, rectum; ubi illi adſunt, obnoxium. Ad gratiam ſcilicet ſe dat & auram. Laudationum nec cauſſam ſæpe habet, nec modum. Genti ſuæ Vaſtio, Medicæis, nimis ex profeſſo addictus, his quidem ita, ut Laurentium Medicem parricidii reum velut apud judices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum aut ineptus. Laudandus tamen legenduſque ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſitè & dilucidè in unum Hiſtoriæ corpus. Imo nec in Perſicis aut Turcicis tam vanus, quam videri volunt: & fidem ei in pleriſque adſtruunt Turcici Annales, qui nuper * prodierunt.

* Hoc anno, edente Jo. Leunclawio.

De Petro Bembo.

De *Petro Bembo* aliquid addam: illuſtri dignitate & fama vir fuit: quam tamen Hiſtoria ſua Veneta apud me non auxit. Jacet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materie aut viro ſerio parum dignas. Nulla vox niſi ex Tulliano aut Juliano penu: &

quæ

quæ ſic dici non poſſunt (quippe nova, vel iis ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipſa etiam tota ſcriptio & formulæ ſic compoſitæ, quaſi hæc omnia Romæ geſta, & republica illa ſtante. Sunt in quibus rideam; ſunt in quibus indigner, & cum tam curioſè à verbis ſibi caverit, reperio alibi, quæ non dicam Tulliana non ſint, ſed vix Latina.

Hæc judicia noſtra ſuper præcipuis Hiſtoricis ſunt. Nec enim omnes ſane advoco, quid opus? Bonis ad uſum & exemplum hæc ſatis ſunt, improbis ad calumniam plus ſatis.

IN CAP. X.

De Doctrina.

AD Prudentiam facit valide.] Omnis omnino Doctrina ad Prudentiam facit, & animi interior ille cultus. Tacite enim acuit, & judicii vim format. Ariſtoteles dicere ſolitus: Ἡ μὲν ὅρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβάνει, τὰ

Pag. 51.

Doctrina mentem illuſtrat.

Apud Diog.

τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων: *Aſpectus à circumfuſo aëre lumen accipit, mens à doctrina.* Laërt. in Ariſtot.

Quia animum ad accipiendam illam præparant.] Nam animus noſter per ſe ferox, molleſcit per doctrinam & ſe frangit, diſcitque affectus & omnes motus magis habere in Poteſtate. *Plutarchus* pulchre: Οὐ δὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν, ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαι: *Nihil majus ex Muſarum placido commercio homines capiunt, quã quod naturam mitigent, & manſue eam faciant Ratione & Doctrina, amplectentem ex iis Modeſtiam, & quod Nimis eſt fugientem.* Itaque idem ille ſcriptor Marcio Coriolano, & C. Mario hoc defuiſſe oſtendit, ſummis alioqui viris: qui, inquit, ſi Muſis Gratiiſque litaſſent, non impetu ablati tam fœdum & turpem rebus ſuis exitum dediſſent. Conſidera.

Eadem animũ domat:

Modeſtiam inſerit.

In C. Marcio Cario.

Ab hac vacui fuerunt.

In C. Mario.

Hau-

Haurienda, ſed ad uſum.] Abſit enim ut Princeps hic deſideat, aut in meditatiunculis conſeneſcat. Ut qui ignem à vicino petit, non illic hæret, ſed ablato eo domi focum ſuum accendit: ſic capiendi à Doctrina igniculi illi Prudentiæ, & ad uſum actionemque Civilem transferendi ſunt. *Ad rem transferenda Doctrina.*

Qui fructuoſa, non qui multa ſcit, ſapit.] Egregie in hac re Ariſtippus, σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ ἔφη, Ὥσπερ οὐχ οἱ τὰ πλεῖστα ἐσθίοντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι: *quopiam ſe jactante ob multi ſcientiam, dixit, Ut non ii qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modice, ita non qui plurima, ſed qui utiliſſima legerint, docti cenſendi & ſtudioſi.* Ergo modus tenendus, præſertim Principi, nec immerito Julianus Deſertor (alias magnus & multiplici virtute Imperator)

Laërt. in Ariſtip.

Pag. 52 *Redundans ſcientia, inutilis.*

Iulan6. hicni_ m w. 6

rator) male audivit, tamquam *Græculus litterio*, & Philoſophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus extra culpam affectatæ ſupra modum doctrinæ. Peccavit pariter Michaël Ducæ filius, Byzantii Imperator, qui, ducente Michaële Pſello, ita totum litteris ſe dedit, ut gubernatio rerum penes alios eſſet, & turpiter imperium dehoneſtaretur. Ego ſane Trajanum aliquem malim, doctum leviter, ſed vigilantem ſerium; quam principem otioſum & in litteris deliciantem.

Ammian. XVII

Et Hadrianus.

Et Michael.

Joh. Zonaras in Annal. to. III.

Tenuitque, quod eſt difficillimum, ex Sapientia modum.] Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur ille Principi aptus modus? Ego hunc cenſeo, ut neque nihil, neque omnia diſcat. Nam Ludovicum XI. valde damno, qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit. *Ne eſſet*, ut ajebat, *in conſiliis capiendis refractior, & tenacior ſui ſenſus.* Et mehercule hoc eſt aſſecutus. Nam illum jam regem duo

Modus in Scientia. Non tota ea ſpernenda.

duo treſve homunculi, & ii ex
Proco. viliſſimis, huc illuc pro ſuo ar-
de Bel. bitrio circumegerunt, cum ma-
Goth. gna ſubditorum indignatione &
Lib. I. damno. Gothorum cauſſa, pœne dicam juſtior, qui, cum Amalaſſuintha egregia fœmina filium ſuum Atalaricum liberaliter inſtitui doce rique curaret, eo tu facto ad eam venerunt, quærentes regem ſuum, nec recte nec decenter inſtitui. Nam iſta omnia litteraria longe à robore & armis abeſſe, imo effœminari iis animum & ad timorem traduci. Quare hæc omitteret,

Ta. XIV Annal. *& magiſtros exueret, ſatis amplis doctoribus inſtructus, majoribus ſuis.* Parere Amalaſſuintha debuit, cum rogantium peſt damno. Hæc mala & barbara ſunt: atque omnino ſeria inſtitutione

Aſſumenda ſaltem utilis.

Tac. IV Annal. formandi imprimis illi, qui *ita nati ſunt, ut bona malaque eorum ad rempub. pertineant.* Qua-

Lib. I. lis ea eſſe debeat, * alibi fortaſſe fuſius, hic & in compendio dicam. In Livio legi, de Servio, poſtea rege. *Eruditum artibus, quibus ingenia ad magna fortunæ cultum excitantur.* Tales, neque alias, in Principe ego quæram.

* In Libris. *De Inſtitutione.*

Artes Princi- pe dignæ. Trium generum. Credo triplices eas eſſe: ad *Splendorem*, ad *Prudentiam*, ad *Virtutem*. Primi generis *Eloquentia* eſt & *Linguarum ſcientia*. Opus ſane iis, vel in legationibus audiendis, vel in conſiliis, vel in publicis alloquiis. Infantem eſſe Principem, turpe, & detrahit auctoritati.

Eloquētia, & cujuſmodi: Sed quæ eloquentia eum decet? Tacitus de Auguſto præit: *Erat ei prompta ac profluens, & quæ Principem deceret, eloquentia.* Profecto talis aliqua conveniat, non moroſa illa aut affectata, & quæ artem aut ſtudium præferat. Quid tamen Tiberiana illa? de quo idem ſcriptor, *Artem calluiſſe qua verba expenderet, validum ſenſibus, aut conſulto ambiguum.* Mihi non diſpliceat, imo in Principe maturo jam ævi & regni, hanc ante illam probem. Profluentia & facilitas ſermonis ſit adoleſcentiæ, ſtatæ ætatis hæc liberata & examinata oratio. Sed & ſi interdum ambigua aut involuta, haud damnem, quia ſic opus inter exploratores aut callidos, qui ſæpe legationis aut alia ſpecie accedunt. De *Linguis* cenſeo, non niſi eas diſcendas, qua- *XIII. Annal.* *Ibid.*

Linguarum ſcientia.

rum

rum apud ſubditos aut vicinos crebrior uſus. Mithridates hic ſe jactaverit, qui omnes ſuarum ditionum: ſuperfluum eſt, & pompæ magis, quam uſus. Romanos illos proceres, vix lego alias calluiſſe à Latinâ & Græca: & ſufficiebant, quia ſparſæ & communes fere per terrarum orbem. Noſter Latinam inter omnes diſcat, eatenus ut leviter (ſi opus) in ſermone uti poſſit, ſed maxime ad legendum. Quæ diſciplina melior, non comprehenſa hoc ſermone; nec verſiones vim illam aut indolem ſemper habent. Addiſcenda eſt, & facile poteſt, ſi Præceptor adſit judicio probus, qui non circumducat per varia & ſupervacua præcepta. Pauca hæc, & lectio, in brevi eam dabunt, addiſcenda autem eo magis, quia etiam nunc quaſi commune vinculum eſt, quod Europam inter ſe commerciis litterarum & ſermonis jungit. Scio viros Principes in grandiori jam ætate, cum uſum viderent, aſſumpſiſſe, ſpretam aut

Et inter eas Latina.

Ejus utilitas.

neglectam male in juventute? Sed pergo. Ad *Prudentiam* palam faciunt *Politica*, & *Hiſtoria*, quas dixeris eorum fontem. Quod illa præceptis complexa ſunt, hæ præiverunt exemplis: & prudens aliqua meliorque mens hauriet ſemper ex iſtis. Hæc propria & peculiaris lectio ac Palæſtra Principum: ſe atque otium hic exerceant, incredibili ſuo & alieno fructu. Sed in quibus auctoribus aut libris? de Hiſtoricis jam diximus: de Politicis, nemo mihi ante *Ariſtotelem*: cui *Platonis leges & Rempublicam*, & *Xenophontis Cyrum* velim addi. In hac claſſe pono *Militaria*, cujuſmodi vetera & nova noſter legat, inter veteres, *Leo Imperator* bonus eſt, in libello huic rei ſcripto; inter novos ſunt multi & erunt, judicio tamen eligendi. Ad hanc partem etiam addo, *Phyſica*, *Geographica*, *Aſtronomica*, *Geometrica*. Omnia hæc ad Prudentiam neceſſum eſt, non dicam plene ſcire, ſed tamen libare. Phyſica primum, quia mentem attollunt (quod idem in Aſtrologicis), & abducunt à vano metu aut

Politica & Hiſtoria.

Qui legendi in Politicis.

Phyſica non ſpernenda.

aut admiratione rerum. Plutarchus ſapienter conſiderat, & notat in Pericle, quem ait *præceptorem habuiſſe Anaxagoram, à quo imbutus ſcientia rerum ſublimium & cæleſtium, non ſolum alio fuit animo, ſed & oratione erecta, longe à plebeja & futili loquentia. Nec vero*, inquit, *hunc ſolum fructum Periclis dedit Anaxagoræ conſuetudo, ſed etiam omni eum ſuperſtitione liberavit, quæ terrorem ex rebus aëreis aut æthereis imprimit ignorantibus earum cauſſas, quem eximit naturalis diſciplina, & pro terrifica & urente ſuperſtitione tranquillam inſerit cum bona ſpe religionem.* At *Geographica* quidni noverit, ut una provincias & membra ſui regni? Prorſus ad conſilia facit (delectationem omitto, quæ maxima & liberalis eſt) ad conſilia, inquam, facit ſitus terrarum, & magnitudines, atque intervalla noſſe; tum etiam portus atque aditus; flumina, maria, montes; denique præcipua opida & munitiones; & ſiquid aliud eximium Deus in machina iſta inferiore oſtendit. *Aſtronomica* ad-

Meteorologica utilia.

Geographica.

Aſtrologica.

didi, ut tempora anni imo & tempeſtates, noverit aut præſagiat: dies noctesque alibi diverſas; communiter curſus ſiderum, & alia jucunda, ſed & uſui ad opportunitates aggreſſionum terra aut mari. Polybius hæc diffundit, & Principi aut Duci bono commendat, in libro ſuo IX. Idem & *Geometrica*, ac revera ad caſtra locanda, opida munienda, propugnacula ſtruenda, tormenta dirigenda, utilem hanc eſſe partem nemo negaverit, & Principi hactenus tangendam ut poſſit judicare. Nam multum operæ ſtudiique in iſtis poſtremis ponendum, haud dicam: nec probo vel Aſrorum reges quoſdam, vel Caſtellæ Alphonſum Decimum, qui toti in Mathematicis aut Aſtrologicis, cœlum potius coluere quam terram. Atqui haud magnos etiam reges eos fuiſſe, res & facta clamant. Caveat Princeps ne ſubtilia hæc & inducentia nimis eum capiant: non item minuta alia, quod Neroni objectum à gravi cenſore Tacito eſt: *Nero puerilibus ſtatim annis vividum animum in alia deterſit,*

Geometrica.

Medice hæc habenda.

XIII. Annal.

torſit, cælare & pingere; cantus aut regimen equorum exercere. Hęc indigna magno Principe: cui ſedere illud ſummi Poëtæ debeat,

Virgil. VI. Æneid. *Tu regere imperio populos Romane memento:*

& ad hanc finem atque artem, alia artium dirigere ac referre. *Architectonica* tamen non abjicio, utile & decorum aliquatenus ea ſcire: atque utinam utantur noſtri, non ad Palatia aut Arces ſolum, ſed ad opida tota ſtruenda, quod veteres factitarunt. *Architectonica adhibenda.* At vero tertii generis artes, ad *Virtutem.* Principem probum moribus, ingenio modeſtum, conſtantem adverſum metus, æqui amantem eſſe, publice expedit; & hæc talia per doctrinam etiam inſeruntur. *Virtus Principem decet.* *Ethica,* facient, & quam vere ac proprie Philoſophiam licet dicas. *Ad hæc Ethica.* C. III. Agrippinam non audiemus Neronis matrem, quæ filium, ait Suetonius, *à Philoſophia arcuit, monens imperaturo contrariam eſſe.* O fæminam alia quoque improbam! quid ais? *Imperaturo contrariam?* ita, qui ex libidine imperium volet

volet gerere, divina & humana jura ſpernere: quod tuus ille eximie fecit. At qui bene, juſte, feliciter imperare; inſtrumentum & adjumentum ei Philoſophia eſt, ſed habita etiam cum modo. Aptiſſimus in hac parte *Plutarchus* erit, cujus omnis ſcriptio cum prudentia & virtutem inſerit; cui Senecæ libellos aliquot addere, valde ſit è meo voto. Jeſum Syrachidem etiam commendo, de quo veriſſime Baſilius Imperator ad filium: *è libris ejus civiles & regias virtutes collige atque haurito.* Libros autem ſacros tractari interim & volvi, etiam cum non dico, dico. Quis enim neſcit caput in virtutibus Pietatem eſſe? petatur è ſuo fonte, & in omni parte doctrinæ miſceatur. Hæc præcipua in Inſtitutione ſunt: à qua molliores illas artes *Muſicen & Tecſin* ſperno: aut certe non exigo. Themiſtoclis dictum Principi conveniet: qui cum ridetur ab iis, qui ſcitiores & gnari magis talium artium viderentur, *At ego,* inquit, *lyram aut*

Plutarchi commendatio: Seneca, Syrachida.

C. ult.

Muſica τεχνοτεία.

aut pſalterium tractare neſcio, urbem quam parvam acceperim, claram & magnam reddere, id ſcio. Nec diſſenſit ab hoc judicio Philippus Macedo, cujus Alexander cum ſcite aliquando & ſuaviter cecinisset: *Non te pudet*, inquit, *tam bene canere?* Et addit Plutarchus: *Satis enim eſt, ſi vel audire vacet regi canentes alios, & Muſis abunde honorem habet, ſi in hujuſmodi artibus exercentes ſe ſpectet.* Hoc ſi Græci, multo magis Romani, & ſcribit Cornelius Nepos: *Scimus muſicen noſtris moribus abeſſe à perſona Principis, ſaltare etiam in vitiis poni.* Atque hæc ſi arceo, quid de fabellis ad corruptelam factis? In quo numero Amadæus eſt, ingenioſi nugatoris proles, peſtilens liber, ſi umquam fuit, & natus blande inficere aut interficere juventutem. Fugute Princeps & Aulici, qui vera & ſeria amatis. In clauſula moneo, plurimum hæc profutura, ſed & interdum nòn profutura, ac vere de Commodo Imperatore Lampridius: *Sed*

In Pericle.

Fabuloſæ hiſtoriæ inutiles.

Sed tot diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt. Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula inſtitutores habentur. Nota, cavendum ab aulicis corruptoribus in ipſa Aula, & nil niſi ſerium ac probum ad juniores Principes admittendum.

JUSTI

J. LIPSI
AD II. LIB.
POLITICORUM
NOTÆ.

In CAP. II.

De præſtantia Principatus.

REgnum res inter deos hominesque pulcherrima.] Dictum ſimillimum in Iſocratis Evagora; Πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν τυραννίδα, καὶ τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, μέγιστον καὶ σεμνότατον καὶ περιμαχητότατον εἶναι; *Omnes fateantur, Regnum, inter divina humanaque bona, maximum, auguſtiſſimum, & ſummo ſtudio appetendum eſſe.* Atque ego ſi me effundere in aſſerendo laudandoque Principatu velim, benigna materia eſt, Pag. 58. *Regni præſtantia.*

eſt, & ingenium ſerviat: ſed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis ſcribendis habent has Diſſertatiunculas velut pro præcipuo ſcopo. Mihi alia mens eſt, & tamen quidquid ad rem dici poteſt, ſemina ejus in Textu noſtro jacta fere habes. Quod ſcito me (ſemel moneo) alibi ſervaſſe.

Nos ſtrictim multa dicimus.

IN CAP. III.

De Fœminarum imperio.

Pag 61. *Fœminas imperare mos.*

PRo iiſdem conſenſu aliquot gentes.] Pleræque gentes in Chriſtiano orbe, excipio Galliæ regnum. Sed & veteres Aſiatici ita uſurparunt. Arrianus: Νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔτι ἀπὸ Σεμιράμεως, καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν: *Receptum ſolitum jue in Aſia, jam inde a Semirami; etiam fœminas imperium in viros exercere.*

1 De rebus Alex.

IN

IN CAP. IV.

De Electione & Succeſſione.

MInore diſcrimine ſumi Principem, quam quæri.] Aſſidet Cornelianæ huic ſententiæ illud Irenes Imperatricis in re ſimili. Ὡς δεῖ βασιλέα μὲν οὐκ ἀπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν: *Quod nec abſentem Principem quærere oporteat, nec præſentem demovere.*

Pa. 63. *Ad manum Princeps capiendus*

Apud Nicet. Chon. I. Ann.

IN CAP. V.

De Initiis & Mutatione in deterius.

SIve etiam Regni ipſius natura hoc fert.] Potui addere cauſſam tertiam, Falſam de regnaturo opinionem. Nam quod Galbæ olim evenit, qui *omnium iudicio dignus imperio, niſi imperaſſet*: id multis aliis, qui in bona ſpe, adepti denique imperium oſtendunt eo ſe minores. Nec temere à Pit-

Pag 65. *Ante imperiũ multi boni non in ipſo,*

Ta. I. Hiſtor.

taco dictum : Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσ : *Imperium virum oſtendit.*

Diuturnitate in ſuperbiam mutant.] Ægre ſcilicet tam magna felicitas fertur, atque ita *ipſe Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis convulſus eſt*, ait meus ſcriptor.

Tac. VI Annal.

Regnũ depravat.

Imperium iis artibus facillime retinetur.] Clare & pulchre pro hac ſententia Polybius, cum quærit cur Hiſpaniæ tam cito à Carthaginienſibus emiſſæ? *Nam*, inquit, *aliter cenſebant quæri imperia debere, aliter ſervari: nec imbiberant, eos optime retinere dominia, qui in uſdem inſtitutis perſeverant, quibus ea initio ſunt adepti. At vero illud clarum teſtatumque exemplis eſt, quod homines felicitatem aſſequantur benignitate in alios, & bona de ſe opinione, iidem, cum adepti quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis delabuntur; fit meritiſſimo, ut una cum imperantium mutatione, ipſi ſubditi ſe & affectus mutent.*

Lib. X.

IN

IN CAP. VI.

De fine Principis.

UT ea opibus firma, copiis locuples.] Populus ab his externis Principatuum bonum maxime metitur. Itaque legi non ſine riſu in Mexicana Hiſtoria (libenter & jucunde ritus novi illius orbis conſidero) morem iis fuiſſe, ut cum regem alium conſecrarent, is juraret in hæc verba: *Juſtitiam ſe adminiſtraturum, nullum è ſubditis oppreſſurum, bello fortem futurum. Effecturum ut Sol curſum ſplendoremque ſuum teneret, nubes pluerent, rivi currerent & terra produceret omne genus frugum.* Quæ poſtrema, etſi unius dei propria, tamen & alii à ſuis regibus exſpectabant. De Burgundionibus, Ammianus: *Apud hos rex appellatur generali nomine Hendinos, & ritu veteri, poteſtate depoſita removetur, ſi ſub eo fortuna titubaverit belli, vel ſegetum copiam negaverit terra, quemadmodum*

Externa bona à Principe poſtulantur.

Mos Indorum.

Lopez Gomara.

Libro XXVII.

modum ſolent Ægypti caſus ejuſmodi adſignare rectoribus. Et quid fatuitatem accuſem ? vetus hæc opinio, imo ſapientiſſimo Homero prodita : & ſub bono rege vult omnia externa etiam bona. Sic enim Ulyſſes ad ſuam Penelopam :

--- ἦ γάρ σευ κλέος οὐρανὸν εὐ-
ρὺν ἱκάνει,
Ὥς τέ τευ ἢ βασιλῆος ἀμύμο-
νος ὅς τε θεουδὴς
Ανδράσιν ἐν πολλοῖσι καὶ ἰφ-
θίμοισιν ἀνάσσων
Εὐδικίας ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ
γαῖα μέλαινα
Πυροὺς καὶ κριθὰς, βρίθῃσι δὲ
δένδρεα καρπῷ·
Τίκτῃ δ' ἔμπεδα μῆλα· θάλα-
σσα δὲ παρέχῃ ἰχθῦς
Ἐξ εὐηγεσίης ἀρετῶσι δὲ λαοὶ
ὑπ' αὐτοῦ.

Od ſſ. τ.

--- tua laus latum conſcendit o-
lympum ;
Si ut percelebris regis, qui numi-
na curat,
In multiſque probiſque viris jura
æqua miniſtrat,
Ipſa illi tellus nigricans, prom-
pta atque benigna,

Fert

Fert fruges ſegeteſque, & pomis
arbor onuſta eſt.
Proveniunt pecudes, & ſuppedi-
tat mare piſces,
Ob rectum imperium, populi ſors
tota beata eſt.

Nec remp. tuam eſſe, ſed te reip.] Hadrianus Imperator *in concione ſæpe dixit, Ita ſe rempub. geſturum, ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.* Vox aurea, & res multo magis, cum præſtatur. *Reipub. Princeps ſervit.*

Spart. in Had.

IN CAP. VIII.

De Regno Virtute firmando.

ILle reip. ſtatus optabilis.] Partem hic magis Polybianæ ſententiæ, quam ipſam expreſſi Atque digna adſcribi. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι δύο ἀρχὰς εἶναι πάσης πάσης πολιτείας, δι' ὧν αἱρετὰς ἢ φευκτὰς συμβαίνει γίνεσθαι τούς τε δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς συστάσεις, ταῦτα δ' εἰσὶν ἔθη καὶ νόμοι τὰ μὲν αἱρετὰ, τοὺς Pag. 71.

Lib. VI

τε καὶ ἰδίαν βίου τῶν ἀνθρώπων ὅστις ἀποτελεῖ & σώφρονας, τό, τε κοινὸν ἦθος τῆς πόλεως ὅμοιον ἀπεργάζεται, & δίκαιον, τὰ δὲ φευκτά, τοὐναντίον.

IN CAP. IX.

De Imitatione & aſpectu civium in Principem.

Pag. 73 QUales in rep. Principes, tales cives.] Theodericus rex Gothorum ad Senatum populumque Romanum. *Facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui Princeps poſſit rempublicam formare.* Plato etiam exerte: Μηδεὶς ἡμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον & ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τὰς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ, μηδὲ νῦν γε ἄλλῃ γίγνεσθαι, μηδ' αὖθίς ποτε γενήσεσθαι: *Nemo nobis perſuadeat, ô amici, ulla ratione citius aut facilius civitatem leges moreſque immutare, quam Principum exemplo praeunte: neque aliter nunc eſſe, nec in poſterum umquam futurum.* Ut igitur regulam

Principem ſubditi æmulantur.

Apud Caſſio. III. Var.ep. XII. IIII. De Legib.

regulam oportet rectam eſſe, ad quam cetera adæquantur: ſic merito Principem, ad quem alii diriguntur.

IN CAP. X.

De Juſtitia neceſſaria regnis.

Licet ſi libet.] Juliæ Auguſtæ dictum eſt, privignum ſuum ad ſtuprum invitantis, & addidit amplius: *An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?* Scilicet, ut Vellejus ait, *magnitudinem fortunæ ſuæ peccandi licentia metiuntur, quidquid liberet pro licito judicantes.* Pag. 75 *Julia turpe dictum.*

Libro XXVII. Ammianus obſcurius, ſed hoc ipſum dixit: *Nulla vacat quæſtio pravitatum apud eos, qui quod volunt, maximas putant eſſe virtutes.* Ab hoc fonte Perſarum judicium illa reſponſio Cambyſi, *roganti num qua lex permitteret nuptias eum ſorore? illi negarunt talem ſe invenire, ſed quamdam aliam qua liceat Perſarum regi facere quidquid libeat.* Æque tur-

Anaxarchi perniciosum.

pis & pernicioſa illa Anaxarchi adulatio, qui, cum Alexander lamentaretur ob Clytum interfectum, nec ſolatia admitteret: dixit, *Ignorare illum, cur veteres ſapientes Juſtitiam adſeſtricem Jovi fecerunt, nimirum, quia quidquid à Jove decretum, id jure quoque factum ſit.* Anaxarchi tales, ſed occulti, utinam non hodie apud imperantes!

Apud Arian. De reb. Alex. l. IV & Plut. in Alex.

IN CAP. XI.

De Juſtitiæ admiratione.

Pag. 78

CAuſſas reoſque audiat.] Ipſene? an per alios? Utrumque: & hoc magis. Certe quin ipſe quoque interdum Juſtitiæ illud munus in publico utiliter ac decore obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac reges fecere: & Caroli etiam magni Conſtitutio hæc legitur: *Hoc miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni hebdomada unum diem ad cauſſas audiendas ſedere volumus. Populo autem dicatur, ut caveat de aliis cauſſis ad*

Jus poſſit debeatque Princeps interdum dicere.

nos reclamare, niſi de quibus aut miſſi noſtri, aut Comites, eis juſtitiam facere noluerint. Ubi finem etiam hujus conſilii vides, nempe ut per ſupremum illum judicem, jus ſicubi labat, corrigatur, firmetur.

Comin c. CXXV Medeatur noſter Princeps.] Utinam, utinam! Ludovico Galliarum regi XI. hoc propoſitum: & Cauſſidicina illa, vera tabes Galliæ, nunc non eſſet, ſi ille pauculos annos fuiſſet. Exoriatur alius, & efficiat ut *tandem viperæ iſtæ ſibilare deſiſtant.* Pag. 79

Apud For. li. IIII. c. ult. — *Leges & lites recidendæ.*

IN CAP. XIV.

De Fide.

IN CApitolio Vicinam Jovis opt. max. eſſe voluerunt.] Credo hanc eandem mentem eſſe in Livianis verbis: *Apud quos* (Romanos) *juxta divinas religiones Fides humana colitur.* Et profectò ſanctitas quædam in ipſa fide. Scytharum legati Pag. 87

Lib. IX in Orat. Poſthumii. — *Fides pro dea.*

gati ad Alexandrum, pulchre: *Jurando gratiam Scytas ſancire, ne crediderit. Colendo fixem, jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & deos invocant: nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallent deos.* Curt. VII.

IN CAP. XV.

De Modeſtia.

Pag. 90 IN alto poſitum non alta ſapere, difficile eſt.] Certe difficile, & *magnæ felicitatis eſt, à felicitate non vinci.* Ut quivis haud facile multum vini fert: non item abundantem fortunam. Da mihi circumſpectiſſimum regem: tamen *inter tot obſequia fortunæ, non ſatis cauta mortalitas eſt.* Natura, educatio, adulatio depravant. Auguſt. Curt. VIII.

Proni ad Superbiam reges.

Pag. 91 Non minus hominem ſe, quam hominibus præeſſe, cogitet.] Hoc primum

mum remedium & cautio à Faſtu,ſe cogitare. Externa illia omnia ſunt quæ te inflant; æſtimari debes à te ipſo. Illa abeunt, veniunt: tu quid es, niſi vile infirmumque corpus? Vide non quid in te magnum habeas,ſed quid tuum. Saladinus, Chriſtianorum olim terror, qui Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem ſubegit, morti jam vicinus, in cogitationem hanc ſerio deſcendit: & ſolam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in haſta ſublimem ferri juſſit, cum acclamatione, *Hoc unum ex domitore Orientis reſtare.* O virum illa & majore fortuna dignum, qui tam bene eam cepit! Nihil hic proprium aut tuum, corona, ſceptrum, & omnia hæc ad quæ ſtupemus, à Deo ſunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatuſque dux, qui Dionyſium Sicilia ejecit, & in illuſtri gloria vixit, exemplo hic tibi eſto, de quo Probus: *Nihil umquam neq; inſolens neq; glorioſum ex ore eius exiit. Quæ quidē cum*

In eam remediū cognitio ſui.

Saladini præclarum factum.

Thymoleontis modeſtia.

In Thym.

cum ſuas laudes audiret prædicari, numquam alud dixit, quam ſe in ea re maximas, diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare conſtituiſſent, tum ſe potiſſimum ducem eſſe voluiſſent. Nihil poteſt magis ſapienter, magis Chriſtiane.

Superbiâ depreſſio adhæret. Magnas arbores diu creſcere, una exſtirpari.] Remedium alterum, cogitare Superbiæ aſſiduam comitem, Dejectionem & Pœnam.

> *Dominare tumidus, ſpiritus altos gere,*
> *Sequitur ſuperbos ultor à tergo Deus.*

Sen. Her. Fur.

Nihil autem ille, præter ſe vult, eique proprium, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῦν: *erecta dejicere, dejecta erigere.* Laërt. in Chilone.

Varia & miſeranda ſors regum. Vidi cruentos carcere includi duces.] Remedium tertium, à fortuna varia nimis & incerta. Hodie magnus es? cràs alius, aut nullus. Jugurtham in carcere, Perſeum in cuſtodia obiiſſe ſcimus: & partum memoria, quam illuſtre exemplum

To-

Tomambais eſt! Ille Ægypti Africæque Sultanus, in veteri & feliciſſimo regno, non ſolum eo ſubito exuitur; ſed & vita. Arbiter paullo ante vitæ neciſque gentium, in urbe ſua Principe, mulo vicatim per ludibrium circumductus, infami laqueo, & manu carnificis, ſtrangulatus eſt. Quid ſub idem illud ævi, Atabalipa in novo orbe magnus Rex, nonne in carcere, poſt infinitam vim auri quaſi pro vita extortam, amiſit & vitam? In eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec uſitata quidem morte obiit, lento igne per ſummum cruciatum uſtulatus. Quæ tam tragica exempla meritiſſimo verbis Senecæ concludo: *Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis iſta intervallis diviſa: ſed hora momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.*

Tomambais exitus.

Attabalipa.

Quahatimoci.

De Tranquill. Animi, c. XI.

Oratio preſſa.] Ut moneta illa optima, quæ pretii plurimum habet in parva mole: ſic ſermo, qui ſenſus. Quid viſurus ſim, neſcio, ſed verboſos valde &

Brevis ſermo optimus.

de & una ſapientes, nondum ego vidi. Ceterum hæc Brevitas imprimis decet Principem. Tacitus de Galba: *Imperatoria,* inquit, *brevitate adoptari à ſe Piſonem pronunciat.* Cauſſa apud Demetrium Phalereum hæc: *Nam præcepta & juſſiones, quæ Princip̄i conveniunt, brevibus verbis formantur; preces autem, quæ humilioribus, verboſa & longa eſſe debent.* I. Hiſt.

In cultu ne exuberet.] Juliani Imperatoris familiare dictum fuit: *Turpe eſſe ſapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore.* Et ſane viri magni, incurioſi rerum iſtarum levium. Carolus noſter Quintus in veſte reſtrictus. Ludovicus XI. cultu corporis neminem familiarium anteivit. Julius Agricola (ita ſcribit de eo Tacitus) *cultu modicus; ſermone facilis; adeo ut plerique quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Sic de Annibale Livius: *Veſtitus nihil inter æquales excellens, arma atque equi conſpiciebantur.*

Veſtit. & hæc talia, negligenda.

Ammian. lib. XXV.

In Agric.

Syneſ. *tur.* Et quid exemplis opus? uno verbo, plerique illi veteres ἁπλᾶς ἑαυτῶν εἶχον, οὐκ ἀπὸ σκευῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ψυχῆς βασιλεῖς ὄντες, καὶ πάνδον τοῦ πλήθους διέφερον, τὰ δὲ ἐκτὸς ὅμοιοι τοῖς ἀγελαίοις ἐφαίνοντο, *leviter & ſine cura ſeipſos habuerunt, non ab apparatu, ſed ab animo reges, & introrſum à plebe differebant, extrorſum vel gregariis ſimiles videbantur.* Ego Græcorum Imperatores (imagines enim extant) ſine riſu non aſpicio, in purpura: in auro, in gemmis, & à capite ad calcem non regiè, ſed muliebriter cultos.

Orat. de Regno.

Munditias mulieribus convenire.] Ideo Heſiodus quoque monet: Pag.93

II. Ope. & dier.

Μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
Ανέρα.
Nec muliebri ſe comptu lotuque polito
Vir quiſquam.

Nec aliter de externa omni ſpecie cenſeo.] Ut in comitatu, in victu, in

Nimia & affectata pompa ſpernenda. in omni tua vita quam minimum ſit Tragædiæ & pompæ. Cari Imperatoris illuſtre exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Syneſius ita narrat. (Carino tamen adtribuit, per errorem, uti opinor: quia * Carus res in Perſas geſſit, Carinus contra mollis, deſes, & nulla expeditione nobilis.) ſed is ita narrat. *Bellum inferebat Perſis, & jam ad Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è ſuo commeatu capere juſſit, mox ex hoſtico (Parthorum agros oſtendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hoſtium legatos, qui adveniunt. Atque illi opinabantur futurum primo, ut ad Proceres quoſdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo, ad imperatorem. Atqui inciderant caſu in ipſum jam cœnantem. Circumſtabat frequens miles, ſed auro aut argento nihil cultus. Ipſe veſte punicea indutus, jacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo fruſtula quadam ſalſa ſuillæ carnis. Cum autem legatos vidiſſet, nihil turbatum ajunt, nec quidquam immutaſſe, ſed vocaſſe, ad*

*Vide Vopiſc. & Eutrop.

Orat. de Regno.

De caro narratio amæna.

ad ſe ultro, & dixiſſe, Scire quod ad ſe veniſſent, nam Carum hunc ipſum eſſe. Jubere igitur ut renuncient juveni ſuo Regi, niſi reſipiſcat, futurum ut intra unam Lunam omnis eorum ſilva & omnis ager, magis nuda & lævia ſint, quam Cari ipſum caput, & ſimul cum dicto pileum ſuſtulit, & caput oſtendit tam glabrum quam galea ejus quæ adjacebat. Et ſi quidem appeterent, juſſit manum in ollam mittere: ſin minus, ſtatim abire, & extra Romana præſidia eſſe, tamquam legatione omni jam defunctos. Ita me Deus amet, hæc virum olent, imo heroëm.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

IN CAP. XVI.

De Majeſtate.

TRiſtitiam & arrogantiam exuas.] Quæ duo imperite nonnulli adſumunt, quaſi conciliandæ Majeſtatis. Plutarchus hos tales taxat. *Qui mentem non habent, Reges & Principes,* inquit, *imitantur imperitos ſtatuarios, qui exiſtimant coloſſos ſuos magnos & venuſtos futuros,* Pag 95 *Externa ſuperbia* In Cõment.

non ad Majeſtatem.

ad Princip. indoct.

ſi tibiis quam maxime diductis, & inflatos, & hiantes fecerint: ſic iſti gravitate vocis, & torvitate aſpectus, & morum aſperitate, & inſociabili quadam vita, dignitatem & majeſtatem imperantium exprimere ſe cenſent.

Pag. ibid.

Nimia comitas haud bona. Periclis inſtitutum.

Viles plerumque, qui nimium civiles,] Omnino abſtractione quadam opus iis qui gubernant, & ne nimis vulgo ſe vulgent. Pericles ſcivit: qui antea familiaris maxime & comis, ſimul rempub. attigit, omni cœtu amicorum & conviviis ſe abjunxit, vitæ genere quodam ſubducto, & plane mutato. Cauſſam Plutarchus adjungit. Δεινὰ γὰρ, ait, αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγίνεσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ, τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν: *Comitas enim facile faſtum atterit, & in familiari conſuetudine ægre cuſtodias illud opinionis de ſe auguſtum.*

In Pericle.

IN

IN CAP. XVII.

De variis virtutibus decoris Principi.

Pag. 97

NEc tamen conjugum imperiis obnoxius.] Nam *quod ſubſidium in eo, ut inquit Tacitus, qui à fœmina regatur?* Cui tamen humili & ſervili vitio plerumque feroces & militares gentes obnoxias eſſe, Ariſtoteles notavit: & hodie nos videmus. Sed ut imperia mulierum, ita conſilia non ſemper damno Utiliter ſæpe eas Princeps audiet: præſertim ſiqua à natura paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Auguſtum pœnituit, Liviam ſuam audiiſſe? Ferdinandum Hiſpaniæ regem, Iſabellam? cui fœminæ Conſalvum, Canarias, Novum orbem, ejectos Mauros, & hanc magnitudinem ſuam Hiſpania in parte debet. Maritum enim ſuum etſi ſe virum magnum, tamen haud æque altum aut ſplendidum, ad illuſtria illa facta impellebat le-

Libro XIII. Annal.

Lib. II Polit. c. VIII

Ne regant fœminæ.

Interdũ ſuadeãt

Iſabella reginæ laus.

niter ac ducebat. At in vita privata, eadem mirifica. Vino autem abſtinuit, artibus litteriſque ita amica, ut ſermonem Latinum, ætate jam grandior didicerit, & auctores liberoſque intellegere atque interpretari potuerit. In fortuna & in moribus infracta; atque etiam in partu, ſic magnanima, ut emitteret vix vocem. Rarum heroinæ exemplum, & cum veteri omni ævo comparandum.

Convitia ſi iraſcare, agnita videntur: ſpreta, exoleſcunt.] Sprevit ſane Auguſtus, qui cum audiret Ælianum quemdam male de ſe opinari ſolere: *Faciam*, inquit, *ſciat Ælianus & me linguam habere.* Animoſe item Philippus Macedo, ſuadentibus amicis, maledicum hominem in exilium mitteret: *Minime ſis*, inquit, *ne vagus & erro, apud plures de nobis male loquatur.* Plura & obvia talia exempla, ſed cavete tamen vos caniculæ: quia non omnes Auguſti ſunt aut Philippi. Ramirus Hiſpanorum rex mire probus fuit & in minoribus

Magni Principes in convitia fortes.

Sueton Auguſt cap. 11.

Plut. in Apoph

Ramirus alter.

Roder.

Sanc. Hiſtoria. Par. III

bus ſimplex : ob eam rem cum irriſui Aulicis eſſet, & dicteriis identidem peteretur, ad extremum exarſit, & undecim viros nobiles ad ſe vocatos, in Olca urbe gladio percuti juſſit : addito dicto, * *Neſcit vulpecula eum quo ludat.* Reipſa ſcilicet oſtendit periculoſum valde, τὸν λέοντα νύττειν, *leonem vellicare.*

* No ſabe la volpeja conquien trobeja

Doctrinam nonnihil ad hunc finem promove.] Jure moneo, nam, ut Symmachus ait, *ſcimus bonas artes honore nutriri, atque hoc ſpecimen eſſe florentis reip. ut diſciplinarum profeſſoribus præmia opulenta pendantur.* Sed tamen voculam *Nonnihil*, de induſtria addidi : quia ut tollere eas noxium ; ita calide nimis promovere. Juſt.nianus τὰς συντωθείσας ἀνέκαθεν ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων δίδοσθαι συντάξεις τοῖς ἐν αὐταῖς διδασκάλοις τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὑποθήκαις τοῦ ὑπάρχου ἐξέκοψε, καὶ οὕτως τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐσχοληκότων ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς κατακεκράτηκε : *antiquitus*

Lib. I. Epiſt. lxxIII.

Litteræ promovendæ.

Sed cũ modo.

Male, qui tollunt.

Zonar. in Annal.

conſtitutas, in quoq; oppido annonas profeſſoribus bonarum artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtulit, atque ita frequentibus paſſim per oppida Scholis, ruſticitas & barbaria occupavit inhabitantes. Mala hæc ſecuris quam Thrax Imperator injecit: ſed illi quoque occulte noxii, qui eſſe nimis promoverunt. Nam otium & mollitiem nulla re facilius aut honeſtius in animos irrepere, quam via hac litterarum, omnino eſt fatendum. Atqui rebus & virtus non ſunt, ubi illa. Ut catuli ad venandum inepti, qui ſaltare & ejuſmodi delicias docti: ſic ad virilia exercitia parum apti, cives nimis exculti. Franciſcum regem primum, & Leonem decimum, qui avide litteras excitarunt, in cœlum tollimus. Si propoſitum ſpectamus, merito; ſi finem & ſucceſſum, ambigo; quia revera alter Galliam ſuam, alter Italiam cultiorem amœnioremque reddidit, ſed una & molliorem. Quid bonæ ſpei reliquum, ubi etiam fœminæ paſſim in libris & litteris? atqui eo ventum. Mihi Spartiani illi probi, qui ἐχέμυ-

Male, qui nimis vulgant.

Virtus reſolvitur.

ρημα

Plut. in Lycur.

ματα μὲν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον, ἡ δ' ἄλλη παιδεία, πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον: Litteras ad uſum ſaltem diſcebant, reliqua omnis diſciplina erat ut pulchre parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent. Uſur- pãda ad njura.

Et à Principe meo in ſuis civibus id ſervari, ſuadeam valde. Non nimis, non omnes ſtudiis ſe applicent, ſed Nobilitas tamen maxime: quia *patres valere decet conſilio, populo ſupervacanea eſt calliditas.*

Sall. ad Cæſ.

Et imprimis, à Nobilibus.

J. LIPSI

AD III. LIB.

POLITICORUM
NOTÆ.

IN CAP. I.

De Prudentiæ neceſſitate.

Pag. 201. NUllum animal moroſius, nullum majori arte tractandũ.] Inde Livianum hoc effatum: Lib. II
Difficile gubernare. *Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hoſtem ſuperent.*

Mens una ſapiens plurium vincit manus.] Hoc Ulyſſes ille apud ſapientiſſimum vatem voluit, cum Minervam (id eſt Prudentiam) ſic affatur:

Αἰκέ μοι ὥς μεμαυῖα παρεςαί-
ης γλαυκῶπι, Odyſ. ν.
Κάικε τριηκοσίοισιν ἐγὼν ἄν-
δρεσσὶ μαχοίμην

Σὺν

Σὺν σοί, πότνια θεά, ὅτε μοι
πρόφρασσ' ἐπαρήγοις.

Atqui ego,ſi mihi ſic adſiſtas caſia diva,
Vel tercentum contra homines concurrere pugna.
Auſim,te fretus comite, ô dea,& adjutrice.

IN CAP. II.

De Duplici Prudentia.

PRinceps ſapiens, ſapientium commercio.] Pag. 104.

Cap. XXXIII Cominæus: *Nullum majus judicium bonæ mentis Princeps poteſt oſtendere, quam ut adjungat ſibi & familiariter utatur viros virtute & fama celebres. Nam omnes ſtatim judicabunt eum talem eſſe, quales ii qui apud illum.* Hoc fine utile, non tantum in conſilio, ſed etiam in contubernio quoſdam habere, *inſigni tranquillitate vitæ, nullis reip negotiis permixtos.* Nam aliena hæc fama valde ad tuam famam. Ita Alexandro Calliſthenem, Scipioni Panætium & Polybium. Auguſto Areum & Athenodorum, aliis alios

Viri celebres & ſapientes in domo Principu decori.

Tac. IV Ann.

adhæſiſſe ſcimus, privatim magis ornamenta quam publice adjumenta.

IN CAP. III.

De Adjutoribus Principis.

Pag. 106. SEd qui parabis? judicii hic res eſt.] Imo res etiam aliqua induſtriæ. Nam jam ante præparari quidam poſſunt, ut fiant apti. Turcarum Princeps à pueritia inſtituit, pacis aut belli futuros adminiſtros, & Germanorum proceres Alumnos quoſdam, ita appellant) ſuo ſumptu educant, in eumdem uſum. Quid ſi imitetur Princeps, & ſelecta quædam ingenia à teneris formari curet ad res Civiles? laudem. Apud Macedones quid ſervatum, Q. Curtii verbis dicam. *Mos erat Principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum ſervilibus miniſteriis abhorrentia. Excubabant ſervatis noctium vicibus proximi foribus ejus ædis, in qua rex acquieſcebat. Iidem acceptos ab agaſonibus equos, cum rex adſcenſurus*

A pueris quidam formandi ad remp.

Macedonum mos.

Libro VIII.

ſurus eſſet, admovebant: comitabanturq; & venantem, & in prœliis, omnibus artibus ſtudiorum liberalium exculti. Præcipuus honos habebatur, quod licebat ſedentibus veſci cum rege. Caſtigandi eos verberibus, nullius poteſtas præter ipſum erat. Hæc cohors, velut ſeminarium Ducum Præfectorumque apud Macedonas fuit, hinc habuere poſteri reges, quorum ſtirpi poſt multas ætates Romani opes ademerunt.

IN CAP. IV.

De Conſiliariis.

OPtimum quemque fideliſſimum puta.] Pag. 107.

Rex Salomon (cujus ſcripta divinæ humanæque Sapientiæ pleniſſima, uti & Syrach dæ, unice tibi commendo.) paucis verbis: *Conſilia impiorum fraudulenta.* Excludo autem ab hac probitate etiam eos, qui rem ſuam privatim male geſſerunt, conturbatores aut decoctores.

Prover. c. XII.

Salomonis ſcripta planè divina.

Decocto-res non apti ad Consilia.

Cap. XVIII.

res: Baſilius Imp. ad filium: Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οἰκείων βουλευσαμένοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν οἰκονομήσασιν. ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. *Conſiliariis utere iïs, qui rebus propriîs bene conſuluerunt, recteque eas adminiſtrarunt, non autem qui per imprudentiam male. Nam qui ſuis rebus male proſpexerit, numquam ille bene conſuluerit alienis.*

Conſiliarii linguarum periti ſint.

Morum animorumque provinciæ gnaros.] Etiam linguæ: ſi tamen ſermo diverſus, in locis qui tibi parent. Nam iſti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati, nec tam idonei ad agendum, ac multa neceſſario eos fallunt.

Conſiliarii exteri mali.

Non exteros temere, non advenas.] Nota Princeps, nam hic peccamus. Ut vulgo remedia quædam ab Afris aut Indis petita æſtimamus: ſic plerumque externa ingenia præferuntur internis. At non oportet. Primum, quia ab hac

Turbant ſtatum. re turbæ. Indigenæ haud facile concoquunt, in ſua rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Inde livor, queſtus, & averſio quædam animorum. Secundo, quia raro illi, morum, ingeniorum, & totius reip. periti. Plato autem breviter & recte dixit: Εἰδότος περὶ ἑκάστου ἡ συμβουλή: *Conſilium ejus eſt, qui rei cujuſque peritus.* Quod idem alibi diffuſius: περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύεσθαι, εἰδέναι περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλὴ, ἢ ἁπαντὸς ἁμαρτάνειν ἀνάγκη. *In omni re conſulendi principium, noſſe id de quo conſilium inſtitutum: aut tota via aberrare neceſſum eſt.* Tertio, quia etiamſi iis peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui poteſt in alienam rempublicam? in qua ſemper illud cogitent: *Mihi iſtic nec ſeritur, nec metitur.* Itaque ad commodum ſuum, aut arbitrium Principis, videbis pleraque ab iis referri. Quarto & ultimo, quia uſu compertum, conſilia externa fere eſſe infauſta. Alexander male audire cœpit, cum Perſas audiit: Romani labi, cum Græcos & exteros; noſter Carolus

Imperiti ejus ſunt. — Alcib. I — In Phædro

Non amant eũ aut curant. — Plaut. Epid.

Infelices ſunt

Rudi Reſp. quam ii ſuſtinet. rolus Audax, (ne plura cumu-lem) cui ruinam ſuam niſi Campobacchio debet? Effatum hoc habe. Ut in quam domum veſpillones veniunt, ſignum eſt funeris: ſic reip labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini. Quod tamen ita intellego, ſi multi, nam ut unus aut alter interdum, fide aut ingenio valde cognitus, haud pertinaciter damnem.

Pag. 108. *Quales moribus quoque aſtimandi.* Item ſenes.] Qui tales non annis magis, quam moribus. Nam *in quibuſdam*, ut ait Seneca, *non pueritia ſed, quod eſt gravius, puerilitas remanet.* Epi. IV.

Juvenes inepti ad remp. Conſilia ſenum, haſtas juvenum eſſe.] Pindari dictum eſt, uti è Plutarchi Lycurgo videbis, cui hoc Ariſtoteleæum velut interpretamentum adde: ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστί: *Vires in juvenibus, Prudentia eſt in ſenibus.* Juvenes autem non ſolum à conſiliis, ſed omnino à rep amovendi, cauſſa duplici. Primum, quia temeritas & calor in iis. Atqui *cum* VII. Polit. c. IX.

ad

Cic. de Senect. *ad gubernacula reip. temerarii atque audaces homines accedunt, maxima ac miſerrima naufragia fiunt.* Deinde, qui non cadit in ætatem eam Auctoritas: quæ tamen ad jubendum ſuadendũque plurimum valet. Opinio ſæpe de aliquo, plebem magis movet, quam res aut ratio ipſa. Solon igitur jure vetuit τὸν σφόδρα νέον μήτε ἄρχειν, μήτε συμβουλεύειν, εἰ καὶ ἄριστα δοκοίη γνώμας ἔχειν: *valde juvenem neque magiſtratum gerere, neque conſulere, etiam ſi optime à mente conſtitutus eſſe videretur.* Rei etiam Romanæ grande olim fulcrum Annariæ leges: quas male amiſſas bonus ſapienſque Princeps revocabit

Cauſsâ unâ.

Cauſsâ alterâ.

Solon eos omnino arcuit.

Juncus apud Stob.

Annales leges utiliſſima.

Fortuna varia exercitos.] Nam qui aſſidue in rebus proſperis & lætis, quid ſapiat? *Non temere adverſa caſuum reputat, quem Fortuna numquam decepit.* At qui aliam eam expertus eſt, magis ille ad Modeſtiam factus & Cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus recte:

Felices vix ſapiunt.

Liv. XXX.

Magis qui aliquando adflicti.

ὁ πο-

——— ὁ πονήσας δὲ νῷ
Καὶ πραγμάτειαν φέρει:

——— *Qui mente laboravit,*
Prudentiam inde aufert.

Tacitus item de Caractaco, *Quĕ multa ambigua, multa proſpera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores præmineret.* Annibal de ſe, ad Antiochum: *Hac ſua deo, qui ut non omnis peritiſſimus ſum belli, cum Romanis certe bellare bonis maliſque meis didici.* Nec ſolum conſiliarii, ſed ipſi Principes optimi & prudentiſſimi, qui aliquando in adverſa ſorte. Carolus V. Galliarum rex mira ſapientia fuit, atque adeo cognomen id etiam tulit: ſed quem Fortuna à teneris annis magis jactavit? Patrem ſuum Johannem capi abducique vidit, & regnum pæne totum occupari ab Anglis. Ludovicus XI. plane callidus, ſed ille quoque nonne per annos ſex à patre & patria profugus, apud Philippum Ducem Burgundiæ egit, quid niſi exſul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps, in eadem hac claſſe. Veriſſimum igitur Græcorum verbum; *Ἐξ ὧν

XII. Ann.

Livius XXXV.

Princi-pes tales optimi.

Carol. V Sapiens

Ludovi-cus XI. callidus

Emanu-el cau-tus.

*A qui-

τῶν ἔπαθες, ἔμαθες: & miſeria Prudentiæ bona mater.

bus Ieſus ab his doctus.

Quod ſatis ſit, acutos.] Profecto mali & inepti, qui nimis. Diſputare & ſermocinari magis, quam ſuadere poſſunt: & tempus ſæpe terunt, milium, quod dicitur, terebrando. Tu ſcito, caput omne conſilii eſſe, non in acumine, aut ſermonum rationumque copia, ſed in directa quadam judicii norma. Ea autem plerumque his articulis abeſt Machiavellum vide, quid eo acutius? at parum bonus aut felix ille Cæſari Borgiæ Conſiliarius, quidquid excuſet ſe & fatum accuſet. Vide Clementem VII Pontificem, miram ei ingenii vim omnes tribuunt; ſed in actionibus conſiliiſque quam infelix, Roma ſcit & nunc etiam dolet. In populis ipſis hoc notabis. Quis neſcit Athenienſes ante Spartanos, Florentinos ante Venetos, ingenio & acrimonia fuiſſe? melius tamen conſtantiuſque hos rempub. ſuam direxiſſe omnes videmus. Cauſſæ hujus rei tres. Prima, quam in

Nimis ingenioſi, mali ſuaſores

Exempla.

Rationes tres. Textu libavi, quod velocia iſta ingenia ſemper movent aliquid, & nec quieta, quieta ſinunt. Altera quod in multiplici inventione & rationum copia plerumque nutant, & ægre expediunt aliquid cui inſiſtant. Tertia, quod ea ſibi proponunt quæ non ſunt, non erunt; & mentem conſiliaque adverſarii æſtimant à ſubtili ſua mente. Atqui ille ſæpe ſtipes, nec quidquam tutius (obiter moneo) quam de conſiliis ejus, ex ipſius indole moribuſque judicare, aut eorum qui apud illum magni

An literati apti ad Conſilia. Sed aliquis hic quærat. Quid ergo? ſubtiles quoniam damnas, etiamne literatos? Haud prorſus. Ego vero libenter eos in Conſilium admitto, ſed qui non ſint hoc tantum. Nam qui ſola & nuda iſta cognitione litterarum ſe jactant, valde repello. Conſtantius Imperator Conſtantini F. me quidem judice,

Per ſe, non nimis. valde hic peccavit: qui, ut ait Zonaras, μηδένα τῇ γερουσίᾳ συνέταξε, ὃς παιδείας μὴ μετειλήχειν, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν, καὶ ἤδει γε γράφειν ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς: *neminem in Senatum* In Cõſtant.

tum allegit, niſi eruditum, quique ſe ad dicendum exercuiſſet, & ſciret ſcribere vincta oratione & ſoluta. Nimis tribuit noſtro generi, nec vel doctiſſimi ſemper ad remp. apti. Neceſſum eſt adſint aliæ illæ dotes, de quibus in hoc Capite monemus. Quas ſi adferunt: ô magnos tunc, & Principi optandos? Nam *deſiderabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unde ſapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat. Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeat glorioſa notitia.* De his talibus ipſa Sapientia loquitur: *Ego Sapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.*

Bene, ſi doctibus alüs mixti.

Caſſio. Var. l. x ep. III

Laudata vera doctrina.

Prov. VIII.

IN CAP. V.

De ratione conſulendi.

Pag. 220. COnſiliorum guberna-culum, Lex divina.] Apparet ergo merito Conſiliis intereſſe debere viros ſacros religioſoſque: id eſt, legis ejus peritos. Tamen alii abnuunt, & indecoram atque inutilem cenſent hanc mixturam. Nicephorus Gregoras inter hos videtur. Οὐ γὰρ, inquit, θεωρία πνευματικὴ, καὶ πρᾶξις πολιτικὴ, ὡς τὰ πολλὰ, συνάπτεσθαι πεφύκασι: *Non enim Spiritualis contemplatio, & Civilis adminiſtratio, ut plurimum, inter ſe junguntur.* Et Syneſius Cyrenenſis Epiſcopus multo apertius: Πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνιέναι, τὸ κλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα: *Civilem virtutem jungere cum ſacerdotio velle, eſt miſcere omnino non miſcenda.* Ac plura & diffuſe in eam rem ibi ſcribit. Quid ergo nos? cum venia ſic cenſemus. Intereſſe eos poſſe, imo & debere: ſed parcenter, tunc videlicet, cum de rebus plane ſeriis gravibuſque agitur

An Sacerdotes in Conſiliis.

Hiſtor. III.

Epiſt. LXVII.

Interdum utiliter eſſe.

agitur, & quæ tangunt univerſum ſtatum. Nam tunc ſane quidni audiantur? ſive ut robur & auctoritatem bonæ ſententiæ adferant, ſive ut reprimant coërceantque in aliam ruentes. Nam quamquam illi rerum Civilium proprie non periti: tamen ſæpe etiam in iſtis ſaluberrime conſulunt, & Syrachides non falſo ſcripſit: *Anima viri ſancti enunciat aliquando vera, quam ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo.* At ſemper tamen eos & aſſidue, etiam rebus conſiliiſque minoribus adhiberi non probem: nec id mihi aut ex illorum videatur, aut publico uſu. Diſtricti videlicet terrenis curis, cæleſtia illa deſerent: nec terrena ipſa (quippe aliud illorum munus) ſatis commode aut decore adminiſtrabunt.

Viri ſancti ſæpe prudentes ſæpe ſapiunt.

Eccl. c. XXXVII.

Libertatem ſecundo.] Magnum in Conſiliario atque utile munus, ut libera ei lingua. Solon olim recte: Συμβούλευε μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ κάλλιστα: *Conſule non quæ ſuaviſſima, ſed quæ optima ſint.* Sic oportet, nam rara hæc nimis in Aulis

Liberi & veraces conſiliarii eſſe debent.

Laërt. in Zenone.

Rara in viris. Principum virtus: & vis ſcire *cujus rei inopia laborant magna faſtigia? quid omnia poſſidentibus deſit? ille qui verum dicat.* Certamen plerumque adulationis eſt: & dant ſe non magno alicui ſolum, ſed his qui magni apud magnum. Placentini aut Laudenſes fere hoc totum genus, pauci Veronenſes. Inter hos tu eſto: & ſcito libere te ſemper cum Rege loqui poſſe, ſed non de Rege. Cum modeſtia tamen: ad quam Hephæſtion ille tibi præit apud Curtium: *Libertatis quoque in admonendo* (Alexandrum) *non alius jus habebat: quod tamen ita uſurpabat, ut magis à rege permiſſum, quam vindicatum ab eo videretur.* Sen. IV. de Benef. c. XXX.

Adulatio regnat.

Temperanda tamen libertas.

Pag. 111. Tertio Conſtantiam.] Turpis enim & fœda illa vacillatio ſententiam mutantium, & certum ſignum non certæ mentis. Idque cum ſingulis Conſiliis, vitandum, ne audiant illud, quod Carolus V. Imp. facete conjicere in Germanorum conventus ſolet, quos aſſimilabat viperis: quia (ajebat) ut iſtæ matres ſuas tollunt, ſic illo-

Mutatio in conſiliis turpis.

Caroli V ſcomma.

illorum poſteriora decreta, priora.

At non rigorem.] Conſilia enim ad eventus & tempora accommodanda & ſæpe inflectenda ſunt: atque, ut Plato ait, χρὴ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος ἐρεῖ βέλτιστ᾽ ἂν ἔχειν· ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας καθάπερ παῖδας, ἐχομένους τοῦ πληγέντος, ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν: *oportet, tamquam in talorum jactu, ad id quod ceciderit res ſuas aptare, quocumque modo ratio id optimum eſſe dixerit, non autem, quaſi pueros, ipſos quoque cedentes firmiter eam rem tenere in quam impegeris, & clamando quiritandoque tempus conſumere.* Conſilia ergo nova pro rebus novis, aut ubi priora improſpera. *Fas aliquando mutare conſilia.* *Sed cũ cauſſa.*

De Rep. lib. x.

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe.] Seneca appoſite: *Huc illuc frenis leniter motis flectendus eſt animus, paucis ſui rector optimus.* Plerique enim rectorum rectore alio egent, etſi palam habere eum ſpernunt. Calliſthenes hic of- *Reges leniter regendi.*

v. De Benef. c. XXV.

Calli- ſthenes præfra- ctus. fendit, qui præter monita magni ſui Doctoris, nimis apud Alexandrum abſciſus & aſper. Quæ debebat dicebat, ſed non quomodo debebat. Arriani cautæ ſententiæ ego accedo: καὶ τούτων ἐγὼ ὔτε ἐς ὕβριν τῶ Ἀλεξάνδρυ, ἔτε ἐς σκαιότητα τῶ Καλλισθένους φέρεται, ἐδὲν ἐδαμῆ ἐπαινῶ, ἀλλὰ τὸ καθ' αὑτόν γε κοσμίως τίθεσθαι ἐξαρκεῖν φημὶ, αὔξοντα (ὡς ἀνυστὸν) τὰ βασιλέως πράγματα, ὅτῳ τις ξυνεῖναι ἐκ ἀπηξίωσεν ἐκῶν ἀπεικότως δι' ἀπεχθείας γενέσθαι Ἀλεξάνδρῳ Καλλισθένην τίθεμαι, ἐπὶ τῇ ἀκαίρῳ τε παῤῥησίᾳ, καὶ ὑπερόγκῳ ἀβελτηρίᾳ. *Ego vero nihil eorum, quæ vel ad Alexandri injuriam, vel ad Calliſthenis moroſitatem pertinent, laudaverim. Sed illud ajo & ſtatuo, ſufficere ut ſe ipſum modeſte habeat geratque, & Regis, quoad fieri poteſt, negotia promoveat is, quicumque adeſſe & ſervire illi in animum ſemel induxit, nec immerito gravem fuiſſe Alexandro Calliſthenem, tum ob intempeſtivam libertatem, tum ob ſuperbam ſtultitiam.* Libr. De re- bus A- lex.

Quoties neceſſitas ingrue-

grueret, prudenter moderans.] Præclarum hujus Piſonis exemplum, atque omnino imitandum. *Plato ad Dionis propinquos* : Ταὐτὸν δὲ καὶ — *Regibus non fruſtra obnitendum.*
Ep. VII. περὶ πόλεως αὑτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα, λέγειν μὲν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγων : *Hoc eodem animo erga patriam ſuam affectum, vivere prudentem virum oportet, dicere quidem, ſiquid non recte adminiſtrari ei videatur* : ſed ea lege, *ſi futurum putet ut neque fruſtra dicat, neque dicendo vita periculum incurrat.* Quod tamen ita verum, niſi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum diſcrimen bonum conſiliarium teneat, quin clamet. Themiſtocles ille
Plutar. in Themiſt. exemplo, qui olim ad Lacedemonium : *Feri, ſed tamen audi.*

Quinto Silentium.] — *Conſiliarii taciti ſunto.*
Omnino ſervandum in Conſilio, quod vim habere vis aut
Caſſio. VIII. uſum. Et ſervandum etiam tua conſulentis cauſſa, quia *arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum,*

tum, ubi ſi quid cognoſcitur, prodi vel ab alto formidatur. Alexander cum arcanas quaſdam litteras Hephæſtioni legiſſet, detractum annulum ori ejus admovit, quiſque ſibi id factum putet, & ſimul in Conſilium lectus eſt; os ſibi clauſum â Principe ſignatumque. Perſas cogita: *apud quos*, ait Ammianus, *nemo conſiliorum eſt conſcius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos ſilentii quoque colitur numen* De quibus & Curtius: *More quodam Perſarum, arcana regum mira celant fide, non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta, vetus diſciplina regum ſilentium vita periculo ſanxerat.* Simile apud Romanos, quorum Curia, in tanto numero Senatorum, ſilentio ſic undique clauſa, *ut non dicam unum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum* Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romam veniſſet, & regem Perſen in Senatu accuſaſſet, ac de toto bello cum Patribus deliberaſſet: *in præſentia nihil, præterquam fuiſſe in Curia regem, ſcire quiſquam potuit, bello denique perfecto quæque dicta*

Var. ep. XI

Sicut apud Perſas.

Lib. XXI.

Sicut apud Romanos.

Vale. II c. II.

Livius XLII.

dicta ab rege, quæque reſponſa eſſent, emanavere. Mira & diuturna ſilentii fides.

IN CAP. VI.

Vitanda Conſiliariis.

ADverſus peritos, pervicaces.] Turpe, & eſt aliquis, etiam ubi juſte refragaris, refragandi modus. Demoſthenes merito Spartanorum inſtitutum laudat, quod tale. *Ferunt,* inquit, *apud eos dum decernitur, quemque ſententiam ſuam libere promere: ſed ubi decretum eſt, eadem laudare omnes, & adjutores eſſe etiam illos qui contra dixerant.* Pag. 113. Exord. XXXIX.

Diſcordia inter conſuaſores.] Perniciosa ſemper, non aliter quam ſi remiges & nautæ digladientur in una aliqua navi. Tacitus notat: *Julius Claſſicianus Suetonio diſcors, bonum publicum privatis ſimultatibus impediebat.* Et ſemper ita evenit, ubi inter collegas æmulationes. Quid remedii? ut *Diſſidia in Conſiliis mala.* An. XIV

aut

Ad limen Curiæ ponēda. aut ponantur ex, aut certe ſeponantur. Ariſtidis exemplo: qui Themiſtocli valde adverſus, cum tamen una in legationem miſſi eſſent, & ad portam Urbis veniſſent: *Viſne ô Themiſtocle*, inquit, *inimicitias pauliſper hic deponamus, recepturi eas cum redierimus?* Scibat ſcilicet rem communem, ſine communione animorum, numquam recte adminiſtrari. Plutar.

Avaritia arcenda. Avaritia, ſive rei ſuæ ſtudium.] Ah peſtis! *Nullum enim eſt officium tam ſanctum atque ſolemne, quod non avaritia comminuere ac violare ſoleat.* Cicer. pro Quinct. Quinetiam, ut Pindarus ait, κέρδει καὶ σοφία δέδεται: *Lucro etiam ſapientia capitur & innectitur.* Igitur cavenda illa, & omnes ad eam cauſſæ. Ac provide illi populi: quibus *legem fuiſſe* Ariſtoteles ait, *ut qui agros limitaneos hoſtibus haberent, non admitterentur ad Conſilia belli gerendi, quaſi ob privatæ rei affectum ſuadere minus commode poſſent.* Polit. VII. c. X. Nec Principi remedium hic aliud, quam ut ne natura tales eligat: & item ut prolixe

cum

cum electis agat, atque omnia à ſe exſpectent.

Lex Thebanis, quæ vetuit.] videntur removendi à reip. adminiſtratione mercatores, cauſſa non una. Primum, quia conſuetudine & inclinatione avari: ideoque facile publicam rem, in ſuam vertant. Secundo, quia parum magnanimi aut ſplendidi: atque, ut Ariſtotelis verba uſurpem. *ἀγενὴς ὁ τοιοῦτος βίος, καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος*: *parum generoſa hæc ratio vitæ, & virtuti adverſa.* Tertio denique, quia in publica perſona Auctoritatem id minuit: & ut Livius ait, *quæſtus omnis indecorus Patribus eſt viſus.* Ab hac ſententia fateor me ſtare, præſertim in regno. Ubi tamen aut rara nobilitas, aut plerique honeſtiorum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos repellam, & ſcio Venetos, Florentinos, Genuates, Batavos ſic uſitaſſe, haud magno ſuo malo. Quinetiam olim *dignitatem mercaturæ fuiſſe*, Plutarchus tradidit: *ut, quæ commoda ex regionibus barbaris afferret,* ami-

Mercatores nō apti ad Conſilia

VII. Polit. c.IX.

Lib. XXI.

Interdū tamen admittendi.

In Solon.

eſtias cum dynaſtis conciliaret, &
Uſus *ad multarum rerum peritiam con-*
eorum *ferret* Nota Principes, & hoc ge-
Principi nere hominum cum fructu ſæpe
utere, ſive ad explorandum, ſive
ad ingreſſum & aditum aliquem
apud longinquos & ignotos fa-
ciendum. Nonne hoc Luſitanis
regibus limen ad Orientis regna
& primus gradus?

IN CAP. VII.

Impedimenta boni conſilii.

Pag. 115. FIducia.] Noxia valde in
conſiliis, quia, ſuas alienaſq;
Perfi- vires parum librat, & eventus
dentes omnes aptat ad ſua vota. Prin-
noxii. cipes eadem ſæpe fallit, qui na-
tura magni libenter audiunt hos Liv.
magnanimos, & *ſpem magis ipſam,* XXII.
Cum *quam ſpei cauſſam intuentur.* Ar-
metu cenda, videndumque ſemper ne
confu- illud audiamus: Πρὶν ἐσφάχθαι, Aadag.
gendum. δέρεις: *Priusquam occideris, ex-* Græco.
corias. Polybii ſanum hic dogma, Lib. 11
jubentis: μηδέ ποτε βουλεύεσθαι
περὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς ἤδη γεγο-
νότος, μηδὲ προκαταλπίζειν βε-
βαιουμένους ὑπὲρ τῶν ἀκμὴν ἐνδεχό-
μενον

μενον ἐστὶν ἄλλως γενέσθαι, τὸ μέν … τὴν μερίδα τοῦ παραδόξου, πανταχῆ μὲν ἀνθρώπους ὄντας, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς πολεμικοῖς. Nunquam de futuris rebus, tanquam jam factis, deliberare, neque præfidere, conſtanter in iis quæ aliter evenire poſſunt, ſed partem aliquam inopinato eventui relinquere, cum ubiq; homines ſimus, maxime vero in rebus bellicis.

Imperiti plerique ſtolidi.

Cum ſapientia non cõmiſcetur.] Non hercules, cũ ſit imperitiæ ipſa proles. Thucydides: *Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. Inſcitia Fiduciam, Prudentia Cunctationem gignit*, ſive ut Hieronymus tranſtulit: *Imperitia confidentiam, Eruditio, Timorem creat.*

Lib. II

Ep. ad Evagr.

Aut adulatores.

Cui apud reges Adulatio etiam ſæpe mixta: dum auribus illorum ſerviunt, & tam magnos validoſque eos faciunt, quam videri volunt. Talis Minio ille apud Antiochum: qui *ignarus omnium externorum, viresq; æſtimans regis ex rebus in Aſia Syriaque geſtis*, temere eum impulit ad Romanũ bellum. Acceſſit ejuſdẽ ingenii neſcio quis

Liv. XXX.

Alexan-

Alexander Acarnam, qui *tamquam non utrum bellandum necne eſſet, conſuleretur, ſed ubi & qua ratione bellum gereretur, victoriam ſe haud dubium animo proponere affirmabat.* O peſtilens genus, præſertim ubi Princeps ipſe ad triumphum & faſtum inclinat! Ibid.

Conſilia calida & audacia.] Quæ tamen haud ſemper improba, ne erres. In communi quidem adminiſtratione rerum valde damnanda: at in novo aliquo aut ſubito diſcrimine, utiliter & neceſſario ſæpe adhibenda. Apud Capitolinum ſcribitur: *Hanc novis rebus debere ineſſe conſtantiam, ut rapienda ſint conſilia, non quærenda.* Doctor noſter regulam hanc ſuggerit: *Cunctatione non opus, ubi perniciofior ſit quies quam temeritas.* Imo ab eodem diſces: *inter ancipitia, deterrimum eſſe, media ſequi.* Obſerva, quia plerique hic peccant, & in rebus afflictis, ut idem loquitur, *nec provident ſatis, nec audent.*

Quando & quatenus conſilii ſubita aut ferocia, utilia.

In Maxi.

Tac. I. Hiſt.

III. Hiſtor.

Rebus extremis, media ſpernenda.

Ibid.

Celeri-

Lib. VI. Celeritas infamis naufragiis.] Pulchre Artabanus apud Herodotum. Ἐπειχθῆναι μὲν νῦν πᾶν πρῆγμα τίκτει σφάλματα, ἐκ τῶν ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι γίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἐπισχεῖν ἔνεστι ἀγαθὰ, εἰ μὴ παραυτίκα δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνὰ χρόνον εὕροιτις ἄν: *Feſtinare quodvis negotium, gignit errores: unde maxima detrimenta exoriri ſolent. At in cunctando bona inſunt, quæ ſi non ſtatim talia videantur, tamen in tempore bona quis eſſe reperiat.*

Conſulta oportet, exſequi feſtinanter.] Vellejus M. Agrippæ hanc laudem tribuit: *Vir,* inquit, *labore, vigilia, periculo invictus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſque facta conjungens.* Pag. 117.

IN CAP. VIII.

De Principe, qui ſe gerat in Conſiliis.

Pag. 118. *In tempore deliberandum.*

MAture deliberet.] Ne eveniat ſcilicet, *quod in conſiliis infelicibus* (Taciti verba) *ut optima videantur, quorum tempus effugit.* 1 Hiſt. Tu vero tempeſtive, cum res non erit ſubita, delibera, quia oportet, ut ſcite Demoſthenes dixit, οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἔμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων: *non ſubſequi & comitari res, ſed rebus ipſis antecedere & praire* Et addit: *Sicut Imperatoris eſt praire exercitui, ſic bene conſulti viri ipſis negotiis.* Phil. 1 Aliud tamen in ſubitis, ubi facto potius opus quam conſulto. Tum feſtinandum, neque hæſitandum: ut ii, *qui neque alienis conſiliis regi, neque ſua poſſunt expedire.* Tac. 1 Hiſt.

Interdum & celeriter.

Enimvero, ait Demoſthenes, *dum navis eſt ſalva, prompte conſulere & providere oportet, ne evertatur: poſtquam fluctus exſuperat, inane eſt ſtudium.* Philip. III.

Magna

Magna in repub. momenta ſunt temporum.] *Pro temporibus conſilia.* Quis id neſcit? adeo ut ſuper eadem re, alio atque alio tempore, aliud ſit cenſendum. Seneca pulchre: *Conſilia rebus aptantur, res noſtræ feruntur immo volvuntur, ergo conſilium ſub die naſci debet; & hoc quoque tardum eſt nimis, ſub manu, quod ajunt naſcatur.* Epiſt. lxxII.

Peccatur hîc in plurium ſtatu.] Veriſſimum eſt, nec quidquam tam ibi ſolitum, quam diſputando rem extrahere, & ſæpe labefactare. Caviſſe olim Achæos video, & legem habuiſſe, *ut in conventibus dies unus deliberationis eſſet, alter decreti.* *Achaica lex.* Utilis ipſa aut ſimilis lex, in optimatium aut populi ſtatu: Principi vitare facile, ubi & pauciores conſultant, & à nutu ejus pendent.

Ne inutili contatione.] ſive in deliberando, ſive in apparando. Demoſthenes Athenienſibus ſuis non ſemel hoc objicit, & tarditati huic imputat res amiſſas. *Tarditas vitanda.* Τὸν γδ', inquit, τῶ πράττειν χρόνον εἰς τὸ Phil. I.

 παρα-

παρασκευάζεσθαι ἀναλίσκομεν, οἱ δὲ τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα ϗ ῥᾳθυμίαν : *Nam agendi tempus in apparatu conſumimus, rerum autem occaſiones non exſpectant ignaviam veſtram & tarditatem.*

Super verbis haud litigandum.

Neve dies rerum, verbis terat.] Sed nec diſputatiuncula de verbis: quod in civili hac diſſenſione eveniſſe aliquoties memini, & prudentiores riſiſſe. Audiatur Latinorum ille Prætor, apud Livium: *Ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, ut cogitetis magis quid agendum vobis, quam quid loquendum ſit. Facile erit explicatis conſiliis, accommodare verba.* Nec pro meo guſtu umquam conſiliarii, qui circa hæc occupati. Compoſitæ orationes alibi locum habeant, hic brevis dictio & rectum judicium.

Sed nec multa ea uſurpanda.

pag. 119. *Res ipſa ſpectanda.*

Audiat cum judicio.] Late hoc patet, & momentum habet. Primum eſt, quod hic moneo, ut non flectat ſe affectu quodam & inclinet ad unum

ut

aut alterum, ſed res rationeſque ipſas magis ſpectet. Demoſthenes hoc quoque ſuis Athenienſibus: *Sed ſi quidem verba audituri conveniſtis, hæc dicere & audire oportet: ſin autem ſuper rerum electione deliberaturi, res ipſas per ſe nudas, quantum poteſt, dijudicare vos hortor, auferentes ſermones omnes qui facti videntur ad fallendum.* Secundum, ut peritos in quaque re maxime audiat, atque iis credat. Lubet adſcribere exemplum Imperatoris Alexandri Severi, de quo Lampridius: *Fuit illi conſuetudo, ut ſi de jure aut de negotiis tractaret, ſolos doctos & diſertos adhiberet; ſi vero de re militari, milites veteres, & ſenes bene meritos, & locorum peritos ac bellorum & caſtrorum; & omnes litteratores, & maxime eos.* Qui Hiſtoriam norant: *requirens quid in talibus cauſſis quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores vel Romani, vel exterarum gentium, feciſſent.* Tertium, ut non tam numeret, ſententias, quam appendat. Vetus hic querela Plinii: *In publicis conſiliis nihil tam inæquale quam ipſa æqualitas, nam*

Exord. lxv.

Periti in quaque re audiendi.

Et meliores non plures.

cum ſit impar omniũ prudentia, par omnium jus eſt. Locum non habet in Principe, qui potens eſt rerum, & ad ſuam ſententiam omnes trahit.

Paucis nõ credendum ſemper. Qui à ſuis ducitur, ut nervis.] Quod Galbæ meritiſſimo objectum, de quo Suetonius: *Regebatur trium arbitrio, quos una & intra Palatium habitantes, nec umquam non adhærentes, Pædagogos vulgo vocabant.* Nec tamen abnuo, unum alterumque valere gratia, auctoritate, fide apud Principem poſſe, imo & debere; ſed cujus nempe nota prudentia & probitas ſit: atque hoc ipſum ita, ut non ſolus aut alter ille audiantur. Sunto enim vel prudentiſſimi; tamen profecto nemo in omni re, ſed nec in omni hora, æqualiter ſapit: & recte Cominæo dictum, *à meridie ſæpe non iidem, qui mane fuimus.* Purior illa & ſine nube mens, non ſemper eſt præſto. Ergo tutius plures audiri, utique in rebus gravibus: & ſic Artabanus apud Herodotum Perſarum regi: *Rex, niſi diverſæ variantesque ſententiæ dican-* Ca.xiv

Homines alij alias, & in aliis.

Plures audiendi.

Lib.vii

cantur, non poteſt quis eligere meliorem, ſed neceſſe habet uti ea qua dicta ſit. At cum plures ſunt, licet tamquam aurum purum ſecernere: quod ſolum ſeparari cum nequeat, alteri applicatum comparatumque poteſt. Addo etiam, quod unus ille aut alter præpotens, facile à vero abeunt (privato aliquo aſpectu) & à recto. Comminæus ita obſervat, & monet: *Siquis ſingularis tantum habeat fidem apud Principem, ut eum alii obſervent & metuant; is revera dominatur, & regnum obtinet, ſuiſq; rebus tantum & facultatibus conſulit, publicis neglectis: quod regi* (Carolo Octavo) *ſcimus eveniſſe.* Quod ipſe de Carolo, impari ſucceſſore Ludovici patris; idem de pluribus poſſit, & dederim vel novitia exempla. Non lubet, nec lædo, magis illuſtre unum, vetuſtius paullo, de Iſaacio Imperatore Græco: qui Theodorum quemdam Caſtamonitam, hominem & ad alias res civiles, tum ad pecuniarias aptiſſimum, non ſuis tantum ſed ſibi præfecit, *quem*, inquit Choniates, *Logothetam deſignavit,*

Unus aliquis facile mutatur.

Imperator cui imperatum.

vit, & ab eo ducebatur, reducebatur ut obnoxium aliquod animal, aut potius inſtar mancipii omne quod ab eo imperaretur peragebat, nihil ipſe diſcernens. Contigit autem mori illum Theodorum: quid deinde? quærit alium dominum, *& adoleſcentulum quemdam, vix à tabulis & ſcholis digreſſum, ſummæ rei præficit; qui non ipſum Imperatorem ſolum, uti cetum maximum parvus piſcis qui Propompus dicitur, ducebat quo volebat & circumagebat, ſed & militares numeros legioneſque tractabat: quaſi ab ipſo ſemine & incunabulis maximarum rerum adminiſtrationi innutritus eſſet, aut quaſi ab ipſo natali ſcilicet ſapuiſſet: haud aliter, quam Sibyllam, ſimulatque ab alvo prodiiſſet, de fabrica univerſi diſſeruiſſe fuerunt.* Facete deinde addit Choniates, & ſubſannat. *Erat*, inquit, *ille adoleſcens, velut Apicula aut culex, aures leonis adſidue circumſonans; aut ut niger pumilio, qui maximum terræ pondus elephantem gubernat; vel ut funiculus, qui camelum naſo trahit, vel denique ut anguſta porta aut ſemita, qua ad Aulam duceret.* Et quid miramur?

mur ? profectò hæc ſunt riſu, aut morſu, potius & Satyra digna. Faciat qui volet Principum, audiet vivus aut mortuus quod iſte.

Tamen ſine pertinacia.] Alterum hoc eſt vitium, nec mollem & ſequacem nimis eſſe, nec refractarium oportet. Sapiat ipſe aliquid, ſed & alios putet, quam animi temperiem pulchre mihi complexus Homerus videtur.

Obſtinatio vitanda.

> Ἀλλὰ ἄναξ ἀυτός τ' εὖ μήδευ,
> πείθεό τ' ἄλλῳ.
> *Ipſe, ô rex, bene conſulito, & pareto viciſſim.*

Iliad β

Peccant hic ſæpe magni, qui ut fortuna, ſic ſenſibus, ſuper alios ſe putant. Itaq; Seneca hunc affectum expreſſit:

Agnata ſæpe magnis.

> —— *regale hoc putat,*
> *Sceptris ſuperbas quiſquis admovit manus,*
> *Qua cœpit, ire.*

In Medea.

Imo quidam ita fatui, ut etiam poſt conſilia, *ne aliena ſententia egere videantur, in diverſa ac deteriora tranſeant*. In hoc numero ille Xerxes, *qui Græciæ indicturis*

Tac. XV Annal.

 bellum.

bellum, (Valerius refert) *adhibitis Aſia principibus, ne viderer, inquit, meo tantummodo uſus conſilio, vos contraxi: ceterum mementote, parendum magis vobis eſſe, quam ſuadendum.* Neſcio inſolentius an ſtultius dictum. At ego hoc quoque nomine, Principem parum aptum eſſe dixerim ad puriter conſulendum: quod de re ejus maxime agatur. Bene autem hoc Cobares quidam apud Curtium: *Natura mortalium hoc quoque nomine prava & ſiniſtra dici poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt; quam in alieno. Turbida ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent.* Quid tamen in rege ſene, & gubernationis jam gnaro: aliquid plus ei permiſerim: ſed non ita, ut cum Tiberio (apud Suetonium) *ſemper ſit ſui arbitrii, contentuſque ſe uno.* Plus judicare ipſe poteſt, plus tamen ſuggerere & invenire plures.

Lib. IX c. V.

Lib. VII.

Caput XVIII.

Sententiam ſuam celet.] Quod duplici ſenſu moneo, ut nec ipſe declaret quo inclinet, *ne ceteris* (ait Tacitus) *aſſentiendi neceſſitas fiat*: ſed nec dictis jam ſententiis, aperiat quam

Celanda ſententia

IV. Ann.

quam probet. Decorum enim ita, quaſi *ſua meditationis quædam relinquat*: ſed & utile ac effectum, ut minus periclitetur efferri.

Ta. XVI Annal.

Anima conſilii ſecretum.] Cui ſanciendo, reperio & juramentum interdum interpoſitum apud Principes. Ita enim Capitolinus in Gordianis: *Omnino exemplum Senatuſconſulti taciti non aliud eſt hodie, quam quod veſtra clementia* (ad Diocletianum ſcribit) *convocans ad interiora majoribus, ea diſponit quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adjurare etiam ſoletis, nequis ante rem completam quicquã vel audiat vel intellegat.* Produntur autem conſilia non verbis tantum, ſed & ſignis, de quo ſtudioſe ita monuit Polybius: *Primum præcipuumque eorum quæ ad felicem conſilii exitum requiruntur, eſt ſilere. Itaque neque gaudii oſtentatione, ob ſpem ſcilicet inopinatam affulgentem, neque metus; ſed neque familiaritate inductum aut affectu & amore quidquam communicare cum exteris opor-*

Juramentum in conſilio.

A ſignis cavendum indiciiſque.

Lib. IX.

oportet; ſed cum iis dumtaxat, ſine quibus res ad exitum deduci non poteſt, nec iis ipſis antequam cuique rei agendæ tempus adiget. Silere autem non lingua tantum oportet, ſed multo magis mente. Multi enim ſermone quidem celantes, ipſo aſpectu & vultu, aut & factorum aliquo, revelarunt ſua decreta. Ea vero poſtrema veriſſima ſunt, & quidam ſuſpicari de conſiliis ſuis dant ſuſpenſi aut mæſti, *& magnæ cogitationis manifeſti.* Tac. xv Annal.

Libertatem admittat.] Imo vero & provocet, atque arte eliciat intimos eorum ſenſus. Difficile enim & rarum eſt, ut non aut eo ſententias dirigant quo Principem ire cenſent; aut in gratiam eorum flectant, qui ipſi in flagranti gratia ſint regentis. Itaque interdum bonum, Principem ſubito & quaſi aliud agentem, ſententiam ab hoc aut illo ſeorſim exquirere, quod Sfortiam cognomento Magnum callide & frequenter feciſſe. Scriptum reliquit Paulus Jovius. Interdum non per ſe, ſed per interpoſitam perſonam jubeat explorari. Sed & hoc

Libera vox elicienda.

Huic rei artes.

In ejus vita, c. lxxix.

hoc utile, ſententiam ſine ordine aut immutato ordine, ab infimis petere, ne aſſeclæ ſint potentiorum, ut dixi : ſed & ut æqualiter omnes parati. Suetonius de Auguſto : *Sententias de majore negotio, non more neque ordine, ſed prout libuiſſet, perrogabat, ut perinde quiſque animum intenderet, ac ſi cenſendum magis, quam aſſentiendum eſſet.* Utiliſſimum autem, in ſcripto eas exigere & clauſis tabellis : Ita enim & accuratior ſententia, & certe liberior, ſine alterius gratia aut offenſa. Suadet hoc Auguſto Mæcenas, apud Dionem : *In

Lib. lii. *cauſſis gravioribus, ſententias non palam rogabis, ne amicis ſuis faventes parum libere quid ſentiant pronuntient, ſed in tabellis eas ſcriptas ad te ſolum, ne cui alii innoteſcant, perferri jube, & lectas etiam ſtatim deleri. Ita enim verum ſenſum cujuſque maxime cognoſces, ſi eum illi a nemine alio cognitum iri perſuaſum habebunt.* Quod ſi tui aſpectu (ita interdum cauſſa aut res eſt) minus libere vel ſcripturos putes ; tum remedium, ſolos relinqui, & inter ſe deliberare. Mihi etiam non diſpli-

diſpliceat, quod Turcarum Principes audio uſurpare, ut in proximo Senatus habendi loco poſſint occulte, cum velint, conſiſtere, illinc per cancellos, (ſed velo appoſito) omnium ſententias audire: ut tamen adeſſe eos, etiam cum non adſint, fas ſit ſuſpicari: & contra. Id vero & libertatem dare ſententiis videtur, cum non coram ille immineat: ſed & intentionem addere, cum ſemper poſſit auſcultare & adeſſe.

Aſſentatio crebra Aulæ.

Regum opes ſæpius aſſentatio, quam hoſtis evertit.] Quod vitium ita inhærens & affixum aulæ, ut deſperem (niſi apud magni excellentiſque animi regem) poſſe evelli. Juvat Senecæ verba ruminari & hic apponere: *Monſtrabo tibi, cujus rei inopia laborant magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit: ſcilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes ſtupentem, ipſaque conſuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductam, vindicet à conſenſu concentuq; falſorum. Non vides, quemadmodum* De Benef. l. VI. c. XXX.

illos

illos in præceps agat exſtincta libertas, & fides in obſequium ſervile ſubmiſſa, dum nemo ex animi ſui ſententia ſuadet diſſuadetque, ſed adulandi certamen eſt, & unum omnium amicorum officium, una contentio, quis blandiſſime fallat? Nec mirum ſane, tam crebrum hoc genus eſſe, nam & fructum præſentem capiunt, & res in facili ac ſine labore. Tacitus: *Suadere Principi quod oporteat, multi laboris; aſſentatio erga Principem quemcumque ſine affectu peragitur.* Vult dicere, in recto veroque conſilio adnitendũ, & induſtrie agendum eſſe: in adulatione, cum verus amor aũt cura tui publicique non ſit; ex facili omnia dici, tantum ad voluntatem.

1. Hiſt.

At mihi ſalus illius deſperata eſt.] Tale hoc Ciceronis: *Cuius aures clauſa ſunt veritati, ut verum audire non poſſit, ejus ſalus deſperanda eſt.* Quid de Perſeo rege dicam, qui ab amicis duobus liberius admonitus de vitiis præteritis & culpis, utrumque pugiunc interfecit? dignus

Perſei crudelitas.

ubi

qui verum poſtea non audiret, & ipſe ac regnum perirent, ut evenit.

Non remunerandа temere aut vulgo conſilia.

Nec bona quidẽ conſilia præmiis adficiat.] Cauſſam habes in fragilitate vel ambitione humana, quia cum ſemel iterumque placuiſſe ſe vident, & præmium retuliſſe; extra limites facile abeunt, & tibi ſe dant muneranti. Sed & ſibi placent, & ſuperbiam induunt: fugiendum. Mæcenas tamen apud Dionem adverſus nobis videtur, ſuadetque Auguſto: *Eos qui rectam ſententiam probamque dicent, & lauda & honora, illorum enim ex inventis ipſe bene audies, qui vero aliter, neque ignominia affice, neque accuſa. Mentem enim illorum conſiderare oportet, non autem aberrationem caſtigare.* Concilio, quod communiter prudentem conſiliarium honorare ac præmiari, fas & Jus: at non ob ſingula conſulta aut ſuaſa. Li.lii.

Sæpe prava magis, quam bona conſilia, proſpere eveniunt.] Aut ſi non

non ſæpe, ut Salluſtius, certe interdum: & dominatur ac ludit in humanis rebus, præter omnem rationem noſtram, præpotens illa ratio, id eſt Fatum. Hoc Demoſthenes ſapienter:
Exord. XXVI. *Conſultores veſtros*, inquit, *ut impoſtores, ſiquid aliter accidit, accuſatis; neque conſideratis, quærere & rationibus colligere optima, quãtum homo poteſt valetque, id noſtrum eſſe; effici autem iſta & ſuccedere feliciter, id plurimum in fortuna ſitum eſſe.* Itaque vir prudens non eo ſibi diſplicet, ſi in mente & ratiocinio recto minus rectus ſucceſſus, imo cum Phocione ſentiet ac dicet: qui cum aliquando ſuaſiſſet, nec obtinuiſſet, & contraria etiam ſententia feliciter effectui data eſſet: rogatus, ecquid pœniteret? *Minime*, inquit, *nam mea meliora, etſi hæc feliciora.* Cui adſonat hoc Artabani, apud Herodotum:
Lib. VII. *Suadeo tibi rex*, inquit, *bene deliberare in quo maximum eſt lucrũ. Nam etiamſi aliter accidat, nihilominus tamen bene conſultum eſt, & ſuperavit Fortuna conſilium: qui vero male conſilium cepit, ſi Fortuna ei arriſit, ille eſt quidem*

Deus ſupra conſilia.

Phocionis dictum.

voti ſui compos, ſed nihilo ſecius male conſultum eſt. Atque hæc de Conſiliis, ad quæ quoniam bellum & commodum eſt *Caput* ſive tractatio in Leone Imp. de *Apparatu bellico*, lubet id totum hic adſcribere, cum fructu imo & voluptate à Politico legendum.

IN CAP. IV.

Quomodo conſilium capiendum ſit.

OMnem actionem conſilium anteeat: inconſulta enim rerum tractatio haud ſatis tuta eſt. Nam quamquam interdum quis glorietur ſe, quaſi ſimul & deliberaverit, & res ſuas geſſerit, multa proſpere atque ex tempore geſſiſſe: tamen perraro aliquid tale uſu venire fortunate ſolet.

2. Propterea inprimis præcipimus tibi, ut ante omnes res ſuſcipiendas, maxime antē bellicas, conſilium cum iis præfectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cujus generis Turmarchæ reliquiq; ſunt. Ubi vero firmitatē aliquam habere conſilium videbitur, rem ipſam de

qua deliberaſti, omni ſtudio ac diligentia contendas ad exitum perducere, niſi ſi (quod perſæpe ſolet accidere) aliquid interim adverſum & contrarium conſilio contingat. Conſilium autem quidnam tandem ſit, & quemadmodum conſilium tuto expedire poſſis, explanabo.

3. Conſilium eſt, deliberatio quædam de re agenda. Si res agenda non ſit, ſtatim ſiſtendum tibi eſt; ſin agenda ſit, modum agendi vel quomodo; tempus vel quando, ubi vel locum; quid vel rem agendam; quem vel perſonam qui hoc ſuſcepturus & ad exitum perducturus eſt; propter quid vel cauſſam cujus gratia res ſuſcipitur, conſiderare oportet.

4. Qui deliberaturus ſecum eſt, ante omnia ſuam ipſius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autem ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quæ rei de qua deliberatur damnoſa eſſe poteſt.

5. Deinde non ſolum quid facile ſit eligito, & in hoc incum-

bito, ſed etiam omnia quæ uſu venire poſſunt animo proſpice; fortaſſis enim poſt rem incœptam aliquid ſe tibi quod in primis conducibile eſt, offeret, quod antea prætermiſiſti.

6. Quod ſi tecum ipſe non ſolum capere conſilium, verum etiam alios aſſumere volueris, teipſum tamen ab omni perturbatione vacuum præbe, ac ſi ſolus deliberares. Conſultores autem adhibe experientes rerum, providos, perſpicaces, ærumnarum ac proſperitatis tuæ ſocios, ad excogitandum ſolertes, fideles, qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei ſuſceptor exiſtit, neque ſibi mutuo, ſed qui quod cogitant dicunt, qui ſimplici animo & incorrupto ſunt, nullumq; ex iis rebus lucrum quærunt, ſed eo ipſo tempore quid maxime utile ſit explorant.

7. Sunt enim qui cum lucrum aliquod aut compendium, aut ad ſe, aut eos quos caros habent atque diligunt, pertinere poſſe vident, totam judicationem rei eo transferunt: & quia pertinaces ſunt, univerſum conſilium

ſilium ab utilitate communi, ad id quod ipſi volunt deducunt.

8. In rebus occultis & abditis, fideles adhibe tibi & temperantes viros, & taciturnos, & qui in ſua non aliorum poteſtate ſunt, cum ſecretæ res iſtæ, ut ſecretiores fiant, minime ad cognoſcendum multitudine indigent.

9. Delibera tarde, niſi aliqua neceſſitas celeritatem requirit: ubi conſulueris, ſi nullum impedimentum ſit, mature facito.

10. Tempus & locum, quemadmodum prædictum eſt, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipſum ſolum, ſed etiam ad omnes qui tecum conſilii participes fuerant, & quid facto opus ſit, cum multis delibera: quæ vero agere volueris, cum paucis communica, & ubi optimum ex omnibus conſilium ceperis, apud te ſolum tene, ne adverſariis hoc indicetur, & inſidiis illorum appetare.

11. Res ipſæ diverſas & plurimas ſæpe afferunt ſententias, fortaſſis autem quævis res circumſtans omni ex parte manifeſta fiet, ſi ſingulæ conſultorum

ſententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autem debent huc ſpectare & convenire, ad ſalvam atque illæſam multitudinem conſervandam, & ad curam provisionemque ejus qui eos convocavit ſuſcipiendam.

13. Finis conſilii ſit tibi, ut cognoſcas in rebus gerendis ubi & quando agendum vel non agendum ſit, & qua de cauſſa quidque agendum.

14. In deliberatione tua, & in omnibus ſententiis quæ in deliberationem veniunt, adeſſe hæc duo oportet, poſſe illud fieri, atque utile eſſe: hæc enim duo ſi non adſint, infirmum conſilium eſſe & temerarium ſtatim deprehenditur, & quaſi ante oculos illius vitium cernitur.

15. Si enim inutile ſit de quo deliberas, non modo non commodaberis, verumetiã lædêris. Si vero non poſſunt de quibus deliberatũ eſt perfici, inanis hæc conſideratio ad temerariũ exitũ quod fieri nullo modo, aut via poteſt, neceſſario pertinet. In

primis

primis autem vitare oportet eas offenſiones, quæ in promptu ſunt, vulgus enim hominum ſolet rerum futurarum cogitationibus ſeipſos oblectare, offenſiones autem circumſtantes providere non ſolent.

16. Utiliſſima autem eſt in omnes partes animi quaſi excubatio, & eorum quæ ulla ratione fieri poſſunt in conſiderandis rebus pertractatio: ita enim fiet, ut neque teipſum nimis cæcæ temeritati exponas, nec rurſus nimia rerum cupiditate illectus, in manifeſtum aliquod diſcrimen incidas.

17. Rurſus timor abſque ulla audacia, à vitio non abeſt: & qui quoſvis caſus temerarios formidat, temere ſæpe adverſus ſeipſum multa facit, & quæ ex uſu ſuo ſunt negligit, & ab utilibus rebus ſuſcipiendis abhorret.

IN CAP. IX.

De occultis & domeſticis conſiliis.

Pag. 121. *Vilium hominū conſiliis haud utendū.*

UTI ſpernat genus illud domeſtici conſilii.] Hoc genus nempe quod ſubjungo, è vilibus aut ſervilibus ingeniis: non in univerſum damno, ſiquis in familia auctoritate & fide dignus: ſed ipſe quoq; inter digniores. Crede hoc ſemel Princeps, nihil generoſum aut altum à ſervitiis illis expectandum, & contagione iſta tu quoq; ſordeſces. Videte quæſo Ammiani ſcomma, ſed appoſitum, in Conſtantium Imperatorem: *Mercari complures nitebantur Euſebii favorem, cubiculi tunc præpoſitum, apud quem (ſi vera dici debent) multa Conſtantius potuit.* O figuratum, ſed aſperum morſum! multum erat, illum homuncionem Eunuchum, aliquid apud Imperatorē poſſe; at ille invertit, & quaſi ipſe potens rerum & arbiter eſſet. *Multa*, inquit, *apud illum Conſtantius potuit.* Eo veniunt deſcēduntque iſti, qui domeſticis regimen ſui præbent. In Claudio Imp. nonne olim ſimile? qui

Dicterium in Conſtantium.

Libro XVIII.

libertis

Cap. xxix.

libertis uxoribuſque addictus (ait Suetonius) *non Principem ſe, ſed miniſtrum egit.* Unũ hoc incommodum, Indignitas: adde alterũ, Prædationem. Iſti enim rapiunt, exhauriunt, vendunt omnia, & prædas agunt. Crebrum olim malum & in hiſtoriis frequens, præpotentes liberti aut eunuchi. Sprevit Alexander Imp. (bonus, & varie imitandus) qui ut Lampridius ait, *Eunuchos nec in conſiliis, nec in miniſteriis habuit, qui ſoli Principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Perſarũ volunt vivere, qui à populo, etiam amiciſſimum Principem ſemovent; qui internuncii ſunt, aliud quã reſpondetur ſæpe referentes, claudentes Principẽ ſuum, & ante omnia agentes, nequid ſciat. Qui cum empti ſint, & pravi fuerint, qui tandem poſſunt boni ſapere?*

Rapaces hoc genus.

Bonus, cautus, optimus venditur Imperator.] Dictum hoc & querela Diocletiani fuit, de quo Vopiſcus: *Sed ego à patre meo audivi, Diocletianũ Principem, iam privatum, dixiſſe, Nihil eſſe difficilius quam bene imperare. Colligunt ſe quatuor vel quinque,*

In Aureliano

Notabilis vox.

atque unum conſilium ad decipiendum Imperatorem capiunt, dicunt quid probandum ſit. Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit: cogitur hoc tantum ſcire quod illi loquuntur: facit Judices quos non oportet, amovet à rep. quos debeat obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipſe dicebat, Bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Nec diſſimile, quod Miſitheus Præfectus prætorio, vir laudatus, Gordiano Auguſto, & genero ſuo ſcripſit, apud Capitolium: *Evaſiſſe nos gravem temporum maculam, quâ per ſpadones & per illos qui amici tibi videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis eſt, & eo magis quo tibi gratior emendatio eſt. Neque enim quiſquam ferre potuit, datas eunuchis ſuffragantibus militum præpoſituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos aut liberatos, pro libidine atque mercede, quos non decebat: vacuatum ærarium per eos, qui quotidie inſidioſiſſime frequentabant: initas factiones, ut tu deciperetis, cum inter ſe de bonis peſſimique haberent conſilia tibimet ſuggerenda: bonos pellerent, deteſtandos inſinuarent, omnes*

Contra Miniſtros improbos.

omnes poſtremo tuas fabulas vendebant. Dis igitur gratias, quod volente te ipſo emendata reſp eſt, Delectas ſane eſſe boni Principis ſocerum, & ejus qui omnia requirat & velit ſcire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut in auctione poſitus nundinabatur. Quæ talia interdum diffuſius exſequor & repono, ut in aliena vitiorum imagine, ſua Principes videant, & damnent, ſi habeant; exſecrentur & abſtinent, ſi non habent.

IN CAP. X.

De Adminiſtris, eorumque lectione.

Eligi ſuadeam cum cura.] Et mecum Caſſiodorus, in perſona Theoderici regis: *Adornatum palatii credimus pertinere, aptas dignitatibus perſonas eligere: quia de claritate ſervientium, creſcit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet, ut quoties procerem ſuum fuerit dignatus aſpicere, toties ſe cognoſcat recta judicia habuiſſe.*

Variar IV. ep. III.

Boni miniſtri laus Principum.

Ut

Pag. 123. Ut genus iis honeſtū.] Enimvero intereſt, & de his talibus ſpes omnino major meliorque. Theodericus item rex, apud Caſſiodorum: *Providentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis judicare ſucceſſum. Quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſuevit radicitus pullulare. Fertur etiam, curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, ut ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidentia fuerit forte vitiatus, neſciat rivulis abnegari.* Atque etiam in omni nobilitate, etſi corrupta, generoſum tamen aliquid & ambitioſum ineſt: *Habet autem*, ait Seneca, *hoc optimum generoſus animus, quod concitatur ad honeſta. Neminem excelſi ingenii virum humilia delectant & ſordida.* Tiberius igitur, in pleraque gubernatione prudens, hoc quoque ſervabat, ut *mandaret honores* (Taciti verba) *nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi artes ſpectando, ut ſatis conſtaret non alios potiores fuiſſe.*

Præſūptio melior de Nobilibus.

II. Var. ep. XV.

Ut fons, ita rivuli.

IV. Añ.

Villis

Vilis ille, qui tantum viles ſibi admovet.] Neq; hoc tantum, ſed cauſſæ etiam aliæ accedunt, Dioni Caſſio, in Agrippæ ſuaſoria ad Auguſtum, dictæ. *Si remp.* inquit, *ignavis & non magni pretii hominibus committas; ſtatim & nobilium ac ſtrenuorum iram in te provocabis, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patieris: Quid enim praeclari homo vilis aut ignobilis gerat? quis hoſtis eum non contemnat? quis ſocius ei obediat? quis militum non dedignetur ſub imperio ejus eſſe? Enimvero quæ mala inde manare poſſint, nihil opus habeo apud ſcientem te dicere: hoc tamen omittendum non eſt, hunc talem, ſi rem male gerat, plus tibi damni, quam ipſos hoſtes, daturum; ſin recte aliquid egerit, ſtatim ejus mentem, bonarum artium expertem, amentia & ſtoliditate completum iri, eumque ex eo tibi ipſi formidoloſum fore.* Cauſſæ ſunt, quæ appenſæ pondus habeant, & utique iſta poſtrema. Itaque Turcarum inſtitutum, haud ſatis mihi probabile, qui ex militari ſola virtute promovent, generis nullo

Cauſſa pulchra cur viles non promovēdi.

Lib. lii.

Pag. 123. Ut genus iis honeſtū.] Enimvero intereſt, & de his talibus ſpes omnino major meliorque. Theodericus item rex, apud Caſſiodorum: *Providentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis judicare ſucceſſum. Quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſuevit radicitus pullulare. Fertur etiam, curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, ut ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidentia fuerit forte vitiatus, neſciat rivulis abnegari.* Atque etiam in omni nobilitate, etſi corrupta, generoſum tamen aliquid & ambitioſum ineſt: *Habet autem*, ait Seneca, *hoc optimum generoſus animus, quod concitatur ad honeſta. Neminem excelſi ingenii virum humilia delectant & ſordida.* Tiberius igitur, in pleraque gubernatione prudens, hoc quoque ſervabat, ut *mandaret honores* (Taciti verba) *nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi artes ſpectando, ut ſatis conſtaret non alios potiores fuiſſe.*

Præſumptio melior de Nobilibus.

II. Var. ep. xv.

Ut fons, ita rivuli.

IV. Ann.

Villi

Vilis ille, qui tantum viles ſibi admovet.] Neq; hoc tantum, ſed cauſſæ etiam aliæ accedunt, Dioni Caſſio, in Agrippæ ſuaſoria ad Auguſtum, dictæ. *Si remp.* inquit, *ignavis & non magni pretii hominibus committas; ſtatim & nobilium ac ſtrenuorum iram in te provocabis, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patieris: Quid enim praeclari homo vilis aut ignobilis gerat? quis hoſtis eum non contemnat? quis ſocius ei obediat? quis militum non dedignetur ſub imperio ejus eſſe? Enimvero quæ mala inde manare poſſint, nihil opus habeo apud ſcientem te dicere: hoc tamen omittendum non eſt, hunc talem, ſi rem male gerat, plus tibi damni, quam ipſos hoſtes, daturum; ſin recte aliquid egerit, ſtatim ejus mentem, bonarum artium expertem, amentia & ſtolidıtate completum iri, eumque ex eo tibi ipſi formidoloſum fore.* Cauſſæ ſunt, quæ appenſæ pondus habeant, & utique iſta poſtrema. Itaque Turcarum inſtitutum, haud ſatis mihi probabile, qui ex militari ſola virtute promovent, generis nullo

Cauſſa pulchra cur viles non promovēdi.

Lib. lii.

nullo adſpectu. Tegitur tamen haſtenus culpa, quia nobilitas ibi ſublata, & præter unum Dominum ejuſq; ſtirpem, reliqui ſervorum loco ſunt. Niſi tamen, quod una hic ratio dari poſſit, fides & obſtrictio major tenuiū, cum facti grandes. Ammianus tangit, de Joviano, qui ſub initia undique ſe firmare volebat: *Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiam tum in Italia, Jovino juſſit ſuccedere armorum magiſtro per Gallias: geminâ utilitate præſpeculata, ut & dux meriti celſioris, ideoque ſuſpectus, abiret è medio; & homo inferioris ſpei ad ſublimiora provectus, auctoris ſui nutantem adhuc ſtatum ſtudio fundaret ingenti.* Et profecto beneficiarii beneficiis ſuis fere adhærent, vel ſua cauſſa: & indicavit Livius, de centum Senatoribus à Tarquinio Priſco allectis: *Factio*, inquit, *haud dubia regis, cujus beneficio in curiam venerant.*

Et cauſſa. Lib. XXV. Lib. I.

Excipio, ſi eximia in aliquo virtus.] Multa exempla ſunt reip. talibus feliciter communicatæ. Plutarchus & ſolam

ſolam virtutem conſiderari vult, in Sulla: Ὥσπερ γὰρ κυνηγὸς, οὐ ζητεῖ τὸ ἐκ κυνὸς, ἀλλὰ κύνα, καὶ ἱππικὸς ἵππον, οὐ τὸ ἐξ ἵππου. τί γὰρ ἂν ἐξ ἵππου ἡμίονος γένηται, οὕτω τε ὁ πολίτικος ἁμαρτήσεται τοῦ παντὸς, ἐὰν μὴ ζητῇ τὸν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τινός: *Ut enim venator non quærit quod tali cane natum ſit, ſed canem; & eques equũ ipſum, non quod ex equo (quid enim ſi mulus ex equo natus ſit ?) ita vir politicus tota via erraverit, ſi in rectore non requirat quis ſit, ſed è quibus.* Claudianus convenienter, in Stiliconis laudibus ponit:

Virtus inſpicienda.

——lectos ex omnibus oris
Lib. II. *Evehis, & meritum, numquam cunabula quæris,*
Et qualis, non unde ſatus.

Ita iſti, quod adverſum prærogativæ nobilitatis videatur à nobis aſſertæ: ſed de eximia ſcilicet virtute loquimur, & ubi paritas aut concurſus, Nobiles ante habendi: imo etiam ſi paullum infra.

Meliorẽ eſſe remp. & prope tutiorem, in qua

Pravi miniſtri pericu-loſi.

Princeps malus.] Cauſſa in eodem Lampridio additur: *ſiquidem unus malus poteſt à pluri-mis bonis corrigi, multi autem ma-li non poſſunt ab uno, quamtumvis bono, ulla ratione ſuperari.* Atque hoc eſt quod in Trajano deſide-rabatur, ipſo optimo, ſed pati-ente & miniſterii mali.

Favor etiã pro vehit.

Emitur ſola virtute poteſtas.] O bonum Prin-cipem, qui ſic facit! ô ſtatum fe-licem, ubi id facit! ſed rara hæc electio, & vel optimi Principes miſcent. Theodricus rex, in Caſ-ſiodoro: *Dignitas dum ad incogni-tum venit, donum eſt; cum ad ex-pertum, compenſatio meritorum, quo-rum alter, debitor judicii; alter ob-noxius eſt favori. Hos enim æſti-matione ſubvehimus, alios gratia promovemus, & ad omnes indulgen-tiæ vias ſe noſtra relaxat humani-tas.* Ille vero fatetur, quod res eſt: & Gratia perſæpe in comitia hæc venit, an non & Pecunia? fortaſſe, ſed ô turpe, imo & exi-tioſum! vel hac cauſſa: quod rara in talibus integritas, & corrum-puntur facile qui corrupere. A-lexander Severus dicebat: *Ego vero*

Lib. 1. Variar. epiſt. XIII.

Interdũ & Mer-catura.

Lāprid. *vero non patiar mercatores poteſtatum, neceſſe eſt enim ut qui emit, vendat* Pariter Seneca: *Provincias ſpoliari, & nummarium tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici, non mirum: quando, quæ emeris vendere, gentium jus eſt.* Sed & Ludovicus Duodecimus, rex Galliarum, de talibus ſolitus dicere, *Eos quod averſione emiſſent, ſingillatim poſtea vendere.* O Francia, quod jaces & peris, hanc habes vel inter primas cauſſas.

De Benef. I, c. XV.

In Principem culpa cunctorum redit.] Mæcenas ita Auguſto, apud Dionē: *Nulli amicorum, aut officialium tuorum nimia eſt indulgenda potentia, ſed ita iis moderandum, ut ne te in culpam aut reprehenſionem conjiciant. Quidquid enim hi recte vel ſequius egerint, id vero tibi adſcribetur, talemque te cuncti cenſebunt, qualia eos facta exercere permiſeris.* Ipſa autem ratio, quæ in poëta noſtro adjungitur, *Jubere peccare, qui non vetat*: prorſus eadem in Philone concipitur, contra Flaccum. Is enim cum Agrippam regem, Alexandriæ paſſus eſſet illudi, atq; ipſe ibi Præ-

Lib. III.

In Miniſtris Princeps peccat.

Permittere quaſi jubere eſt.

ſes : objicit ei Philo, & addit: Ὁ γὰρ ἐπικωλῦσαι ἢ τὸ παράπαν ἐπισχεῖν ἂν δυνηθεὶς, εἰ μὴ κεκώλυκε, δῆλος ἦν ἐφιεὶς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός: *Qui enim caſtigare, aut ſaltem cohibere, cum poſſit, nec cohibet; palam eſt eum permittere & pæne mandare.*

Omnes miniſtros civibus & reip. præſtet.] Theodahadi regis, apud Caſſiodorum, dictum præclarum: *A domeſticis inchoare volumus diſciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando noſtris cognoſcimur excedendi licentiam non præbere.* Lib. I. Variar. ep. V.

Ille ad civilia, hic ad bellica natura aptior.] Quod Homerus quoque, ut pleraque prudentiæ aut ſapientiæ, ſic revelavit:

Ἀλλ' ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ' ἐγχεϊ πολλὸν ἐνίκα: Iliad. ρ.

Unus conſiliis, alter præſtantior haſta:

de Polydamante & Hectore ab eo prolatum. Et Polybius illuſtri exemplo hoc notavit in Arato Sicyonio, qui ad civilia omnia mirifice vafer & appoſitus, trepidabat in bellicis: nec exſequi

De Arati ingenio notabile

exſequi aut facere, cor aut corpus ei firma. Ipſa Polybii verba compendio dabo: *Aratus*, inquit, *erat in rebus civilibus vir undique perfectus, facunde loqui, prudenter cogitare, induſtrie cogitata exſequi, hæc omnia poterat: diſcordias etiam civiles leniter ferre, & amicos adjungere & ſocios facere, inter primos artifices. Tum etiam inſidias, fraudes, ſubſeſſus in hoſtes comminiſci, eademque ad exitum deducere, ob tolerantiam & audaciam, efficax maximè aptuſq; erat. Hic autem ipſe, ſi quando in aperta acie dimicare vellet, ſegnis in conſiliis, timidus in aggreſſionibus, nec aſpectu quidem aut vultu pugnam tolerans. Ideoque & Peloponneſum replevit trophæis, ſed in ſe erectis. Adeo natura hominibus non corpora ſolum, ſed animos dedit diſſimiles variantesque, ut idem ille vir non ſolum erga res diverſas diverſe ſe habeat; ſed & iis quæ aſſimiles, alias ſapientiſſimus videatur, alias tardiſſimus, itemque & audaciſſimus, & timidiſſimus. Neque hæc inopinata nimis aut paradoxa ſunt, ſed nota & familiaria iis qui*

Lib. IV.

volunt intendere. Nam ecce & in venatibus alii ſunt audaces, feraſq; ſubſiſtunt; iidem ad arma & contra hoſtes, degeneres. Sed & in bellicis rebus, alii in ſingulari certamine, & cum vir cum viro componitur, acres & validi ſunt; iidem communiter in prælio & inſtructa acie, ignavi & nullius pretii. Theſſalorũ equites turmatim & confertim ſi ingruant, intolerabiles ſunt: extra aciem, in tempore aut loco viritim pugnare, timidi, & inutiles. Ætoli autem contra. Scilicet magnus ille Deus hoc voluit, aliud eſſe aliis, nec in omni re unum eminere.

Diviſa dona.

—— *partitim ſingula quemq;* Claud.
Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum ſolertia juris.
Hunc ſoboles caſtiq; thori.

Atque ut alius Poëta ait:

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα, Homer Iliad. ν.
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν, ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδήν.
Illi bellica nempe Deus donavit, at illi
Saltare, atque aliis fidibus canereque valere.

Prin-

Principum inclinatio in hos, offenſio in illos eſt.] Quis non cottidie animadvertat? & eſt ſane in his promotionibus jus aliquod etiam fortunæ. Tacitus de Veſpaſiano: *Multos præfecturis & procurationibus, pleroſque ſenatorii ordinis honore perculuit, egregios viros & mox ſumma adeptos; quibuſdam fortuna pro virtutibus fuit.* Sed & jus hoc eſt divinis regibus, ut in Homero legi, *alium virorum odiſſe, alium amare.* Itaque argute Caſſiodorus: *Non eſt majus meritum, quam gratiam inveniſſe regnantium.* Quid, quod ipſa electio viſa initio abſurdior, ſæpe poſtea laudatur? Vere enim Tacitus: *Multos in provinciis, contra quam ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe, excitari quoſdam ad meliora magnitudine rerum, hebeſcere alios.*

Pag. 95 *Felicitas quoſdã promovet, & ſuus Genius.*

II. Hiſtor.

Odyſſ. δ.

IN CAP. XI.

Præcepta Adminiſtris.

AUdaculi.] Seneca de Tranquillitate: *Quorumdam parum idonea eſt verecundia rebus civi-*

Lib. I., c. IV.

civilibus, quæ firmam frontem deſiderant: quorumdam contumacia non facit ad aulam. Medium ergo tenendum, ut & fiducia adſit, & contumacia abſit.

Pag. 127. Sine jactantia agite.] In quo peccant ſæpe aulici, & odia atque invidiam provocant fruſtra. Talis ille Heraclides, potens apud Philippum Macedonem, & ex vili humilique evectus: de quo Polybius, πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοτέρους καταπληκτικώτατος ϗ τολμηρότερος, πρὸς δὲ τοὺς ὑπερέχοντας, κολακιστάτατος; *adverſus inferiores ſeverus maxime & ſuperbus, erga ſuperiores in primis adulator.* Atque iſti iidem, de quibus Seneca, *regiæ potentiæ miniſtri, quos delectat ſuperbia ſua longum ſpectaculum; minuſque judicant poſſe, niſi diu multumque ſingulis, quid poſſint, oſtendant. Nihil confeſtim, nihil ſemel faciunt. Injuriæ illorum præcipites, beneficia lenta ſunt.* O penicillum, non calamum, & quo temporis etiam noſtri egregie mores effinguntur! Sed & à Dione, de Sejano illo, non altero à Tiberio, ſed altero pæne Tiberio;

Jactantia odioſa.

Aulici mores.

II. De Benef. cap. v.

Libro .VIII. rio: *Is*, inquit, *homo ſuperbiſſimus ſtudioſe ab omnibus colebatur, ſalutabatur, deducebatur. Omnia enim acriter, & maxime procerum, obſervabat & verba & nutus. Nam qui propria potentia nituntur, neque ſalutationes aut hac obſequia valde requirunt; & ſi omiſſa fuerint, vitio non vertunt, ipſi nempe ſibi conſcii contemptu ſui hoc non factum. Qui vero fuco & adſcititio ſplendore utuntur, ii omnia talia magno opere, & tamquam ad dignitatis ſua culmen pertinentia, requirunt, & niſi conſequantur, graviter ferunt ut abiecti, & iraſcuntur quaſi injuria affecti. Ideoque iſtos magis pane, quam ipſos Imperatores, vulgo obſervant, & circa eos ſatagunt: quoniam apud hos ſiquid peccatur, virtus cenſetur remittere & ignoſcere; apud illos, imbecillitas & virium inopia, contra autem ulciſci, facere ad ſtabiliendam oſtentandamque potentiam arbitrantur.* Tales iſti, qui potentiam ſuam non bene ferunt, & ideo nec diu ſæpe ferunt.

Ad auctorē & ducem,

ut miniſter, fortunam referas.] Valde hoc obſervandum, præſertim in bellicis, in quibus haud temere alios volunt eminere. Ad Principem igitur refer, cujus auſpiciis pugnas, per ejus fortunam (ita res eſt) fortunatus. Dirigit enim hæc ſuprema Providentia, & miniſtros quoq; attollit aut deprimit ejus, in quo alterutrum vult fieri. Germani hoc erga Principes ſuos ſervabunt olim: & *illum defendere, tueri ſua quoq; fortia facta gloriæ ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum erat*, ut Tacitus ſcribit. Simile Gallorum *Devoti*.

Felices felicium miniſtri.

Hæc eſt conditio regum, ut caſus.] Quod ingenium regum in uno Philippo Macedone, bene expreſſit Demoſthenes: *Eumita gloriæ cupidum eſſe dicunt familiares, ut omnia præclara facinora ſua eſſe videri velit, & magis indignetur ducibus ac præfectis qui proſpere & laudabiliter aliquid geſſerint, quam iis qui infeliciter & ignave.* Ipſe hic affectus in filio Alexandro, de quo Curtius; *Quippe Alexander hoſtes*

Reges gloriæ avidi.

Orat. ad ep. Philip.

Lib. VI.

hoſtes vinci voluerat, Antipatrum viciſſe ne tacitus quidem indignabatur, ſua demptum gloria exiſtimans quidquid ceſſiſſet aliena. Suſurrant idem & inſtillant Antiocho regi interiores aulici, apud

Libro XXXV. Livium: *Ipſam eam gloriam belli, qua, velut dote, Annibal concilietur, nimiam in Præfecto regio eſſe. Regẽ conſpici, regẽ unũ ducẽ, unũ imperatorem videri debere.* Denique conſenſu ita reges: & patrum quoq; memoria legimus, (ut vetuſtiora omittam) quicumq; res magnas ſub regibus geſſere, ad extremũ aut in offenſa, aut in exigua gratia fuiſſe. *Magni Duces fere poſtea neglecti* Teſtor *Alfonſum Albuquerquium*, qui pleraque Indiæ Oriẽtalis Luſitano regi ſuo ſubjecit: at idem accuſatus majoris ſpei, & ſuſpectus denique, revocatus in patriam eſt, & morte opportuna fortaſſe ignominiis exemptus. Simile in *Duarte Paciecco*, qui poſt magna merita, in cuſtodiam & vincla conjectus etiam fuit, & in clara innocentia liberatus tandem, ſed ut in paupertate ſeneſceret. *Conſalvum Magnum, & Ferdinandum Corteſium*, nec ipſos parem gratiam meritis retuliſſe, aliquis arbitre-

tur & dicat. Quid cauſſæ eſt? beneficii magnitudo, cui reges delent & nolunt obſtringi. Noſter Tacitus: *Deſtrui per hac fortunam ſuam Cæſar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia uſque eo læta ſunt, cum videntur poſſe exſolvi: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.* Sed & ſimile hic quod in arboribus, ſub quarum umbram, ubi tempeſtas eſt, confugimus: cum deſerenavit, ramos frangimus, & abimus. Addam prudentiſſimi Cominæi ſententiam: *Memini regem* (Ludovicum) *mecum ſic loqui, ut diceret fieri aliquando, ut opera navata laudabiliter minus pretium ſit, idque culpa eorum qui navaſſent: dum elati quadam confidentia, inſolenter & protervè ſe gererent. Atq; addebat, felicem eſſe, ejus ſententia, cui rex nullo ſuo magno merito beneficium conferret: atque id præſtare, ut obſtringatur aliquis Principi, quam ut illum habeat obſtrictum. Se quoque hoc ingenio eſſe, ut plus amaret, qui ob beneficentiam ſibi deberent, quam alios quibus ſe debere putaret.* Claudit deinde Cominæus: *Tam eſt difficile in omni*

An.IV.

genere

genere vitæ ſic ſe gerere, ne impingas: Magnumque eſt Dei donum, valere ſenſu communi, & judicio naturali. Præclara omnia: ſed age tu Cominæe, qui hæc ſcis & præcipis, ſatiſne caviſti? naturalis tua prudentia ſepſit aut munivit? accepiſti plagam, & in tua arena circumventus es ab aulicis; qui, mortuo rege Ludovico, effecere calumniis ut in carcerem condereris, per triennium fere ſervareris, denique capitis cauſſam ipſe diceres, ne patrocinari quidem quoquam auſo. En ludibria vitæ, & jactationes hominum! quibus nihil uſquam, per ullam ſapientiam, eſt certi: non certe in lubrico illo culmine & faſtigio Aulæ. Licet dicere:

Laber.

Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Conſiſtes ægre, & quum deſcendas, decides,
Cecidi ego, cadet qui ſequitur.

Atque his livoribus aut periculis exteri maxime ſunt expoſiti (ut ille

Exteri ſubjecti Invidiæ.

ille ipſe Cominæus: *)* quod monuit Polybius: *Xantippus, reſtitutis Carthaginienſium rebus, paullo poſt in patriam rediit, optime ſibi conſulens. Nam res egregie geſta & præclara facinora invidiam & calumnias gignere ſolent, quas cives quidem aut indigenæ, amicorum & affinium copia atque opera, poſſunt repellere, at exteri facile & ſtatim ab utroq; iſto vincuntur, & periclitantur.* Eſt in mente magnus Princeps, qui voces & ſuſpiciones, in diuturnitate Præfecturæ & fortunæ ſecundantis non effugit: major futurus, ſi in vigore famæ, & tempeſtive diſceſſiſſet. Plutarchus igitur ſapienter monuit: Εἶναί τινα καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν, καὶ γὰρ ἀθλητικῶν ἀγώνων τοὺς πολιτικοὺς οὐδὲν ἧττον ἀκμῆς καὶ ὥρας ἀπολιπούσης ἐλέγχεσθαι: *Eſſe & politici curſus finem quemdam ac terminum, nec minus civilia certamina, quam athletica, vigore & tempore deſtituta, vituperari ac coargui.* Lib. 1.

In tempore abſcedendum.

In Lucullo.

Gloriā impoſitæ ſummæ manus illis relinqueret.] Hoc ſcivit jam olim & fecit Joab, magiſter militiæ Davidicæ,

vidicæ,

II. Reg. c. XII. vidicæ, de quo libri ſacri: *Miſitque Joab nuncios ad David, dicens: Dimicavi adverſum Rabbath, & capienda eſt Urbs aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obſide civitatem, & cape eam: ne cum à me vaſtata fuerit urbs, nomini meo adſcribatur victoria.* Ergo, uno verbo, gloria omnis Principi adſcribenda, & vindicanda. Quam fecit hoc vane, aut ſtulte potius? de quo Ammianus: *eum, edictu propoſitis, ſe ſolum (cum geſtis non adfuiſſet) & dimicaſſe & viciſſe, & ſupplices reges gentium erexiſſe, aliquoties ſcripſiſſe*: & talia, quæ ſine riſu aut miſeratione fatuæ ſuperbiæ nemo legat. *Conſtantii vanitas.* Lib. XVI.

Injurias ferendo, & gratias agendo.] Tacitus & hoc indicat: *qui finis omnium cum dominante ſermonum.* Cur autem non ita faciant, qui in aula beatitatem quærunt? Ariſtippus præibit, verſutus philoſophus, *qui conſputus à Dionyſio, cum nihil moveretur, & quidam mirarentur: Nempe piſcatores, inquit, ut gobium capiant, aquis patiuntur ſe adſpergi; & ego ut balænam,* *Patientia opus Aulicæ.*

niam, non patiar ſputo madidari? Addo Senecam: *Potentiorum injuria hilari vultu, non tantum patienter ſunt ferendæ, facient iterum, ſi ſe feciſſe crediderint.* II. De Ira, c. XXXIII.

Pagin. 129. Qui ſecretis criminationibus infament.] Contra quos quid remedii? Expoſtulat cum Deo Choniates in hac re: *O inſpector omnium ocule, quem nemo fallit, cur connives ſæpe in his hominum, & gravioribus etiam, culpis? nec ſtatim immittis ignes & tonitru & fulmina, ſed vindictam ſuperſedens differs? Imperveſtigabile tuum judicium, & humanis ratiociniis inacceſſum: niſi quod ſapiens profecto es, & norma certa utilitatis, etſi nos tenui mente præditos id latet. At enim venator aliquis ſerpentem, aut leonem denſa juba, qui in montibus videt vel audit, ſtatim declinat & effugit, ſed & maleficus aut latro exorabilis eſt, & precibus aut lacrimis molleſcit: virum vero qui proximo & amico malum in corde machinatur, aliudque ſentientem aliud loquentem, multa ſapientia eſt evadere, & à divino auxilio pendet.* Arcana calumnia. Præmiſerat vero idem de Theodoro Styppio-

Styppiota, per Camateri Logothetæ calumnias everſo: ac miſcet deinde præcepta: *Eſſe eos æmulos, quantum poteſt, obſervandos, qui ingenio moribuſque parum liberalibus & occultis ſunt præditi, & linguam habent, à corde diſſentientem. Ante omnia vero, cuſtodiam ori ponendam, nec ſinere linguam temere evagari dentium ſeptum & labiorum propugnaculum, quibus à natura, velut duplici vallo, eſt circumdata.* Bene, & ſilentium aut circumſpectus ſermo optima hic arma.

Quo incautior decipiare, palam laudatum.] Id vero argute malignum & mirum genus lædendi eſt, laudare. Excitatur enim occulte Princeps in livorem aut metum, præſertim ſi animo puſillus eſt. Polybius exemplo & ſententia id docet, de Apelle quodam ſubdolo calumniatore, qui cum Aratum apud Philippum Macedonem regem traduxiſſet, ac falſi compertus eſſet; non ideo deſtitit, ſed tranſtulit deinde

Laudãdo evertere.

Lib. VI.

deinde calumniam in Taurionem quemdam, qui Peloponneſi rebus præerat. *Hunc non accuſavit, ſed laudavit, aſſerens digniſſimum eſſe, qui cum rege ipſo in caſtris atque acie ageret.* Addit deinde: Καινὸς γὰρ δή τις οὗτος εὕρηται τρόπος διαβολῆς, τὸ μὴ ψέγοντας, ἀλλ' ἐπαινοῦντας λυμαίνεσθαι τοὺς πέλας. *Novus enim calumniæ modus repertus iſte, non culpantes ſed laudantes, lædere atque evertere alios.*

Incerta Aula. Nihil rerum mortalium tam inſtabile & fluxum.] Quæ ſæcula id non docent? vetera media, noſtra. Inter veteres, *Joab* ille vir acer, callidus militiæ Davidis & conſiliorum arcanorum arbiter, cum à vivo rege non evertitur, juſſus eſt cædi à ſucceſſore. Quid *Apelles* inter Græcos? ille à Philippo rege proximus, eo jam gradu & opibus, ut ab ipſo timeretur, momento horæ dejicitur, deſertus ab iis qui antea ſtipabant & colebant. Polybius ita narrat: *Aratus flagitia & ſuperbiam ejus regi aperit, ad vindictam ſtimulat, & rex id ſecum ſtatuit,* Lib. V.

tuit, ſed ita alta diſſimulatione, ut mentem hanc ejus nemo ſciret. Vocatur Apelles, ille fidenter veniens, & quaſi omnia ex ſententia patraturus, ſimulac conſpectus eſſet, ex Chalcide Corinthum venit. Cum appropinquaſſet, certatim ſatellitii militumque Præfecti, cum ipſis militibus obviam procedunt, agmine & pompa in regiam deducunt. Cum autem ingredi ſtatim, ut conſuêrat, vellet, janitor quidam præſtolari eũ juſſit, occupatum in præſenti regem dicens. Apelles novitatem rei demirans, hæſitabundus aliquamdiu conſtitit: mox mæſtus, inopsque conſilii, inde diſceſſit. Comites illi omnes ſubito dilapſi, ut denique ſolus cum ſervulis ſuis domum pervenerit. Paulo poſt captus cum filio, vinctus, & interfectus eſt. Sed poſt priora illa. Polybius appoſite addit. *Parva omnino intervalla temporis, omnes homines attollunt rurſumque dejiciunt, maxime vero eos qui in Aulis verſantur. Revera enim iſti adſimiles ſunt abacorum calculis, qui, ut ſecundum voluntatem calculatoris, modo obelum æreum, modo talentum valent; ita Aulici, ad nutum Principis, modo beati, modo miſeri fiunt.* Atq;

Aulici calculis ſimiles.

hoc in Apelle exemplum: quam geminum Romæ, in *Sejano*? qui diu Tiberii Auguſti potens, & ad inſtar ejus ſtatuis, honoribus, cultus; tandem una epiſtola ſubverſus eſt, & *caput* illud *toto orbe ſecundum*, ut cum poëta dicam, laqueo præbuit, & cadaver ſuum opprobriis, lacerationi, unco. *Quo die illum Senatus deduxerat, populus in fruſta diviſit; in quem quidquid congeri poterat, dii homineſque contulerant, ex eo nihil ſuperfuit quod carnifex traheret.* Et ſimilis potentia atque exitus Plautiani, ſub Antonino, quæ in Dione Caſſio lege. Jam in ævo poſteriore, apud Hiſpanos quam nobile documentum fluxæ potentiæ *Alvarus Luna eſt*? Amabat & evehebat eum Joannes rex Caſtellæ, ſuper omnes homines & amicos. Opibus, titulis, præfecturis, cottidie augebatur; atque ita regem ſuum fecerat, ut vel bellum ejus cauſſa gereret cum vicinis regibus, & cognatis. Nulla res in majore fama & invidia, quam iſte amor: atque is ſatis diuturnus. Sed quis exitus? *Sicut diviſiones aquarum, ſic cor regis,* ait

Sen. de Tranq. lib. I.

ait Hebræus ſapiens. Occultè abduxit ſe ab Alvaro, odit quantum amaverat, denique paucis conſciis, in oppido Burgenſi, ſagaciter hominem in vincla conjicit, damnari per ſententiam jubet, caput abſcindi, & in foro per triduum oſtendi. O cæca mortalitas! tu ille ſuperbus paulo ante & inſolens, ubi es? quid es? deſiiſti eſſe, & tot annorum cumulata felicitas, ſubito turbine quaſſata & everſa eſt. Vere tu prædixeras Alvare, non ſine mali præſagio admirantibus aliis fortunam tuam & apud te prædicantibus, *Improvidi, ne ædificium ante finem operis laudaveritis.* Sed mihi finis non ſit, ſi exempla cumulem, obvia, ut vere dixi, in omni ævo. Claudamus Sidonii verbis appoſitis: *Periculoſam regum familiaritatem eſſe, quorum conſuetudinem ſpectatiſſimus quiſque flammarum naturæ bene comparat, quæ ſicut paullulum à ſe remota illuminant, ita ſatis admota ſibi comburunt.*

Alvari omino-ſum dictum.

Lib. III Ep. III

Sidonii egregiũ.

Nota Aulice, accede, inſinua, ama, amare; ſed non nimis.

Speciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent.] Imagine ad hanc rem uſus pater Themiſtoclis: quem cum à rep. gerenda vellet abducere, *oſtendit ei in litore triremes veteres, abjectas jam & contemptas: tales adminiſtratores reip. eſſe, cum non ultra ex iis fructus.* In Plutarcho.

Vetus cultus, veteris navis.

Aratea aliqua vox erumpat.] Nam & Aratus inter exempla infidæ regiæ amicitiæ, qui Philippo Macedoni diu carus utiliſque amicus veneno tandem ab eo tolli juſſus eſt lento, & ſenſim occidente. Non latuit Aratum, ſed cum aperire, mederi non eſſet, tulit tacitus: niſi quod amicorum cuidam Cephaloni, in cubiculo; cum eo incoram ſanguinem ſpuiſſet: Illo admirante, ſubjunxit, τοιαῦτα τὰ ἐπίχειρα τῆς τυραννικῆς φιλίας: *hæc ſunt præmia regiæ amicitiæ.* Talis Philippus, & alii: non ſic noſtri *Auſtriaci* (quod vere & in loco dicimus:) patienter

Aratus veneno periit.

entes miniſtrorum ſuorum, & ad extremum mites.

Iſta eveniunt, numquã mihi.] Quid ergo? aulam & totum hoc genus damnamus aut deſpicimus? abſit: ſed Sicyonia iſta aut cothurnos pedibus meis convenire, hoc nego. Valerius olim, quaſi Apollinis voce, dixit: *Magis ſe probare ſecuritate ridens tugurium, quam triſtem curis & ſollicitudinibus aulam.* Nã hæc duo, etiam in optima ea eſſe, nemo expertus abnegabit. Nos vero ſeceſſum & otium quærimus: quid tum? otium, ſed non ignaviam. *Habet ubi ſe, etiam in privato lare, explicet magnus animus: nec ut leonum animaliumque impetus caveis coërcetur; ſic hominum, quorum maxima in ſeductu actiones ſunt. Ubicumque otium meum abſcendero, prodeſſe volam ſingulis & univerſis, ingenio, voce, conſilio. Nec enim is ſolus reip. prodeſt, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace belloque cenſet: ſed qui juventutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute inſtruit animos, qui ad pecuniam luxuriamque curſu ruen-*

Otium nobis ante Aulã.

Li. VII. c. I.

ruentes prenſat ac retrahit, etſi nihil aliud, certe moratur; in privato publicum negotium agit. Hæc ſapiens Seneca: cujus verba expreſſi; animum velim, ac conor.

J. LIPSI

AD IV. LIB.

POLITICORUM NOTÆ.

IN CAP. I.

De Prudentia, quam Propriam dixi.

Pag. 134. COnfuſe viam aliquá ſignabo.] Proprie & diſtincte vix poteſt. Ariſtotelem audio: Ὥσπερ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ περὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γεγράφθαι. καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι, αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ' ἕκαστόν εἰσι: *Sicut in aliis artibus, ita in Politica ordinatione, fieri non poteſt ut omnia ſingulatim & accurate ſcribantur.* II. Polit. c. VII.

Univerſe enim ſcribi neceſſum eſt, at actiones ſunt rerum ſingularum. Enimvero eorum eſt, qui mente & uſu valent, ex his communibus formare ſententiam & decretum in rebus ſingulis, & ad haſce velut normas adaptare. *Univerſalis praecepti fructus.*

IN CAP. IX.

De Prudentia Togata.

PRudentia duplex eſt, Togata & militaris.] Bene enim hoc Salluſtius: *Firmanda eſt reſpublica, non armis modo neque adverſus hoſtes; ſed quod multo majus multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus.* Artes pacis ad Togam faciunt, atque hoc opus *majus aſperiuſque* merito dicit. Idem Livius: *Excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua civem regant, quam qua hoſtem ſuperent.* Orat. De Repub. ord. *Togata prudentia ardua.*

Materies duplex, Res divinæ, Res humanæ.] Pag. 135. Hoc quoque Strabo ita dicit, ubi de Moſe diſſerit; *Hoc à natura hominibus eſt inſitum, & commune Græcis ac barbaris, ut in politica-* Lib. XVI. *Duplex Togata prudentia.*

litica vita, communi præcepto & legibus vivant. Præceptum hoc autem duplex eſt, aut de Diis aut de hominibus: & plura addit, de vi religionis in animos noſtros, & quam antiquis ea fuerit curæ. At nos quoniam olim (ante annos pæne ſex) in reliqua capitis hujus & ſequentium ſuper Religione ſcripſimus, provocati ab importuno homine, & quem nec amici ament: jure viſum ea hic inſerere, & eſſe Notarum loco. Tu lege qui voles, en habes.

JUSTI LIPSI
DE UNA
RELIGIONE
ADVERRSUS
DIALOGISTAM
LIBER.

In quo tria Capita Libri quarti
Politicorum explicantur.

VESALIÆ CLIVORUM
Ex Officinâ
ANDREÆ ab HOOGENHUYSEN.
CIↃ IↃCLXXI.

ILLUSTRES
ORDINES.

LIBER in me nuper prodiit, cui an reſponderem, jure dubitavi. Auctor an ille eſt, cui debeam? homo inquietus, turbidus: & cui unum hoc ſtudium, litigare. Sicut canibus quibuſdam inſitum eſt, ſine cauſſa aut diſcrimine latrare: talem audiebam iſtum, nec judicio hæc ſcribere, ſed morbo. Cum hoc me componerem, & velut includerem in eodē campo? quem & vincere inglorium, & à quo atteri ſordidum eſſet. Facit enim *ſe adverſarium*, ait Seneca, *quiſquis contendit*,

& ut vincat par fuit. Sed cauſſa etiam ſilendi altera, ab ipſa ſcriptione. Nam qualis ea eſt? plebeja, futilis: & concepta plebejo quoque ſtilo. Quotuſquiſque ea leget, ſi ego ſileam? nec deprimere adverſarium meum poſſum, niſi ut attollam. Adde quod calumniarum conviciorumque plena; & corniculas citius in Africa, quam res rationeſque ſolidas repererim in hoc ſcripto. Vetus ille verſus hîc valet:

*Λόγους μὲν Ερμόδωρος ἐμπορεύεται.

**Sunt Hermodori verba, mercimonium.*

& flumen verborum ubique video, mentis vix guttam. Quid igitur reponam aut reſpondeam? ſerium aliquid aut eruditũ? non eſt occaſio, convicia & dicteria? non eſt meum: &

um: & ita adhuc viximus ſcripſimuſque, ut nemo de nobis, de nemine queri etiam ego poſſim. Primus iſte eſt (heu fatum Lipſii!) qui procaciter & ex ſupervacuo me laceſſit. Quem ut imiter, non adducar: perſuaderi tamen mihi paſſus ſum, ut reſpondeam, ſive quia publice intereſt, tam effrænem petulantiam reprimi & retundi; ſive quia mea, calumnias & mendacia levi manu abſtergeri, quibus nos aſpergit. Dicit enim nec ſcripta mihi, nec dicta: aut certe non ſic ſcripta mihi, nec dicta: aut certe non ſic ſcripta. *Tantum* autem *veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus.* Quæ ratio præcipue me movit, ut reſcriberem:

Tercul. adverſus Hæreſ. c.XVI.

berem: nequis ſilentium meum in conſenſum duceret, & crederet approbata nobis, quæ non videret refutata. Sed fecimus tamen breviter, quoniam, ut ait Pindarus, * εὐάνυμον εἰς δίκαν τρία ἔπεα διαρκέσει: idemque modeſte, quia ut ſcopulus aſſilientes undas ſine motu ullo ſuo frangit; ſic nos conviciatores iſtos, ſine acerbitate ulla aut ira. Dicta tamen quædam aut joca miſcuimus, cur nõ liceat? viri magni, imo & ſancti, fecerunt in ſimili genere: & bene Tertullianus, *Multa ſunt ſic digna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati proprie feſtivitas cedit.* Hæc omnia ad vos ILLUSTRES ORDINES, & ad veſtrum tribunal deferi-

** Juſtã ad cauſſam tria verba ſufficient.*

Adverſum Valent. cap. VI.

dEferimus : ut judicetis tamen non ut vindicetis. Nam mihi purgatio ſola propoſita eſt, non ultio: & avertere plagam voluimus, non inferre. Vos, quorum id munus, me meaque auctoritatis veſtræ clypeo tegite: neu patiamini *innocentiæ plus periculi, quam honoris eſſe.*

Salluſt. Jugurt. Atque hoc ea lege, ſi proba iſta apud probos. Nam quod iſti ea calumniantur aut carpunt: nihil eſt, imo hoc quoque boni argumentum, talibus diſplicere.

AD

AD LECTOREM QUEMCUMQUE.

VIdes reſcriptum meum, Lector, ex amicorum ſententia potius, quam ex mea. Nam mihi initio decretiſſimum fuit, non reſpondere: qui vetus illud memineram,

Bacchæ bacchanti ſi velis adverſarier, Plaut.
Ex inſana inſaniorem facies, feriet ſæpius.

Sed vicerunt iidem illi eo minus jam reluctantem, quod eadem opera NOTAS *noſtras daturus eram ad trina illa Capita; quæ in calumniam venerunt. Nam quod illi tantum reſponderem: nugæ, quis fructus? at aliquis ex hoc conſilio, & ſcriptione, quam vides.*

des. Ut etiam ordine & velut preſſo pede ſcripto ejus inſiſterem, non placuit, qui enim ille ordine dicit? prima, media, ultima, pleræque eadem: repetitio ubique & mixtio, &, quod Græci dicunt, *πάντα μία κόνις. *Nos ſi quid ad rem fecit, non omiſimus: convicia vix attigimus, quia ſcimus*

* Omnia idem pulvis.

Plaut. Pœn.

Iſtunc theſaurum ſtultis in lingua ſitum.
Ut quæſtui habeât male loqui melioribus.

Seneca

Et amplius ſcimus: Æquo animo audienda eſſe imperitorum convicia, & ad honeſta vadenti contemnendum eſſe iſtum contemptum. *Tu quiſquis es lector, in bona cauſſa fave: & ſiquid eſt quod minus pro veſtro omnium guſtu, ſcitote me ſcripſiſſe & ſua-*

 ſiſſe

ſiſſe quæ viſa optima, & utilitatem juvandi prætuliſſe gratiæ placendi. Plinius Pl. ...

CENSURA.

Quæ de una hic religione apologetice ſcripſit J. Lipſius, ex Auctoris ipſius confeſſione & totius diſceptationis filo; de orthodoxa, Catholica & Romana (quæ una & ſola vera eſt Religio) ſcripta eſſe teſtificor. Lovanii, IX. *Calendas Septembres*, 1593.

Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii Decanus, Academiæ Cancellarius, & Pontificius ac Regius librorum Cenſor.

JUSTI LIPSI
ADVERSUS
DIALOGISTAM
LIBER.

LIbrum tuum legimus, & quæ viſum mihi reſpondere, hîc habes. Pauca mole, ſed non pondere: & tu quoque non multa ſcripſiſti, ſed multis. Toto libro placuit tibi non ſolum πολυλογεῖν, ſed ταυτολογεῖν, &, quod Poëta dicit, *oberras* ubique *eadem chorda*. Lacon quidam ad Luſciniam: *Vox es, præterea nihil.*

ORdiar à capite & ab ipſa fronte tui libri. Titulum feciſti: LIS ſive PROCESSUS INTER JUSTUM LIPSIUM

ſiſſe quæ viſa optima, & utilitatem juvandi prætuliſſe gratiæ placendi. Plinius Pa. at.

CENSURA.

Quæ de una hic religione apologeticè ſcripſit J. Lipſius, ex Auctoris ipſius confeſſione & totius diſceptationis filo; de orthodoxa, Catholica & Romana (quæ una & ſola vera eſt Religio) ſcripta eſſe teſt. ſicor. Lovanii, IX. Calendas Septembres, 1593.

Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii Decanus, Academiæ Cancellarius, & Pontificius ac Regius librorum Cenſor.

JUSTI LIPSI
ADVERSUS
DIALOGISTAM
LIBER.

Librum tuum legimus, & quæ viſum mihi reſpondere, hîc habes. Pauca mole, ſed non pondere: & tu quoque non multa ſcripſiſti, ſed multis. Toto libro placuit tibi non ſolum πολυλογεῖν, ſed ταυτολογεῖν, &, quod Poëta dicit, *oberras* ubique *eadem chorda.* Lacon quidam ad Luſciniam: *Vox es, præterea nihil.*

ORdiar à capite & ab ipſa fronte tui libri. Titulum feciſti: LIS ſive PROCESSUS INTER JUSTUM LIPSIUM

In libri titulū. ET.] Nollem te hoc præſcribere, mali augurii eſt in principio lapſus Ego tecum litigo? numquam factum. Natura mea, conſuetudo, valetudo abhorrent ab omni litigio; & ſi me non noſti, ſcito non eſſe pacatius ingenium in Batavia veſtra. Denique ego tecum? ſi viſum mihi litigare, alius eſſet cum quo conſererem manum. Nam, ut ille ait,

—— trophæum ferre me à forti viro pulchrum eſt. Attius.
Sin autem & vincar, vinci à tali nullum eſt probrum.

At tu quis es? ignotus es, imo
tu quis es? nimis notus es.

In dedicationē. *Dedicatio* ſequitur, eaque Ad ſenatum hujus urbis.] Grata erit, niſi fallor. Cur tamen ad hunc potiſſimum? quiane olim hic turbæ? & eos fautores putaſti turbidi tui animi aut ſcripti? Scis enim: & te quoque aliquid occulti ligni ſuggeſſiſſe in hanc flammam nos ſcimus. Sed mi homo erras, illæ reſederunt, & beata pax ac concordia iterum in hac urbe.

Æole,

Æole, non eſt hic locus tuis flabris.

EPISTOLAS deinde meas ſubjungis.] Quo exemplo? nullo bono, aut cujuſquam boni. Egone hoc fine ſcripſi, ut ederes? per ſomnium non cogitavi. Homo inconſpecte, tollis è vita commercia aut certe libertatem litterarum. Apud bonos ita ſolet, ut duobus ſcripta inter duos pereant. Tu aliter, eſto. Cur tamen, ſi viſum eas edere, non edis ipſas? Verti, inquies. Ita ſane, ſed non in decentiorem formam. Quid enim ſi parum fideliter? quid ſi parum expreſſe? Utrumque verum eſt, nam nec tu Latine nimis (ſine contumelia dico) doctus: & quod nolo te neſcire, multa ſunt in illis noſtris proprie & ἐπιτεχνητικῶς ſcripta, ad quæ vertenda tu non adſpiras. *Aliter longe catuli olent, aliter ſues.* Atque ecce, Ordines, epiſtolæ præcipuæ exemplar ipſum.

De epiſtolis meis editis.

Proterve.

Imperite.

Plaut.

J. LIPSIUS S. D.

Acriter tu cauſſam hanc non Libertatis ſed licentiæ agis.

 Nefas

Nefas tibi interfici quemquam religionis cauſſa. Quid ais? etiamne ſeditioſum? etiamne palam impium & blaſphemum? Vis enim non conſtare Principi quæ non ſit proba aut vera Religio. Belle. Dic ſodes, in re tam ſeria ludis? aut via Academiam jamdiu mortuam excitare, & facere omnia controverſa? Sed video quid agas. Vis me definire quam probam cenſeam: & hunc quoque tibi campum dare diſſerendi. Non faciam mi : : : : : : : : : : :, nec nunc opus. Illud dogma noſtrum γενικῶς * firmum maneat, Unam religionem (eamque probam) in uno regno teneri. Quid tu mihi Johannem aut Petrum, & martyres adducis? Scilicet qui probam religionem oppugnant ſunt Johannes & Petrus. Quin dic ſerio quod ſentis. *Vis quamvis religionem à quovis poſſe oppugnari: aut tu quid in mea ſententia oppugnes non video. Sæva eſt, inquis. Quid ita? Statim enim homines ad ferrum & ad ignem. Non ego: ne erres. Et cave imponant tibi illa verba *Vrendi & ſecandi.* Παρωρμήθης enim

**Vertere te in omnes formas non e-rertes.*

**Veriſſimum eſt, & aliquot annos jam non aliud ais.*

enim ille ſermo eſt, Latinis uſurpatus in omni aſpera & paullum immitiore medicina. Puniri nos turbidos Hæreticos vo umus (verba mea * nota) ſed non omnes uno modo. Ut criminum gradus ſunt, ita pœnarum: & quoſdam Pecunia, alios Exſilio, raros aliquos Morte ego mulctem. In priſca Eccleſia nonne ſemper factum? utique poſtquam ea reſpirare cœpit, & ſub Chriſtianis Imperatoribus attollere paullum preſſum diu caput: Si exemplis & * auctoritatibus ago, vinco: ſi rationibus, una te vincit, quod numquam ſocietas aut reſpubl. ſtabit, ubi tam indefinita hæc libertas. Audi mi vir. Religionem evertit, quiſquis libertatem hanc Religionum inducit: ex qua confuſio, ex qua * contemptus. Sed enim auctoritatibus Patrum non eſt agendum, ſed nudo meroque Verbo Dei. Serio in omni re * externa tu hoc ſentis? neſcio. Sed tamen ſi etiam illo ſcuto egere me debeo, poſſum. Mæcenatem valde culpas qui hoc Auguſto ſua-

*Numquam feciſti: in toto hoc ſcripto Errores cũ Turbatoribus confundis.

*Quæ continentur in Bibliis, in Patribus in Legibus.

*Ita ſaine Ambigere de Religione incipiunt, mox aſpernari.

ſerit, impio tyranno, inquis, & Chriſtianorum hoſti Unde hoc tibi in mente aut calamo ? Ille Chriſtianorum hoſtis, qui *Chriſtianos fando non novit ? Replica Annales, docebunt te Chriſtum ſalutare verbi ſui ſemen non niſi ſub Tiberio ſparſiſſe. Plura ſunt quæ in tam uberi re poſſim : ſed parco, & reſervo me Notis : quas, Deo volente, dabo. Interea qui ſedate & puriter noſtra illa leget, nec ſævitiam nec lenitudinem increpabit : & fatebitur viam præſcriptam, quam bono generis humani ineant hodie qui regnant. Tu ſi aliter ſentis, quin ſententiam tuam potius promis, quam ſic per diſſertatiunculam hæc oppugnas ? Effuſam licentiam omnes boni viri abhorrent, & quibus exiguum aliquod lumen mentis : ſi modus coërcendi melior apud te aut mitior, ſcribe. Ego inter primos qui amplectentur. Verum enim amare didici : ſed contentiones etiam fugere, &, quod Telemachus apud poëtam quem vertiſti, de me profiteor,

Nam abſurdũ totã omnem rem aſtringere, quæ ſanus, ſi cum eo non pugnet.

** Puerile certa- [illegible] eſt, & fruſtra ſe tagis in gargando.*

*Αευ.

*Λευγαλέοι τ' ἐσόμεσθα, ϗ οὐ δεδαηκότες ἀλκήν.

Vale,& fer libere reſpondentem, qui libere provocaſti. Acerbitas certe abeſt, & ſum in te qui ſoleo,

*Infirmi ſumus & non docti depugnare.

J. Lipſius.

Lugd. Bat. Kal. Aprilis ∞. Iↄ. XC.

Hoc tu quo modo veritas, videat Lector cui videre placet. Sit qualem tu ponis.

Alteram non pono, quia nec exemplar quidem ejus (neque tanti eſt) ſervavi.

Sed jam ingredieris in actionem ipſam, & ſuaviter incipis διαλογίζεσθαι. Et primum, promis apud illos tuos ſermocinatores cauſſam quæ impulerit te ad ſcribendum. Videre te pernitioſa conſilia quæ publice promuntur, valde peccaturum niſi detegas, cum Deus te præſertim idoneum aptumque fecerit huic rei.] Itane Diodore? tu ille es qui cenſuram hic nobis ſine ſuffragio geris? tu qui provides, nequid res pu-

Cenſor publicus.

blica capiat detrimenti? Bene eſt, ſtate firmi Batavi hoc tibicine & deſtina. Sed tamen ego Ordines putabam eſſe, & Magiſtratus, quibus hæc cura, qui non admonere ſolum poſſint, ſed compellere: & quibus parêre nos non volumus tantum, ſed debemus. Illi cum ſileant, tu loqueris? imo illi cum probent, tu improbas? Niſi tu unus plus ſapis & vides, quam ceteri. O mi ſenex, *Omnes videmur nobis ſaperdæ, feſtivi, belli, cum ſimus copreæ.*

Cuſtos.

Solus ſapiens.

Varro.

Querelam adtexis & ſcriptionis cauſſam alteram, quod aliquoties provocatus à te ad colloquium, ſprevi.] Heu, quod mare me purgabit? Tu me ad colloquium vocas, id eſt ad tuam *Litem*, ego renuo: quid peccavi? Ignoſce, liberum hic me cenſui, nec obnoxium imperio cujuſquam privati. Et tamen quod colloquio hoc quærebas, nonne præſtiti? Nam de ſenſu meo, binis epiſtolis reſpondi; & ſatisfeci tibi, etſi non ſatisfeci. Tibi inquam & interiori tuo animo pul-

Imperioſa auctoritas.

purgatiſſimus ſum: ſed diſſimulas, quia decretum tibi velitari. Atqui ego quam abhorruerim ab hac contentione, teſtis quoque Epiſtola hæc eſto, quam ad amicum tuum miſi: amicum, ſed moribus & ingenio valde à te disjunctum. Ea hæc eſt. Φιλό-νεικία.

J. LIPSIUS H.L.S. S.D.

Occaſionem mihi datam abs te gaudeo, ut promam animi mei ſenſum. Tu utrique noſtrum & Paci amicus es, utrumque audi. Primum queror. Quid ille vir ſibi vult, quod quaſi data opera in me incurrit? In Conſtantia noſtra nuper imponere, mihi voluit ſententiam, quam non dixi umquam, non ſcripſi. Nunc ſimile. Adeo nemo alius eſt, qui aliquid ſcribat præter ejus mentem? Addo etiam libere, quid illi cum Latinis meis ſcriptis, ad quæ aliter reſpondet, nec provocat me iiſdem armis? Sed hoc leve. Etiamne bene ea capit? ambigo: quia video palam torqueri in alium & diverſum à ſenſu meo ſenſum. In

ejus, ſi voles, videbis. Quinetiam Cardinalem Granvel anum mihi obj cit & quod hauſerim hæc ab illo fonte. Obſecro te, hæc modeſti aut philoſophi hominis ſunt? ut omittam, quod paſſim impietat s me arguit, & quaſi eſſem in gentilium ſecta. Ego miror magis hanc rationē ſcribendi quam indignor & ad poſtremas ejus non reſpondi, quia nos deſerere poſſumus & volumus, non litigare. Jam quam ſuperbe minatur ſe contra me ſcripturum? Ego nihil mihi tribuo, ſed nec valde mihi metuo à tali Antagoniſta. Modeſtiſſime (velim oſtendat, & videas) ad primas ejus litteras reſpondi, ſi alia illi ſententia, & decretum ei p onere; faceret, ſed ſine cōvic is aut dicterio ullo in perſonam. Ille hic quoque pro ſuo more, ait hæc ſua aſpera, eſſe *Verba puræ & nudæ veritatis.* Quid dicam mi :::::::::: ? quod res eſt. Annos ſupra quadraginta jam vixi, ſupra viginti ſcripſi: ſtilum adhuc ego in neminem, & nemo in me ſtrinxit. Ano ſci icet & à natura ipſa factus ſum (inſtitutio etiam

acceſſit)

acceſſit) ad modeſtiam & quietem: nec mihi ingenii aut votum inclareſcendi per turbas. Si privatim laceſſit, ſilebo: ſi publice, quid niſi me meaque vindicem, & aſſeram à maligno dente? ſed ſine conviciis, & meo more. Ut in via ſi quis improvide prӕteriens luto me aſpergat, non ego in illum regeram, ſed potius me purgem: ita hic. Dicam tibi hoc quoque. Amici illius tui grande ingenium eſt, ſed ferox, aſperum, & cum multa mixtione fellis. Si patriӕ cauſſam agit, & docere Principes meliora vult, cur ſilet? latus hic campus: nec opus eſt in me aut alium incurrat. Iarum progrediuntur in bona via, qui in obvios quoſque arietant. Habes meam ſententiam, & quia epiſtolam hanc nihil opus illi oſtendere (niſi aliter tibi videtur) ecce etiam in * charta ſeorſim, quod oſtendas illi. Quӕ proba mihi nunc quidem videntur, & libenter tamen deſiſtam, ſiquis benigne & comiter docuerit meliora. Vale vir amice, & fratrē tuum ſaluta. Lugd. Bat. xv. Kal. Maji. ∞.IↃ xc.

* *Ipſe edidit & nos eadem infra.*

En,

En, hæc ipſa ſatis eſſe debebant ad temperandum tuum fervorem: in te mitia, de re aperta. Et quid his opponis longo tuo & lacinioſo ſcripto? nihil, nugas & nebulas verborum offundis: & dimiſſa ubique vera mea mente, aliam oppugnas, & ad ſummam, imaginarium tibi ſtadium exſtruis; & miſerum Lipſium adjungis cum quo decurras: imo in quem incurras. Sed jam ad rem veniamus: niſi quod hoc etiam præmitto. πολυλογία. ψευδολογία.

Nam ais, ſpretum ſcilicet te debuiſſe hæc edere, & plebis oculis ſubjicere, eamque judicem capere in hac cauſſa.] Quid hoc, quid hoc eſt? M. Cato, opinor, olim in judicio quodam accuſatus, valde ſenex, initio hoc dixit, *Miſerum eſſe apud alios cauſſam dicere, cum apud alios vixeris*: nonne ego jure poſſim? Ad plebem me vocas: abnuo, & teſtor plebi me nihil ſcripſiſſe. Principes formamus; *Popularis actor.* *Nos optimatibus ſcripſimus.*

mamus : tu populum judicem hic eſſe vis ? atqui *bovem currus non trahit*, ait vetus verbum. Denique univerſe teſtor: *Numquam volui populo placere, quæ ego ſcio, non probat populus : quæ probat populus, ego neſcio.* Tac. a.

Ab iis pendemus.

Addis, cauſſam à me Ordinum improbari, & hanc quoque à te defendi.] O calumniam ! ubi ego verbum de Ordinibus ? ubi ad hæc tempora, vel cauſſam, accommodo meum ſcriptum ? niſi forte qua de religionis diſſidio temperando ſuadeo. Illic ergo contra Ordines ? nec verbum : inſpice, reſpice. Sed talia ſunt reliqua tua convicia : quibus diſtincte ſi reſpondeam, quis finis ? De re, de re pugnemus : non amo ventilationes, aut ventos.

Non horum tẽporum noſtra ſcripta.

Diodorus ubique conviciator.

IN CAPUT II.

LIB. IV. POLIT.

Primum hoc carpis, quod ſcripſerim Principi inſpectio-

Pag. 106.

ctionem eſſe in ſacra, idque tuendi cauſſa.] Cenſeo jure me ſcripſiſſe. Sacræ litteræ à me ſunt, earum interpretes, ratio ipſa. In illis, Deus per Vatem prædixit, & prædicendo edixit: *Erunt reges nutrices tui* (Eccleſiam adfatur) *& reginæ nutrices tuæ.* Iterum: *Ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi.* Auguſtinus: *Pertinet hoc ad reges ſæculi Chriſtianos, ut temporibus ſuis pacatam velint habere matrem ſuam Eccleſiam.* Etiam Leo primus hoc probe ad Imp. Leonem: *Debes Imperator incunctanter advertere, regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maxime ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam.* Cauſſa in Ambroſio: *Cum enim omnes homines qui ſub ditione Romana ſunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque Principibus, tum ipſi vos omnipotenti Deo & ſacræ fidei militatis.* Atqui militiæ primum ſacramentum eſt, tueri ſalutem, commoda, dignitatem ejus cui militamus.

Reges tutores Eccleſiæ

Iſa. xlix.

Ejuſd. lx.

Tract. 11. in Joan.

Ep. ad Valent.

Tu quid ad hæc opponis?

verba. *Diſtinctum eſſe Eccleſiaſticum & Politicum regimen*, & talia quæ ſuggerit tibi tuus Adnotator. Quis hæc neſcit? aliam quercum excute. Nos Principi in Eccleſiam ipſam nihil juris damus: atque hoc volumus tantum, ut vim, fraudes, turbas & externa hæc mala ab ea arceat: & quod in ipſo eſt, pacata Sacra præſtet & quieta. Nonne qua Chriſtianus eſt, velle debet: qua Princeps eſt, poteſt? At tua iſta vox, *Quid eſt Imperatori cum Eccleſia?* Ipſa Donati hæreſiarchæ vox eſt, & damnata jam olim.

Quatenus in eam jus habeant.

Optat. Milevit lib. III.

Hic deinde effundis te in convicia, & in tuum campum. Principum plerosq; inſipientes eſſe, impios, cæcos: & ideo non aptos ad hanc inſpectionem.] Mitum hoc argumentum eſt: quo efficies ut Principes nec ad civilem quidem gubernationem adhibeantur, nam illi tales profecto ad eam non apti. Ergo univerſorum juri derogamus; & ex tua ſententia ſubjicimus

Diodorus in Principes oris ſoluti.

mus omnia plebi? Cum de Principibus loquimur, de bonis apriſque loquimur: & qui à ſe, aut ab aliis tales. Conſilia enim certe volumus adeſſe: & in hac ipſa Sacrorum re, eorum qui in ſacris periti. At tu Lector hoc à me diſce, ita proprium Principis eſſe curare & tueri ſacra, ut plerique veterum habuerint duo hæc munera conjuncta, Sacerdotium inquã & Regnum. Diotogenis Pythagorici (male in margine noſtri textus *Diog. Stoici*) illa mens: qui *tria in legitimo Rege requirit, ut Belli dux ſit, ut Judex, ut Sacerdos.* Verba ejus: Ἀνάγκα τὸν τέλειον βαſιλέα, ϛρατηγόν τε ἀγαθὸν ἦμεν, ϗ δικαςὰν, ϗ ἱερέα. Sed quia multiplices iſtæ curæ nimis diſtringere Principem videbantur, inſtitutum ab aliis merito diſcrimen. Livius de Numa: *Tum ſacerdotibus creandis animum adjecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quæ nunc ad Flaminem Dialem pertinent. Sed quia in civitate bellicoſa, plures Romuli quam Numæ ſimiles reges putabat fore, ituroſque ipſos ad bella: ne ſacra deſererentur, Flaminem Jovi*

Olim iidem Reges & Sacerdotes.

Apud Stob. de Regno.

Quidnam diviſerunt & quare.

Lib. I.

ad ſiduum ſacerdotem creavit. Ita Numa, tamen Auguſtus iterum Pontificatum Maximum Imperio junxit, idemque ſecuti Principes, majeſtati ſuæ & tutelæ. Quin hodie Malabarum Reges in Orientali India Sacerdotes ſive Bramenes omnes ſunt, & lex eos mori cogit velut deo conſecratos in loco ſacro. Ferd. Lopez. lib. 1. Hiſt. Indic. c. XIV.

Pag. 106. In omni rep. primum eſt, curatio rerum divinarum.] Ita, àdeo ordiendum. Atque ut navis, ædium, aliarumque rerum carinas aut fundamenta volumus eſſe & prima & firmiſſima: ſic debemus in rep hanc partem. Synesius: Εὐσέβεια δὲ πρῶτον ὑποβεβλήσθω, κρηπὶς ἀσφαλὴς, ἐφ' ἧς ἑστήξει τὸ ἄγαλμα ἔμπεδον τῆς βασιλείας: *Pietas primum ſubſternitor, fulcrum & crepido cui firmiter inſiſtat ſimulacrum hoc regni.* Orat. regno.

Baſis & fundamentum reip. Religio.

Tu quid hic culpas? In re nihil, aut in verbis, ſed quod ab Ariſtotele ſumpſi, & ſæpe id mihi objectas. Debui enim è ſacris, inquis. Mihi aliter viſum Diodore, qui Politicum hic non Theo-

Vana calumnia.

Theologum ex profeſſo egi. A profanis cetera omnia mutuatus ſum: cur in uno alteroque Capite mutarem? Niſi forte nihil illi ſanum hic aut pium. Erras, multa eximie ab iis in hac quoque parte ſcripta, & velut inſtinctu divino. Sed audi quod verum eſt. Tu tuique ſimiles aliquot, & illos, & omnem veterem litteraturam, velletis extincta. Noctuæ non fertis hunc Solem. Atque ut olim Philiſtæi Hebræis fabros omnes ferrarios atque opifices armorum ademerunt, ne bellare poſſent aut rebellare: ſic vos hæc doctrinæ tela, quæ jugulant vana veſtra doctrinarum. Nos non audimus: Lactantium magis. *Scientia litterarum, non modo nihil nocet religioni atque juſtitiæ, ſed etiam prodeſt plurimum: ſi is qui eas didicerit, ſit virtutibus inſtructior, & veritate ſapientior.* Et quid Baſilius hac de re quoq; ſcripſerit, tenemus. *Olim in litteris.*

Decet enim quod optimum eſt ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.] Omnino decet. Ut enim Principis eſt in omni

Principē religioſum eſſe decet. virtute populo præire; ita in hac maxime, quæ princeps & caput virtutum. Religionem ipſe ſi non præfert, quomodo alii? *Nam ſecundum judicem populi, ſic & miniſtri ejus: & qualis eſt rector civitatis, tales & inhabitantes eam.* Hæc cauſſa una cur debeat: etiam altera, quod ſublimis ille factus, & elatus à Deo, merito vereatur & colat magnitudinis ſuæ auctorem. Niſi facit, quid expectat niſi iterum dejici? *Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret ſuperbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam duceret univerſos inclytos terræ.* Eccleſ. cap x. Iſaiæ c. XXIII. *Ob exemplū.* *Ob gratitudinem.*

At tu nobis hic illudis, & in verbulo argutaris. Ubi ſunt, inquis, iſti optimi? quorum centeſimus quiſque vix tolerabilis; neque reges ultra, ſed tyranni; neque fatui, ſed furioſi.] En roſas, quas Principum capitibus inſpergis: tuto & feliciter, quia non ſub illis. Sed vaniſſime plebicola, diſce. Ita illi optimi, quomodo ratio & inſtitutio noſtra eos format; quomodo poſtulat *Proterva maledicentia in Principes.*

ſtulat & exigit publica civium ſalus. Optimi etiam, quia in pari virtutum gradu, magis iſti eminent qui in alto. Quid ſi utilior quoque eorum virtus ſit & ad plures pertinens? liquet.

Quæ ſententia illi Optimi.

Tutelæ tuæ primum.] Nihil certius, libenter enim religioſi. Subditi parent, & miti fractaque cervice humanum jugum ferunt, qui ſemel illud divinum. Sed fideliter etiam parent, quia pietas & Dei metus, quaſi frenum eſt & coërctio in animis ab omni rebellione & inſolenti motu. Hæc una tutelæ ratio: altera ab ipſo Principe. Deus enim illi pio clypeus & tector. Triſmegiſtus pulchre: Μία φυλακὴ, εὐσέβεια, εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὔτε δαίμων κακὸς, οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ, θεὸς γὰρ ῥύεται τὸν εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ: *Una cuſtodia, Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipſum devincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.*

Subditi religioſi magis obediunt.

Princeps religioſus Deo curæ.

Apud Lactāt. II. Inſt. c. XVI.

Ad augmentum etiam

Pietati etiam externus fructus. imperii.] Non quia bono Principi Pietatis ſuæ ille finis (ad alia regna aſpiramus:) ſed quia Deo viſum ſæpe etiam externa hæc ut præmia adjicere, Sceptra inquam & dignitates. Priſci viderunt, interque eos Valerius: *Non dubitaverunt*, inquit, *ſacris imperia ſervire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia, ſi divinæ potentiæ bene atq; conſtanter eſſent famulata.* Lib. 1. cap. 1. Etiam poëta:

Dis te minorem quod geris, imperas. Horat.

Tu hæc admordes, ſed admordes tantum. Nam franges citius quam imprimes dentem.

Jejunia & in alieno verbo calumnia. Deos proniores eſſe in eos.] Accuſas me hoc aut altero loco (non enim lubet inſpicere) quod *Deos* nominem: ille, inquis, qui Bembum in epiſtola graviter nuper increpui, quod feciſſet. Homo pepone inſulsior, ego *Deos* nomino? Vide iterum, vide. Ariſtoteles eſt, qui nominat: & vis ut refingam gentilium libros, & *Deos* undique tollam? Cum de iis, aut eorum nomine ſermo eſt, etiam in Sacris

cris libris oſtendam tibi *Deos.* At Bembum increpui. Non hac cauſſa; ſed niſi leviter, quod ubique & quod indecore, in Chriſtianorum & gravium virorum perſona, ſic loqueretur Age, excute omnia poſtrema mea ſcripta: (juvenalia non excuſo:) an *Deos* invenies à me nominatos? neſcio: ſi erunt, jam nunc reſcribo & deleo.

Religio & timor Dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.] Quod facit etiā vana religio: nec umquam aut uſquam reſp. ſtetit, ſine ſpecie aliqua religionis. Quanta igitur veræ illius vis eſt, cujus umbra ſuſtinet hanc molem? Plutarchus pulchre: Ἀλλὰ πόλις ἄν μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς, ἢ πολιτεία τῆς περὶ θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασι σύστασιν λαβεῖν, ἢ λαβοῦσα τηρῆσαι: *At mihi urbs videtur citius ſine ſolo, quam reſpublica ſine opinione de diis aut conſtitui, aut conſtituta ſervari* Et religionem ibidē appellat, συνεκτικὸν ἁπάσης κοινωνίας, καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα: *vinclum ſive coagulum omnis ſocietatis, & juſtitiæ firmamentum.* Et potuitne

Religio in omni ſocietate neceſſaria.

Contra Color.

Fundamentum reip.

Et vinculum.

 aliquid

aliquid impreſſius à quoquam Chriſtiano?

Ἀβλε-ψία Liuderi. Hic quoque alludias & lambeRas. Mira dictio, inquit, hic religio mihi vinclum eſt ſocietatis, alibi diſſidii cauſſa, & quomodo unus calamus tam pugnantia ſcribit.] Fas & mihi quærere, quomodo duo oculi & una mens tam parum vident? Cæcule, hic pacata quietaque religio vinclum eſt rerum: paullo poſt, *diſſidiorum faces à religione accenſa*, ſed à mala, turbida, & à tua illa diffidente. In Lucretio non legiſti,

Religionis vox in malã partem ſumpta.

> —— *quod ſæpius olim*
> *Religio peperit ſceleroſa atq; impia facta?*

Item:

> *Tantum religio potuit ſuadere malorum?*

Pagin. 107. Neque audierdi Ægyptii reges qui variam & miſcellam religionem induxerant, ſtabiliendo, ut putarunt ſceptro] Nos non audimus, at tu attollis etiam & dilaudas. Uter juſtius? Primum hoc vide, non *toleraſſe* eos varias religiones ſcripſi, ſed *induxiſſe*. Ubi pietas tua, ſi hoc appro-

Iterum ἀβλε-ψία.

approbas? ubi acritas, ſi non vidiſti? Atque hoc perpetuo facis, & vinum, ut ſic dicam, meæ ſcriptionis corrumpis, & diluis affuſa incogitantiæ tuæ aqua, quid ſi etiam malitiæ? Sed de re. Poteſtne cuiquam probo probari ille rex, qui plures falſaſque (nam id conſequitur) religiones inſtituit, firmandi ſui cauſſa? qui ſubditos in diſſidiis & turbis habet, ut ipſe ſit quietior? non mihi talis rex, ſed tyrannus. Nam legitimus ille, ſalutem & commoda ſubditorum præcipuum habet, imo unicum finem. In hoc igitur culpo damnoque Ægypti reges, ut ex profeſſo impios, ſed etiam ut improvidos. Nam quæ hæc ſecuritas ab aliena turba? infirma, nec ego regnum umquam ſtabile putaverim, ubi in diſſidiis aut odiis ii qui reguntur. Partes enim factioneſque erunt: & in te hi vel illi inſurgent, ſi tu pronior in has vel illos. Exemplo illi ipſi Ægyptii docuerint, & quod regnũ magis anceps, variũ, imo & cruentum, quã illud fuit? Hiſtoriæ leguntur. Exſpecto, quid tu reſpondeas, & quo acumine hæc expun-

In vireillo perpetuo.

Malus rex, qui ſubditos turbat.

Quales Ægyptii.

Infidum id conſilium.

Turbidum & fluctuans ſemper Ægypti regnum.

expungas. Aliquid ſubjicio? nam laboras, ſcio. Ecce Symmachum pro varietate hac religionum: *Æquum eſt, quidquid omnes colunt, unum putari. Eadem ſpectamus aſtra, commune cælum eſt, idẽ mundus involvit. Quid intereſt qua quiſque prudentia verum inquirat? Uno itinere perveniri non poteſt ad tam grande ſecretum.* Hæc ille diſertus vir & Pontifex. Tria verba in aurem Diodore, Tu ita ſentis.

Symmachi ſubtilis impietas.

Illa quæ ex Adnotatore huc congeris, aliena ſunt. Nihil ad noſtrum Andromacham. Nam ille quid? exempla aliquot Imperatorum adfert, qui varietatem hanc religionũ permiſere. Quid opus eſt? nemo negat, ſed permiſere nempe, non inſtituere, & id alio fine. Proſeminare malas errorum herbas ſemper impium: ſatas tolerare, interdum nec ſtatim evellere, ratio aliqua defendit. Juliani tamen exemplum fateor huic ſimile: ſed numquid probum? Ammianus ita narrat: *Utque diſpoſitorum roboraret effectum, diſſidentes Chriſtianorum antiſtites cum plebe diſciſſa in Palatium intromiſſos monebat, ut civili-bus*

Diodori παρεκτροπή.

Juliani factum.

bus diſcordiis conſopit. ſuæ quiſque religioni ſerviret intrepidus, quod agebat ideo obſtinate, ut Diſſentiones augente licentia, *non timeret unanimantē poſtea plebē: nullas infeſtas hominibus beſtias, ut ſunt ſibi feralibus plerìſque Chriſtianorum, expertus.* Nota, nota, duo ſpectavit alia haud malus, ſed in religione peſſimus Imperator. Primum, ſecuritatem ſuam ab hoc Chriſtianorum diſcidio: quos merito ſibi, ut παραβάτῃ & deſertori, ſciebat infenſos. Secundo, exitium ipſum ejus religionis, quam licentia hæc ſecabat & quaſi diducebat in varios doctrinarum rivos. Hæc Juliani mens, quam Optatus Milevitanus pervidit & aperuit: *Eo modo,* inquit, *putans Chriſtianum nomen poſſe perire de terris, ſi unitati Eccleſiæ de qua lapſus fuerat, inviderет, & ſacrilegas, diſſenſiones liberas eſſe permitteret.* Tu ſi hæc probas, parum Chriſtianus es; ſi improbas, parum ſanus es. Ut quid enim hanc Lunam, quod dicitur, in te detrahis? Mihi autem *glorioſum victoriæ genus eſt, ab eo eum quo decertem arma capere; quaſi.*

Obſerva Lector acria jā tunc inter diſſidētes odia.

Cauſſa ejus facti.

Lib. II. & Aug. epiſt. CLXVI.

Libertas nimia religionis, pernicies religionis.

quæſitumque adverſario teſtem, illinc ſtare & iſtinc dicere. Claud. Mamer lib. 11. cap. x.

Sed heus in illo ipſo Adnotatore, ecquid ita ſcriptum eſt? Tertullianũ & Epiphanium recenſere, quod Theodoſii temporibus, ut minimum, centum pacificæ ſectæ fuerint.] Ita ille, an tu? uter veſtrum; tam ſupino & craſſo errore, ut ſine riſu non legamus. Tertullianus ſcilicet de temporibus Theodoſii potuit ſcribere, qui *ducentis pæne annis* illo major. Nam, ut ſcias, Severi Afri temporibus magnus Afer iſte noſter vixit. Sed hoc ſimile illi, quod in Epiſtola ad me: *Auguſtum hoſtem & perſecutorem Chriſtianorum fuiſſe.* Quod tamen tu incredibili acumine diſſolviſti, & nos docuiſti à principio mundi fuiſſe Chriſtianos. Abi, nimium graphicus nugator es.

Sed enim opere pretium eſt videre quis *Adnotator* iſte, in quo tantum tibi places. Nam ille non ſolum paginas, ſed librum tibi implet: itemque *Ci-* *De teſtibus Diodori.*

vitas Leidenſis. Quis igitur ille eſt? Albada, ut audio, quem ego qui lē nec albū nec nigrum novi; ſed tu eum habes quaſi* *μάρτυρα ἐκ Διὸς δέλτων.* Quid ita? Ordines, inquis, approbarunt. O te ipſum alba mente! Quam multa Ordines approbant, pro tempore aut præſenti re ſcripta quæ temere alioſum traxerit, & habueris quaſi *κυρίας* quaſdam *δόξας*! Nobis Albada nō niſi Albada eſt: nec viro cedimꝰ aut credimꝰ, rationibꝰ tamē ſi quas adfert. Sed ille nihil minus toto ſcripto illo egit, quam quod tu agere eam vis: & hoc tantum, in neceſſitate aliqua temporum, permitti poſſe aut debere libertatem. Nec noſtra mens diſſimilis, etſi tu diſſimulas, in Capite tertio hujus libri. Quæ autem *Civitas Leidenſis*? mihi quidem aliiſq; nota: ſed non illa vocem, opinor, emiſit, alius pro ea. Quis igitur ille? quis? quis? Siles & palles? nam erubeſcere tu quidē non ſoles. Quid ſi amicus aliquis tuus: quid ſi ipſe tu, tu? heu quam rideamus, ſi te, pro te, in me voces? Sed premo, nec ultra divulgo hoc arcanum.

Adnotator ſive Albada.

*Teſtē à tabulis Jovis.

Civitas Leidenſis.

Ea eſt, fors fuit Diodorus.

O'ſa-

Pag. 107. *Unitatem religio unit dat & Amorem.*

O fatui! unionis auctor illa una] Ego quidem, & ſani ſanctique homines mecum ita ſentiunt. Quid magis animos alleget quam *unus dominus, una fides, unum baptiſma?* hic amor, hic caritas: & hi tales *ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* At contra, ubi hæc varia. Nonne ipſi dicunt, qui pro te dicunt? Ægyptii, inquam, reges & Julianus: qui palam fatentur diſſidentes religiones induxiſſe, ut ſubditi diſſiderent. Ergo illorum quoque ſenſu unionis una auctor, diſcordiæ diſcors. Tu tamen mihi hic inquietas & inſultas, quaſi omnia ponam nuda, & ſine vallo ullo rationis. Non ſoleo mi homo, non. Ratio hic & alibi incluſa in meis verbis: ſed, ut in preſſo iſto ſcribendi genere, incluſa, quid ego poſſum ſi tu non educis? Numquid ego Prometheus tuæ menti? alia eſſet, ſi finxiſſem. Solare tamen te. Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι.

Paulus ad Epheſ. cap. IV. ibid.

Teſtantur adverſarii.

Preſſim rationes ubique adſerimus.

Diodori in his ἀμβλύτης.

Turbata religio politiā turbat.

Et à confuſa ea ſemper turbæ.] Utinam tu aut alius vere mihi neget? Sed heu, fneſta nimis exempla nō dicam legimus,

ſed

ſed videmus. Ubi mota hæc anchora, & non ſimul turbata reip. navis? Et ratio hoc ipſa vult, ut in externis iſtis rebus facile prompteque diffideant, qui in ſenſu interno & in ſalutis ipſa ſumma. Odium imo vulgo à religionis diſſidio, quaſi in impios aut profanos: nec lædere eos verentur, quos læſiſſe deum ipſum arbitrantur. Sed lubet hic paullum evagari, & cum Politico aut prudenti viro (non tecum Diodore) diſputare. Quid enim? inquit ille. Si à varia religione turbæ; cur ergo apud Ægyptios hodie, apud Japanes, Turcas, Chriſtianorum quoldam, pax eſt? Nam de Ægyptiis ita tradunt: *quattuor ſectas vigere, quæ inter ſe ritibus ſententiiſq; differant, etſi ex Mahumedis dogmate initium omnes trahant. Earum tamen antiſtites & ſacerdotes inter ſe ſine odiis & concorditer vivere: ſed nec inconditam plebem inimicitias aut rixas ideo fovere. Homines autem qui ingenio aut doctrina præſtent, ſæpe ſermones inter ſe ſerere, & ſuam quiſque ſectam aſſerere: ſic tamen ut nemo quattuor illos Doctores, à quibus ſecta orta, carpere*

Cauſſa Diſputatiuncula, An, & Quando, variæ religiones no turbent.

Joh. Leo LVIII.

Ægyptiorum hodie ſecta religio.

auſit aut convitiis laminare, eique rei mulctam grandem conſtitutam eſſe ſi quis faxit.

Item Japanum?

In ep. Japanic.

Jam de Japanibus magno potentique populo, etſi inſulano, legi: *Novem eſſe illic religionum genera, integrumque eſſe omnibus pro libito quam velit ſectari, adeo ut familias multas repertas, in quibus vir huic, uxor alteri, filius iterum alteri alterique adhæreat: nec id turbare quidquam domeſticam quietem.* Etiam de Turcis quis ignorat omnem religionem apud eos liberam? quos tamen in ſumma atque invidenda, imo & pudenda nobis, pace agitare nemo diffitetur. Sed & inter Chriſtianos populos confuſionis hujus exempla, in Polonia, Tranſſilvania & finitimo tractu. Reſpondemus, ſed ordine & diſtincte. Primum, quod ad Ægyptios, improbum illud diſſidium eſſe, nondum tamen turbidum ob tres has cauſſas. Primam, quia mutuo non ſe damnant. Diſcrimina ſunt & electio, ſed nullum adhuc præjudicium eſt probitatis. Non Pontifex, non Princeps, aut ulla major poteſtas hanc

Turcarum ut videtur.

Aliquot gentium Chriſtianarum.

Reſponſum de Ægyptiis.

hanc illamve partem alteri voluit præferre. Secundam, quia ſub potenti domino, cujus metu & ſimul mulctis illis, ſi quid peccare incipiunt, rigide coërcentur. Tertiam & præcipuam, quia nullæ illic publicæ conciones, nec flabra atque incitamenta turbarum. Ita dum conventicula non ſunt, privatis parietibus diſſidia illa clauduntur: in tempore tamen, in tempore (vaticinor) eruptura.

At de Japanibus, ſpecioſe dictum: ſed decoloratur valde hoc adtextu. Nam fideliter ſubdunt: *Agitantur interim non raro ſeditionibus inter ſe; quin & armis decertant, dum ſuam religionem ſinguli aliis anteferre conantur.* Et profecto hoc neceſſum eſt: aut religio non eſt religio, quæ ſic friget. Jam de Turcis, plane diſconveniens eſt. Nam quod ad ipſos attinet, una inter eos religio: & væ illius capiti, qui verbo aut facto turbet. Alienas tantum, nec corruptas ex ea, ſed plane adverſas permittunt: atq; ita communicandi aut differēdi vix cupiditas eſt aut cauſſa Con-

Ibid.

De Turcis.

temnunt enim magis inter ſe, quam contendunt. Pone in media Europa Judæos, Turcas, Sinenſes (modo ne immani nimis numero) nihil turbabis religionis aut Eccleſiæ pacem. Adde, quod una religio dominans apud Turcas: reliquæ muſſant, & falſæ illi ac barbaræ vel invitæ ſubmittunt faſces dignitatis. Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus, niſi per illam unam, quid mirum ergo ſi oppreſſæ illæ ſileant, reſumpturæ animos ſi gens aut Princeps accedat ejuſdem ſectæ? Videremus Chriſtiani, ſi tam liberet nobis veros & legitimos illos hoſtes invadere, quam mutuum & fraternum ſanguinem inhaurire. Græcia diu victa manus attolleret, amaretque Chriſtianos ſuos, etſi flaccidos, pro Chriſtiana gente.

De Polonis & Tranſſilvanis. Poſtremum de Polonis aut Tranſſilvanis non me movet. Infida profecto illa quies eſt, & videmus quam in omni occaſione, ut in comitiis aut electione regis, inter ſe dividantur; imo in ſe armentur. Continentur tamen prudentia & auctoritate pauco-

rum

rum capitum, quæ ubi deſierint, vereor ut deſinat illa. Denique quis magni & ſummi hoc incommodi ex confuſione religionum etiam nunc ibi non videt? quod paulatim aſſueſcunt per hanc licentiam homines non variare in religione noſtra, ſed oppugnare. Proh pudor! prodeunt & palam circumferuntur ibi Quæſtiones & Libri in Moſem ſcripti, quibus creatio mundi evertatur & quidquid Vetus aut Nova ſcriptura ſuperſtruxit, φεῦ, φεῦ τῆς ἀθεότητος! Illa pleno gradu per confuſionis hunc limitem intrat.

Germaniæ verus ſtatus.

At tu de pacata Germania exemplum hic nobis objicis: imperite. Neſcis quo loco ibi res ſint. Nec enim in uno Principatu religiones plures, ſed in pluribus: nec illæ ipſæ valde quietæ aut concordes, quod ſcripta & reſcripta hæc aſſidua (Nundinarum Francofurti unica meſſis) clare docent. Plura ſunt, quæ nunc non auguror aut dico.

Theologorum ἀντιλογίαι.

Pag. 107.

Divinum illud numen, omni modo, omni tempore, & ipſe coluiſſe juxta leges patrias, & alii ut colant efficit.] Hoc non

fers : & *palam*, inquis,*coactionem induco, & impono animis ſervitutem*. Sententiam noſtram modeſte non calumnioſe accipe. Effice ut colant alii : nempe ea via qua decet ; & quam Chriſtiana lex permittit. Et quid tamen? numquam, aut nulla, licita coactio ? Valde abhorres ab eo verbo,ſcio : & hic eſt in ulcere tuo tamquam unguis. Tamen Tertullianus pæne vetutiſſimus, & plane eruditiſſimus patrum ita ſcripſit: *Ad officium hæreticos compelli,non illici, dignum eſt. Duritia vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.* Auguſtinus in eamdem ſententiam : *Melius quidem eſſe quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quam timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non quia iſti meliores ſunt, ideo illi qui tales non ſunt,negligendi ſunt. Multis enim profuit, prius timore vel dolori cogi, ut poſſint poſtea doceri, aut quod jam verbis didicerunt, opere ſectari.* Et quod tibi tuiſque aſſidue in ore eſt, ille refutat : *Fruſtra dicis, Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & ſtupris, & quibuſcumque aliis facinoribus & flagitiis, libero te arbitrio dimit-*

An coactio in religione licita.

Quadamtenus eſſe.

Adverſ. Gnoſt. cap. L.

Ep. II. ad Boniſ.

Nec id atterere Libertatem animi.

Lib. IX contra Creſcent. cap. II.

dimittendum eſſe proclamas? quæ tamen omnia juſtis legibus comprimi utiliſſimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam eſſe voluit impunitã. Quid ſi exempla etiam hujus coactionis? Illud * Siſebuti regis (alii Siſenandum vocant) in Hiſpania nobile, qui omnes Judæos coëgit Chriſti nomen & ſacra agnoſcere: eaque re multa millia hominum averſa à peſtifera ſecta referuntur. Quod æmulatus Dagobertus rex in Gallia, diem Judæis præſtituit, intra quam niſi religionem noſtram ſuſciperent, hoſtes judicarentur, pertinaciamque capite luerent. Vereor tamen ut ferventioris fidei & animi utrumque exemplum ſit. certe actio illa Siſebuti regis, in * IV. Concilio Toletano, pro parte reſciſſa eſt: decretumque ut * *qui jam ſacro lavacro uncti eſſent, cogerentur ad ſervandam fidem quam acceperant; ſed ne poſterius Judæi compellerentur ad baptiſmum.* Ego in hæc penetralia Theologiæ non abeo: πολιτικῶς tamen ſi diſſero, non vereor

Iſid. l. v. Etym. & Hiſp. Ann.

* *Anno* D.C.XVI *Siſebuti factum:*

Et Dagoberti.

* *Anno* D. C. XXXIII

* Excerpſi è Can. LVI.

Compulſio magis & exſtimulatio, quã coarctio probanda.

quæſitumque adverſario teſtem, illinc ſtare & iſtinc dicere. Claud. Mamer lib. 11. cap. x.

Sed heus in illo ipſo Adnotatore, ecquid ita ſcriptum eſt? Tertullianũ & Epiphanium recenſere, quod Theodoſii temporibus, ut minimum, centum pacificæ ſectæ fuerint.] Ita ille, an tu? uter veſtrum; tam ſupino & craſſo errore, ut ſine riſu non legamus. Tertullianus ſcilicet de temporibus Theodoſii potuit ſcribere, qui *ducentis pæne annis* illo major. Nam, ut ſcias, Severi Afri temporibus magnus Afer iſte noſter vixit. Sed hoc ſimile illi, quod in Epiſtola ad me: *Auguſtum hoſtem & perſecutorem Chriſtianorum fuiſſe.* Quod tamen tu incredibili acumine diſſolviſti, & nos docuiſti à principio mundi fuiſſe Chriſtianos. Abi, nimium graphicus nugator es.

Sed enim opere pretium eſt videre quis *Adnotator* iſte, in quo tantum tibi places. Nam ille non ſolum paginas, ſed librum tibi implet; itemque *Ci-* *De teſtibus Diodori.*

vitas

vitas Leidenſis. Quis igitur ille eſt? Albada,ut audio, quem ego qui iē nec albū nec nigrum novi: ſed tu eum habes quaſi* μάρτυρα ἐκ Διὸς δέλτου. Quid ita? Ordines,inquis, approbarunt. O te ipſum alba mente!Quam multa Ordines approbant, pro tempore aut præſenti re ſcripta quæ temere alior ſum traxerit, & habueris quaſi κυρίας quaſdam δόξας! Nob.s Albada nō niſi Albadā eſt:nec viro cedimꝰ aut credimꝰ, rationibꝰ tamē ſi quas adfert.Sed ille nihil minus toto ſcripto illo egit, quam quod tu agere eum vis: & hoc tantum, in neceſſitate aliqua temporum, permitti poſſe aut debere libertatem Nec noſtra mens diſſimilis, etſi tu diſſimulas, in Capite tertio hujus libri. Quæ autem *Civitas Leidenſis*? mihi quidem aliiſq; nota: ſed non illa vocem, opinor,emiſit,alius pro ea. Quis igitur ille? quis? quis? Siles & palles? nam erubeſcere tu quidē non ſoles.Quid ſi amicus aliquis tuus: quid ſi ipſe tu, tu? heu quam rideamus, ſi te, pro te, in me voces? Sed premo, nec ultra divulgo hoc arcanum.

Adnotator ſive Albada.

*Teſtē à tabulis Jovis.

Civitas Leidenſis.

Ea eſt, fors fuit Diodatus.

O'ſa-

Pag. 107. *Unitatem religio uni dat & Amorem.*

O fatui! unionis auctor illa una] Ego quidem, & ſani ſanctique homines mecum ita ſentiunt. Quid magis animos alleget quam *unus dominus, una fides, unum baptiſma*? hic amor, hic caritas: & hi tales *ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Paulus ad Epheſ. cap. IV. At contra, ubi hæc varia. Nonne ipſi dicunt, qui pro te dicunt? ibid.

Teſtantur adverſarii.

Ægyptii, inquam, reges & Julianus: qui palam fatentur diſſidentes religiones induxiſſe, ut ſubditi diſſiderent. Ergo illorum quoque ſenſu unionis una auctor, diſcordiæ diſcors. Tu tamen mihi hic inquietas & inſultas, quaſi omnia ponam nuda, & ſine vallo ullo rationis. Non ſoleo mi homo, non. Ratio hic & alibi incluſa in meis verbis: ſed, ut in preſſo iſto ſcribendi genere, incluſa, quid ego poſſum ſi tu non educis? Numquid ego Prometheus tuæ menti? alia eſſet, ſi finxiſſem Solare tamen te. Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι.

Preſſim rationes ubique adferimus.

Diodori in his ἀμβλύτης.

Et à confuſa ea ſemper turbæ.] Utinam tu aut alius vere mihi neget? Sed heu, funeſta nimis exempla nō dicam legimus, ſed

Turbata religio politiā turbat.

ſed videmus. Ubi mota hæc anchora, & non ſimul turbata reip. navis? Et ratio hoc ipſa vult, ut in externis iſtis rebus facile prompteque diſſideant, qui in ſenſu interno & in ſalutis ipſa ſumma. Odium imo vulgo à religionis diſſidio, quaſi in impios aut profanos: nec lædere eos verentur, quos læſiſſe deum ipſum arbitrantur. Sed lubet hic paullum evagari, & cum Politico aut prudenti viro (non tecum Diodore) diſputare. Quid enim? inquit ille. Si à varia religione turbæ; cur ergo apud Ægyptios hodie, apud Japanes, Turcas, Chriſtianorum quoſdam, pax eſt? Nam de Ægyptiis ita tradunt: *quattuor ſectas vigere, quæ inter ſe ritibus ſententiiſq; differant, etſi ex Mahumedis dogmate initium omnes trahant. Earum tamen antiſtites & ſacerdotes inter ſe ſine odiis & concorditer vivere: ſed nec inconditam plebem inimicitias aut rixas ideo fovere. Homines autem qui ingenio aut doctrina præſtent, ſæpe ſermones inter ſe ſerere, & ſuam quiſque ſectam aſſerere: ſic tamen ut nemo quattuor illos Doctores, à quibus ſecta orta, carpere auſit*

Cauſſa Diſputatiuncula, An, & Quando, variæ religiones nō turbent.

Joh. Leo l. VIII.

Ægyptiorum hodie ſecta religio.

auſit aut convitiis lancinare, eique rei mulctam grandem conſtitutam eſſe ſi quis faxit.

Item Japanum? — In ep. Japanic.

Jam de Japanibus magno potentique populo, etti inſulano, legi: *Novem eſſe illic religionum genera, integrumque eſſe omnibus pro libito quam velit ſectari, adeo ut familias multas repertas, in quibus vir huic, uxor alteri, filius iterum alteri alterique adhaereat: nec id turbare quidquam domeſticam quietem.*

Turcarum ut videtur.

Etiam de Turcis quis ignorat omnem religionem apud eos liberam? quos tamen in ſumma atque invidenda, imo & pudenda nobis, pace agitare nemo diffitetur.

Aliquot gentium Chriſtianarum.

Sed & inter Chriſtianos populos confuſionis hujus exempla, in Polonia, Tranſſilvania & finitimo tractu.

Reſponſio de Ægyptiis.

Reſpondemus, ſed ordine & diſtincte. Primum, quod ad Ægyptios, improbum illud diſſidium eſſe, nondum tamen turbidum ob tres has cauſſas. Primam, quia mutuo non ſe damnant. Diſcrimina ſunt & electio, ſed nullum adhuc præjudicium eſt probitatis. Non Pontifex, non Princeps, aut ulla major poteſtas hanc

hanc illamve partem alteri voluit præferre. Secundam, quia ſub potenti domino, cujus metu & ſimul mulctis illis, ſi quid peccare incipiunt, rigide coërcentur. Tertiam & præcipuam, quia nullæ illic publicæ conciones, nec flabra atque incitamenta turbarum. Ita dum conventicula non ſunt, privatis parietibus diſſidia illa clauduntur: in tempore tamen, in tempore (vaticinor) eruptura.

Ibid. At de Japanibus, ſpecioſe dictum: ſed decoloratur valde hoc adtextu. Nam fideliter ſubdunt: *Agitantur interim non raro ſeditionibus inter ſe; quin & armis decertant, dum ſuam religionem ſinguli aliis anteferre conantur.* Et profecto hoc neceſſum eſt: aut religio non eſt religio, quæ ſic friget. Jam de Turcis, plane diſconveniens eſt. Nam quod ad ipſos attinet, una inter eos religio: & væ illius capiti, qui verbo aut facto turbet. Alienas tantum, nec corruptas ex ea, ſed plane adverſas permittunt: atq; ita communicandi aut diſſerēdi vix cupiditas eſt aut cauſſa Con- *De Turcis.*

temnunt enim magis ;inter ſe, quam contendunt. Pone in media Europa Judæos, Turcas, Sinenſes (modo ne immani nimis numero) nihil turbabis religionis aut Eccleſiæ pacem. Adde, quod una religio dominans apud Turcas : reliquæ muſſant, & falſæ illi ac barbaræ vel invitæ ſubmittunt faſces dignitatis. Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus, niſi per illam unam, quid mirum ergo ſi oppreſſæ illæ ſileant, reſumpturæ animos ſi gens aut Princeps accedat ejuſdem ſectæ? Videremus Chriſtiani, ſi tam liberet nobis veros & legitimos illos hoſtes invadere, quam mutuum & fraternum ſanguinem inhaurire. Græcia diu victa manus attolleret, amaretque Chriſtianos ſuos, etſi flaccidos, pro Chriſtiana gente.

De Polonis & Tranſſilvanis. Poſtremum de Polonis aut Tranſſilvanis non me movet. Infida profecto illa quies eſt, & videmus quam in omni occaſione, ut in comitiis aut electione regis, inter ſe dividantur; imo in ſe armentur. Continentur tamen prudentia & auctoritate pauco-

rum

rum capitum, quæ ubi deſierint, vereor ut deſinat illa. Denique quis magni & ſummi hoc incommodi ex confuſione religionum etiam nunc ibi non videt? quod paulatim aſſueſcunt per hanc licentiam homines non variare in religione noſtra, ſed oppugnare. Proh pudor! prodeunt & palam circumferuntur ibi Quæſtiones & Libri in Moſem ſcripti, quibus creatio mundi evertatur & quidquid Vetus aut Nova ſcriptura ſuperſtruxit, φεῦ, φεῦ τῆς ἀθεότητος! Illa pleno gradu per confuſionis hunc limitem intrat.

Germaniæ verus ſtatus.

At tu de pacata Germania exemplum hic nobis objicis: imperite. Neſcis quo loco ibi res ſint. Nec enim in uno Principatu religiones plures, ſed in pluribus: nec illæ ipſæ valde quietæ aut concordes, quod ſcripta & reſcripta hæc aſſidua (Nundinarum Francofurti unica meſſis) clare docent. Plura ſunt, quæ nunc non auguror aut dico.

Theologorum ἀντιλογίαι.

Pag. 107.

Divinum illud numen, omni modo, omni tempore, & ipſe cole juxta leges patrias, & alii ut colant effice.] Hoc non

fers: & *palam*, inquis, *coactionem induco, & impono animis ſervitutem.* Sententiam noſtram modeſte non calumnioſe accipe. Effice ut colant alii; nempe ea via qua decet; & quam Chriſtiana lex permittit. Et quid tamen? numquam, aut nulla, licita coactio? Valde abhorres ab eo verbo, ſcio: & hic eſt in ulcere tuo tamquam unguis.

An coactio in religione licita.

Quadamtenus eſſe.

Tamen Tertullianus pæne vetuſtiſſimus, & plane eruditiſſimus patrum ita ſcripſit: *Ad officium hæreticos compelli, non illici, dignum eſt. Duritia vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.*

Adverſ. Gnoſt. cap. L.

Auguſtinus in eamdem ſententiam: *Melius quidem eſſe quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quam timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non quia iſti meliores ſunt, ideo illi qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit, prius timore vel dolori cogi, ut poſſint poſtea doceri, aut quod jam verbis didicerunt, opere ſectari.*

Ep. 11. ad Bonif.

Et quod tibi tuiſque aſſidue in ore eſt, ille refutat: *Fruſtra dicis, Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & ſtupris, & quibuſcumque aliis facinoribus & flagitiis, libero te arbitrio dimit-*

Nec id atterere Libertatem animi.

Lib. 1X contra Creſcent. cap. li.

dimittendum eſſe proclamas? quæ tamen omnia juſtis legibus comprimi utiliſſimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam eſſe voluit impunitã. Quid ſi exempla etiam hujus coactionis? Illud * Siſebuti regis (alii Siſenandum vocant) in Hiſpania nobile, qui omnes Judæos coëgit Chriſti nomen & ſacra agnoſcere: eaque re multa millia hominum averſa à peſtifera ſecta referuntur. Quod æmulatus Dagobertus rex in Gallia, diem Judæis præſtituit, intra quam niſi religionem noſtram ſuſciperent, hoſtes judicarentur, pertinaciamque capite luerent. Vereor tamen ut ferventioris fidei & animi utrumque exemplum ſit. certe actio illa Siſebuti regis, in * IV. Concilio Toletano, pro parte reſciſſa eſt: decretumque ut * *qui jam ſacro lavacro uncti eſſent, cogeretur ad ſervandam fidem quam acceperant; ſed ne poſterius Judæi compellerentur ad baptiſmum.* Ego in hæc penetralia Theologiæ non abeo: πολιτικῶς tamen ſi diſſero, non vere-

Iſid. l. v. Etym. & Hilp. Ann.

* Anno D.C.XVI *Siſebuti factum:*

Et Dagoberti.

* Anno D. C. XXXIII

* Excerpſi è Can. LVI.

Compulſio magis & exſtimulatio, quã coarctio probanda.

bor levem aliquam & cum ſpe fructus compulſionem admittere; minantem tamen magis, quam cogentem.

Coërcẽdi Novatores.

Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe, & coërce.] Recalcitras & reclamas: fruſtra. Ita ſemper in omni bona rep. factum; &, quidquid licentioſi velit, fiet. *De negotiis civilibus ſiquid ſtatuitur, nemo putat eſſe violandum: & præceptum de religione calcabitur?* Quis autem finis, ſi ſemel carceres hos aperis ad innovandum? Nulla in re liben ius aut periculoſius homines ludimus: ut eſt *mens noſtra vaga, & novitate rerum lætiſſima.* Aſſidue audiendus fanaticus aliquis, aut ſimulator pietatis, qui movebit * χορδὰς τὰς ἀκινήτους. Atqui apud omnes gentes coërciti iſti, & puniti. Græcos vides? reperies Socratem & Protagoram damnatos, Anaxagoram & Ariſtotelem accuſatos, ob novitatẽ in religione. Quin Athenienſium talis hic calor, ὥστε (Josephi verba ſunt) καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ θεῶν, ἀπαραιτήτως κολάζειν: *ut eos*

Ambr. ad Valent.

Homines eo inclinãt.

Et periculoſe inclinãt.

Seneca

*Chordas nõ movẽdas.

Athenienſes punivẽrunt.

Lib 12 contra Appiõ.

eos qui verbu'um modo eſſarentur præter leges de diis re.eptas, ſine ulla venia punirent. Abis ad Romanos? par cura & ſeveritas. *Romani punierunt.*

Libro XXXIX. *Quoties,* inquit Livius, *patrum avorumque ætate negotium magiſtratibus datum eſt, ut ſacra externa fieri vetarent?* Et addit veriſſimam rationem, etſi in religione vana: *Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque diſſolvendæ religionis eſſe, quam ſi non patrio ſed externo ritu ſacrificaretur.* *Varietas religionis, diſſolutio religionis.* Nec aliter ſecuti Romani fecere, & Principes ipſi. Quid Judæi? quorum reſpublica & religio extra controverſiam optima. Illi vero hic ita duri, ut nec cohibitationem admitterent cujuſquam à patria religione diſſidētis. *Judæi punierunt.* Joſephum vide contra Appiū.

Quod idem in Hiſpania decretum * olim, legi in Concilio VI. Toletano: *Ut quiſquis ſuccedentium temporum in regni ſortiretur apicem, non ante conſcenderet regiam ſedem, quam inter reliqua conditionum ſacramenta polliceretur, Non ſiturum ſe degere in regno ſuo eum qui non eſt Catholicus. Si vero poſtquam ad regni gubernacula acceſſiſſet, hujus ipſe temerator exiſteret* * *Ann. D. C. XXXVIII.* *Hiſpani punierunt.*

I 1 5 *præ-*

premiſſi: eſſet anathema maranatha in conſpectu ſempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni. Quin apud Sinenſes (vetus & compoſitum valde regnum) etiam lex eſt: *Nequa religio alia admittatur, ſine ſcitu Regis ejuſque Conſilii: qui aliter, capitale ei ſit.* Quæ una res progreſſum curſumque ibi valde impedit noſtræ religionis. Quid in Eccleſia Chriſtiana veteri? licentia eſtula numquā fuit, quā primum Principes & tutores illa habuit Chriſtianos. Conſtantinus exemplum eſto: cujus leges & ſcita ſunt in Arianos. Longū eſſet de ceteris omnibus dicere. Longum? imo etiam ſupervacuum. Nam fecerunt ante me alii:

Sinenſes (ſive Chinenſes) puniunt.

Chriſtiani fecere, & faciunt.

——— ἐχθρὸν δέ μοι ἐστιν
Αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν.

* Odi ego porro, Recte dicta aliis, iterū ſermone amplecti.

Homer. Odyſſ. μ.

Illud breviter & uno verbo dico, ſemper coërctionē in Novatores fuiſſe, alias aliā, pro tēpore ſcilicet aſtrictā magis aut remiſsā pro ſecta lenem aut ſeveram.

Hæc illa ſunt quæ ſuadet noſter

ſter ille Pater Muſarum tanto opere exagitatus tibi & irriſus. Verba autem multa fundis: in quibus, ita me Deus amet, ut neſcio quid refutē. Excidis enim ſemper à linea, & cum *de alliis loquor, tu reſpondes de cepis*. *Diodori ſemper ἐκβασις.*

Hi tales multos impellunt ad mutationem rerū. Serio ego vos Principes moneo, cavete. A nulla re majus periculum imperiis & ſceptris, quā ab innovata aut inſidioſe ſimulata religione. Hi enim tales commovent animos plebis maxime & per ſpeciem pietatis impellunt quo volunt. Exempla dabo? ecce hæc pauca. *Novatores periculoſi in omni ſtatu.*

Flo.III c.XIX. & Dio. Sicu. in Fragm. Eunus olim in Sicilia fuit conditione ſervus; qui *fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ comas jactat, ad libertatem & arma ſervos, quaſi numinum imperio, concitavit*: & lx. amplius millium exercitu coacto, palā Regē ſe ferens, Siciliam totam ſubegerat, niſi ægre, ægre, coërcuiſſent Romana arma. *Exemplis doctum Euni.*

Joſ.II. Bel. Jud. c. XII. Quid *Pſeudopropheta* ille *Ægyptius* ſub Claudio? qui in Judæa, per hanc ipſam ſpeciem Pietatis ad XXX. M. hominū ſibi adjun- *Pſeudopropheta Ægyptii.*

adjunxit, cum iis Hieroſolyma petiit, arcem illam & ſedem regni habiturus: niſi à Floro Præſide, qui obviam egreſſus, acie victus caſuſq; eſſet.

Marici Haud diſſimile *Marici* illius factum ſub Vitellio: qui *aſſertor Galliarum & Deus* (*id ſibi nomen indiderat*) *concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat*: majora & ipſe auſurus, cum fanatica multitudo dilecto milite oppreſſa vel disjecta eſt. Tac. II Hiſtor.

Elmahelus. Quid *Elmahel*i in Africa? is mira ſanctimoniæ opinione cōcitata gente, bellum ſuo & Maroccenſium regi (Abrahamus tunc erat) palam intulit, acie vicit, regno & vita ſpoliavit. Joh. Leo lib. II.

Cheminis. Nec diſſimilis fraudis & fati in eadem Africa impoſtor alius (*Chemin Mennal* vocant) qui rituum & religionis unitate illectum populum in regem Feſſæ concitavit, pendere tributum vetuit, denique per aperta arma eo adegit, ut pacto ſibi traderet Themeſnæ regnum. Apud Turcas ipſos nonne aliquoties res motæ hoc prætextu? fuit *Sigacoculus* Idem Leo lib. III.

Annal. Turc.

coculis quidam ſimulatæ ſanctimoniæ vir, & hoc fini in ſolitudinibus plerumque agitans, cui ipſe Princeps Turcarum Bajazites munuſcula annua mittere in ſpeluncam veneratione pietatis ſolebat. Is ubi maturum viſum, poſt ſeptem annos prodit, ſectam novam proſeminat, fautores aſſeclaſque reperit, cum iis urbes aliquot Aſiæ invadit & diripit, ipſum Baſſam Anatoliæ juſto prælio vincit imo paullo poſt Corcutem quoque Bajazitis filium, & mox Ali Baſſam cum robuſtis veteribuſque copiis adventantem. Quid multa? in diſcrimen ſummam rem Turcicam adduxerat: cum viſum ei deflectere in Perſarum fines, quorum rex ejuſdem illius* ſectæ. Sed cum in via Caravanam quamdam Perſicam (agmen viantium ita vocant) milites ejus invaſiſſent ac diripuiſſent, pleriſque viatorum etiam cæſis: ita ægre Iſmaël Sophi Perſarum id tulit ut ipſum præfectoſque ejus omnes, illico truci dandos ſatellitibus ſuis objiceret: reliqua multitudine in ſervitutem adjudicata & diviſa.

Schecoculus.

Anno Christi ∞.IↃ.IX.

** Nam hæc eſt Sophi Perſarum ſecta quæ præcipua cauſſa etiam nunc inter iſtam gentem belli.*

viſa. Hæc juſta Nemeſis nebulonem illum accuſata eſt. In eadem Aſia jam nuper, Suleimanne Principe, quidam *Calender Zelebis* inſurrexit ad res novandas, tectus hoc ipſo pietatis velo. Is cum aliquo Derniſiorum numero. Sagangiacos plures fudit, & Anatoliam totam vocavit ad arma. Sed enim miſſu auſpiciiſq; Suleimannis, Ibrahimes Baſſa, ancipiti prælio, ipſum factionemque delevit. Quid in Creta inſula (veniendum ad ridenda eſt) *Judæus* quidam, Theodoſio Imperatore, quam ſceleſte & periculoſe genti ſuæ impoſuit! Finxit ſe novum Moſem adeſſe, cælitus miſſum, ut eriperet eos è diutina ſervitute. Opidatim ergo circumit; hortatur opes, amicos relinquere; ſe ſequi in terrã illam promiſſionis. & addebat (veteris illius Moſis exemplo) per ipſum mare ſe eos traducturum. Credunt, conveniunt, immenſa multitudo, omnis ætas, omnis ſexus ad promõturium, illo duce, properant, ituri ad beatam terram. Ipſe inſilere jubet, quod factum inſana confidentia à plurimis, qui ſtatim merſi, paucis

cis

Annal. Turc.

An. co. Io.xxvi *Calenderis.*

Socr. Eccleſ. Hiſtor. VII. c. XXXVII.

Judæi ἀπατήματα.

cis eorum ſcaphis piſcatoriis exceptis. Caput ipſum ſceleris nuſquam comparuit, ſive homo, ſive humana ſpecie. Genius malus fuit. Denique noſtro aut patrum ævo, nonne talia monſtra? *Johannes Leydenſis* ille nobilis, vibex & macula ſuæ urbis, qui opificio ſartor, regna & ſceptra ſomniavit: & adeptus erat, capta Monaſterio urbe, niſi potenti exercitu Principes Imperii obſediſſent, recepiſſent, ipſum & aſſeclas condignis ſuppliciis affeciſſent. Ut jure hæc concludam Liviano dicto : *Nihil in ſpeciem fallacius, quam prava religio eſt, ubi deorum numen prætenditur ſceleribus.*

Johannis Leydani.

Libro xxxix

Quid ad hæc tu Diodore? periculum nullum tale hodie nobis eſſe? neſcio. *Multorum quia imitcula ſunt, latent vitia; non minus auſura, cum illis vires ſuæ placuerint.*

Sen. ep. xlii.

Tu noſter nota.

Nulla religio alia niſi unius Dei tenenda eſt.] Quæ hæc eſt? Chriſtiana. Unde petimus? è libris ſacris: idque pro Eccleſiæ Catholicæ ſenſu. Nam

hic

hic eſt fons veritatis, ait Lactantius, *hoc domicilium fidei, hoc templum Dei: quo ſiquis non intraverit, vel à quo ſiquis exiverit, à ſpe vitæ ac ſalutis æternæ alienus eſt.* Lib. IV Inſtit. c. ult.

Λειδο-ρία Diodori

Et tenenda ex ritu veteri] Hic jam claſſicum canis, & convocas in me turbas. Ite in ſuffragium de Lipſii capite Quirites. Quid enim feci? *Ille eſt*, inquis, *qui antiquas omnes ſordes retinet, ille, qui nec in melius quidem mutari quidquam vult.* O homo Iſtro fallacior! ubi hæc à me ſcripta aut dicta? In Capite de Auctoritate, inquis. Et hæc tu audes ad Religionem trahere. quæ palam ſcripſi & monui de civilibus externiſque rebus? Mens, an frons, an utraque tibi deeſt? Conſiderate Ord nes, (nam jure vos hic appello,) ego diſerte monui *Retinere antiqua*: ſed cũ illa cautione, *Si proba*. Nonne expreſſim in margine hoc poſui? Clemens enim ille priſcus me docuerat: Οὐ πάντως φυλάσσειν τὰ πάτρια δεῖν, ἀλλὰ φυλάσσειν μὲν, ἐὰν ᾖ εὐσεβῆ, ἀποσείεσθαι δὲ μὴ οὕτως ἔχοντα: *Non omnino & præfracte ſervare ritus patrios: ſed ſervare quidem ſi pii eſſent, aſpernari autem & ab-*

Et turpι σεισχισμός.

Religio antiqua optima. Qua aſtrictione.

In epitoma Vitæ Pretii.

Lib. II adverſ. Gent. *& abjicere qui non tales.* Et ratio in Arnobio: quia *religionis auctoritas non eſt tempore æſtimanda, ſed numine: nec colere qua die, ſed quid ceperis, convenit æſtimare.* Itaque non omnino damno mutare, aut ſiquid lapſu aut incuria corruptum, corrigere, non cum Platone ſcio λοιδορεῖν πράγματα ἀνίατα ϗ πόῤῥω πρεσβεβηκότα ἁμαρτίας, ὀυδαμῶς ἡδὺ, ἀναγκαῖον δ' ἐνίοτε εἶναι: *Vituperare res male affectas & longius in errorem progreſſus, minime jucundum; ſed neceſſarium interdum eſſe.* Quis tamen id faciet? non privatus aliquis; imo non ipſe Princeps, niſi de conſilio ſententiaque eorum qui auctoritate, vita & doctrina ad hoc apti. Concilia huic rei utiliter reperta, & crebrius quã nunc, olim uſurpata: quorum proprie hoc munus, videre ſiquid in doctrina aut diſciplina Eccleſiæ labat, & revocare ac reducere ad veteres ſuos puroſque fontes.

Corrigere in ea fas magis quã mus. are.

II. De legibus

Concilia hoc fine.

Sequitur altera Calumnia, quã multis verbis (novimus tuum morem) texis. Ille l ipſius Machivelliſſat, ille ad fraudes, homicidia, perjuria Principi ſuo

Turpis διαβολὴ Diodori.

 præit.]

præit.] Dic ſodes, ubi, ubi Diodore? In Capite, inquis, de Fraudibus. Teſtor Deum & homines, poſt Calumniam natam, turpiore & apertiore calumnia neminem petitum. Ego illa probo aut præeo? Quin diſertis clariſque verbis damno, deteſtor, repudio: nec niſi ut damnarem, umquam illa ſcripſi. Tu homo, in iſta luce temporum atque hominum, audes hæc ſic propalam ementiri? quaſi nemo eſſet qui mea legiſſet aut legeret? Mihi crede, ſinciput tibi ſanum non fuit, cum ſcripſiſti: admove in tempore cucurbitas, aut periſti.

Et in aperto mendacio.

Nondum etiam finis, ſed ut corporibus in præceps jactis nullum ultra ſui arbitrium eſt, nec eunt ſed feruntur; ſic tu qui ſemel ad calumniandum conviciandumque te projeciſti, abis extra omnem honeſti metam. Ego *ſuperbus & arrogans, qui his de rebus ſcribam nec Theologus, nec Juriſconſultus*: quid denique? ut poſtea addis, *Ludimagiſter* tantum. Bona fide, Ordines, utrum priſcus mos rediit, & convicia ſpar-

Varia convicia.

ſpargimus è plauſtro? Et an reſpondeo? non debebam: tamen breviter. De Juriſconſulto quidem: non præferre me eum titulum, ſed tamen publice, in magna frequentia, & poſt ſolemnia experimenta, Lovanii *illo donatum. De Theologo: planiſſime, non ſum fateor, & Patres tamen Græcos Latinoſque legi, ac pluſculum in iis quam tu intellexi. At de Ludimagiſtro quid tibi vis? ſcholam privatim me habuiſſe? numquam factum. In aliam ſpem, ſi neſcis, educaverunt me parentes. Bono honeſtoque genere ſumus: & per Aviam & Proaviam paternam nobiliſſimis familiis inſerti. Illa ex *Eckhoutiis* fuit, hæc è *Linckebekiis*: gente utraque jam intermortua, ſed tamen in noſtris quoque Annalibus non ignota. Ipſi *Lipſii* ante annos centum, opibus & dignitate inter Bruxellenſium primos. Iſta jactare non aſſuevimus: ſed tu adigis, qui, quod olim neſcio quis Senecæ, mihi nunc inter probra objicis, *Profeſſoriam linguam*. Utor ea, fateor, nec cum infamia aut damno

* *Anno* ∞. IƆ. lxxvi.

Genus noſtrum

Agrippina apud Tacit. XIII. Annal.

Bataviæ veſtræ utor, hoc quoque fateor, denique facio, quod ante me nobiles imo Principes viri.

Non temere priſca innovanda.

Majorum inſtituta tueri ſacris cærimoniiſq; retinendis, ſapientis eſt.] Omnino, & auſus eſt Plutarchus ſcribere, tutius honeſtiuſq; etiam in his errari. Verba ejus notabilia: Χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριτον, ἐπιεικέστερον δ᾽ αὐτῆς τοῦ παρανόμου καὶ αὐθάδους, τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι᾽ εὐλάβειαν ἁμαρτανόμενον: *Difficilis in iſtis* (quæ ad religionem) *certitudo, & comprehenſu ardua, benignius tamen erratur, cum recepta & veteri opinione per circumſpectam timiditatem, quam contra mores, & præſidenter.* In Craſſo.

Nota.

Πανουργία Diodori.

Sed hic rideo imperitiam tuam, an malitiam? Num verba iſta ſic vertis, non quaſi fuerit *ſacris cærimoniiſque*: ſed omiſſa copula *ſacris cærimoniis*, & lingua Belgica pulchre me apud tuam plebeculam traducis. Senex, ſenex,

Τὸ γῆρας ὑμῶν εἰς σοφὸν οὐκ ἔχον. Eurip.

Jam multa quoque in ipſam ſententiam (proprio verbo utar) de-

deblateras : ſed quid reſpondeo ? quod olim Ariſtoteles cuidam ſimili, qui cum multa nugatus eſſet, & abiens excuſaret, *Numquid moleſtus fui ? Non mehercules, inquit, non enim attendi.* Diodore, ego non legi.

Nugæ non refutabiles.

Puni igitur, ſiquis turbat.] Numquam ſcripſi aut ſenſi aliter : nec hic atq; infra errantes in religione punitum ivi, ſed turbantes. Tu ſi ſcis, quid in me clamas ? ſi neſcis.

Vera mens noſtra, ab illo corrupta.

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ.

Sed ventum jam eſt ad locum, qui niſi fuiſſet, præclara hæc ſcripta non fuiſſent. Sic ipſe in ſermone alteri dixit, *Omnia ſe mihi condonare & remittere poſſe : non poſſe inſignem calumniam qua Lactantium inuſſi.* Quæ ea eſt ? ſcripſi: Serio, ſerio, hoc imbibe, Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamq; ſumma vi oportere defendi.] & in margine Lactantium adſcripſi. O facinus, ô injuria ! *Lactantius hæc plane, plane, in contrariam mentem ſcripſit : & vide Lector quid in aliis*

Ridicula ἀλαζονεία. Diodori

Περὶ τῆς νίκης ἐγκώμιον. *quoque Lipſio credas, corruptori,ſa-tuo* (hem, hem,tolutim badiza.) *malitioſo* : & quid non ? Trium-phas, & inveheris equis albis. Ego quid ? teneor miſer, depre-henſus ſum, nec Oroi galea me teget. Tamen uno alteroq; ver-bo Diodore. Legiſtin' *Monita* mea ad Lectorem ? ſi non; inju-rius es, qui non lecta mea car-pis : ſi ſic, (& vero legiſti, tu ipſe prodis & clamas :) malitia tua inſignis eſt, impingere mihi culpam, quam aperui ante, & retexi. Si tamen culpa eſt, uti proborum auctorum verbis in ſanam probamq; mentem. Non-ne ea hic eſt ? aude negare. Am-broſius : *Nihil majus eſt religione, nihil ſublimius fide*. Et quis non religionem ante res humanas habeat, eamque (probam utiq;) defendat ? Etiam Ethnici ſcive-runt & fecerunt. Valerius : *O-mnia poſt religionem ponenda ſem-per noſtra civitas duxit*. Inſitum hoc nobis, ut cum aliqua numi-nis notitia æſtimemus idem & tueamur. Tamen peccavi, quod teſtimonio Lactantii male utor. Ego teſtimonio ? numquam pu-tavi te tam matulam. Deſunt mihi

Detectio fraudis.

In calumnia II.

Ep. ad Valent. Imp.

Lib. I. cap. I.

Error in mea mente ;

mihi ſcilicet teſtimonia clara, aperta, irreprehenſa de punien-dis hæreticis: niſi particulā hanc ſumam à Lactantio, & iſto fine. Erras, erras, non hoc nobis propoſitum, ut teſtimonia iſta adducere, ſed mentem ſententiamq; noſtram exprimere, & filum illud ſermonis contexere invidendum aut irridendum vobis, non imitandum. Interdum tamen ut Teſtimonia: ſed tunc comparent. Erras amplius, quod cenſes Lactantium hanc ſententiam damnare, falſum. Ille Romanos ſenti e ita dicit: nec de ſenſu aut defenſione carpit, ſed de improvida defenſione. *Malam enim unamque religionem, & ideo male, ibant defenſum. Jam hæc capis? heu vinces rerum! detractus de tuo curru: & triumpharis, qui triumphabas.

Et alter in Lactantii.

** Ideo præmiſit*: O quam inhoneſta voluntate, miſeri errant! *Voluntas igitur defendēdi proba, ſed prolata.* Lagin. 103. *Loci a-t.s ſententia.*

IN CAP. III.

Unam religionem in uno regno ſervari.] In regno, inquam, bono & compoſito, & quale formamus atque optamus. Nam priora illa noſtra, bono

tranquilloq; ſtatui ſcripta ſunt: hæc quæ ſequuntur, turbido, illa perpetua; hæc temporaria, atque utinam numquam eorum uſus!

Pag. 109. Quas diſſidiorum faces religio tibi accendit!] Atq; ita accendit, ut nulla prudentia videatur poſſe reſtinguere. Ut enim fratrum odia acerrima ſunt: ſic eorum fere qui conſortes aliquando ejuſdem religionis. Tu, tu Deus adjuva.

Bella ἄσπονδα ob religionem.

Colliduntur inter ſe Chriſtianæ reip capita.] Miſerabili & novo prorſus exemplo. Videamus Annales omnium gentium, & omnis ævi: tam acria, tam diuturna bella pugnata non legemus de religione. Juvenalis pro miro & monſtro habuit, duo opida in Ægypto concurriſſe inter ſe ob hanc cauſſam, & id dignum Satyra cenſuit: quid nunc diceret aut ſcriberet, ubi Europa pæne tota?

Miſera hujus ſæculi interpretatio

Perierunt ac pereunt per ſpeciem Pietatis.] Altrinſecus verum eſt, ſive quod ii qui perdunt, demereri ſe Deum putant: ſive quod ii qui pereunt, mori pro divino

divino cultu. Ceterum non neſcio ludos & mimos ſceleſte hic intervenire: & quorumdam ambitionem aut avaritiam velari hoc mantello. Paullus Æmilius pro me loquitor: *Nihil in ſacris bellis perinde offuit, atq; mos jam exortus, ut honeſta præſcriptione ſuas quiſque reſpiciat res. In ore omnium Sanctum Piumque verſetur: conſilio, conatu, animo, ſecus afficiantur. Si de religione tantum agatur, ſi oblivio noxæ ſanciatur, ſi ſanatis mentibus, fortunis hominum abſtineatur, omnes idem ſentiant. Nunc de Mortalium jure, de Comitatu res eſt.* Dicas virum vatem fuiſſe & ſcripſiſſe in hoc ævum.

In Phil. II.

Mira & ſagax vaticinatio Æmilii.

Nec quidquam tàm probe aut provide hic dici, quod non vellicare malignitas poſſit. Tu es exemplo, qui non ſenſus tantum, ſed verba etiam noſtra rimaris, & velut auraria trutina pendis.

Maligna in nos ἐξέτασις.

Conſilia non decreta adfero, nec aſſero aliquid, ſed pono.] Hæc noſtra modeſtia eſt, quæ ſola effrenes tuos impetus debebat cohibere Sed tu ut calx aqua accenditur: ſic efferaris temperanti omni ſermone. Hic igitur

Modeſtia noſtra carpitur.

inſultas, & ais *repugnantia me ſcripſiſſe.* Nam in præloquio ad Lectorem dixi *communia quadam præcepta me dare, & velut decreta*, hic Scepticum ago, & rego me decernere. Semper tui ſimilis es, incogitans, intectus, & paratus inferre tantum ictum, non vitare. Utrumque ego ajo recte & vere à me dictum, iſtud in duobus his Capitibus; illud in reliquo opere toto. Et quid ni hic ambigam? res Theologa eſt: quam haud injuria iis ſubjicio.

Ἀκρισία adverſarii

* Qui potiores me iſthæc cernere & arbitrari.

* *Οἳ μὲν φέρτεροί εἰσι νοῆσαί τε κρῖναί τε.* Homer Odyſ.ε.

Atque ego univerſe etiam didici. * *ὡς εὐπορίας γνωστικῆς μήτηρ ἡ ζητητικὴ ἀπορία.* Non deſipit, qui aliquid ambigit ô Diodore: ille magis qui in omnibus & ſupra omnes ſapit. Itaque ingenue & vere præfatus ſum illud, quod plus decies in hoc libro mihi impingis: *Me labi & errare non ſolum poſſe, ſed debere.* Nonne ita eſt? miror amentiam. Solum ego Deum omniſcium, & expertem erroris habeo: hominum quidquid eſt, opinantur, vacillant, errant. Ipſi beati genii & x-

Euſtac. Odyſ.α

*Quod uberis ſcientiæ mater, inquiſitrix dubitatio

In Monit. ad Lectorem.

Unus Deus ἀπλανής.

Senec. De Ira, l. II. c. IX.

& æterni ſpiritus ab *errore non tuti, niſi Deo dirigente. Audi ſapientem à priſco ævo: *Inter cetera mortalitatis incommoda & hoc eſt, caligo mentium: nec tantum Neceſſitas errandi, ſed errorum amor.* Audi ſapientē à novo ævo: *Nemo eſt mortalium, quē non aliqua pars ignorantiæ attingat, hanc contagionem ex ipſa mortalitate traximus. Nam homo cum errat, humanitus errat. Errorē autem in homine calumniari, eſt toti ipſi mortalitati convicium facere.* Audi, te reſpice, reſipiſce.

*Judicii ſcilicet. Mortalitati agnatū errare.

Neſcio quid ſubinde nugaris, *me contemnere aliena judicia, utiq; Conſulum aut Tribunorum.* Nā ita dicis me ſcripſiſſe Cent. I. Epiſt. LXXXVIII. *Tribuni illi me abſterreant? nihil jactent, ſe apud ſuam plebem; mihi abunde ſatis, ſi eques hic plaudat & Senatus.* En, etiamne Epiſtolæ hic mihi defendendæ ſuntiſiat. Ego nihil ibi de Conſulibus ſcripſi, nec nominavi vel verbo. Sententia etiam mea nec ſuperbiam nec contemptum præfert hoc ſenſi, quod ille Termaximus: Οἱ ἐν γνώσει ὄντες, οὔτε τοῖς πολλοῖς ἀρέσκουσιν, οὔτε οἱ πολλοὶ αὐτοῖς: Qui

Κακογραφία & ψευδογραφία

Triſmeg. Pœmā. c. IX.

Qui cognitione imbuti, nec ipſi populo placent, nec populus ipſis. Tu caudam ibi jacta.

—— οἱ γὰρ ἐν ϲοφοῖς
Φαῦλοι, παῤ ὄχλῳ μουϲικώτεροι λέγειν. Eurip.

Irriſa noſtra brevitas.

Sugillas etiam Brevitatem meam, & in Socratis dicto facetus & venuſtus eſſe voluiſti. Quam te non decet! *riſimus*, quod ille ait, *camelum ſaltantem*. Sed de brevitate, eam ego amo, amabo: *& ſi fieri poſſit, quid ſentiam oſtendere, quam loqui mallem.* Sen. ep. lxxvi.

Parvus & eſt cygni melior canor ille gruum quam
Clangor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri. Lucret.

Hæreticorum duplex genus.

Duo genera eorum facio, qui in religione peccant] In hac diviſione conſentit mecum Clemens Alexandrinus. *Ex iis*, inquit, *qui declinant à veritate, alii ſe ipſos ſolos, alii vero propinquos quoque conantur fallere. Atque ii quidem qui appellantur δοξίσοφοι, id eſt opinione ſapientes, qui ſe veritatem inveniſſe exiſtimant, nullam habentes veram demonſtrationem, ii ſeipſos decipiunt; quorum* Lib. VII. Stromat.

Qui ſibi errāt & ſapiunt.

non parva eſt multitudo, & quæſtiones declinantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter condemnationem. Qui autem eos, qui accedunt, decipiunt: ii ſunt valde callidi & aſtuti, qui etiam ſi ſatis ſciant ſe nihil ſcire, probabilibus tamen argumentis obſcurant veritatem. Et vero diviſio hæc neceſſaria ob temperandum fervorem, qui in animis quorumdam accenditur importune. *Difficile enim eſt modum tenere in eo quod bonum* (magis quod pium) *eſſe crediderís.*

Qui alios inducunt.

Diviſio noſtra ſententiæ & moderationi apta.

Seneca epiſt.

Puniantur à te, ne tu pro illis puniaris.] A te, à te dico, quicumq; Rex aut Princeps. Nonne gladius tibi ad divina humanaq; defendenda? *Rex qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat* Omne *malum intuitu ſuo.* Auguſtinus: *Quomodo reges ſervient Domino in timore, niſi ea quæ contra juſſum Domini fiunt, religioſa ſeveritate prohibendo atq; plectendo?*

Reges hæreticos puniunto.

Prov. xx.

Ep ad Bonif.

Maxime ſi turbant] Et ante & nunc addo. Non enim quoſcumq; in religione errantes puniri velim (tu ubique confundis & objicis) ſed hos peccantes.

Qui

Duplices Turbatores.

Qui ergo turbatores iſti ſunt? meo judicio duplices. Nam hoc quoque diſcrimino ad pœnarum diſcrimen.

Violenti.

Priores, *qui palam contra leges, contra magiſtratus, novam religionem invehunt, docendo, ſcribendo, cœtus colligendo.* Alteri,

Subdoli

qui non tam novam religionem invehunt, quam produnt: & receptam quoque per diſputatiunculas & argutias in publico convellunt. Quo in genere ventoſa fere iſta & prava ingenia; itemque homines Saturnii, queruli, δυσχεραίνοντας (ut Philonis verbis utar:) τῇ πατρίῳ πολιτείᾳ, ψόγον καὶ κατηγορίαν ἀεὶ τῶν νόμων μελετῶντες: *male affecti erga patria inſtituta, & in reprehenſionem ſemper legum accuſationemque intenti.* Denique, uno verbo, quibus nihil placet quod aliis placet. Noſti eos Diodore?

Ingenia refractaria.

De cõfuſ. linguar.

Sed hic ſatagis valde ut reperias γναμίδιον iſtud & commation apud Cyprianũ. Subtiliter & acute multa divinas. Libero te æſtu. Verba Cypriani ſunt, ſententia mea. Poſt hæc erumpis, & lancinas univerſum meum librum; *Farraginem eſſe, inepta*

Περιεργία ſatis Diodori

pta

pta Miſcellanea, *Moretum*, *Lancem Satyram*, ſive, Hiſpanico verbo, *putridam ollam.* Euge, euge! Bene ſperare de tuo morbo inſpicio: evomuiſti. Sed enimvero quid iſta ad rem pręſentem? imo quid iſta ad tuam cognitionem? Tu homo, quod ipſe fatearis, bonarum artium litterarumque rudis, judicas de litterato illo ſcripto? Appello, appello Diodore: agenda hæc ſunt apud aliud tribunal, ad ſubſellia Tribunicia non veniunt hæ cauſſæ. Quid tamen diſplicet? Confuſum eſt, breve eſt. De confuſione erras, nego quemquam veterum magis diſpoſite totam hanc rem ſcripſiſſe. De brevitate, verum eſt: & eo magis placet, quod te tuique ſimiles arcet ab illo ſcripto. Non capis hic, etiam quæ capis. *Omnium honeſtarum rerum ſemina*, ait Seneca, *animi noſtri gerunt: qua admonitione excitantur, non aliter quam ſcintilla flatu levi adiuta ignem ſuum explicat.* Sed oportet, Diodore, prius in animis eſſe honeſti hanc ſcintillam, prudentiæ hanc ſcintillam: alias nullis follibus

Conviciorum cumulus.

Ἀπαιδευσία.

Politica noſtra qualia: Diſpoſita; Brevia, & imperitis obſcura.

Epiſt. xcv.

bus excitandum. Denique ego fateor, minime popularem eſſe illum librum: & quo uti aliquis magis poſſit debeatque quam ſtui.

Fruſtra inclementia accuſamur.

Clementiæ non hîc locus.] Quid ergo? ego ſum ille Cyclops, Scinis, Thalaris, qui non miſereor? cui ludo & ioco ſanguis humanus eſt? Ah, abſit, mite mihi pectus, fateor: & utinam Principibus, quos hæc res tangit! Cur igitur ita ſcribimus? quia publice expedit: quia ſeveri pro pietate & legibus eſſe volumus: quia hæc ipſa clementia eſt, non eſſe hic clementem. Multos ſervamus, dum unum tollimus; illum ipſum ſervamus, certe iuvamus, dum tollimus. Non enim id facimus (mox audies) niſi in extreme & deſperate malis; quos ſiſti & reprimi in illo nequitiæ curſu, eſt pro ipſis. Sed & alias, cum citra mortem punimus, bono quoque eſt & expedit puniri. *Si mirarâs hoc pro aliquo eſſe, mirabêris quoſdam ferro & igne curari, nec minus fame & ſiti. Sed ſi cogitaveris tecum, remedij cauſſa quibuſdam*

Cauſſa ſeverioris dicti.

Punitio bona punitis.

Sen. de Provid c. III.

dam & radi oſſa & legi, & extrahi venas, & quædam amputari membra, quæ ſine totius perniciæ corpori hærere non poterant: hoc utiq; patieris tibi probari, quædam incommoda pro his eſſe, quibus accidunt. Nam emendandi corrigendiq; per pœnas, bonus Princeps ſemper habet finem. *Quemadmodum quædam haſtilia detorta, ut corrigamus, adurimus, & adactis cuneis non ut frangamus, ſed ut explicemus elidimus: ſic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus.* Auguſtinus in hac ipſa re: *Magis proſunt leges iſtæ, quæ illis videntur adverſæ, quoniam multi per illas correcti ſunt.* Itemque: *Moleſtus eſt & medicus ſ. reni phrenetico & pater indiſciplinato filio, ille ligando hic cædendo; ſed ambo diligendo. Si autem illos neglegant, & perire permittant: iſta potius manſuetudo falſa crudelitas eſt.* Deniq; de Turbatoribus hic loquor: ad quos Catonis illud aptem: *Miſereamini cenſeo ne iſta vobis manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertant.*

Idē 1. de Ira, cap. v.

Finis eius correctio.

Ep. ad Bonif.

Ibid.

Apud Salust in Cōjur.

Ure, ſeca.] O verba nata in

Xx tur-

Invidioſa vocula: Unde & quomodo accepta

turbas! periiſſent illa, & calamus, cum ſcripſi. Et tamen ratione ſi dijudicamus, quid peccant? A veteris medicinæ ritu ſumptus ſermo, qui in ulcere aut vulnere ſecabant, & deinde ſiſtendo ſanguini urebant. Teſtimoniis hoc crede, & quod dicitur, *Mittatur ſenex in ſcholas*. Seneca, ut ego, planiſſime: *Hoc erit non molli via mederi, ſed * urere & ſecare*: Neſcio quis poëta alluſit:

Conſolat. ad Helv. c. 11.

** Id eſt aſperius mederi & durius.*

Priſci patres ſic locuti.

Fortiter & ferrum, ſaevos patiemur & ignes.

Proper lib. 1.

In hac ipſa, ipſa re, Hieronym. verbo & imagine ſimili utus: *Scindenda putrida carnes, & ſcabioſum animal à caulis ovium repellendum: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereant.* Sed quid ego hæc ad te? *Oleum perdit & impenſas* (ut idem ſanctus & doctus vir loquitur) *qui bovem mittit ad ceroma.*

Ad Pammach.

Ridicula ineptia.

Iterum obturbant tuæ nugæ *a Cicero hæc de Catilina ſcripſit, & ad Hæreticos mala fide transfers* Provide & bene monitum. Nam hercules periculum erat, ne ego

aut

aut alius cenſeret, ſcripta hæc à Cicerone in Hæreticos ipſos. *Senior bulla digniſſime*, tecum ego contendo?

Sed de re. Quid volo igitur? non ad ferrum ſtatim omnes aut ignem, ô bone, non: ſed pro modo delicti coërceri aut puniri. Puniri dico, & caute ac circumſpecte communi eo verbo ſemper in hac re ſum uſus; non dixi, *Interfici* aut *Occidi*. Pœnarum gradus hic facimus, & nimiſquam raro ad extremum illum venimus. Ut medicus omnia tentat, priuſquam ad ſectionem aut uſtionem accedat: *Ita legum Præſidem civitatiſque Rectorem decet, quamdiu poteſt, verbis, & his mollibus, ingenia curare. Tranſeat deinde ad triſtiorem orationem, qua moneat adhuc & exprobret: noviſſime ad pœnas, & has adhuc leves & revocabiles, decurrat. Ultima ſupplicia ſceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, niſi quem perire pereuntis etiam interſit.* O Princeps nota, & hos tales ſapientes audi potius, quam iſtos de via clamoſos, & quibus cerebrum omne eſt in lingua. Quod ſi mea quo-

Accurate de ratione puniendi dictum.

Gradus pœnarũ faciẽdi.

Sen. de Ira, lib. I. cap. V.

Nobis illi quatuor ſunt.

quoque conſilia locum inveni-
unt, non invidebo. Quatuor pœ-
narum genera ſive gradus in tur-
batoribus iſtis agnoſco: Mulctã,
Ignominiam, Exſilium, Mortem.

Secundum genera Turbatorum diſtincte adhibemus

Omnes utiliter, ſed aliter atque
aliter adhiberi. Duas primas ple-
rumque in minutis illis Turba-
toribus, & quos poſui in Claſſe
ſecunda: duas alteras in majori-
bus, & qui in Claſſe prima.

Mulcta quid, & in quos exſerenda.

Mulctam quid appellem, ſa-
tis clarum eſt, pecuniarum nem-
pe aliquod damnum, quod in-
currant quoties in hac re pec-
cant. In quos ea utilis? meo ju-
dicio in Sophos illos aut diſpu-
tatores, & quicumq; publice li-
beri nimis aut protervi oris. Hos
tales mulcta, nec ſanguinem ab
iis ſed pecuniam duce. Veteres
quoque fecerunt, & Theodoſii
lex fuit: quæ *in convictos hæreticos*
ſtatuit *decem librarum auri pœ-
nam.* Tu pro tempore & pro re
moderare. Quid ſi contemnant?
rarum erit: & apud quoſdam
proficies, tamen ſi pertendunt,
alterum ſcilicet adhibebis.

Codic. Theod De hæret.

Ignominia quid & quotuplex.

Ignominia telum. Ea eſt, quæ
pudorem publice adfert, & ma-

culam-

culam ſuffundit famæ. Multa ſunt in hoc genere: & varie uſurpata priſcis. Vetuſtiſſima in Eccleſia Excommunicatio, id eſt, ut à templis arcerent & cõmuni piorum ſocietate. Synodo Laodicena veteri canon fuit: περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν τοῖς αἱρετικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, ἐπιμένοντας τῇ αἱρέσει: *De non patiendo ut templum Dei hæretici ingrediantur, quamdiu in hæreſi perſeverant.* Item interdictio cum iis copulæ aut nuptiarum. Eadem Synodus: *Non contrahere cum hæreticis nuptias, nec filios aut filias collocare, etiamſi promittant Chriſtiani fieri.* Amplius, privatio munerum & honorum, ut Theodoſii, Valentiniani, Arcadii lex fuit: qua *omnis denegatur hæreticis facultas militandi, quinimo extra urbis mœnia arceantur.* Juſtiniani etiam latior: Ἑλληνίζοντας μὴ πολιτεύεσθαι ἢ αἱρετικούς, εἰ μὴ μόνους τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, προθεσμίαν δίδωσι τοῖς πιστοῖς, εἰς ἐπιστροφὴν τριῶν μηνῶν: *Gentiles aut hæreticos non tangere remp. ſed ſolos Chriſtianos orthodoxos, datque iis ad converſionem tres menſes.* Totes ad hanc ignominiæ par-

Can. VI

Excommunicatio.

Can. XXXI.

Interdictio nuptiarũ.

Codex Theodoſii.

Privatio munerum.

Georg. Cedrẽ.

tem referre, quod remoti *ab omni liberalitate aut ſucceſſione, quolibet titulo venienti.* Item inuſtiones frontium aut ſtigmata, ritu priſco. Reperió in Anglia hæc adhibita ſub * rege Henrico II. De quo Guiljelmus Neubrigenſis. *Tunc Epiſcopi, ne virus hæreticum latius ſerperet, eoſdem publice pronunciatos hæreticos, corporali diſciplinæ ſubdendos Catholico Principi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & ſpectante populo virgis coërcitos urbe expelli.* Ego pleraque ex iſtis commode & judicio admiſerim: atque etiam hanc frontium inuſtionē. Fallor, aut ipſos dedecus illud valde coërceat, aut aliis certe notabiles reddantur ad cavendum. Nam quæ de diſcreta veſte aut pileo dici poſſint, ridicula, & levia ad talia ingenia reſrenanda.

Inuſtio frontiū. *Anno M. C. LXI.* II. c. XIII.

Jam *Exſilium* quoque inter Pœnas, idque creberrimum olim fuit. Conſtantinus Imp. Arium & Arianos *deportari exſilio* præcepit. Conſtantinus *Aëtium*

Exſiliū frequens hic olim Eccleſ. Hiſt.

tium propter confeſſionem diſſimilis ſubſtantiæ mulctavit exſilio. Theodoſius minor, *Neſtorium pulſum ex Oriente, relegavit apud Oaſim.* Et exempla plura atque obvia. Ego hanc pœnam valde amplectar, & peculiarem maxime huic malo cenſeam, quod ſepoſitione iſta & relegatione vitetur. Præſertim ſi ea ſit priſco exemplo, in loco inſulaſque deſertas aut minus frequentes. Etiam in iis qui ſumme Turbatores, vide ne convenientiſſimum ſit iſtud, & ex Patrum ac Principum veterum mente. Nam etſi

Propria quaſi pœna.

Mors (quarta ea pœna eſt) in hoc genus ſeductores & Pleudoprohetæ à Moſe decreta exercitaque ſit: tamen à Chriſtianis olim raro, & paucis ea Principum legibus expreſſa: idque terrendi fortaſſe, magis, quam repræſentandi cauſſa. Theodoſii ſane hæc mens fuit: qui χαλεπὰς τοῖς νόμοις ἐπέγραφε τιμωρίας, ἀλλ' οὐκ ἐπεξῄει, οὐ γὰρ τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς δέος καθιστᾶν τοὺς ὑπηκόους ἐσπούδαζεν ὅπως ὁμόφρονες αὐτῷ γίνοιν-

Deut.c. XIII.

Mors raro hic uſurpata.

Sozō. Eccleſ. Hiſtor. VII.c. XII.

τὸ περὶ τὸ θεῖον ἐπεὶ καὶ τοὺς ἑκόντι μετατιθεμένους ἐπῄνει. *Graves pœnas legibus conſtituebat, ſed eas non exſequebatur. Non enim punire, ſed metum injicere ſubditis ſtudebat: ut concordes ſibi fierent in rebus divinis: quo iam & ſponte converſos laudabat.* Ego ſententiam meam non diſſimulo, Melius magiſque è re & mente Chriſtiana videri, ut maneas quam diu potes, in mulctæ aut ignominiæ gradu: & cum Tertulliano, *Juſfundere malis hominum ſanguinem, quam effundere.* Quod ſi ulterius progrediendum quoque ſit: Exſilio contentus eſto, aut ſi ad mortem: ſimplex tamen ea & mitis ſit, imo (arcanum aliquid audi) * arcana. Reliqua ſcelera cum caſtigantur, oſtendi expedit, hoc flagitium occuli & tegi. Cauſſa in promptu, ut miſerationem detrahas, & minuas ſermones. Ceterum illud imbibe: *Exquiſitior quæque crudelitas, illecebra eſt magis ſectæ.* Simul & hoc ſcito, quomodocumq; rem inſtitues, erunt pravi iſti & refractarii (Deus ipſe prædixit, hæreſes fore) & multum ſi efficis, *non ut deſinant plane, ſed ne vin-*

Et raro, ex noſtra mẽte uſurpanda.

Lenem tectamque eſſe expediat.

** Sic tamen ut aperta ſupplicia non damnẽ, cum Eccleſia judicat expedire.*

In Apol. c. 1v.

Tertul. Apolo. c. ult.

cant.

Sen. de Ira, l. II *cant.* Deum precor, tibi ô Princeps moderatam mentem, illis ſanam & pœnitentem det.

Quamdiu turbatores coërceri ſine majore turba poſſunt] Hæc exceptio & quaſi limes eſt, quo priora illa ſigno. An ſeveritatem indefinite ſemper Principi prædicem? non poſſum. *Coguntſæpe diverſas invenire medicinas, variorum experimenta membrorum*, dixit in hac ipſa re Auguſtinus. *Siſtendus interdum Legis curſus.* II. Retract.

Fatalis eſt iſta ingeniorum ſcabies.] Ita loquor, quia velut à cælo &, ut dixerim, aſtro aliquo eſt hæc peſtis. Atq; ut corporum quidam morbi certis temporibus interveniunt: ſic nunc iſte animorum. Viri, fæminæ, ſenes, pueri, quæſtiunculis ludunt & laſciviunt: eoq; ventum, ut pro parum ſano ſit, qui non ſic inſanit. Myſterium Theologia erat, facta eſt populare oblectamentum. Vis imaginem claram horum temporum? Nicephori Gregoriæ iſta lege. *Apud nos etiam opificibus effuſa ſunt arcana Theologiæ, atque ita omnes inhiant ratiocinatiunculis & ſermonibus ſyllogiſticis,* Pag. 110. *Curioſitas noſtri ævi.* *Theologia prophanatio.* Hiſt. lib. XI. *Apud Græcos inferiores idẽ.*

ſticis, ut herba & paſcuis armenta. Et illi, qui de recta fide ambigui ſunt, & qui nec quomodo credendum ſit ſciunt, nec quid ſit illud quod credere ſe dicunt; illi inquam & fora & porticus & theatra omnia Theologia compleverunt, neque ſolem hunc teſtem facere impudentia ſua reverentur. Quomodo autem non ſit abſurdiſſimum, olim quidem cum florerent Gentilium dogmata, ordinem aliquem fuiſſe, & arcana quæ Delforum Theologis commiſſa erant, nulli alii vel edicere vel indagare licuiſſe, ſive is Plato, ſive Socrates, aut alius ſapientia celebris fuiſſet: apud nos vero, qui purum pietatis myſterium profitemur, ita profanari res divinas, & omnibus, qui de Theologia diſſerere volunt, id licere ſuopte arbitrio & ſuffragio? Jam diſſidia & ambitionem quæ inter capita ſectarum & duces pulchre idem exprimit & deplorat. *Factionum vero Principes inter ſe digladiabantur, & linguas contra ſeſe mutuo armabant, non zelo divino, ſed iracundiæ impetu ducti. Nam qui ſecundum Deum eſt zelus, à ſuperna potentia dependet, & divina quadam ac moderata concinnaque ratione*

Partes & factiones.

Odia zelo velantur.

Lib. VI

ratione gubernatur. Qui vero mentis ſuæ fores ambitioni aperiunt, ii non vident zelum ſuum in æmulationem & odium converti, & pro frumento, uva, ceteriſque bonis fructibus, ſpinas & tribulos in hoc agro produci. Hæc autem ſunt lites, ab animo non ſatis inſtituto profecta, & adverſarium orationum certamina. Hæc in Græcia olim fuere, quando? cum paullo poſt ruit. Nos quid aliud exſpectemus, niſi malis errationibus finem facimus.

Anus ad armillum, Diodorus ad illudia. *Si fatalis,* inquit, *iſta ſcabies, cur punis? Nam fato nulla humana vis aut mens reſiſtit.* Pueri in ſcholis reſpondeant. Fatali ſceleri fatales quoque eſſe pœnas. Nexa hæc inter ſe & devincta. Quamquam alia mente hoc à nobis dictum; & abſit ut ſcelera aut errores velimus eſſe à Fato vel aſtris. Sed alterius iſta loci ſunt. Ἀλογιςία. *Diodori*

Ut diſputare omnes malint, quam vivere.] Diſputationes ergo damno? non: ſi in loco, ſi inter idoneos, ſi cũ modo uſurpatę. *Ubi à quibus & quatenus, diſputandum*

Lo-

Publicæ & populares diſputationes noxiæ.

Locum cenſeo, Scholas, Academias Collegia. Idoneos, rerum ſacrarum & Philoſophiæ item peritos. Modum, ut contentio & nimia ſubtilitas abſint. *Nec enim quidquam minus convenit, quam ſubdola iſta calliditas, animis conantibus magna.* Sed in publico & in populo diſputationes omnes valde * improbem. Primum, quia per eas excitantur ad novitates multi, & pruriunt.

Seneca Epiſt. I.

* *Niſi Principi aut iis qui præſunt, ob cauſſas, aliter videatur.*

Humanum genus eſt avidum nimis auricularum.

Lucret

Siſinnii conſiliũ.

ait Poëta. Deinde, quia Siſinnii conſilium (in re quidem iſta religionis) mihi probum, *viri deſerti, rerum uſu periti, in litteris ſacris eruditi, & ſummi item philoſophi.* Nam hæc elogia illi dant ſcriptores. Is igitur Theodoſio ajebat: *Diſceptationes non ſolum non reconciliare ſchiſmata, ſed hæreticos præterea ad contentionem magis accendere. Idcirco concertationes Dialecticas vitandas, teſteſque adhibendas tantum * Formulas fidei à veteribus editas.* Antiqua enim & antiquos ſi rejiciunt, quæ

Socrat. Eccleſ. Hiſt. v. c.x.& alii. Sozom lib.VII Eccl. Hiſtor. c.XII.

* Τὰς ἐκδόσεις τῶν παλαιῶν.

* Mens refractaria ſemper indoctorum hominum, & nolunt

quæ ratio aut argutia eos vincet?

vel cedere veris.

——— * αἰεὶ ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν

Oppian

Δύσμαχος, οὐδ' ἐθέλουσι καὶ ἀτρεκέεσσι πιθέσθαι.

Nicetas Choniat.

Andronicus disputationes damnat aut ſubtiles inquiſitiones.

Andronicus igitur Imper. ſapiens, *qui tantum abfuit ut morem tunc & nunc receptum de divinis dogmatibus diſſerendi probaret, aut de Deo novum aliquid vel dicere vel audire vellet (etſi ipſe rerum divinarum peritiſſimus) ut Novarum Patrarum Epiſcopum Euthymium virum eruditione clarum & Johannem Cinamum, in tabernaculo ſuo contra eo adiens diſſerentes ſuper iſto.* Pater major me eſt, *non ſolum objurgavit, ſed etiam abjecturum ſe in proſluentem amnem Rhyndacum ſerio minatus ſit, niſi deſiſterent talia loqui.* Sed & Turcæ & Moſchi hac parte ſapiunt: apud quos de religione ſacriſq; diſputare, capitale eſt.

Scripta nō paſſim edenda.

Diſputationi aſſidet contentioſa aut curioſa Scriptio, quæ ipſa factionum ſæpe cauſſa & fomētum. Tollatur. Quomodo? Primum, nequid edatur ſine idonea approbatione aut conſenſu: quod

quod Plato palam requirit in rep bene conſtituta. Τὸν ποιητὴν ait, παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα καὶ δίκαια, ἢ καλὰ, ἢ ἀγαθὰ, μηδὲν ποιεῖν ἄλλο, τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι, πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ. *Poeta præter civitatis leges & jura, item honeſta & bona, ne quid componito, & quod compoſuerit, necui privatorum ante oſtendere fas eſto, quam judicibus ſuper hac re conſtitutis Legumque cuſtodibus oſtenſa ea approbataque.* Secundo, ut ſi quid aliter editum, tollatur. Factum ſemper in ſcriptis impiis, ut in illis Protagoræ: de quibus Laërtius: Καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπὸ κήρυκα ἀναλεξάμενοι παρ' ἑκάστου τῶν κεκτημένων. *Et libros eius in foro combuſſerunt, per præconem eos à ſingulis qui habebant colligentes.* Valerius de Numæ libris: *Eos quia aliqua ex parte ad diſſolvendam religionem pertinere videbantur, L. Petilius Prætor urb. ex auctoritate Senatus, per victimarios igne facto in conſpectu populi cremavit.* Et

Platonica proba lex.

Lib. VII. De Leg.

Edita quadã tollenda.

In Protag.

Lib. I. cap. I.

Et teſtimonia plura ſunt, etſi aliquando cum ſalubertimæ rei abuſu.

Aculeones ubique & Curiones.] Quos ego quidem deteſtor:utique in iſta re, quæ ſimpliciſſima, & Fidem non rationem ducem habet. Aſſentiendum hic, non quærendum. Plato mecum: τὸν μέγιςον θεὸν καὶ ὅλον τὸν κόσμον φαμὲν οὔτε ζητεῖν δεῖν, οὔτε πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας, οὐ γὰρ οὐδ' ὅσιον εἶναι: *Maximum illum Deum, & univerſum mundum dicimus neque inquiri oportere, nec curioſe ſat agere cauſſas ſcrutantes, neque enim fas eſſe.*

Curioſi in religione, mali.

VII. de Legib.

Horum quanta multitudo!] Et ideo jure mitiges aut differas pœnam. Seneca: *In ſingulos ſeveritas Imperatoris diſtringitur; at neceſſaria venia eſt, ubi totus deſeruit exercitus.*

II. De Ira, c. x.

Multitudo peccantium pœnam tollit aut mitigat.

At non fas tempora paullisper Principi inſpicere?] Ego cenſeo: nam honeſte cedit, qui tempori cedit. Plures veterum Principum fecere (Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ docebunt) tum maxime Valentinianus.

Temporum habenda ratio.

Valentiniani moderatio.

tinianus. De quo iſta Ammiani ſunt: *Valentinianus hoc moderamine Principatus inclaruit, quod inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, neque ut hoc coleretur imperavit aut illud, nec interdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad id quod ipſe coluit, inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes ut *reppertt.* Idem aut ſimile Conſtantius, Theodoſius alii: & nonne nuper in Germania Carolus Quintus? De cujus facto qui calide aut proterve pronunciat, injuriam facit maximo Principum à multis retro annis.

Libro XXX.

**Nota Diodore non inſtituit.*

Pax ad reducēdos facit.

Omittere dico in tempus.] non ut eos fallas, aut fidem in occaſiuncula frangas: (indigna hæc alio rectoq; noſtro Principe:) ſed ut interea cures, verbis factiſq; benigne ad meliora traducas. Nonne Princeps ſemper poteſt? utinam intellegat! per honores, præmia, pecuniolam, imo per ſpei ſolius auram, etiā pertinaciſſimos ad ſe trahet. Atqui huic rei quies & pax danda, & ſpecies aliqua honeſti Tranſfugii. Hæc conſilia Chriſtiani Principes ante aliquot annos ſi audiſſent,

Itemq; promiſſa, aut præmia

audiſſent, jam in Aſia & Africa volitare victricia noſtra ſigna. *Damnoſa regibus civica hæc bella.*

Lucā. 1 *Heu, quantum terræ potuit pelagique parari,*
Hoc, quem civiles hauſerunt, ſanguine, dextra!

Iſtos ab atra bile Dies plerumque; ſanat & Quies.] Deferveſcunt enim animi paullatim: & affectum veritas ac ratio vincunt. Sicut autem muſto tempus dudum eſt, ut deſpumet: ſic animis, uti fæces illas injiciant opinionem. *Errores paullatim exuuntur.* Medici ajunt Melancholicos morbos (nos ſenſimus) medicina omni efferari: idem in iſto eſt, quem vere μελαγχολίαν dixeris & Imaginoſum quemdam animi morbum. Princeps ille medicorum:

Hip. in Præcep Χρόνος ἐστιν ἐν ᾧ καιρός, καὶ καιρὸς ἐν ᾧ χρόνος, ἄκεσις χρόνῳ, ἔστι δ' ἥνικα καὶ καιρῷ: *Tempus eſt in quo Occaſio: & Occaſio in qua tempus. Medela Tempore, eſt etiam ubi Occaſione contingit.* Qui potes, cape.

Pag. 111.

Natura contumax eſt humanus animus.] Et præſertim in re hac ſenſuum, cum opinio acceſſit pietatis. Clamant enim quod olim Achæorum ille prætor: *In religionis pervicacia.*

 Vere-

Veremur vos Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus veremur & timemus deos immortales. Itaque cotidie vides. Torque, occide: *quaſi quadam dulcedine ac nectare ebrii cuncta contemnunt:* & eo veniunt, ut *dum mori poſt mortem timent, interim mori non timeant.* Si pro vera pietate, ô conſtantiam! ſi pro ejus ſpecie, ô pervicaciam! Sed concludo hunc locum Galeni verbis: Οὕτως ἄρα δυσαπότριπτόν τι κακόν ἐστιν ἡ περὶ τὰς αἱρέσεις φιλοτιμία, καὶ δυσέκνιπτον ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ ψώρας ἁπάσης δυσιατότερον: *Adeo contentio hæc circa Sectas malum eſt, quod nec avertas facile nec eluas, idque omni ſcabie inſanabilius.*

Lycortas apud Livium. XXXIX. Arno. I

Minut. Felix in Oct.

Lib. I. De Natural. facul.

IN CAP. IV.

Pauca, ut opinor in hoc Capite mihi dicenda ſunt. De re non lubet hoc tempore: in te non eſt opus. Pleraque enim probas, & poſt fella guſtas nunc meos favos. Tamen hoc miraris, quomodo Mors & Vita in uno ore habitent; & qui antea gladios & ignes loquebar, nunc roſas & mulla. Si res & tempora diſtin

Fruſtra ἀντιῤῥήσεως. accuſamur.

guis.

gnis (quod ſerio feciſti:) non miraberis, atque adeo mirum erit te hoc poſſe mitari.

Verbum *vix*, in margine valde te torquet. Scin' quid eo facias? abige & ejice, per me licet. Velim tamen Latiaris phraſis paullo magis te eſſe peritum. *Vocula vix, Latinis quoque negat.*

Quieſco domi & ſileo.] Quiſque autem domi ſuæ imperat, ſi recte olim Telemachus: *Domi libertas & imperium.*

Odyſ. α *Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.*

Mentium rex Deus eſt.] Ambigere nemo poteſt, tamen quia par ſententia fortiier expreſſa à vetuſto Indorum Philoſopho Calano: lubet adjicere hæc ex epiſtola ejus ad Alexandrum Magnum. Φίλοι πείθουσι, inquit, χεῖρας καὶ ἀνάγκην προσφέρειν Ἰνδῶν φιλοσόφοις, οὐδ' ἐν ὕπνῳ ἑωρακότες τὰ ἡμέτερα ἔργα, σώματα γὰρ μετοίσεις ἐκ τόπου εἰς τόπον, ψυχὰς δ' οὐ δύνασαι ποιεῖν ἃ μὴ βούλονται, ἢ μᾶλλον πλίνθους καὶ ξυλα φωνὴν ἀφεῖναι, οὐκ ἔστι βασιλεὺς, οὐδὲ ἄρχων, ὃς ἀναγκάσει ἡμᾶς ποιεῖν ἃ μὴ προαιρούμεθα. Pagin. 112. *Menti præter Deum nemo imperat.* In lib. Plinon. *Quod omnis probus.*

Amici ſuadent, uti manus & vim adferas Indorum Philoſophis, qui nec per ſomnium noſtras res viderunt. Corpora enim de loco in locum transferes: animos non coges quæ nolint, facere: aut citius lapides & ligna vocem emittere. Non eſt Rex aut Imperator, qui adigat nos facere ea quæ non decrevimus.

Modeſtia Gothici Regis. Quis enim imponat mihi neceſſitatem.] Quæ eadem mens Theodahadi regis fuit: *Cum divinitus diverſas religiones eſſe patiatur, nos unam non audemus imponere.* Quod ſi regum non eſt religiones pro arbitrio imponere: quanto minus privatorum? Caſſio. lib. x. Var. ep. xxvi.

Preces ad Deum non ficta. *Summus* ille Rex regum rogandus (ego ex animo facio) uti hoc miſerabili ævo aut errantium animos ſanet, pertinaciam tollat: aut ipſos reges, benignos miteſque faciat, & qui ſciant ſentiantque *homines, inquantum homines ſunt, emendandos eſſe potius quam perdendos.* Auguſt. Sit fervor eorum cum prudentia; ſeveritas cum clementia; actiones cum ſalute civium conjunctæ. Audi nos Deus, *in cuius manu eſt cor Regis,* Prov. xxi.

Regis, & velut rivus aquarum, quocumq; voles, inclinas illud.

IN ADMONITIONEM DIODORI.

DEfunctum me putabam: ecce unum adhuc capitulum in hac hydra. Admonitio concepta eſt in fine ad Imperatorem, Reges, Principes: in qua velut uno faſce complectitur & recolligit calumnias omnes ſive probra. Videamus breviter.

Ait, clare & vere jam à ſe oſtenſum, Periculoſum eſſe duci à cæco duce.] Id quidem vel cœco apparet, ajebat olim Philippus. A cæco duci, citra controverſiam, periculoſum eſt: ſed ille quis? qui dicit, an in quem dicis?

Appellaſſe & nominaſſe me cærimonias ſacras.] Quid de iis ſentiam, libr. 1. ſatis dixi. At nuſquam ita à me appellatas, non docebis.

Home. Odyſ. ξ — *Τί σε χρὴ τοῖον ἐόντα Μαψιδίως ψεύδεσθαι; —

* Quid opus te, talis

Nuſquam vel verbulo Principi à me deſignatam Chiſtianam veritatem.] Nego, & feci clare lib. 1. in ſuo loco, ubi de ſenſu & Cultu divino ſcripſi: *Utrique rei vera lex a ſacris literis.* Copioſius aut uberius, non fuit hujus inſtituti.

Sumptu publico me hic ſuſtentari.] Ita eſt, ſed nec grandi nimis, nec invidendo. Et tamen ſi oneri ſumus, imus.

Librum hunc meum ſuſpecta facere omnia in Europa, & præſertim in Gallia poſſe.] Suſpecta? pacata, mi homo: & id qui paci hoſtes ſunt, ſciunt. Tibi tamen pro vigilantia gratias debemus, quod

* Ταῦτα πρὸ πολλοῦ τῆς δίπτερα σὲ βλέπεις. Piſidas.

Velle me in tempus religiones plures admitti, mox qui adhærent omnes è medio tolli atque interfici.] Planiſſime. Omnes, omnes: *à calvo ad calvum.* Ubi tamen hoc ſcripſi? * κακοδαιμονᾷς ὦ ἄνθρωπε.

* Hæc ante multo per dioptram proſpicis.

* Furiæ te agitant ô homo.

Docere

Docere me fidem fallere, nec promiſſa ſervare.] mene ? qui nihil magis quam Fidei partes & ſacra ſtabilivi ?

Home. Odyſ.ι

——— * σὺ δ' μαίνεαι οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς.

* Tu jā non tolerabiliter inſanis.

Voluiſſe ſe hoc Opere omnibus prodeſſe, nec lædere vel ipſum Lipſium.] Quid volueris, neſcio : quod non læſeris, hoc ſcio. Ut tela quædam in cælum emiſſa, ire eo videntur, non eunt : ſic nos calumniæ tuæ petunt, non tangunt. Preme, preme, ego, cum Pindaro.

*ἀβάπτιστός εἰμι, φελλὸς ὣς ὑπὲρ ἕρκος ἄλμας.

* Immerſabilis ſum, ſicut ſuber ſuper maris ſeptum.

Non acriter aut aſpere ſe mecum egiſſe.] Mimus mihi inſuſurrat.

Publ.

Malus ubi bonum ſe ſimulat, tunc eſt peſſimus.

Tamen de acrimonia, fateor, nihil es ea uſus. *Ante hac putabam tibi eſſe cornua*: nunc agnus es, balas tantum :

Imo alios judicaturos, quod nimis leniter.] Habeo itaq; gratiam, nam

— Tol, ſi quidem

Connixus eſſes, per corium per viſcera, Plaut. Mil.

Perque os elephanto brachium tranſmitteres.

At hic indiligenter fuiſti. Ego autem, mea Salus, vitam tibi debeo, & *Clementiæ* tuæ Aram.

Omnia quæ ſcripſit, vera eſſe, idque ſe certo ſcire.] O confidentiam! hoc tamen nemo tibi credet, qui cerebrum in capite, non in calcaneis geſtat. Multa ſtolida & vana in hoc ævo legi:

*τοῦτ' γ' ἐςὶν ὑπερβολὴ μανίας.

*Iſtud vero eſt culmen omnis inſaniæ.

Nihil ſe in verbis meis exaſperaſſe, ſed omnia candide, puriter, & ex mera veritate protuliſſe,] Tu candide? qui me calumniis & mendaciis ubique oneras? qui ex profeſſo in toto ſcripto aliam ſententiam affingis? omnia ad popularem invidiam deflectis, & torques? O pectus niveum! o germen reliquum priſcæ probitatis!

Non

Nævius. *Non hercle apluda eſt hodie, quã tu nequior.*

Poſtremum, Serio conſiderandum iis eſſe quorum intereſt, annon expediat, imo neceſſum ſit, Latinam SITULAM conſcribi atque effundi: ut ſcintillæ hujus late ſparſi incendii ubique gentium extinguatur.] Conſideravi ego: & ita cenſeo, Prorſus id neceſſarium, eque republica eſſe. Hoc amplius, ut tuus iſte liber (nam tu per verecundiam ſignificas magis, quam expromis) in Latinam pluresque alias Linguas transferatur, excudatur, per omnia opida, fora, conciliabula, divulgetur; in bibliothecis locisque publicis reponatur, & contra caſus mortalitatis (exemplo Imp. Taciti, qui ſcriptori ſuo gentili honorem hunc habuit) quotannis renovetur: ut hoc modo clara æternaque apud omnes gentes ſit.

SAPIENTIA DIODORI.

Habes, Quæ viſum mihi in tempore reſpondere, atque adeo extempore. Speramus nihil omiſſum.

miſſum, quod proprie ad rem faciat: ſiquid eſt, erit me inſciente. Quamquam alioqui *nemo reprehenſus eſt, qui è ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam.* Alius ſi volet, tollet. De Religione aut Rep. quæ multa & ambitioſe miſcuiſti, non ſum reſecutus: quia aliena ſunt: quia pro ingenio noſtro non ſunt; qui haud procaciter inter hos ſinus & ſcopulos navigamus, denique quia riſimus tam graviter ea à te dicta. Cleomenes olim Spartæ rex, Græculo cuidam multa de Fortitudine differenti, aures non præbuit, & avertit. Illo mirante. Quia enim, inquit, ſi Hirundo hæc diceret, idem quod nunc facerem, atque affatim riderem: ſin autem Aquila, darem ei libenter mentem & aures. Simile in te Diodore, quem tam ſerio & cum affectu de utraque differentem, ridemus, qui ſciamus quo modo in utramque ſis affectus. Siquid autem hic aut alibi in te luſi, ſive jeci (quod modice à me factum & diſtricte:) ignoſces: & feres æquo animo, tu laſcivus ille Provocator, pauca Varro.

non

non convicia noſtra, ſed dicta. Quod ſi reſponſum etiam paras: facito, ſed jam ante edico: alium tibi quære parem. Non ultra tecum componor: nec contra Retiarium ferula me delectat. Quis etiam finis? erit, quod dicitur, Thuſcum jurgium & per eandem lineam aſſidue reciprocabimus ſerram. Bonis cordatiſque viris ſatis diximus: tibi ipſi ſatis. Cede, cede: *Bonum eſt à veritate vinci.* Diſce, diſce: *Nulla ætas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus, quæ emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morum.*

Menand. * Οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν. *Cani capilli haud efferunt prudētiam.

Quod ſi aliter tibi viſum, fiat, ſi tamen.

ORDI.

ORDINES,

Vobis ita viſum: quos ego cenſeam utrique noſtrum ſtilo & calamo interdicere, in hunc quidem uſum. Non ſemper debent eſſe *Saturnalia*. Tu Diodore æternum mihi ſalve.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

APPROBATIO.

POLITICORUM JUSTI LIPSI libros ab auctore ipſo probe recognitos, una cum Notis, prælo dignos cenſeo, Lovanii XII. Calendas Octobres, M. D. XCIII.

Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii Decanus, Academiæ Cancellarius, & Pontificius ac regius librorum Cenſor.

UTECA ... EMANUELE

Google